دیوانی بێسارانی

لێکدانەوە: حەکیم مەلا ساڵح

دیوانی بێسارانی

لێکۆڵینەوە و لێکدانەوە:

حەکیم مەلا ساڵح

کتاب مهرگان

بیسارانی، ملا مصطفی، ۱٦٤۱-۱۷۰۲ میلادی.

دیوان بیسارانی/ ملا مصطفی بیسارانی، سنندج، گوران، ۱۳۷۵.

فهرستنویسی براساس اطلاعات فیپا.

چاپ: اول.

تیراژ: ۵۰۰۰ جلد.

چاپخانه: میهن.

تدوین و جمع‌آوری: حکیم ملا صالح.

ویراستار: حسین سبحانی.

قطع: وزیری، گالینگور.

تعداد صفحات: ٤۹٦ صفحه – زیرنویس.

شماره مجوز: ۱/٤٥٦۸-۱۳۵

۱/٤٥٦۸-۱۳۵-۷٥/۱۱/۱۰

کتاب مهرگان

مرکز پخش: سنندج، چهارراه شهدا، بازارچهٔ کتاب، کتاب مهرگان.

تلفن: ۲۲۲۵۲۵۹ -۳۲۸۸۸۹۷ ۸۷۱ ۹۸+

قیمت: ۵۰۰۰ تومان

دەردەدار کەسێن دەردش بۆنەسەر　　دودش کۆی بێستون بگێرۆ نەوەر
مـن زەریـۆ دەردم هـانە دەرون دا　　وەختەن (نەجد) بدۆ وە (بێستون)دا

« پیتی ـ ئەلف ـ»

« پیتی ـ بیٚ ـ»

« پیتی ـ پێ ـ »

« پیتی ـ تێ ـ »

« پیتی ـ ثێ ـ »

« پیتی - جیم - »

« پیتی - چ - »

« پیتی ـ حێ ـ »

« پیتی ـ خێ ـ »

« پیتی ـ دال ـ »

« پیتی ـ ڕێ ـ »

« پیتی ـ زێ ـ »

« پیتی ـ سین ـ »

« پیتی ـ شین ـ »

« پیتی ـ غەین ـ»

« پیتی ـ قاف ـ»

« پیتی ـ واو ـ»

« پیتی - هیٚ - »

«پیتی -یا-»

« بێسارانی »

(١٠٥٣ - ١١١٣ ک) - (١٦٤١ - ١٧٠٢ ز)

مەلا مصطەفای کوڕی مەلا قوطبەدینی کوڕی مەلا شەمسەدین. لە دایکبوی گوندی بێسارانەکە یەکێکە لە گوندە گەورەکانی ناوچەی ژاوەرۆ - خۆراوای شاری سنە.

لە (نۆدشە) و (پایگەلان) و (سنە) خوێندویە، جگە لەوەی کە سەرەتا لە خزمەت باوکیدا دەستی پێکردووە. زانستە ئیسلامیەکانی تەواو کردووە و بە مەلایەتی ژیانی بردۆتە سەر. تا لە تەمەنی (٦١) ساڵیدا ماڵئاوایی لە ژیان ئەکات و لە سەر وەصیەتی خۆی لە گۆرستانی (پیرەهەژارە) بە خاکی ئەسپێرن. کە ئەکەوێتە بەرامبەر (سەوڵاوا)ی نزیک (مەریوان).

بێسارانی لەوە ئەچێ نەوەی لێ بە جێ نەمابێ - ئەوەندەی سۆراخم کردبێ - بەڵام ژنی هێناوە هەروەکو لە شیعری (قیبلەم دیم نەدیم)دا دەرئەکەوێ :

پەشتانی باڵات جاریٚ بیم نەبیم.

بەڵام دیارە تەمەنی ژن هێنانەکەی کورت بووە، هەروەکو هێنایێتی یا نەیهێنابێ.

هەردوو خوالێخۆشبوو (عەلائەدین سەجادی) و (محەممەد بەهائەدین صاحب) لە (مێژووی ئەدەبی کوردی) و (پیرشالیاری زەردەشتی)دا وایان دیاری کردووە کە باڵندەی عەشقی بە سەر گوڵباخی باڵای (ئامینەی پایگەلانی)یەوە هێلانەی چێ کردووە.

کە چی شاعیر خۆی بە هیچ جۆرێ ناوی (ئامینە) ناهێنیٚ، بەڵکو :

١ - چەند جارێ ناوی (شیرین) و (زلێخا) دێنێ، کە ڕەنگە بە کینایە هێنابێ.

٢ - بەڵام لە شوێنێکدا بە ئاشکرا ناوی (ئینصاف) دێنێ. بڕوانە شیعری (جەمینش صافەن).

لە زۆر شیعری تردا شاعیر بەوشەی (چراغ) و (قیبلە) ناوی دڵخوازەکەی ئەشارێتەوە. کەچی نازانم بۆچی ناوی (زلێخا) و (شیرین) و (ئینصاف) بە ئاشکرا دێنێ؟.

بڵێی ئەم سیانە هەریەکەو لە سەردەمێکدا بە باوەشێنی نازوخۆشەویستی ئارەقی ڕێگای عەشقی بێسارانی یان سڕیبێ ؟.

رەنگە ئەم ناوانە هەریەکەو خەڵکی یەکێک لەو شوێنانە بووبن کە شاعیر بەهۆی خوێندنەوە ماوەیەک تێیاندا جێگیر بووە (پایگەلان) ، (نۆدشە) ، (سنە) . هەروەکو لە شیعرەکانی (نالی)شدا دەرئەکەوێ کە جارێک (شارەزوور)ی کردۆتە میحرابی عەشق و جارێک (قەرەداغ). گرنگ ئەوەیەکە :

١ـ جارێ وای دیاری ئەکات کە ئەوەی ویستویەتی خواستویەتی. بڕوانە شیعری (قیبلەم دیم نەدیم) .

٢ـ لە شوێنێ تردا وای دائەنێ کە بەدکارێ لە یەکی جیاکردوونەتەوە . بڕوانە شیعری (چراخم جیا) . (ڕەقیب سیا بۆ) .

٣ـ جارێ بە پەیمان شکێنی ئەداتە قەڵەم. بڕوانە شیعری (دڵە لاڵ خاسەن).

٤ـ جارێتر بە پەیمان شکێن و بێ وەفا. بڕوانە شیعری (چراغم وەفات) .

٥ـ کەچی لە شیعری (پڕ خومارشەن)دا بە پێچەوانەوە بە مەیل داری ئەزانێ.

٦ـ جگە لەمانە لە شیعری (دەلیل نەزانان) و (بە بەرزانەوە) دا خۆی بە دڵدارو ئەو بە بێ ئاگاو حاڵ نەزان ئەداتە قەڵەم .

« بێسارانی و شیعری ڕۆمانتیک »

بە داخەوە ئەم لایەنە گرنگەی ئەدەبەکەمان (ڕۆمانتیک) تا ئێستە بەحەقی خۆی لە ئەدەبی کوردیدا لێکۆڵینەوەی چڕو پڕو بە پێزی لە سەر نەکراوە ، کە نەئەبوو بەم شێوەش بوایە ، چونکە ڕۆمانتیک بەشێکی گەورەو گرنگی ئەدەبەکەمانە .

وا هەست ئەکەم ئەمە ڕەگێکی مێژوویی هەبێ و ئێمە تا ئێستە پێی نەگەشتبین . ئەوەندەی من ڕێگەم پێ بردبێ لە ناو ئەدەبیاتە دیارەکانی دنیادا ، لە هیچ کامیاندا ڕۆمانتیک ئەوەندەی لای گەلی کورد ڕەگی قووڵ و تەمەنی درێژی هەیە وەها نیە . ئەمەش دەستکەوتێکی پڕ بایەخی مێژووەو پێوستە بەوردی سەرنجی بدەین و لێکۆڵینەوەی بە بڕشتی لە سەر بکەین .

لەم بارەوە وەکو مایەی شانازی و دڵخۆشکەر ئەو بەراوردەی کاک ڕەئوف عوثمانە لە نیوان (هۆگۆ) و (مەولەوی تاوگۆزی) دا کردوویەتی و ئەڵێ : وەک مێژوو نووسە جیهانیەکان ئەڵێن سەرقافڵەو گەشەپێدەری ئەدەبی ڕۆمانسی لە فەرەنسادا هۆگۆی بەهرەمەند بوو (١٨٠٢ ـ ١٨٨٥) دەئەم مێژووە تارادەیەک بەرامبەرە لەگەڵ لە دایکبوون و مردنی مەولەوی دا (١٨٠٦ ـ ١٨٨٢) واتە لە دایکبونی ئەدەبی ڕۆمانسی لە فەرەنساو لە کوردستاندا لە یەک کاتدا لە سەر دەستی هۆگۆ و مەولەویدا هاتەکایەوە ، کەواتە مەولەوی داهێنەرو گەشە پێدەری هۆنراوەی ڕۆمانسی کوردیە .)(١)

ئەم بەراوردە ئەوەندەی تیایە کە گەلی کورد لە گەڵ ئەو هەموو کەم دەستی و بوار لێ تەنینەدا هاوکات لەگەڵ وڵاتێکی ئازاد وپێشکەوتوی وەکو فەرەنسادا بۆنی هەڵاڵەی ڕێبازێکی ئەدەبی ی کردووە .

بەڵام خۆشتر ئەوەیە کە بەرلە مەولەوی شاعیرانی ترمان هەن بێ ئەوەی قوتابخانەیەکیان بە ناوی (ڕۆمانتیک) ناسیبێ ، زۆربەی هەرەزۆری شیعرەکانیان ئەچنە ئەوخانەیەوە .

بۆ نمونە ئەم شاعیرەی کە ئێستە واین لە خزمەت دیوانەکەیدا سەدەو نیوێک و دووساڵ بەرلە هۆگۆ تەقەی لە دەرگای ئەم مەسەلەیە داوە . وە یەک سەدەش لە پێشتر بووینەتە دەست پێشکەر، ئەگەر ئەو مێژووە بە یاد بێنینەوە کە لێکۆڵەرە ئەوروپیەکان دیاری یان کردووە و ئەڵێن : ڕۆمانتیک لەکۆتایی سەدەی (١٨) و سەرەتای سەدەی (١٩)دا سەری هەڵدا .

وە شایانی باسەکە ڕۆمانتیک لە ئەدەبی کوردیدا سروشتی یە ، بەڵام لە ئەوروپادا دەست کردبوو . لە سەر ئەوبنەمایە دامەزراکە دەستەیەک شاعیری ڕۆشنبیر دژی خوو ڕەوشتی شاعیرانی کلاسیک ڕاپەڕین ، واتە دژی ئەو ئەدەبەی کە لەکۆشک وتەلارەکاندا بەدەست نەجیب زادەکانەوە گیری کردبوو .

من دڵنیام بەرلە یسارانیش شیعری ڕۆمانتیکمان هەیە ، بەڵام بە هۆی کەشف نەبوونی

١ ـ کتیبی میهرەجانی مەولەوی ل ٩١

ئەدەبی کوردی یەوە بە تەواوی، ئەم مەسەلەیە هەروا ئەمێنێتەوە، تا بزانین ڕۆژبەرەوکوێ ئەچێ و مێژوو چی ترمان پێ خەڵات ئەکات. هەر لە (مەولانادەردین) و (یوسف)ی هاودەمی بێسارانیەوە بیگرە تا ئەو شاعیرانەی کە لە قوتابخانە شیعریەکەی (ئاڤێستا) و (ماریفەت) و (سەرەنجام)دا پێگەشتوون.

کارتێکردنی لە سەر مەولەوی

مەولەوی یەکێکە لەو شاعیرە ڕۆمانتیکانەی ئەدەبەکەمان کە گەورەترین پەیوەندی بە شەپۆلی شیعری سەردەمەکەیەوە هەبووە و زۆربەی شاعیران لای ئەو زێڕەکانیان داوە لە مەحەک، وەکو (بولبول) ، (مەلاعەبدولای‌داخی) ، (شێخ عەزیز و شێخ عەبدولڕەحمانی جانەوەرە)، (شێخ یوسفی نۆسمەیی) ، (مەحروم) و هەندێکی تر. وە هەروەها لە دیوانەکەیدا دەرئەکەوێ کە ئاگای لە شیعری هەندێ لە شاعیرانی پێش خۆیشی هەبووە، وەکو (مەولانا خالیدی نەقشبەندی) و (وەلی دێوانە) و (بێسارانی).

ئەوەی لێرەدا جێگەی باس بێت بێسارانی یە. کە پێم وایە لە هەموو شاعیرێ زیاتر ڕەنگی لە سەر مەولەوی دارشتوەو بەمەش‌دا پلەی بەرزی‌ی بێسارانیمان بۆ دەرئەکەوێت. وەوابزانم زیادەڕەوی نەکردووە کە پیّ‌ی ووتوە (سەودایی کامڵ) واتە دڵدارێکی ڕاستەقینەو تەواو.

وشەی (کامڵ) لە زاراوەی عیرفاندا واتە: ڕابەرو ڕێ نیشان دەرێک کەپلەی خودا پەرستی‌ی هێندە بەرزو بڵندبێ، هەرکەسێ دەستەوداوێنی بێ هەموو بەزم و ڕەزمێکی دنیا ئەخاتەلاوەو لە (حەق) نزیک ئەبێتەوە.

مەولەی لەگەڵ ئەوەدا کە بێسارانی لە ناو ئەو جوغزەدا ئەبینێ و بەوپایە بەرزەی ئەزانێ، بەیتێکیشی لە شیعرەکانی هێناوە و قەسیدەیەکی خۆی پێ قوفڵ کردووە. ئەڵێ.

های ڕەحمەت ئەو قەبر سەودایی کامڵ	سەرمەشق مەینەت (بێساران) مەنزڵ
« یانە وێرانی هەر وەمن ئامان	مەتاووگێرتەی کەسێوتەڕ دامان »

وە لە شیعرێکی تریدا کە سکاڵا لە دەست دەردی پیری ئەکات، لە باخەکەی بێسارانیدا سێ دانە گوڵی بۆن خۆشی هێناوە و داویەتی لە بەرۆکی بوکی شیعرەکەی. بەرلەوەی دەست بەرێ بۆ گوڵەکان ئەڵێ:

مـوطریب بـۆ وە داد دڵگـیریمەوە پـیری هـا ئـاما وە پـیریمەوە
نـەوات وێرانـەی دڵ کـەرۆ ئـاوا چـەنی بـەستەی فـەرد بـێساران مـاوا.

لێرەدا مەولەوی بەو پەڕی دڵ لێچوونەوە ئاوازی شیعرەکانی بێسارانی لەگەڵ دەنگی ئەو موطریبەدا هاوتا ئەکات کە مەگەر هەرخۆی بزانێ چەند حەزی لە دەنگی کردووە. پاشان ئەم سێ بەیتەی بەرێز هێناوە کە ئەڵێ:

« ئینە گرد جە وەخت نـادانـیم بـیەن فەصڵی سەرمەستی و جـەوانـیم بـیەن
ئیسە هـا جـەگشت پـەشیمانیم بـەرد وادەی پـیریمەن جـەوانـیم ویـەرد
کـۆچ دوایـیمەن، یـاوانـم نـۆبـە نۆبەی تۆبـەمەن، کـەرەمدار تـۆبـە ».

وە لەوشیعرەیدا کە لە وەڵامی نامەیەکی (شێخ عەزیزی جانەوەرەیی)دا نوسیوویە، جارێکی تر پەنجەی ڕێزی خستۆتە سەر بێسارانی و ئەڵێ:

« خەم چەنی خەمان زوو مبۆساکـن بـێسـارانـییەن نـە تـۆی فـەردمن »

وە هەروەها لە شیعرێکی تردا کە لە وەڵامی نامەیەکی شێخی سیراجەدینا نوسیویە دوو بەیتی تری بێسارانی تێهەڵکێش کردووە، کە هەر ئەو دوو بەیتە شێخ لە گەڵ نامەکەیدا ناردوویە، وە کەسیشیان ئاماژەیان پێ نەکردووە کە شیعری بێسارانییەو ماموٚستا مەلا عەبدولکەریمیش بەسەریدا ڕەت بووە. سەیر لەوەدایە کە دیارە مەولەوی دیوانی بێسارانی خوێندۆتەوە، بەڵام چۆن بە شێخ ئەڵێ:

جه رِووی لوطفەوە ئینەت فەرماوان

بەمەش وای نیشان ئەدات کە شێخ فەرموویە . وە یا رەنگە هەر زانیبێتی کە شیعری بێسارانی یە، بەڵام لە ئاستی گەوەریی و رێزی شێخدا دەمی لێ نوقاندووە. دوو بەیتە کەش ئەمە یە:

« یا کاغەز برِیان ، یا مەلا مەردەن یا خۆ عارتەن دۆس وەیاد کەردەن
غەمگین مەنیشە غەم بدەر وەباد فەلەک نمازۆ کەس وە خاتر شاد » .

ئەمانە ئەو چەند بەڵگەیە بوون کە جێ پەنجەی بێسارانی لە سەر مەولەوی دیاری ئەکەن و ئەمەش تواناو دەستەلاتداریتی بێسارانی نیشان ئەدەن لە قەڵەمرەوی شیعردا .

وە دیارە جێ پەنجەی لە سەر هەندێ شاعیریتریش دیارە بە تایبەتی (پیرەمێرد) و (مەستورەی ئەردەلانی)، بەڵام ئێمە بۆیە نمونەمان لە سەر مەولەوی هێنایەوە چونکە لەوان شاعیر و ناودارترە .

ئەو سەرچاوانەی کە سودیان لیّ وەرگیراوە :

١ ـ دەفتەریکی دەستنوسی (مەلا محەممەد رەشیدی مەعدومی) کە (٢٥٤) پارچە شیعرە و لە ٢٥ / شهریور / ١٣٥٨ی شەمسی کە مانگی هەشتی ساڵی ١٩٧٩ زاینی ئەکات لە نوسینەوەی بووەتەوە. ئەمە نوسخەی یەکەم بوو کە ئیّمە کارمان لە سەر کرد. ئەڵبەتە زەحمەتیّکی زۆری کیّشاوەو بە چەند ساڵ توانیویەتی پیّکی بیّنیّ. بەڵام دیارە دەستی بە هەندیّ شویّن نەگەشتوە، بۆیە ئیّمەیش لە دوای ئەو هەندیّکی ترگەراین و توانیمان (٤٨) پارچەی تری بە دەست بیّنین. وە ئەتوانم بڵیّم کە دوای ئەمەش هیّشتا ماویەتی تەواوی شیعرەکانی کۆ بکریّنەوە، ئەگەر نەبووبنە خۆراکی مۆریانەو گەردی رۆژگار، چونکە هەر وەکو دەرئەکەویّ بیّسارانی شاعیریّکی دەوڵەمەندو بە دەستەڵات بووە، بۆیە ناشیّ لەمە زیاتری نەبووبیّ.

مەلا محەممەد رەشیدیش هەر بەو بڕوایەوە لە پاشکۆی دەفتەرەکەیدا نوسیوویە:

(گر چە شاید باز تمام اشعار آن مرحوم بدست نیامدەباشد).

واتە: ئەگەرچی لەوانەیە هیّشتا تەواوی شیعرەکانی ئەو خوالیّخۆشبوە بە دەست نەهاتبیّ.

بەڵام دڵنیابووە لەوەی کە زۆربەی هەرە زۆری شیعرەکانی گردکردوەتەوە. بۆیە بە دوایدا نوسیوویە : (اما میتوانم ادعا کنم کە کامل‌ترین و صحیح‌ترین دیوان مرحوم بیسارانی کە تاکنون بە رشتۀ تحریر درآمدە).

واتە : بەڵام ئەتوانم بڵیّم کە تەواوترین و دروست‌ترین دیوانی خوالیّخۆشبو بیّسارانی‌یە کە تا ئیّستە نوسراوەتەوە).

ئەم دەفتەرە دیارەکە زەحمەتی زۆری لە گەڵدا کیّشراوەو نوسەرەکەیشی یەکیّکە لە هەوادارانی شیعری بیّسارانی، بەڵام لە هەندیّ شویّندا دوور نیە لە هەڵە و پەڵە و هەر وەکو لە جیّگەی خۆیاندا بە بەراورد لەگەڵ دەستنوسەکانی تردا ساخمان کردوونەتەوە.

٢ ـ دەفتەریکی دەست نوسی مامۆستا (سەید طاهیری هاشمی ـ سها ـ) کە (٢٦١) پارچە شیعرە و لە شەوی یەک شەمە ١٣٥١/١١/١ی شەمسی کە (٢٤) ساڵ لەمەوبەر ئەکات واتە ساڵی ١٩٧٢ی زاینی تەواوی کردووە.

ئەم نوسخەیەش لە بەر چەند دەست نوسێکی‌تر نوسراوەتەوە و دیارە ماموٚستای خوٚشەویست زەحمەتی زوٚری لەگەڵدا کێشاوە ، جگە لەوەی کە خوٚی بێسارانی ناسە ، کە تەواویشی کردووە داویەتە دەست (مەلا عەلی صەبار)ی خواڵێخوٚشبو ، ئەویش بە سەریدا چووەتەوە و لە یەک دوو شوێندا بە خەتێکی سوور هەڵەگیری کردووە . پاشان ماموٚستا سەید طاهیریش دڵنیا نیەکە ئەو دەفتەرە تێکڕای شیعرەکانی بێسارانی بن ، هەر وەکو نوسیوویە : (البته نمی‌توان مدعی شد که این مجموعه کلیۀ غزلیات بیسارانی را حاوی است) .

واتە : ئەڵبەتە ناتوانم بڵێم کە ئەم کوٚمەڵە شیعرە هەموو غەزەڵەکانی بێسارانی ئەگرێتەوە .

ماموٚستا لە پاشکوٚی دەست نوسەکەیدا نوسیوویە : (متأسفانه در سال ١٣٢٧ شمسی یکی از دانشگاهیان (از ذکر نامش معذورم) به منطقۀ ما آمد ، هر دو نسخه دیوان بیسارانی و یک نسخه خطی از دیوان نالی و چند نسخه دیگر از آثار شعراء کرد از من عاریه گرفت ، شخصی جوانمرد مذکور این بلا را تنها بسر من نیاورد بلکه از کرمانشاه تا مهاباد نزد هر کسی که آثار شعراء کرد را دید بعنوان عاریه از دستش درآورد ، این رهزن عالم ادبیات پس از مدتی دواوین شعراء کرد راکه به آن طراری بدست آورده‌بود با خود برداشته وبفرانسه رفت ، و داغ فراق نسخ گرانبها و نایاب بر دل صاحبانشان گذاشت . اکنون در پاریس از آنها استفاده میبرد و بریش کسانی که کتاب را عاریه میدهند می‌خندد) .

واتە : بەداخەوە لە ساڵی ١٣٢٧ی شەمسیدا یەکێک لە قوتابیانی زانکوٚ (حەزناکەم ناوی بەرم) هاتە ناوچەکەمانەوە ، هەر دوو دەست‌نوسەکەی دیوانی بێسارانی و دەست نوسێکی دیوانی نالی و چەند دەست نوسێکی‌تری لە بەرهەمی شاعیرانی کورد لە من وەرگرت ، ئەو کوڕی باشە تەنها ئەم بەڵایەی بە سەرمندا نەهاورد ، بەڵکو لە کرماشانەوە تا مەهاباد لای هەر کەسێک بەرهەمی شاعیرانی کوردی دیبێ لێی وەرگرتوون و بردوویەتی ، ئەم دزی جیهانی ئەدەبیاتە پاش ماوەیەک کە ئەم دیوانی

شاعیرانی کوردەی کە بەو شێوە ساختە بە دەست هێنابوو ڕۆشت بۆ فەرەنسە. داخی دوور خستنەوەی ئەو دەست نوسە بە نرخ و نایابانەی چزان بە دڵی خاوەنەکانیاندا. ئێستە لە پاریس سوودیان لیٚ وەرئەگرێت و بەوانەش پیٚ ئەکەنیٚ کە لیٚی خواستوون)

مەبەستی مامۆستا لەو دوو دەست نوسەی دیوانی بێسارانی ئەو دووانەیە کە یەکەمیان هی مەلاعەلائەدینی کوڕی خواڵێخۆشبوو مەلاعەلی گلێنی و دووەمیان هی کاک عەباس خانی ئازادپور (سەرهەنگ ئازاد پوور)ە کە کاتی خۆی مامۆستا، بۆ ساخ کردنەوەی دیوانی بێسارانی لیٚی وەرگرتوون. جا ئەگەر ئەو (کوری باشە) نەیانفەوتێنیٚ ئەوا ڕۆژیٚ کورد سوودی خۆیان لیٚ وەرئەگرێت و ڕەنگە ئەوانیش هەر یەکەو چەند شیعرێکی لەوانەیان تیا بیٚ کە لەم دەستنوسانەدا نەبن.

٣ـ دەفتەرێکی دەست نوسی لای مامۆستا ئەهوەن ـ ئە ـ کە ژمارەیەکی باش شیعری (مەولەوی، صەیدی، شەهاب، میرزا شەفیع، ئەحمەد بەگی کۆماسی) تیایە لەگەڵ (٥٦) پارچە شیعری بێسارانی کە جێگەیان لەم دیوانەدا دیارە چەند سوودمان لیٚ وەرگرتووە.

ئەم دەفتەرە بە خەتێکی جوان و ڕێک و پێک نوسراوەو نوسەرەکەشی بەم شێوە لە کۆتایی دەفتەرەکەدا ناوی خۆی بردووە.

(حسب الفرمایش قبله و سرور خودم آغا فتاح قلم گردید اناالاقل جلال الدین ١٣٠٤)

واتە: لە سەر فەرمانی قیبلەو سەروەری خۆم ئاغا فەتاح نوسراوەتەوە، منی کەمترین جەلالەدین. ١٣٠٤.

مامۆستا ئەهوەنیش دەستاو دەست گیری کەوتوەو لای خۆی پاراستویە. شیعرەکانی ئەم دەفتەرە تێکەڵن تەنها دوو بەشی دواوەی نەبیٚ کە لە سەر بەشی یەکەمیان نوسیوویە (کلام ملا مصطفی) و لە سەر دووەمیشیان نوسیوویە (معدومی علیه الرحمة) وە لە نێوان ئەم دوو بەشەشدا قەصیدەیەکی خواڵێخۆشبو (فخرالعلما)ی بڵاوکردوەتەوە کە بریتیە لە (٤٨) بەیت.

ئیتر سەرەتای دەفتەرەکە ـ کە دیارە لێیشی پەڕیوە ـ تا ئەگاتە بێسارانی هەمووی

تێکەڵە و تەنها ئەو شیعرانەی تیا ئەناسرێن کە شاعیران نازناوی خۆیانیان تیا بردووە. جگە لە شیعری ـ گڵکۆی تازەی لەیل - کە لە سەری نوسیوویە (فرمودۀ احمد بگ).

لە ناو بەشە تێکەڵەکەشدا هەندێ شیعری بێسارانی تیایە کە لە نوسخەکانیتری بەر دەستماندا هەبوون و لە جێگەی خۆیاند سوودمان لێ وەرگرتوون.

۴ ـ دەفتەرێکی دەست نوسی لای میرزا محەممەدی صابیری (میم) کە (۳۵) شیعری بێسارانی تیایە لەگەڵ ژمارەیەک لە شیعری شاعیرانیتری وەکو (مەولەوی ، مەهجوری ، یوسف یاسکە ، میرزا شەفیع ، ئەحمەد بەگی کۆماسی، مەحزونی ، خانای قوبادی).

ئەم دەفتەرە مێژووی بە سەرەوە نیە ، بەڵام کۆنەو بە لای کەمەوە سەد ساڵی تێپەڕاندوە . کاک محەممەدی شیعر دۆست لەگەڵ چەند دەفتەرێکیتردا دڵسۆزانە پاراستوونی و ئێستەش خەریکە وردە وردە بە خەتە جوانەکەی خۆی سەر لە نوێ ئەیان نوسێتەوە.

ئەم دەفتەرە دیارە بە چەند دەستێک نوسراوەتەوە ، لە بەختی مندا بەشی بێسارانییەکەی بەر خەت ناخۆشێک کەوتووەو زەحمەتی زۆری دام تاکو سەرم لێ دەرکرد. جگە لەوەی خەتەکەی ناخۆشە لە هەندێ شوێنیشیدا مەرەکەبەکەی تەڕایی کەوتۆتە سەر، یا گۆشەوکەنارەکانی بۆتە خواردنی مشک و مۆریانە . بۆیە وشەی تیابوو هەروا بە بۆشی هێشتمەوەو خاڵم لە جێگەیدا داناوە (.......)

۵ ـ دەفتەرێکی دەست نوسی ئاغای عبدالغفاری وارستگان : ئەم دەفتەرە (۸) شیعری بێسارانی تێدایە و ئێمەیش لە جێگەی خۆیدا ئاماژەمان بۆ کردووە . دەفتەرەکە گەلێ شیعری نایابی شاعیرانیتری کوردی تێدایە وەکو (میرزاشەفیع کولیایی ، مەولەوی ، صەیدی ، بزرگ ، خانای قوبادی ، مەحروم ، هیجرانی ، عبدالله).

۶ - دەفتەرێکی لای مامۆستاسەییدباقری هاشمی (سبا) کە لە ساڵی ۱۲۷۲ ی قمری دەست کراوە بەنوسینەوەی ، ژمارەیەکی زۆر شیعری شاعیرانی تێدایە وەکو (مەولەوی ، میرزا عەبدالقادر پاوەیی ، میرزا شەفیعی کولیایی ، خانای قوبادی) بەشی

زۆری دەفتەرەکە شیعری بێسارانی‌یەکە (١٤٠) پارچە شیعرە و پێنج غەزەلی تێدا بوو لە نوسخەکانی بەردەستماندا نەبوون. هەر وەکو لە شوێنی خۆیدا ئاماژەمان بۆکردون.

٧- بەرگی یەکەمی دیوانی بێسارانی کە بریتیە لە (١١٢) پارچە شیعر و لە لایەن کاک (کیومرث نیک رفتار)ەوە لە ساڵی (١٣٦١) بەرامبەر بە ساڵی (١٩٨٢) چاپ کراوە.

ئەم نیوە دیوانە سەرباری هەندێ هەڵە وکەم وکوڕی ئەشێ بڵێین کە کارێکی پڕ بایەخەو کاک کەیومەرث زەحمەتێکی چاکی لەگەڵدا کێشاوە، وە هەروەکو لە جێگەی خۆیدا وتومانە خۆزگە بەرگی دووەمیشی چاپکردایە، یا باشتر وابوو نەیکردایە بە دوو بەرگ و هەردوکیانی پێکەوە بە چاپ بگەیاندایە کە بەوەش هەم کارەکەی سەرکەوتوو ئەبوو، هەم ئەرکەکەشی لە سەر شانی خەڵکی‌تر کەم ئەکردەوە.

نوسەر لە پێشەکیەکەیدا بەڵگەی جوانی هێناوەتەوە بۆ ناساندنی بێسارانی و ڕوون کردنەوەی ناوی باوکی. وە سەرنجی ئێمەیشی بە لای بەڵگەکانی‌دا کێش کرد، بۆیە منیش هەر ئەوە ئەنوسم کە ئەو ڕوونی کردۆتەوە.

٨- بەرگی یەکەم و دووەمی کەشکۆڵی کەلەپوری ئەدەبی کوردی، ئامادەکردنی کاک محەممەد عەلی قەرەداغی.

٩- جگە لەو سەرچاوانەی کە باسکران، بۆ ڕاست کردنەوەی هەندێ وشەو زاراوەش سوودم لەم سەرچاوانە وەرگرتوە:

١- فەرهەنگی عمید.

٢- فەرهەنگی معین.

٣- ئەو فەرهەنگەی کە کاک محەممەدی مەلاکەریم بۆ کتێبی خوسرەوو شیرینی خانای قوبادی داناوە.

٤- کاک حەمە شەریفی بێسارانی وکاک مەحمود مەحمودی مەریوانی زۆر سوپاسیان دەکەم.

پیتی ـ ئەلف ـ

-١-

١ـئاخ پەی مناڵی ی ......
ئاخ وا درێغا پەرێ مناڵی ی

٢ـگۆشەی خاترم جە خەم بی خاڵی ی
لاقەید بیم جەتان، جەوەشی و تاڵی ی

٣ـهەر بازیم مەکەرد من چەنی یاران
مەشیم وە باوەش نازک نازاران

٤ـنازاران جەمین لێم نمەپۆشان
مەکەردم سەیران زوڵفی وەش بۆشان

٥ـئیسە جەشومی زەمانەی باتڵ
نازاران یەک یەک لێم مەکەران سڵ

پەی، پەرێ = بۆ. خاترم = دڵم، بیرم. لاقەید = ئازاد. بازی = یاری. مەشیم = ئەچووم.
جەمین = تەوێڵ، ڕوو. مەکەردم = ئەمکرد. مەکەران = ئەکەن.

- ٢ -

١ - ئارۆ دیم بە چەم ، نازک ئەندامێ
ساوای تەن تەڕاو ، تۆڵە نەمامێ

٢ - عەرعەر باڵایێ ، شای جەمین جامێ
زوڵفان چوون کەمەند خەیاتەی خامێ

٣ - گرتە بێش وە دەس تۆڵێ جە عەرعەر
ساوای نازک تەن ، سافی ناز پەروەر

٤ - گاە بە دیدەی ناز مەدیا پێشەدا
گا مەگێرت وەبەژن ، باڵای وێشەدا

٥ - هەر وەخت پەیش مەدیا وەنازی چەمان
چەفت مەبی جە تاو موژەش ، چوون کەمان

٦ - ئەوسا مەگێرتش ڕاست چەنی باڵا
مەلەرزاو مەکەفت نەپاش مەلالا

- ١ -

واتە : ئاخ وەبە داخەوە بۆ منالی ی. گۆشەی دڵم لە خەم و پەژارە خاڵی بوو. ئازاد بووم لە هەموو تانەو خۆشی و تاڵیەک . لە گەڵ هاوڕێکانمدا یاریم ئەکردو ئەچوومە باوەشی ناسک نازدارانەوە. نازدارەکان ڕوویان لێ نەئەشاردمەوەو منیش سەیری زوڵفی بۆن خۆشیانم ئەکرد. بەڵام ئێستە لە دەستی شوومی ڕۆژگاری هیچ و پوچ ، یەکە یەکە نازدارەکان سڵم لێ ئەکەن.

٧ـ یانی جه هەرکۆ نەمامێ باخ بۆ
یا ئەو وەباڵای وێش بە دەماخ بۆ

٨ـ هەنی وەباڵای وێشان نەنازان
ئاوات وەسایەی باڵاش بوازان

- ٣ -

١ـ ئارۆ خەمانم چوون دەماوەند بی
دیدەی قیبلەی وێم بەندی شەوبەند بی [أ]

٢ـ واتم ئەی [ب] قیبلەم ، ئیمان ودینم
من بە [ج] دیدەی تۆ دنیا مەوینم

- ٢ -

گرتەبێش =گرتبوی . مەدیاپێشەدا = پیایدا ئەروانی . گامەگێرت = جارجارێ ئەیگرت. چەمان = چاوان . مەلەرزا و مەکەفت = ئەلەرزی و ئەکەوت . بوازان =بخوازن.

واتە : ئەمڕۆ چاوم بە ناسک ئەندامێ کەوت ، کە تولەنەمامێکی کۆرپەی ئاودار بوو . باڵای وەک داری عەرعەر ، دەم وچاوی وەک ئاوێنە ، هەردوو زوڵفیشی وەکو کەمەند درێژ کە لە خەیاتەی خاو بێ . تولێ لە عەرعەری گرتبوو بە دەستەوە ،کە ساوایەکی لەش ناسکی بە ناز پەروەر بوو . جارجار بە چاوی نازەوە سەیری ئەکردو جارجارێکیش ئەیگرت بەقەد و بەژن وباڵای . هەرکاتێ بە نازی چاوەکانی تێی ئەڕوانی لە تاو برژانگی وەکو کەمانی لار ئەبوویەوە . ئەوکاتەی ئەی پێوا بە باڵای خۆی ئەلەرزی و ئەکەوت و لە بەرپێیدا ئەلالایەوە . واتە لە هەر شوێنێ نەمامی باخ هەبوو کە خۆشی‌ی لە باڵای خۆی ئەهات . بڵێن با ئیتر بە باڵای خۆیدا نەنازێ و ئاوات بە سێبەری باڵای ئەو بخوازێ .

٣ـ مەر(د)نەئیشەڵا ئێشیٚ هاتێشدا
پەوکەی شەوبەندت ئاورەردەن پێشدا

٤ـواتش(ە)بیٚ ڕامەن، وەشەڕ شەریکەن
هونینی، دەردین، ڕاویار پەیکەن

٥ـئەر مەرەخەس بۆ چوون هەردە جاران
دەییار نمازۆ جە ڕاویاران

٦ـمنیچ جەو بۆنە مەحبوسم کەردەن
هوونی ناحەقم نەیۆ وەگەردەن(و)

٧ـ سازانام تاقی(ز)حەقش بە دەستەن
ڕاویار کۆشەن، ئەنقەسش بەستەن *

دەماوەند = چیایەکی بەرزە لە باکوری خۆرهەڵاتی شاری تاران کە بەرزییەکەی ٥٦٧١ میتر ئەبیٚ و لە زنجیرە چیای ئەلبورزە. ڕام= ڕەحم .سۆز. ڕاویار = ڕێبوار. نمازۆ = ناهێڵیٚ. مەحبوس = بەند. هوون = خوێن.

واتە : ئەمڕۆ خەمەکانم لە چیای دەماوەند ئەچوو، چونکە چاوی یارەکەم بە چارشێو گیرابوو. ووتم:خۆشەویستەکەم، ئاین ودین وبڕوام، من بەو چاوانەی تۆ دنیا ئەبینم. مەگەر خوانەخواسە هاتوەتە ئێش وا چارشێوت داوە بەڕوویدا. ووتی نەخێر، لە بەر ئەوە دامپۆشیوە، چونکە بیٚ بەزەیی و شەڕخوازە، خوێن ڕێژو دەرداویەو دڵی ڕێبواران ئەپێکیٚ. ئەگەر وەکو جاران بەرەڵا بیٚ، ئەوا یەک کەس لە ڕێبواران ناهێڵیٚ. منیش بەو بۆنەوە بەندم کردووە، نەوا خوێنی خەڵکم بێنێتە گەردن. ئینجا بە ڕاستی بۆم دەرکەوت کە هەقیەتی وای لیٚ کردووە،

- ٤ -

١ ـ ئارۆ خەزانیْ دوور جە پای نەمام
ضایف و زەبوون هیجران سەر ئەنجام

٢ ـ ئەویچ بە جەستەم[أ] مەناڵا بە زار
بە جەفای هیجران مەکەردش ئیقرار

٣ ـ پەرسام هەی زەدەی گەردونی بیْ ڕام
زیندەی سەرشووم،[ب] دوور جە پای نەمام

٤ ـ چ بەدبەختیتەن پێسە پێت ئامان ؟
مەرنەخاوت دی دووریی نەمامان ؟[ج]

- ٣ -

چونکە ڕێبوار کوژە و کوشتنی کردوە بە پیشە .

(أ) لای (ک) نوسراوە : دیدەی قیبلەم دیم ، بەندی شەو بەندینم بی .

(ب) لای (ک) نوسراوە : هەی .

(ج) لای (ک) نوسراوە : من بەو .

(د) لای (ک) نوسراوە : مەگەر .

(ە) لای (ک) نوسراوە : وات .

(و) لای (ک) نوسراوە : هوونانی ناحەق نەیۆم وەگەردەن .

(ز) لای (ک نوسراوە : ئاخر .

(※) ئەم شیعرە لە دەست نوسەکەی لای (ئە)دا بووە بە هەشت بەیت وئەڵیْ :

ئەی کەلام جە لەفظ قیبلەم شنەفتم   تەسەللای قیبلەم ، ئەوسا نـەرەفتم .

٥ـ واتش هەی بێ دەرد دەرون پڕ جەخار
سەرگەشتەی هیجران، زەدەی[د] ڕۆزگار

٦ـ یە هیجران کەردەن، جەدیدە کۆربام
نەتەرز مەوینون، نە باڵای نەمام

ضایف = زەعیف، لاواز. زەبوون = داماو. هیجران = دووری. مەناڵا = ئـەیناڵاند.
زار = کزۆڵ. پەرسام = پرسیم. بێ ڕام = بێ ڕەحم، بێ بەزەیی. پێسە = ئاوا. خاو = خەو.
واتش = ووتی. سەرگەشتە = ئاوارە. کۆر = کوێر. مەوینون = ئەبینم.

واتە: ئەمڕۆ گەڵایەکی وەریوم دوور لە دارەکەی بینی، لاواز و داماو کە دوورکەوتنەوە ببوە سەر ئەنجامی. ئەویش بە کزۆڵیەکەوە بۆڵەشی من ئەگریاو ڕازی دوورکەوتنەوەی خۆی دەرئەبری. پرسیم ئەی داماوی دەستی گەردونی بێ بەزەیی، ئەی زیندوی سەر سەختی دابڕاو لە دارەکەت، بەوبەختیت چی‌یە وا بەم جۆرەت لێ هاتووە؟ مەگەر خەوت بینی و خەوت لێ کەوت والە نەمامەکەت دووری‌ی.؟ ووتی ئەی بێ عاری دڵ پڕ لە دەرکی سەرگەردانی وگیرۆدەی تاوانی ڕۆژگار. کوێر بم دوورکەوتنەوە دووچاری ئەم دەردەی کردم کە نە تەرزەکەم ئەبینم نە دارەکەم.

(أ) لای (ک) نوسراوە: پەی جەستەش.
(ب) لای (ک) نوسراوە: بەختی شووم.
(ج) لای (ک) نوسراوە: ناماماں.
(د) لای (ک) نوسراوە: جەفای.

١ـ ئارۆ خەزانیٚ زەردبامم وینا
کەفتەبیٚ نەگۆل، تافی لاڵ مینا

٢ـ عەکسش دیار بی، نەگۆلی ئەوتاف
چمان من مدیام نەرووی جامی صاف

٣ـ شیام هۆرم گرت دییام پیٚشدا[١]
چمان چەمم دان وەسەری نیٚشدا

زەردبام = وەکو زەرد . وینا = بینی ،دیم . کەفتەبی = کەوتبوو . لاڵ = لەعل، بەردیٚکی بەنرخە . مینا = بیٚ گەرد ، شوشە . تاف = تاڤگە . چمان = ئەت ووت . چمان = وەکو ئەمە . مدیام = تەماشام ئەکرد . شیام = چووم . هۆرم گرت = هەڵم گرت . چەمم = چاوم . نیٚش = نوکی تیژ .

واتە : ئەمرۆ گەڵایەکی زەردباوم بینی کە کەوتبوە ناو گۆلیٚ ئاوەوە ، وینەکەی لە ناو گۆلەکەدا جوان دیار بوو، ئەت ووت لە ناو ئاوێنەیەکی شوشەی بیٚ گەردا ئەیبینی . چووم هەڵم گرت و سەیرم کرد ، هەر وەکو چاوم لە سەر نوکیٚکی تیژ بگیرسیٚتەوە وابوو .

تیٚبینی : ئەم بەیتی سیٚیەمە بەو شیٚوەی کاک کەیومەرس هیٚناویەتی لە جیٚگەی خۆیدا نیە، وە لە پەراویٚزیشدا نووسیویە [ئەم شیعرە لە نوسخەیەکدا بەم چەشنە هاتبوو :

شیام هۆرم گرت . دیام پیٚشەدا چمان چەم دان بە سەر ویٚشەدا[١]

وەکو خۆی ووتویە ئەمەش هەر ڕاست نیە .کە واتە هەر بەم شیٚوەیە کە لە دەست

- ٦ -

١ ـ ئارۆ ڕاگەم کەفت شیم وە چەمەن دا
دیم بولبولّ نە صەحن باخی گولّشەن دا

٢ ـ مەدۆ وەسەردا پەی ئەندوهی دلّ
ماچۆ کوون ڕەونەق بازاڕی بولّبولّ .؟

٣ ـ جە جەستەی پەشێو ، ئەو پەشێو جەستە
منیچ جە هیجران تەمام بیم خەستە

٤ ـ دەردی دووریی ، وەنەم دێوییان
شادیم ، جەشیوەن بولّبولّ شێوییان

- ٥ -

خەتەکەی بەردەستی ئێمەدا هەیە . چونکە شاعیر کە ئەڵێ : چووم هەڵم گرت وسەیرم کرد، هەر وەکو چاوم لە سەر نوکێکی تیژ بگیرسێتەوە وابوو . ئەمە ڕاستە نەک ئەوەی کە (ک) وەری گرتوە و ئەڵێ : وەکو ئەوە بوو جامێ خومی بە سەر خۆیا ڕژاندوە.[٢]

لێرەدا هەڵەکە لەوەدایە شاعیر باسی گەڵایەکی زەرد باوی وەریو ئەکات ، ئیتر لەگەڵ ئەم ڕەنگە زەدەدا هێنانی ووشەی (خوم) هەڵە دەرئەچێ . چونکە ڕەنگی (خوم) شینێکی تێرە .

(١) بڕوانە لاپەڕە (٣٨)ی دیوانی بێسارانی ئامادەکردنی (ک).

(٢) بڕوانە لاپەڕە (٣٨)ی دیوانی بێسارانی ئامادەکردنی (ک).

(أ) لای (ک) نوسراوە : **شیام هۆرگرتم دیانی پێش دا**
چمان کاسەی خوم ڕێزان بەوێشدا

٥ ـ ئەسرینان سەردان جە دەروونەوە
موژەم دان بە دام دەریای هوونەوە *

راگەم = ڕێم . کەفت = کەوت . شیم = چووم . صەحن = حەوشە . مەدۆ = ئەدا . ئەندوە = خەم و خەفەت . ماچۆکوون = ئەڵێ کوا ؟. وەنەم = لێم . دێوییان = تێکچوو . دام = داو . هوون = خوێن .

واتە : ئەمڕۆ ڕۆشتم و ڕێم کەوتە چیمەنێ ، سەیرم کرد بولبول لە ناو حەوشەی باخی گوڵزارەکەدا .. لە بەر پەژارەو داخی دڵ ئەدا بە سەریاو ئەڵێ : ڕەونەقی بازاڕی بولبول چی بە سەر هات و کوانێ ؟ . لە بەر ناڵەو هاواری ئەو کە لاشەی پەشێو کردبوو ، منیش کەوتمە بیری خۆم و لە بەر دووریم لە یارەوە تەواو نارەحەت و ماندوو بووم . لە ناو دەردو ئازاری دووری خۆیشم لە گەڵ ناڵەو هاواری بولبولەکەدا لێ تێکچوو . فرمێسکەکان لە ناخی دەروونەوە هاتنە دەرو برژانگم دا بەدەم داوی دەریای خوێنەوە .

لەم شیعرەدا وا دەرئەکەوێ کە لە ڕۆژێکی پاییزی درەنگدا ، کاتێ کە گوڵەکان کۆچ ئەکەن ، بێسارانی چریکەی بولبولێک بە گریان تێگەشتووە و ئەمیش لەو دەنگەوە کەوتۆتە بیری ئەو هاوڕێ وکەسانەی کە پاییزی مەرگ کۆچی هەتاهەتایی پێ کردوون .

خۆزگە بێسارانی لەم شیعرەدا چەند داخێکی تری هەڵگێشایە ، واتە چەند بەیتێکی تری پێشکەش کردینایەو لەو بەتیانەدا ناوی هەندێ لە هاوڕێکانی ببردایە ، کە ئەوەش بۆ لێکۆڵینەوەی مێژوویی زۆر چاک ئەبوو ، هەر وەکو مەولەوی تاوگۆزی کردوویە.

(*) ئەم شیعرە لە دەست نوسەکەی لای (میم) وەرگیراوە .

١ ـ ئارۆشیام دیم ڕەنگی خەزانان
حاڵێ شان نیەن ، ئێمە نەزانان

٢ ـ دیم بە تەرزەوە خەزانێ بەی تەرز
تەمام حاڵی وێش پەرێم کەردش عەرز

٣ ـ پەرسام یە چێشەن ئی زەردی خەزان ؟
وات مەیۆم نەخاو جیایی[أ] تەرزان

٤ ـ واتم من[ب] وتۆ هەردوو جەستەمان
ئێش مەکەران زام ماران گەستەمان

٥ ـ تۆ جیا جە تەرز ، من جە باڵایێ
تەڕ تەر جە نەرگس ، سەوڵی ئاڵایێ

٦ ـ داخی جیایی نەوتوڵ نەمامان
تۆ نە[ج] خاوت دی ، من پەنەم ئامان

شیام = چووم ، ڕۆشتم . تەرز = لق ، چڵ . بەی تەرز = بەم جۆرە . پەرسام = پرسیم . یەچێشەن = ئەمە چی‌یە . مەیۆم نەخاو = هاتوەتە خەوم . سەوڵ = گیایەکی گەڵا پانی سەوزە گوڵێکی پانی سوور ئەگرێ .

واتە : ئەمڕۆ چووم سەیری ئەو گەڵا وەریوەم کرد لە سەر خۆی نیەو ئێمەیش نەمان زانیوە . بە چڵە کەیەو گەڵایەکی بەم جۆرەم بینی کە هەموو بە سەرهاتی خۆی

- ٨ -

١ ـ ئارۆ وێنەی وێم ، دیم خەزانیٚ زار
بەند بی بەزامەت ، جەورو جەفای خار

٢ ـ ئەو جە دەردی وێش بیٚ مدارابی
خار چەنگی زامەت لێش ویارابی

٣ ـ بە زارزارەوە هەروێش مەشانا
جەزامەتی خار دووریش مەنمانا

٤ ـ خار شەرمش نەکەرد جە ڕەنگی زەردش
تا بە جەفاو جەور سەد پارە کەردش

- ٧ -

بۆ گێڕامەوە.پرسیارم لیٚ کرد کە بۆزەردو هەڵوەریوی.؟ ووتی : هۆی ئەوەیە کە لە خەودا بینیم لە چڵەکانیان جیا کردینەوە. ووتم من و تۆهەردوو لاشەمان ئێش ئەکا، زامداری ماران گەستەین. تۆ لە چڵەکان جیا بویتەوە ،من لە باڵایەکی لە نێرگز تەڕتر کەلە سەوڵی ئاڵا ئەچوو. داخ وناسۆری جیابوونەوە ئەی تازە توڵی نەمام، تۆ بەخەودیوتە ، بەڵام من بە سەرم هاتووە.

(أ) لای (ک) نوسراوە : تەناکی.

(ب) لای (ک) نوسراوە : ئێمە.

(ج) لای (ک) نوسراوە : تۆ جە خاوت.

٥ـ فەرضەن[أ] جە هەر کۆ دەردەداریٚ بۆ
زەدەی زامی سەخت نیٚشی خاریٚ بۆ

٦ـ ئەویچ چوون جەستەی من دەردەدار بۆ
یا بەی تەور زەدەی زامەتی خار بۆ

-٩-

١ـ ئافتاو پیٚوار بی ....
وەختیٚ جە مەغریب ، ئافتاو پیٚوار بی

٢ـ جەمینش جە بورج تەشاو دیار بی
پەیوەست گەرمی وەخت سەباو ئیٚواربی

-٨-

خار = درِک . بیٚ مدارا = بیٚ تاقەت . لیٚش و یارابیٚ = لیٚی هەلّپیٚکابو . مەشانا = ڕائەتەکاند . دووریش مەنمانا = دووریی ئەنواند .

واتە : ئەمرِۆ گەلاّیەکی لاوازی وەک خۆمم بینی کە گیرۆدەی زەحمەت و زۆرو ستەمی درِکیٚ بووبوو .ئەو لە تاو دەردی خۆی زۆر بیٚ تاقەت و بیٚ ئارام بوو ، درِکیزەحمەت خۆی لیٚ هەلّپیٚکابوو . بە دەنگیٚکی زویرەوە هەر هاواری ئەکردوخۆی ڕائەوەشان،تاکو لەو زەحمەتە خۆی دوور بخاتەوە . درِکەکە بیٚ ئەوەی شەرم لە ڕەنگی زەردی بکا ، بە زۆر و ستەم کردم بە سەد لەتەوە . وا دانییٚن کە لە هەر شویٚنیٚ دەردەداریٚ هەبیٚ ، دەردەکەیشی پیٚکرانی زامی سەختی نوکی درِکیٚ بیٚ . ئەویش وەکو لەشی من دەردەدار بیٚ ، یا بەو جۆرە پیٚکراوی زەحمەتی درِک بیٚ .

(أ) لای (ک) نوسراوە : ڕاستەن .

٣ـ بە نوری جەمین شەوق ئارای تەمام
یاوناش وەهەم وەختی صوبح وشام

٤ـ پرشنگی نورش پەی پەی مەشانا
من دەرسات وەڕووش (لافتی)م وانا[ب]

٥ـ سپەردم بە نوور بارگەی ئیماما ن
چەندیٚ نوور بەخش بۆ پەی صوبح وشامان[ج]

پێوار = ون ، ناڎیار. بورجی تەشاو = ناوە بۆ شوێنیٚ کە خۆری لێوە ئاوا ئەبیٚ ، زاراوەیەکی ئەستێرە ناسیە . پەیوەست = پێکەوە لکاو . یاوناش = گەیاندی. نیک = ووشەیەکی فارسی‌یە واتە چاک . مشانا = ئەیوەشاند . دەرسات = خێرا . لافتی = ووشەیەکی عەرەبیە

واتە : (هیچ لاویٚ نیە) . ئیشارەتە بەو ڕستەیەی کە بۆ حەزرەتی عەلی کوڕی ئەبوطالیب وتراوە (لافتی‌الا علي - لاسیف الاذولفقار) .

واتە : هیچ لاویٚ نیەعەلی نەبێت ـشمشێریش نیە (زولْفەقار نەبیٚ) زولْفەقاریش ناوی شمشێرە دوو دەمەکەی حەزرەتی عەلی‌یە .

واتە : هەتاو نادیار و ون بوو ، لەکاتی خۆرنشین دا هەتاو نادیار بوو . ناوچاوی لە بورجی تەشاوەوە دەرکەوت ،کاتی بە یەک گەشتنی بەیانی و ئێوارەی نیشان دا . بە ڕووناکی ناوچاوی تیشک بەخشی کاتی ئێوارە و بەیانی‌ی بە یەک گەیاند . سپاردم بە ڕوناکی‌ی بارگەی ئیمامەکان ، تا ماوەیە ڕوناکی ببەخشیٚ بە بەیانی و ئێواران . پرشنگی ڕوناکیەکەی یەک لە دوای یەک بڵاو ئەکردەوە ، منیش خێرا لە ڕوویدا (لافتی)م خوێندەوە .

لەوە ئەچیٚ شاعیر ئەم شیعرەی بۆ مەرگی پیاوێکی ئاینی ووتبیٚ . ڕەنگە ناوی

- ١٠ -

١ ـ ئاماو شیانی ....
چەند ڕا، وەبیٚ ڕا، ئاماو شیانی

٢ ـ تا کەفتا نەدام   ناواک نیانی
نیانش بەردان   بە یەک دیانی

- ٩ -

(عەلی) بووبیٚ بەو پیٚیەی کە ووشەی (لافتی)ی هێناوە ، بەو پیٚیە سەمبولەکانی تری ناو شیعرەکە وایان لیٚ دیٚ.

ئافتاو = کەسەکەیە. مەغریب = کاتی مردن. جەمین = ڕۆح ، گیان. بورجی تەشاو = گۆڕ. کە واتە مانای دووەمی شیعرەکە بەم شێوە لێک ئەدرێتەوە.

(عەلی .. کاتیٚ کە مەرگ یەخەت ئەگریٚ و ون ئەبی .گیانت ئەکەوێتە گۆڕەوە و بەوەش بەیانی و ئێوارە پێکەوە ئەبەستێت ، مەبەست لە بەیانی کەسەکەیەو ئێوارەش تاریکایی ناو گۆڕەکە . لە بەشی یەکەمی بەیتی چوارەمدا دەرئەکەویٚ کە ئەو کەسە پیاوێکی پایەبەرزی ئایینی بووە ، چونکە شاعیر ئەیسپێریٚ بە نوری بارگەی ئیمامەکانٚ ، کە ئیمامەکانیش حەزرەتی عەلی سەر قافڵەچییانەو لەووەوە ئەڵقەی یەکەمی زنجیرەکە دەست پیٚ ئەکات .)

لێکدانەوەکەی کاک کەیومەرس لە جێگەی خۆیدا نیە کە لە پەراوێزی لاپەڕە (٢٨)دا باسی کردوە . چونکە (لافتی) ئیشارەت نیە بە هیچ سورەتێکی قورئان ، بەڵکو وتەیەکە لە پیاهەڵدانی حەزرەتی عەلیدا وتراوە. ئەمەش هەروەها پەیوەندی بە چاوەزارەوە نیە ، واتە نزایەک یا دوعایەک کە شتیٚ لە چاوی پیس بپارێزیٚ. ئەوەی کە لە قورئاندا لەم بارەوە وتراوە [وان یکاد الذین کفروالیزلقونک بابصارهم لماسمعوالذکرویقولون انەلمجنون وماهوالاذکرللعالمین.]

(أ) و (ب) لای (ک) پاش و پێش نوسراون.

٣ـ سەوگەندم وەردەن، سینە چاک چاکان
فرەم ئاوەردەن زامی ناواکان

٤ـ بەی تەور جە نیگای نەبان کێشانم
هیچ ناواک نەدان، جەفا، ئێشانم *

- ١١ -

١ـ ئاهوی خوتەن خێز، دیدە تیر خەتا
تاتاری ڕەوێڵ، نافە موشک مەتا

٢ـ وەقت نیمەشەو، خاو مەیۆ نەزد ئەو
تمەز دیدەی وێش مەوینۆ نە خەو

- ١٠ -

ئاما = هات. شیانی = تێ پەڕی. وەبێ ڕا = بێ ڕێگە. ناواک = تیر. نیانی = نهێنی. دیانی = دین = بینین. سەوگەند = سوێند. وەردەن = خواردوە. فرەم = زۆرم. ئاوەردەن = هێناوە. بەی تەور = بەم جۆرە. نەبان = لەبن.

واتە : هات و تێپەڕی، چەند جار بە بێ ڕێ وشوێن هات و تێپەڕی. تا کەوتە داوی تیری نهێنیەوە، ئەو نهێنیەشی بە دیدەنیەک ڕەواندەوەوبردی. سوێندم خواردووە بە سینەی لەت لەتم کە زامی تیرەکانم زۆر خواردووە. بەم جۆرە لە نیگاو ڕوانینی‌دا لە بن وبنچینە دەرهاتم و ئەوەندە زوو گیانی لێ سەندم، کە بە تیرەکەی هیچ ئێش و ئازارێکم پێ نە گەشت.

(*) ئەم شیعرە لە دەست نوسەکەی (میم)مان وەرگرت، هەروا چۆن نوسرابوو هەروەکو خۆی نوسیمانەوەو بەو شێوەش مانامان لێک دایەوە، هیوادارم بە هەڵەدا نەچووبم.

٣ـ جه سامی موژەی ویٚش بیٚدار مەبۆ
دەرسات بیٚ پەروا جەڕەم تار مەبۆ

٤ـ بەڵیٚ چیٚش مەبۆ، ڕەوان، خاتر شاد
جەوەشی دەوران، صافی سەرئازاد

٥ـ ئەحیاوان پڕ گوڵ، ناڵەی بولبولان
دایەرەی زنجیر زوڵف سونبلان

٦ـ مەبۆ بە پابەند ئەی خوتەن خیٚزە
ئەی ئاهوی ڕەویٚڵ، موشک ناف بیٚزە

٧ـ بۆی خوتەن مەیۆ، ئاهوی تافەوە
تاف پیٚچان بەبۆی موشک نافەوە

٨ـ ئیسە کەردەنش بەزیٚد، هەم ماوا
ئاوا بۆ شەڵڵا، پیٚش نیەن ئاوا؟

٩ـ یاشا بەشقی ویٚت، خاتر ئازادان
نەڕیٚشان نەدام ناشی صەیادان *

خوتەن خیٚز = لە ناوچەی خوتەن پەیدا بوو. خەتا = شارێکە لە چین.
تاتار = ناوچەیەکەو جێگەی ژیانی تورکە مەغولەکان بووە. مەیۆ = دیٚت.
نەزد = نزیک، لای. مەوینۆ = ئەبینیٚ. ڕەم = ڕان، ڕەوە. ئەحیاوان = بژوێنەکان.
ڕەویٚڵ = کۆمەڵ. خوتەن = ناوچەیەکە لە تورکستانی سەروو. زیٚد = شوێنی لە دایک

بوون . ماوا = شوێن،جێگە . بەشقی = بە عەشقی . وێت = خۆت . نەرێشـان = ئـازاری نـەدەی . ناشـی = نـەزان ، تازە کار. صەیاد = ڕاوچی .

واتە : ئەو ئاسکەی کە لە (خوتەن) پەیدا بووە و چاوی وەکو تیری ئاسکەکانی شاری (خەتا) وایە ، شاجوانی ناو ئەو ڕەوە ئاسکانەیە کە موشکی ناوکیان کاڵاو سەرمایەی ژیانە. لە کاتی نیوەشەودا کە خەوی لێ ئەکەوێت ، چاوی خۆی لە خەودا ئەبینێ . لە ترسی برژانگی خۆی خەبەری ئەبێتەوەو لە خەو ڕائەپەڕێ ، هەر ئەوکاتە ئیتر هەڵدێ و لە ڕەوەکەی جیا ئەبێتەوە . بەڵێ چی ئەبێ ؟ بە دڵێکی شادەوە تیێ ئەتەقێنێ و ئەڕوا ، لە خۆشی ڕۆژگار و زەمانە بە دڵێکی بێگەردو سەربەرزی‌یەوە دەست ئەکات بەگەڕان . شوێنە تەڕو بژوێنەکان پڕپڕن لە گوڵ و ناڵەو چریکەی بولبول ، هەر ئەو شوێنانە بوونەتە بازنەیەک کە وەک بە زنجیری زوڵفی سونبول کێشرابێ . ئەبێتە پابەندی ئەو ئاسکی خوتەنە، ئەو ئاسکی ناو ڕەوە ئاسکەی کە ناوکیان موشک ئەبێزرێنێ . بۆن و بەرامەی (خوتەن) دێت و ئـاسکی بـەر تاڤگەکەشی بۆنی موشک و تاڤگەکە تێکەڵ بە یەک ئەکات ـ ئێستە لای ئەو تاڤگەیەی کردووە بە زێدو نیشتمان و ئیشەڵائاوەدان ئەبێ، ئەی گوایە پیێ ئاوەدان نەبووە ؟ خوایە بە خۆشەویستی خۆت و هەموو ئەوانەی کە بە دڵ ئازادی‌یان ئەوێت ، نەیخەیتە تەڵەو داوی ڕاوچی‌یەکی نەزانەوە.

لەم شیعرەدا بێسارانی ئافرەتێکی هێندە جوان و شۆخ و شیرین و دیندارمان پێ ئەناسێنی کە لەگەڵ ئەوەشا وەها پارێزگاری ئابڕوونامووسی ئەکات تەنانەت سڵ لە برژانگی چـاوەکـانی خۆیشی ئەکات ، لەخوا ئەپارێتەوە ئەو ئافرەتە دیندارە نەکـەوێتە چـارەنوسی نـاکـەسان ، ئافرەتێکی واکەدووری گرتوەو تێکەڵ بەئافرەتانی ترنابێت . ئافرەتانی ترکە بەدەم ئیش وکارەوە دێن وئەچن وئەملاولا ئەکەن ، ئەم لیێـان جـویێ بـۆتەوەو لەبـەر تـاڤگەی بـەرماڵە کـەیاندا یاناوباخەکەیاندا ئارامی گرتوە . شاعیریش کەئەوئەناسێ ، لای خوانزائەکات کە نەکـەوێتە چارەنوسی کەسێکی نەزانەوە و ژیانی بەخەسار بچێ .

وەشاعیر لەبەرامبەر ئەو خەڵکە یائەو ڕاوچی‌یە نەزانەدا ڕەنگە خۆی بەزانـاو ڕاوچـی کـارامـە بزانیت وە لەنزاکەیدا لەخوا ئەپارێتەوە کەبکەوێتە داوی چارەنوسی خۆیەوە .

(*) ئەم شیعرە لە دەست نوسەکەی (میم) وەرگیراوە .

١ـ ئاهوی وەحش تار ....
جەیرانی سوب خێز ئاهوی وەحش تار

٢ـ شۆخی لارەولەنج دیدە پڕ خومار
سپەردیم وەدین ڕەسولی نازدار

٣ـ ڕۆیێ هۆرێزا عەزمی سەحرا کەرد
پەی جەلای جەمین ، دەست پەرێ جام بەرد

٤ - بە پێشی ئاوەرد دیا نەپێشدا
دەست ئاوەرد وەبان زوڵفانی وێشدا

٥ - دەست ئاوەرد وەبان زوڵفی خام دا
لێڵایش ئاوەرد وەڕوی جامدا

٦ـ ئەودیا وەجام ڕەنگ زەرد و زگار
جام دا وەسەنگدا گرەوا بە زار

٧ - واتش ئەرێ جام تۆ چە جامێنی
وێران بۆ ئەوشار تۆلێش ئامێنی

٨ـ جام ئاما زوان فراوان لاڵا
واتش تەقصیرم بێ عەیبەن وەڵڵا

٩ ـ تەقصیرم چێشەن مدەریم وەسەنگ
شۆڵەی جەمینت من گێڵان جە ڕەنگ ؟

١٠ - تەمام صەرافان جەڕوی سەرزەمین
بەیان بوینان ئاینەی جەمین

١١ ـ ئەرتۆ ئاینەت نەگێڵان جەڕەنگ
من بێجام واتەن ، سەرم دان وەسەنگ *

ڕۆیٚ = ڕۆژیٚ . هۆرێزا = هەڵسا . جەلا = ڕۆشنایی . جام = ئاوێنە . ئاوەرد = هێنای . خام = خاو . زگار = زویر . سەنگ = بەرد . گرەوا = گریا . ئامێنی = هاتویی . مدەریم = ئەمدەی ، ئەمکوتی . شۆڵە = شوعلە . صەراف = پارە وپوڵ گۆڕەرەوە . بەیان = بێن . بوینان = ببینن . واتەن = وتوە

واتە : ئاسکی کێویلەی هەڵهاتو ، ئاسکی بەیانی زوو لە خەو هەڵساو . شۆخ و شەنگی بەلەنجەولار ، چاو مەست ،سپاردمیت بە دینی پێغمبەر . ڕۆژیٚ هەڵساو نیازی دەشت وسارای کرد، بۆ ڕوون کردنەوەی یا خود بۆ بینینی ڕوخساری دەستی برد بۆ ئاوێنەیە ، هێنایە پێشەوە وسەیری کرد ، دەستی هێنا بە زوڵفیدا . دەستی هێنا بە زوڵفی خاویدا ، لێلایی هێنا بە ڕووی ئاوێنەکەدا . کە خۆی بینی لە ئاوێنەکەدا ڕەنگی زەردو هەڵبزڕکاوە ، ئاوێنەکەی دابە بەردێکدا و دەستی کرد بە گریان . ووتی : ئەی ئاوێنە تۆچ ئاوێنەیەکی ؟ وێران بیٚ ئەو شارەی کە تۆی لێوە هاتووی . ئاوێنەکە هاتە زمان و زۆر لالآیەوە ، ووتی کەم وکوڕیم نیەو بەخوا بیٚ نەنگم . تاوانم چیيە ئەم دەی بەبەردا ؟ ، من ڕەنگی تیشکی ناو چاوتم گۆڕیوە .؟. هەموو ئەوانەی کە پارەو پوڵ ئەگۆڕنەوە لە سەر زەویدا بێنی و ئاوێنەی ڕووی من ببینن ، ئەگەر تۆ ڕەنگی ئاوێنەکەت نەگۆڕیبوو ئەوا من باشم نەووت و سەرم دای لە بەرد .

* ئەم شیعرە لە دەست نوسەکەی لای (ئە) وەرگیراوە ، نە لای (ک) و نە لە دەست نوسەکەی بەر دەستیشماندا هەیە .

- ١٣ -

١ ـ ئەجەل داوم بۆ ......
تاکەی من چەنی دەوران داوم بۆ ؟

٢ ـ تاکەی شەو بیٚ یار ، شیرین خاوم بۆ ؟
بۆ با پات وەبان هەر دووچاوم بۆ

٣ ـ ئەرسەد پەژاران گیانم مەستانان
وەس نیەن بە نام زیندەم مەوانان

٤ ـ سپای غەم بەی تەور زۆر گرتەن وەنەم
هەر ساتیٚ مەرگیٚ مەنمانۆ پەنەم

٥ ـ سەندەن نیمەییٚ ، ئەویچ هیجرانان
گەرەکشان بە زۆر چەنەم بستانان

٦ ـ نەواچی پەی چێش من چیم نەزانان
ئیسە مواچو ئەجەل ها هانان (أ) ؟

٧ ـ گیانیٚ کە بەرشیی بە یەک دیانیٚ
جە کۆ باوەروون پەرێت ، گیانیٚ .؟

٨ـ شەماڵ شۆ واچە ، بەو ئایرناکە
بەو دڵ سفتەی خەم ، سینە چاک چاکە

٩ـ ئەر سەد ساڵ سوچۆ وەندار جە شاخان
چێ پەروا دارۆ عەرعەر جە باخان ؟

داو = داوا ، دەعوا . پات = پێت . مستانان = ئەسێنن . موانان = ئەخوێنن . زۆرگرتەن وەنەم = زۆری بۆ هێناوم . منمانۆ پەنەم = پێم ئەنوێنیٚ . مەنەن = ماوە . گەرەکشان = ئەیانەویٚ . چەنەم = لێم . بستانان = بسێنن . نەواچی = نەڵێی . بەرشی ی = دەرچوو . دیان = ڕوانین ، نیگا.باوەروون = بێنم . پەرێت = بۆتۆ. شۆ = بڕۆ . واچە = بڵێ . ئایرناک = ئاگرین . چاک چاک = شەقار شەقار . سوچۆ = بسوتیٚ . وەن دار = دارەوەن . دارۆ = هەیە .

واتە : ئەجەل تاکەی داواو ناکۆکیم هەبیٚ ، تاکەی لەگەڵ چەرخی دەوراندا ناکۆک بم . تاکەی شەو بە بیٚیار لە خەوی شیرین دابم ، وەرە با پێت لە سەر هەر دوو چاوم بیٚ . ئەگەرچی غەم و پەژارە سەدبار گیانم ئەسێنن ، بەڵام بەس نیە هەر بە زیندوو ناوم ئەبەن . لەشکری غەم بە جۆریٚ زۆری بۆ هێناوم ، هەر ساتێک و مەرگێکم پیٚ نیشان ئەدا . نیوە گیانێکم ماوە ئەویش دوورکەوتنەوە و لە یەک بڕان ئەیانەویٚ بە زۆر لێم بسێنن . نەڵێی بۆچی کە من نەمزانیوە ، ها .. ئیستە پێت ئەڵێم . گیانیٚ کە بە بینین و نیگایەک دەربچیٚ ، دەی تر لە کویٚ گیانێکی ترت بۆ بێنم ..؟ .

شەماڵ بڕۆ بەو ئاگرتیٚ بەربووە ، بەو دڵ سوتاوی سنگ شەقار شەقارە بڵیٚ . ئەگەر سەد ساڵ داری (وەن) لە شاخاندا بسوتیٚ ، عەرعەر لە باخاندا چ باکێکی هەیە ؟.

(أ) لای (ک) نوسراوە : ئیسە هاماچوون ، ئەجەل های هانان .

١ ـ ئەریٚ بینایيم ....
ئەریٚ خاتردار ، مایەی بینایيم

٢ - هامرازی شەوان ، بیدی تەنیايیم
ڕەفیقی ناڵەی سوب سەحەرگايیم

٣ ـ گوشادی خاتر ، پەشیٚویی جەستەم
ڕۆشنیی دیدە ، ئەی ئاوات وەستەم

۴ ـ سەوگەند بەڕیٚزەی خاڵانی ئاڵات
نیەن زیندەگیم ، نەوینو باڵات

۵ ـ ئومیٚدم ئیدەن ، خاتر پەڕەی گوڵ
حەرفی بەدکاران نەگیری نە دڵ *

بید = شوێنی چۆڵ . سوب = بەیانی . گوشاد = کراوە . وەستە = خواستو .
سەوگەند = سوێند . نەوینو = نەبینم . ئیدەن = ئەمەیە . حەرف = پیت ، مەبەست قسەیە .

واتە : ئەی دڵداری بینایی چاوو مایەی بینینم ، هاوڕازی شەوانەی شوێنی تەنیاو چۆڵم ، هاوڕێی هاوارو ناڵەی بەر بەیانیانم . مایەی کردنەوەی دڵی تەنگ و لەشی پەشێوم ، ڕووناکی چاوی من و ئەی ئاواتە خوازم ، سوێندم بەو وردە خاڵانەی سەر ڕوومەتت ، من ئەگەر باڵات نەبینم ژیانم نیە . هیوام هەر ئەمەیە ئەی شۆخی دڵ وەکو پەڕەی گوڵ کە هەرگیزاوهەرگیز قسەی ناحەزان و خراپەکاران نەگریتە دڵ .

(*) ئەم شیعرە لە دەست نوسەکەی (میم) وەرگیراوە .

١ـ ئیمشەو ئایرێ گڕبەست نە دەروون
بڵێسەش یاوا بە سەقفی گەردوون

٢ـ جە کورەی ئایر، جە بڵێسەی نار
ستێزام چوون بەرق، ئاوکەردم هاوار

٣ـ جە هاوار هاوار شەفاو لاڵەی من
جە هەی ئاو هەی ئاو، شین و ناڵەی من

٤ـ تمەز مەژنەوۆ یەک خودا تەرسێ
موسڵمان صیفەت ڕاگەی حەق پەرسێ (أ)

٥ - ماوەرۆ گۆزەی نەفتی بیت المالْ (ب)
مەشانۆ وەڕووی گڕ بەستەی شەماڵ (ج)

٦ـ پێسە مەزانو یەگۆزەی ئاوەن
نمەزخۆ یە نەفت تەوەن پێ تاوەن (د)

٧ـ گۆزەی نەفتش کەرد وە بڵێسەمدا
قرچەی گۆزەی نەفت وەستێزەم دا

٨ـ هەرتا سەحەر بی، هەر سۆزام بە سۆز
سەحەر سفتەکۆم با بەردش چوون تۆز

٩ ـ هەر کەس وێنەی من ئیقباڵش چەفتەن
نەواچۆ هەی ئاو ، نەصیبش نەفتەن

- ١٦ -

١ ـ ئیمشەو جە خاودا زوڵف دێزیٚ دیم
چوون سیاماران سەراوێزیٚ دیم

- ١٥ -

ئایر = ئاگر . یاوا = گەیی . ستێزام = ڕاپەڕیم . بەرق = چەخماخە . مژنەوۆ = ئەبیسێت . ماوەرۆ = ئەیهێنیٚ . بیت‌المال = وشەیەکی عەرەبیە واتە کاڵا وماڵ کە کاتی خۆی لە جێگـەی بـانـکی ئێستە دانـراوە . مـەشـانـۆ = ئەیوەشێنیٚ . پێسە مەزانۆ = وائەزانیٚ . سۆزام = سوتام . سفتەکۆ = خۆڵەمێش ، خۆڵەکەوە . بابەردش = بابردی . نەواچۆ = نەڵیٚ .

واتە : ئەمشەو ئاگریٚ لە دەروونمدا گڕی بەست و بڵێسەی گەشتە سەقفی گەردوون. لە تاوگڕوبڵێسەی ئاگر وەکو چەخماخە ڕاپەڕیم و هاوارم کرد. لە هاوارهاوار و ناڵە و پاڕانەوەی من ، لە هەی ئاو وگریان و زایەڵەی من . لە خواترسێکی موسڵمان ئەیبیسیٚ . گۆزەیە نەوتی بیت المال دێنیٚ و ئەیپژێنیٚ بە ڕووی گڕەکەدا کە بای شەماڵ ئەیگەشێنێتەوە . وا ئەزانیٚ گۆزەی ئاوە ، تمەز نەوتەو ئەوەندەی تر توونەکەی پیٚ تاو ئەدا . گۆزە نەوتەکەی کرد بە سەر بڵێسەکەمدا، قرچە قرچی گۆزەی نەوتەکە ڕایوەشاندم و خستمیە هەلەکەسەما . تا بەیانی هەر بە سۆزەوە ئەسوتام ، بەیانی خۆڵەمێشەکەیشم با وەکو تۆزبردی . هەرکەسیٚ وەکو من بەختی چەوتە، داوای ئاو نەکات نەوتی پیٚ ئەبریٚ .

(أ) لای (ک) نوسراوە : ڕای حەق پەرسی .
(ب) لای (ک) نوسراوە : مەشۆ ماوەرۆ کۆزەی .
(ج) لای (ک) نوسراوە : مەشانۆش وەڕووی گڕ بەستەی تاوەن .
(د) لای (ک) نوسراوە : کۆی تەوەن تاوەن .

٢ـ شیام، هۆرم گرت من به نەزانی
نمەز ئەو قاتڵ دەوای گەزانی [أ]

٣ـ تیژتەر جە ئەڵماس قولابش سازا
یەک زەڕەی تەنم ناستش بە ئازا

٤ـ ڕۆح جە تاوییای زامی گیرو گاز
پەرێ ئاسایش ئاما وە پەرواز

٥ـ واتش مەربشون دوورگنون لێشان
زامی گازی مار مەتاووکێشان

٦ـ ئەو دی هەم بەردش سەرنە دەهانم
ڕاگیربی، پەرێ ڕۆحی ڕەوانم

٧ـ ئەو جە ئێشی زام هایلەی قاتڵ
وێش جە پەروازی ئەو کەردەن باتڵ

٨ـ بەی گشت زامەوە شی وەتەنمدا
بەتەنی پڕ دەرد، خەم وەتەنمدا

جەخاودا = لە خەودا. سەراویز = سەربەرەو خوار. شیام = چووم. گەزانی = گەستمی. سازا = پێکی هێنا. ناستش = نەیهێشت. بە ئازا = بەساغی، بێ زام. تاویای = توانەوە. ئاما = هات. پەرواز = باڵ گرتنەوە. دوورگنون = دوورکەومەوە. مەتاووکێشان = ناتوانم بکێشم. ئەودی = ئەو دەم. دەهان = دەم. ڕاگیر = ڕێ گر. هایلە = پڕ مەترسی، سامناک. وەتەنی یەکەم = بەلەشی، بەگیانمدا.

١ـ ئیمشەو جەستەی من ....
ئیمشەو ئەرمەدیش ، کەسیّ جەستەی من

٢ـ حاڵی پەشێویای جەستەی خەستەی من
نائومێد مەبی ، پەریّ جەستەی من

٣ـ دەروون جە دووریی ، مەگریا بە تاو(أ)
جە چەم مەتکیا پەیا پەی هووناو

٤ـناڵەی ناڵینم وەپای عەرش یاوا
ڕوخسارم نەرووی زەمین مەساوا

وەتەنی دووەم = ووشەیەکی عەرەبیەو بە ماناى نیشتمانە .

واتە : ئەمشەو لە خەودا زوڵفی ڕەشیم بینی ، کە وەکو ڕەش مار شۆڕ بوو بوونەوە . چووم ئەو هەورەم بە نەزانی گرت و دەستم دایە ، ئەو بکوژە دای بە دەستمەوەو گەستمی تیژتر لە ئەڵماس قولاپێکی پێکەوە نا ، تۆسقاڵیّ لە لەشمی بیّ زام و برین نەهێشتەوە . ڕۆحیش لە تووانەوەی ئەو زامە سەختەدا بۆ تۆزیّ ئارامیی کەوتە باڵ لێکدان . ووتی مەگەر بڕۆم و لێیان دوورکەومەوە ، نازانم زەحمەتی گازی مار بکێشم . ئەو کاتەی سەری بردە ناودەممەوە ڕێگەی دەرچوونی لە ڕۆحم گرت . لە ئێشی زامی پڕ مەترسیی ئەو بکوژەدا وازی لە باڵ گرتنەوە هێنا . بەو هەموو دەردو ئازارەوە چوو بەلەشمدا . بەو لەشەی کە پڕ لە ئازارو خەمی نیشتمانە .

(أ) لای (ک) نوسراوە : **شیانی گرتم من جە نەزانی .**
نمەز ئەو قاتڵ (............)

٥ـ نەگاهیٚ ڕاحەت ، نەلادیٚ ئارام
تا سوب سپی بی ، بەو تەور ، ویارام

٦ـ کەسیٚ پەی قیبلەش یە ژیانش بۆ
پەیش کەمەن بەی تەور ، ئەرسەد گیانش بۆ

- ١٨ -

١ - ئیمشەو خاری یاو ، زەمانەی ویصاڵ
بەردش بە دڵدا جە دەستی خەیاڵ

٢ - وەختیٚ خار نەتەخت دڵ گیٚرتش قەرار
شکوفتەن[أ] نەڕووم ، گوڵ هەزار هەزار

- ١٧ -

مەدیش = ئەی بینی . مەگریا = ئەگریا . مەتکیا = ئەتکا . هوونـاو = خوێناو. مەساوا = ئەیساوی . لادیٚ = تاویٚ . ویارام = بەسەرم برد . یە ژیانش بۆ = ئەمە ژینی بیٚ. پەیش = بۆی

واتە : ئەمشەو ئەگەر کەسیٚ لاشەی منی چاو پێئەکەوت ، لەبەر حاڵی پەشێوی لاشەی ماندووم ، نائومێد ئەبوو . دەروونم لە تاو دووری و دابڕان لە یار بە تاو ئەگریاو لە چاویشمدا خوێناو بە بیٚ وەستان ئەتکیا ، دەنگی هاوارو ناڵەم گەشتە عەرش و دەموچاویشم بە زەویدا ئەساوی . نە جاریٚ ڕەحەت ئەبووم و نە تۆزیٚ ئارام ، تا بەیانی ڕۆژ بوویەوە بەو شێوە بە سەرم برد. دیارە کەسێک کە لە پێناوی خۆشەویستەکەیدا ژیانی ئاوابێت ، هێشتا ئەمەیشی بۆ کەمە، ئەگەر سەدگیانیشی پیٚ بیٚ .

(أ) ئەم بەیتەو بەیتی شەشەم ، لای (ک) و (سها) هەیە و لای ئێمە نیە .

٣ـ جه پەی زامی خار، دەست نیشانی دڵ
خەم بی وەگوڵزار، من بیم وە بڵبڵ

٤ـ ناڵەی بڵبڵیم بڵند پایە بی
جه پەی شووم بەختیم ئایرمایە بی

٥ـ جەستەم هەر گریان[ب] تاسوب بەیاندا
سوب باڵام نیشان سفتە دڵان دا

- ١٩ -

١ـ ئیمشەو دڵ جەدەرد ....
تا سوب سپی بی ، هەر[أ] ناڵا جەدەرد

- ١٨ -

خاری یاو = درکی تا . (گەرم بوونی لەش بە دەم نەخۆشیەوە). **زەمانەی ویصاڵ** = کاتی بە یەک گەشتن. **بەردش** = بردی. **گرتش** = گرتی. **قەرار** = ئارام. **شکۆفا** = گەشایەوە. **ئایر** = ئاگر. **گریان** = گریا. **سفتە** = سووتاو.

واتە : ئەمشەو درکی (تا) لەکاتی بە یەک گەشتن دا چەقی بە دڵداو خەیاڵی بڕی. کاتێ درکە کە لە تەختی دڵدا ئارامی گرت گوڵ بە ڕوومدا هەزار هەزار گەشانەوە. لەو زامی درکە لە دڵدا خەم بوو بەگوڵزار و منیش بە بولبوڵ. دەنگ و هاواری وەک بولبولم بەرزبوو، بۆ بەوبەختیم دەست مایەکەی ئاگربوو. تا بەرەبەیان لاشەم هەر گریاو بەیانی باڵای خۆمم نیشانی دڵ سووتاوەکان دا.

(أ) لای (ک) نوسراوە : شکەفتنا.
(ب) لای (ک) نوسراوە : گریا.

٢ـ پەیوەست مەکێشاش هەناسانی سەرد
هەر سەنگ و ئاهەن، پەیش مەبی وەگەرد

٣ـ واتم هەی دڵە، وەسەن وەس ناڵە
خەڵکان جەناڵەی تۆشان شی زاڵە

٤ـ واتش بێ مرووەت جە مەیل سەردەنی
چەنی نەناڵو، مەر بێ دەردەنی...؟[ب]

٥ـ جەی وەرتەر قیبلەم، هەر شام، هەر سەحەر
مەنماناش باڵای نەمامی نەوبەر[ج]

٦ـ ئیسە لێڵاوی ئەو نەدینمەن
جەوپەی ئاهی سەرد، زاری و شینمەن

٧ـ ئیسە پەی دووری قیبلەم مەناڵوو
گەردی پاو پاڵاش وەمژە ماڵوو[د]

٨ـ یەخەیلێ وەختەن لێم نادیارەن
نە شەوخاوم هەن، نەرۆم قەرارەن

٩ـ کەسێ کە دۆستش نەپێوارش بۆ
چەنی بە شەو خاو، رۆ قەرارش بۆ ؟

١٠ – چوون (بێسارانی) هەر کەس بێ دڵ بۆ
چوون باخچەی بێ ئاو، دایم بێ گوڵ بۆ [هـ]

١ - ئیمشەو من گریام ، خەروس کەرد نالین
سوب ئەو بیٚ نیشان من زوخ(أ)جەبالین

- ١٩ -

نالاٚ = نالاندی . پەیوەست = بیٚ وچان . مەکیشاش = هەلێئەکیٚشا. وەسەن . وەس = بەسەبەس . توٚشان = توٚیان . شی = چوو . زالە = زاور ، زارو . چەنی نەنالو = چوٚن نەنالێنم . مەنماناش = ئەی نواند . نەدینمەن = نەبینینمە . پاوپالاٚش = پل و پیٚ ی . مژە = برژانگ . خەیلیٚ = دەمیٚکە . پیٚوار = نادیار .

واتە : ئەمشەو دل لە تاو دەردو ئازار تا بەرەبەیان هەر نالاندی . بەردەوام هەناسەی ساردی هەلئەکیٚشا و بەردو ئاسنی پیٚ ئەبوو بە توٚز . ووتم ئەی دل بەسە بەس بنالێنە ، خەلک لە هاوارو نالەی توٚ زاوریان چوو . ووتی : ئەی بیٚ ویژدان توٚ لە ئارەزوو دل ساردی، چوٚن نەنالێنم مەگەر توٚ دەردت نەدیوە .؟ لەمەو بەر خوٚشەویستەکەم هەموو بەیانی و ئیٚوارەیەک ئەهات و بالاٚی وەک عەرعەری بوٚ ئەنواندم . ئیٚستا لیٚلاٚیی چاوم داهاتووەو خوٚشەویستەکەم نابینم ، لە بەر ئەوەیە هەناسەی سارد هەلئەکیٚشم و شیوەن و زاری ئەکەم ئیٚستا بوٚدووری خوٚشەویستەکەم ئەنالێنم، توٚزی پل و پیٚ ی بە برژانگی چاوم بمالم . دەمیٚکە دیار نیە و لیٚم ونە ، بوٚیە نە شەو خەوم هەیەو نە روٚژ ئارام . کەسیٚ کەیارەکەی دیار نەبیٚ ، چوٚن بە شەو خەوو بەروٚژ ئارامی ئەبیٚ. هەر کەسیٚ وەکو بیٚسارانی دلخوازی نەبیٚت ، وەکو باخچەی بیٚ ئاو هەمیشە بیٚ گول ئەبیٚ .

(أ) لای (ک) نوسراوە : دل .

(ب) لای (ک) نوسراوە : چەنی مەنالون ، مەربیٚ دەردەنی .

(ج) لای (ک) نوسراوە : مەنماناش بالاٚ، قامەت چون عەرعەر .

(د) و (ە) ئەم دووبەیتە لە چاپکراوەکەی (ک) وەرگیراوەو لای ئیٚمە نەبوون .

٢ـگریەی من جە داخ دووری کەسێ بی
ئەو جە دەرد بێباک وەش نەفەسێ بی

٣ـنە سۆزا بە سۆز نە بە دەمەوە
ناما نەپەرساش ئەو بە خەمەوە

٤ـوێنەی بێ دەردان سەر وە خاک خەیاڵ
تا سوب من گریام نەزاناش بە حاڵ

٥ـبێ دەرد بێ دەردیش(ب) ئەو سا دیاردا
ناڵەش بێ پەروا ئاما بە شاردا

خەروس = کەڵەشێر. **باڵین** = سەرین. **نەبەدەمەوە** = نەهات بە دەنگمەوە. **ناما** = نەهات. **نەپەرساش** = نەی‌پرسی. **نەزاناش** = نەیزانی. **دیاردا** = دیاریدا، دەرکەوت.

واتە : ئەمشەو من گریام کەڵەشێریش ناڵەی لێ هەڵسا، بەیانی ئەو بێ ناونیشان و منیش سەرینەکەم زوخاوی بوو. گریانی من لە تاو دووری کەسێک بوو، ئەو (واتە کەڵەشێر) هیچ دەردی نەبوو لە خۆشیاندا ئەینالاند. لە گەڵ دەنگی مندا نەسووتا بە سۆز، نەهات و لە دەردەکەشمی نەپرسیەوە. وەکو ئەوانەی کە بێ‌دەردن سەری نایە سەر خاک و خەیاڵ بردیەوە، بەڵام من تا بەیانی هەر گریام و بە حاڵی نەزانیم. بێ‌دەردی‌ی ئەو بێ‌دەردە ئەوکاتە دەرکەوت و روون بوویەوە کە ناڵەو هاواری هەروا بێ پەروا گەیی بە شار.

(أ) لای (ک) نوسراوە : زوخ وباڵین.

(ب) لای (ک) نوسراوە : بێ دەردش.

پیتی -بێ-

-١-

١-بای شەماڵ تای زوڵف......
دەستم دامانت[أ]تایێ جەتای زوڵف

٢-قەترانی شەورەنگ، وەردەی سەرکوڵف
ستەم زەدەی دەست ناخون کەندەی توڵف

٣-وەختێ مەگێرۆ توڵف وەسینەوە[ب]
سا توڵف مەکێشۆ، زوڵف بە قینەوە

٤-ئەوسا مەگێرۆ کڵافەی کوڵفش
لازم مەدەرۆ بە دەستی، زوڵفش

٥-ساکە[ج]مەگێرۆ مەکێشۆش بەقەست
حاضر بە نەوجا بستانش[د]جەدەست

٦-باوەرەش پەرێم، چوون طەیری تیژ باڵ
هێمای دڵ یەکسەر نەبیەن بە زوخاڵ

قەترانی = رەشی تیر. وەردەی = خواردوی. کوڵف = کوڵم. توڵف = مناڵ.

١ ـ بورچینی سەر سەوز .....
نەسەر سەراوان بورچینی سەرسەوز

٢ ـ شیرین شێوە ناز ، قامەت تولّی سەوز
سایەی زولّفی وێش سەیر مەکەرد بە حەوز

- ١ -

مەکێشۆ = ئەکێشێ . لازم مەدەرۆ = بەپێویست ئەیدا . نەوجا = لەوێ .
بستانش = بسێنە . باوەرەش پەرێم = بێنی بۆم . هێمای = هێشتا

واتە : بای شەماڵ دەستم بە داوێنت تاڵێ لەو زولّفەم ئەوێ . ئەو زولّفە رەشەی کە لە رەنگی شەو ئەچێت و لە سەر کولّمی لول بووە و منداڵەکەی بەناخون هەڵیئەکێشێ . کە منداڵەکەی ئەگرێتە باوەش و ئەویش بەرقەوە قژی هەڵئەکەنێ ، کە منداڵە کە ئەیگرێ و ئەمیش ناچار ئەیدا بە دەستیەوە . لەوکاتەدا تۆ لەوێ بەو لە دەستی منداڵەکەی بسێنە . وەکو مەلێکی تیژ باڵ لە دەستی وەرگرەو بۆم بێنە ، هێشتا ماومەو دڵم نەبووە بە خەڵوز .

(أ) لای (ک) نوسراوە : دەستم وە دامان .
(ب) لای (ک) نوسراوە : وەختی یەک ڕۆتولّف دەست بەسینەوە .
(ج) لای (ک) نوسراوە : یاکە.
(د) لای (ک) نوسراوە : بگێرەش نەدەست .

- ٢ -

بورچین = کۆتری ڕەنگ سەوز کەخاڵی ڕەشی هەبێ .

ئەم شیعرە دیارە لێی بڕاوە و لە دەفتەرەکەی (میم) وەرگیراوە ، کەوتۆتە داوێنی ئەو بەشەی بێسارانی یەوە . ئەبێ دەفتەرەکە زیاتر بووبێ و لێرە بەولاوەی نەماوە ، بە داخەوە .

١ - بە بەرزانەوە ......
سایە شێوەی کێن ، بە بەرزانەوە ؟

٢ - ئا بەرێزەی ڕاز ، لێو گەزانەوە
من بە ڕەنگی زەرد چوون خەزانەوە

٣ - ئەو پەری ڕوخسار پەری‌یان شێوە .
من دڵ هەزار زام ئەو پەریێ پێوە

٤ - ئەو سلێمان تەخت ، دەماخ چوون دارا
من تەن مات نە خاک چوون سەنگی سارا

٥ - تاکە ئەو یەکجار پەروازی ناز بی
من سەد جار نەتەن گیانم پەرواز بی

٦ - دەلیل شۆ واچە بەو حاڵ نەزانە
گونامان چێشەن ؛ ئەی لەب گەزانە *

ئا = ئەو. ڕێزەی ڕاز = وردە قسە . دارا = داریوشی سێیەم دوا پاشای هەخامەنشیەکان کە لە ٣٣ی پێش زایینی‌دا بە دەستی ئەسکەندەری مەکدونی کوژرا . سەنگی سارا = بەردی صەحرا . شۆ = بڕۆ . گونامان = گوناحمان .

واتە : بە بەرزای‌یەکانەوە ، ئاخۆ ئەوە شێوەی کێ‌بێ بە بەرزایی‌یەکانەوە ؟ ئەو بە وردە قسەو لێو گەستنەوە ، منیش بە ڕەنگی زەردی وەک گەڵاڕێزانەوە . ئەو کە ڕوخساری

- ۴ -

۱ ـ به دامانت بۆ .....
ساسوەیل دەستم بە دامانت بۆ

۲ ـ ئەو ساجە یەمەن بەر ئامانت بۆ
ئەوڵ ڕەشتەی سەوڵ خەرامانت بۆ

۳ ـ ساسوەیل سەرم نەڕات طوفەیل بۆ
ئانە مرۆژی ، بابالاّی لەیل بۆ

۴ - خەزان زەرد مەبۆ ، زوو مەڕێزییۆ
لەیل نمەڕێزۆ ، نمەبێزییۆ

- ۳ -

لەروخساری پەری ئەچێت یا وەک پەریەکان وایە ، من دڵم هەزار زامی ئەو پەریەی پێوەیە . ئەو لە سلێمانی سەرتەخت ئەچێ یا دەماخی وەکو شا (دارا)یە ، منیش لاشەم مردووی ژێر خاکەو لە بەردی دەشت و بیابان ئەچم . هەتا ئەوجارێ بە باڵی ناز بفرێ ، من سەد جار گیانم لە لەشم دەرئەچێ . ئەی دەلیل بڕۆ بەو حاڵ نەزانە بڵێ گوناهم چییە ؟ لێوم کاری گەستنە .
ئەم شیعرە لە بەرهەمە چاپکراوەکەی (ک)دا نیە .
(※) ئەم شیعرە لای (سها) بەیتی شەشەمی ئەبێتە حەوت و ئەم بەیتەش شەشەمە :

یانێ چێش ؟ یانێ جەو ساوەگیانم
نەشین وەتەن دا ، نیەن ژیانم

- ٥ -

١ـ بەرەزایێ هەن جە سای کەمەردا
پەخش و پەڕ کەندەن ، بەو سەران دەردا

٢ـ چوون زوڵفی یاران سافی سەراوێز
مەگێڵۆ نەدەور تۆفانی سوب خێز

٣ـ گا گرژولولەن ، چوون زوڵفی نەمناک
گا با مەکەرۆش تاتا جەهەم[١] تاک

٤ـ بەرمەیۆ نەپای بەرزە مەغاران
شەماڵ مەشانۆش ، چوون زوڵفی یاران

٥ـ شێوەی بەرەزا ها بەو زوڵفەوە
بەو زنجیرەی زوڵف دەستی توڵفەوە

- ٤ -

سوەیل = ئەستێرەیەکی گەشە لە سەرەتای وەرزی پایزدا دەرئەکەوێ. یەمەن = وڵاتی یەمەن. خەرامان = ڕۆشتنی بەلارەولەنجە. نەڕات = لە ڕێتا. طوفەیل = فیدا، قوربانی. مرەژی = ئەی ڕەژی. مەرێزییۆ=ئەوەرێ. نمەبێزییۆ = نابێزرێ.

واتە : دەستم بە دامانت بێ ، ئەی ئەستێرەی سوەیل دەستم بە دامانت بێ.ئەو کاتەی لەولای یەمەنەوە هەڵدێی .یەکەم شتێ کە ئەی ڕەژی باسەوڵی خەرامان بێ واتە باڵای بە لە نجەو لاری خۆشەویستەکەم . ئەی سوەیل سەرم بە قوربانی ڕێگات بێ، ئەوەی کە ئەینەخشێنی بابالای لەیل بێ. گەلا زوو زەرد ئەبێ و هەڵەوەرێ ، بەلام لەیل هەڵناوەرێ و نابێزرێ.

١ ـ بەکەم کەم کەردم ....
کۆکۆ کۆی خەمان ، بەکەم کەم کەردم

٢ ـ پەی پەی مەنامەن ، داخ وەگڵ بەردم
مەن مەن مەنامەن ، داخ وەدڵ بەردم

- ٥ -

بەڕەزا = گیایەکی بەهارانەیەو لەکوێستانەکاندا بە شوێنی سەختەوە ئەڕوێ . سای = سایە ، سێبەر. پەخش و پەرکەندن = بڵاوبوەتەوە . سەران دەر = شوێنە . سەراوێز = سەربەرەو خوار مەگێڵۆ = ئەگەڕێ . تۆفان = ڕەشەبا . مەکەرۆش = ئەیکا . بەرمەیۆ = دەردێت . بەرزە مەغاران = کەورگە بەرزەکان . مەشانۆش = ئەی شەکێنێتەوە .

واتە : بەڕەزایە هەیە لە سێبەری کەمەری چیاکاندا ، پەخش وبڵاو بۆتەوە بە (سەراندەر)دا . وەکو زوڵفی یاران بێ گەردەو سەر بەرەو خوار بوەتەوە ، بە دەوری خۆیدا ئەگەڕێ بە هۆی ڕەشەبای بەربەیانەوە . هەندێ جار کرژو لولە وەکو زوڵفی تەڕ ، هەندێ جاریش تاڵ تاڵ (با) لە یەکیان جوێ ئەکاتەوە . لە داوێنی کەورگە بەرزەکانەوە ئەڕوێ و شەماڵ وەکو زوڵفی یاران ئەی شەکێنێتەوە . وێنە وشێوەی بەڕەزا هابەو زوڵفەوە ، بەو زنجیرە زوڵفەی کە بە دەستی مناڵەوەیە .

بەشی یەکەمی ئەم دوابەیتە (تشبیە مقلوب)ە واتە لێک چواندنی هەڵگەڕاوە . بۆیە ناو نراوە (تشبیەمقلوب) چونکە لە ڕاستیدا ئەبێ بووترێ زوڵفی ئەو لە بەڕەزا ئەچێ . نەک بەم شێوە بە پێچەوانەوە . مەولەویش لەم بارەوە ئەفەرموێ :

(أ) لای (ک) نوسراوە (تاجە تاهەم تاک) .

گـــوڵ چـــوون ڕووی ئـازیز نـەزاکـەت پـۆشان
بەفراوان چـــوون ســـەیل دیـــدەی مـــن جـــۆشان

٣ ـ سەد مەردەم مەردەن سەدکۆسم کەفتەن
هیچ کەس ئاخ وداخ جە من نەشنەفتەن

٤ - ئاخ ئاخ و ، داخ داخ ، وەی[أ] وەیو، ڕۆ ڕۆ
هەر هەشت بە غەضەب لێم بیەن بە کۆ

٥ ـ قیبلەم جە دووریت یەندە[ب] داخ وەردم
خەیاڵ بە داخی خەمان شاد کەردم

- ٨ -

١ ـ بەی گشت دەدەوە ....
بەی گشت زامەوە ، بەی گشت دەردەوە

- ٧ -

کەم = کەو (شەن و کەو) جۆرە بێژنگێکە . کۆکۆ = جەم جەم . کۆی خەمان = خەمە جەم بوەکان پەی پەی = لە پەسا ، خێرا ، خێرا . وەردم = خواردم . نەشنەفتەن = نەبیستو. یەندە = هێندە .

واتە : بە بێژنگ کەمم کردنەوە ، خەم و خەفەت کۆ بوو بوونەوە بە بێژنگ کەمم کردنەوە . پەیتا پەیتا خوێنی دڵم ئەخواردەوە و ئەم ویست بە حاڵم نەزانن و داخم بردە گڵەوە . سەد کەسم لێ مردووە و سەد کۆسم کەوتوە ، هیچ کەسێ ئاخ وداخی لێ نەبیستووم . ئاخ ئاخ و داخ داخ و وەی وەی و ڕۆ ڕۆ ، ئەمانە کە هەموویان هەشت ئەکەن بە توڕەیی یەوە لێم کۆ بوونەتەوە . خۆشەویستەکەم لە دەردی دووریت ئەوەندە داخم خواردوە ، ئێستە خەیاڵم بە داخی خەمەکانت شاد کردوە .

(أ) لای (ک) ـ وەی ـ یەکەم نەنوسراوە .

(ب) لای (ک) نوسراوە : یەند داخان وەردم .

٢ـ بەی جەستەی خەمین ڕەنگی زەردەوە
ها جەنەو قەبرم ئاوا[أ] کەردەوە

٣ـ ئامانەن ئەو سا وە قەبرم بەران
نیشانەی جەستەی خەستەم بکەران

٤ـ بە وەڵگی خەزان بپۆشان سەنگم
تا نیشانە بۆ جە زەردیی ڕەنگم

٥ـ کۆنە کەمانان باوەران وەبەر
هەریۆ خەمتەرەن بنیانیم وەسەر

٦ـ بنیانیم وەسەر کۆنە کەمانێ
ئەو جە قامەتم دارۆ نیشانێ

٧ـ تاوینان یاران چەفتی کەمانم
بزانان کوشتەی دەردی خەمانم[ب]

ئـامـانـەن = دەسـتـم بە داوێنت . بەران = ئەبەن . وەڵگ = گەڵا . بپۆشان = **داپۆشن** .
سەنگم = بەردم (مەبەست بەردی نـاوگـۆڕەکەیەتی). بـاوەران وەبـەر = دەربێننەدەر .
خەمتەرەن = لارترە . بنیانیم = بینێنە . تاوینان = تاببینن . چەفتی = لاریی .

واتە : بەم گشت دەردەوە ، بەم گشت زام و دەردەوە . بە لاشەی غەمبارو ڕەنگی زەردەوە ، سەر لە نوێ گۆڕەکەم تازە کردەوە . دەستم بە داوێنت ئەو کاتەی ئەمبەن بۆ ناوگۆڕ شتێک بکەنە نیشانەی لەشی خەستەم . بە گەڵای پایز بەردی گۆڕەکەم داپۆشن ، تا ئەوە نیشانە بێت بۆ

١ـ بینایی دیده ....
رۆشنی نوربەخش بینایی دیده

٢ـ باڵا سپی سەوڵ شا پەسەندیده
فریشتەی شەریف حەق ئافەریده

٣ـ دیده ئاهوی وەحش بیابان وەتەن
سونبول چەریدەی ڕەوێڵەی خوتەن

٤ـ دەلیلەی سەرکەش دەیریانی دەیر
پەرەندەی بێ باڵ(أ) باڵدار وێنەی تەیر

٥ـ لەب جامی یاقوت پڕ جه مرواری
ڕەنگ ڕێزەی شەربەت شیفای بیماری

- ٨ -

زەردی ڕەنگم. کەمانە کۆنەکان بهێننە دەرەوەو کامیان لارو خوارتر بوو بیخەنە سەر گۆڕەکەم.
تا خۆشەویستان لاری وخواری کەمانم ببینن، بزانن کە من کوژراوی دەردی خەمم.

(أ) لای (ک) نوسراوە : ساجه نۆ قەبرم تازە کردەوە.

(ب) لای ئێمە نوسراوە: هیجرانم. بەڵام ئەمەی لای (ک) و (سها) ڕاستە. چونکە خەم هەم بە مانای خەفەت دێ و هەم بە مانای چەمانەوە.

٦ـ هەر وەتەن لادیٚ[ب] مەگێڵیش پێدا
بۆی موشکی نافەش پەخش مەبۆ تێدا[ج]

٧ـ چمان جە سارای خوتەن چەردەنی
ئەو زێد ئاوا بۆ[د] تۆش پەروەردەنی

ـ ٩ ـ

ئافەریدە = دروست کراو. ئاهو = ئاسک. سونبول = گیایەکی بۆن خۆشەو بۆ داودەرمانیش بەکار دێ. چەریدە = لەوەڕیو. خوتەن = ناوی کۆنی بەشێک لە تورکستانی چین. دەلیله = شارەزا. دەیر = پەرستگای گاورەکان. یاقوت = جۆرە بەردێکی بە نرخە و بە چەند ڕەنگ هەیە وەکو سوور، زەرد، کەوە، سەوز، سپی، ئەوەیان کە سوورە لە هەموویان بە نرخ ترە. مرواری = گەوهەرێکی سپی درەخشانە. مەگێڵیش = ئەگەڕێ‌ی. موشک = مادەیەکی بۆن خۆشە لە ناوکی ئاسک دا دروست ئەبێ. نافە = ناوک. چەردەنی = لەوەڕیوی. زێد وماوا = مەڵبەند ونیشتمان.

واتە : بینایی چاوم، ڕوناکی‌ی تیشک بەخش بینایی چاوم. باڵا وەکو سەوڵی سپی پەسەندی لای شاهان، فریشتەی بەڕێزی دروست کراوی دەستی خوا. چاو وەکو چاوی ئاسکی سرکی بیابانی نیشتمان و سونبول خۆری وڵاتی خوتەن. شارەزای سەرکەش و چاودێری پەرستگای گاورەکان، پەلەوەری بێ باڵ و باڵدار وەکو مەل. لێوکاسەی یاقوتی پڕ لە مرواری، ڕەنگ ڕێژی شەربەتی دەرمانی نەخۆشی. هەر نیشتمانێ تۆ تاوێ پیا بگەڕێ‌ی، بۆنی موشکی ناوکی ئاسکی تیا پەخش ئەبێ. وەک لە سارای خوتەندا لەوەڕیبێ، دەک ئاوەدان بێ ئەو نیشتمانەی تۆی پەروەردە کردووە.

(أ) لای (ک) نوسراوە : پەرواز.
(ب) لای (ک) نوسراوە : جارێ.
(ج) لای (ک) نوسراوە : پێدا.
(د) لای (ک) نوسراوە : ئەو زێدو ماوا.

پیتی -پیٚ -

-١-

١-پایز ئاماوه ....
ئەودی نەو پایز جە نەو[أ]ئاماوه

٢-بلەریان سەرتەرز وەی ڕا ئاماوه[ب]
عاشقان سەودای دەروون تاوناوه[ج]

٣-قافڵەی سوەیل ، ضیا جە یەمەن
کەردە وە سیٚوەنگ تەمامی چەمەن

٤-تەبەق تەبەق هەور سیای دودی تەم
نەمدا سەرزەمین بە سیٚلاتی خەم[د]

٥-پەل پەل مەڕیٚزۆ ، مەگنۆ نە ڕووی سەنگ
بە ئەمری خالیق بیٚ دەواو بیٚ دەنگ

٦-بەیان بوینان[ه]دەردە داری دەرد
خەزانی ضایف ، زافەرانی زەرد

٧ـوەشڵە بە خەزان پەی وێش مەبۆ زەرد
ئەو جەوادەی وێش ، من جە تاوی دەرد

ئاماوە = هـاتـەوە . بلـەریـان = پـی‌یـان نـاخـۆش بـوو . وەی را = بـەم ریێـە ، بەم شێوە . تاوناوە = تـوانـدەوە. ضیـا = جولا، کەوتە ریێ، تیشکی دا . سێوەنگ = ڕەش ، پەیوەست . سیا = ڕەش . دود = دوکەڵ . نەم = شیێ . سێلات = لافاو . مەرێزۆ = ئەرژیێ. مەگنۆ = ئەکەویێ . بەیان = بێن . بوینان = ببینن . زافەران = زەعفەران ، گیایەکە لە تیرەی زەمبەق و زیاتر لە دوو ساڵ ئەژی ، گەڵاکانی درێژ و سەوزە و گوڵەکەشی زەدر یـا سورێکی بـۆن خۆشـە ، ریشـاڵێـکی ناسـکی زەرد ئـەگـریێ کە بۆ دەواو دەرمان بەکار ئەهێنریێ . وەشڵە = خۆزگە . پەی ویش = بۆ خۆی . وادەی ویش = لەکاتی خۆیدا .

واتە : پایز هاتەوە ، دیسان پایز سەر لە نویێ هاتەوە . سەر خەڵفی دارەکان پی‌یان ناخۆش بوو پایز بەم جۆرە هاتەوە ، دڵدارەکان سەودای دەروونیان توایەوە . کاروانی سوەیل لە یەمەنەوە دەرکەوت و هەموو چیمەنی ڕەش‌پۆش کرد . پەڵەپەڵە هەورەکان کە ڕەشی دوکەڵی تەم ومژن ، وەکو لافاوی خەم داباری‌یە سەر زەوی . تکەتکە ئەو نمەبارانە ئەرژیێو ئەکەوێتە سەر بەرد ، ئەمەش بە فەرمانی خوایە ، بە بیێ هیچ گیروگازیێ . وەرن سەیر کەن ئەی ئەوانەی کە بە دەستی دەردەوە دەردەدارن ، (چی ببینن ؟) گەڵای لاواز و زافەرانی زەرد . خۆزگەم بە گەڵاکە بۆ خۆی زەرد ئەبیێ و لەکاتی خۆیدا ڕەنگی زەرد هەڵئەگەڕیێتەک وەک من کە لە تاوی دەرد ڕەنگم زەرد ئەبیێ .

(أ) لای (ک) نوسراوە : نۆ .

(ب) ئەم نیوە بەیتە لای (ک) نیە .

(د) لای (ک) نوسراوە : تا ماوە .

(ە) لای (ک) نوسراوە : بەو تیان .

١ـ پایز نمانا ....
نیشانەش بە باد ستەم نمانا

٢ـ خەتی غەضەبناک خەزانان وانا
پەل پەل و زار زار نە ڕووی خاک شانا

٣ـ چەند(أ) سەرتاپا سەوز وێنەی سەییدان
چەند(ب) بەرگی هونین وێنەی شەهیدان

٤ـ چەندێ بە بارگەی(ج) بەرگ هونەوە
مدرابێ چوون کۆی بێستونەوە

٥ـ سەدهەزار ڕەنگی نەمایەشان بی
دڵدار و بێ دڵ نەسایەشان بی

٦ـ ناگا باد ئاما چوون حاڵ نەزانان
بڕیش تەنافان چەتری خەزانان

٧ـ پارەپارەش کەرد وەڵگی جامەدار
ڕێزە ڕێزە بی ، گرد ئاما بەوار

٨ـ ستونان مەندەن سەرتاپا سیا
وێنەی غوڵامان جە حەبەش زیا

٩ـ منیچ(د) چوون ئەوان دەروون سفتەنان
بە بادی غەزەب سەدجار کەفتەنان

نمانا = نواندی. وانا = خوێندیەوە، دیاری کرد. پەل پەل = لەت لەت. شانا = ئەیوەشێنێ. هونین = خوێنین. مدرابێ = وەستابوو. بێستون = چیایەکی سەرکەشە لە ڕۆژهەلاتی شاری کرماشان. نەمایەشان بی = بەرهەمیان بوو. سایە = سێبەر. باد = با. بڕیش = بڕی. جامە = جل وبەرگ. وار = خوار. ستونان = مەبەست درەختەکانە. مەندەن = مانەوە. حەبەش = وڵاتی حەبەشە کە ئێستە ئەتیوپی پیٚ‌ئەڵێن، دانیشتوانەکەی ڕەش پێستن. سفتە = سوتاو. کەفتە = کەوتو.

واتە: پایز بە هۆی بای ستەم و زۆرداریەوە خۆی نواند. خەتی قین وتوڕەیی گەڵاکانی خوێندەوە، گەڵاکان پەل پەل و بە کزۆڵیەوە کەوتنە سەرخاک. چەند دارستانی سەرتاپا سەوز کە لە سەییدەکان ئەچن، لە گەڵ چەند گوڵی بەرگ خوێنیندا کە لە شەهیدەکان ئەچن. چەند بیمارو خەستەی لەش بە خوێنەوە بە پێوە وەستابوون هەر وەکو شاخی بێستون. سەد هەزار ڕەنگ سەرمایەیان بوو، دڵدارەکان و ئەوانەشی کە دڵدار نەبوون لە ژێر سێبەریاندا ئەحەسانەوە. لە پڕێکا (با)ی حاڵ نەزان هات و تەنافی لاسکی گەڵاکانی بڕی. بەرگی گەڵاکانی لەت لەت کردو هەموویانی ڕیزەڕیزە خستە خوارەوە. هەر درەختەکان بە ڕەش پۆشی مانەوە، وەکو غوڵامانی حەبەشە بە پێوە وەستابوون. منیش وەکو ئەو دارانە دڵم سوتاوەو بە بای غەزەب سەدجار کەوتومەتە سەر زەوی.

ئەم شیعرە لای ئێمە لێرەدا تەواو ئەبێ، بەڵام لای (ک) تا (١٥) بەیت ئەڕوات. لە بەیتی (١)ەوە لای ئێمە شیعرێکی سەر بەخۆیە کە سەرەتاکەی بە (پەل پەل خەزانان.......) دەست پیٚ ئەکات.

(أ) لای (ک) نوسراوە: چن.

(ب) لای (ک) نوسراوە: چن.

(ج) لای (ک) نوسراوە: چن بیمارەکەی.

(د) لای (ک) نوسراوە: لاچی.

١ - پڕ خومارشەن ....
شیرین دوو دیدەی پڕ خومارشەن

٢ - جەو پەی دیدە ودڵ ئینتیظارشەن
فێشتەر مەیلشەن ، کەمتەر قارشەن

٣ - گاگایێ بە سێخ دڵ مەدۆ بە تێغ(أ)
شێوەش مەڵهەمەن جێم کەرۆ درێغ

٤ - یانی ئەو ضایف باری دەرد نیەن
نیمەشەو(ب)کوشتەی ئاهی سەردنیەن

٥ - وەرنە زەرِیۆ(ج)مەیل ئەو سۆسەن خاڵە
وەسەن پەی شیفای زامی سەد ساڵە

جەوپەی = لەبەر ئەوە . فێشتەر = زیاتر . قار = قین . وەرنە = ئەگینا . زەرِیۆ = زەرەیە ، نەختێ . وەسەن = بەسە .

واتە : شیرین دووچاوی پڕمەستییە . لە بەر ئەوە چاوو دڵ چاوەڕوانیەتی ، زیاتر ئارەزوو مەیلی هەیە ، تا قین وقار . جار جار بە سیخ دڵ ئەدا لە تیخ ، شێوەی مەرهەمی هەیە بەڵام درێغم لێ ئەکات . واتە ئەو لاوازی دەستی دەرد نیە ، لە نیوەشەوان داکوژراوی ئاهی سارد نیە. ئەگینا یەک تۆز مەیل و ئارەزووی ئەو سۆسەن خاڵە ، بەسە بۆ شیفای زامی سەد ساڵە .

(أ) لای (ک) نوسراوە : گا بەگا بە تیخ دڵ مەدۆ بە سیخ

- ۴ -

۱ـ پەشێو جە پەیکان نازک ئەندازان
چە جای تۆ نەمن، دەروونم ئازان

۲ ـ ئەر سەد بار ئێمە خاڵی خەیاڵیم
جە سۆزی سەودای (دەردین) بە تاڵیم

۳ـ بەڵێ چوون زامدار کۆنە ساڵانیم
پێکیای پەیکان سۆسەن خاڵانیم

۴ ـ هەر وەختێ ناگا دیدە تەتارێ
نیگا مەکەرۆ لێمان بە قارێ

۵ـ زامی کۆنەونۆ ، دیسان جە نۆوە
چەنی دەردی مەرگ تازە مبۆوە

۶ ـ [مەولام تۆ مەولای گشتین مەولانی
هومێم هەر بە تۆن مەولای ئەولانی]

- ۳ -

(ب) لای (ک) نوسراوە : نمەشۆ.

(ج) لای (ک) نوسراوە : زەرێ.

٧ـ ساتۆ چوون بەی تەور ، هاڵێ پێت یاوان
زامی نەو کەردەن دەروونت ئاوان

٨ـ شەرت نیەن جۆیای دارووی زامان بی
خاس ئیدەن جەی زام ، زوخین دامان بی

٩ـ جە وەش نەفەسی ، چەنی ئێشی زام
هەرشەو بیاوۆ ، (ساحێب) زام بە کام *

پەیکان = تیر . قار = قین . مبۆوە = ئەبێتەوە ، هومێم = ئومێدم . بەی تەور = بەم جۆرە. هاڵێ = حاڵێ. پێت یاوان = گەیی پێت. ئاوان = ئاوەدان. جۆیا = شوێن کەوتە . بیاوۆ = بگەیێ.

واتە : پەشێوی دەستی ئەو تیرەم کەیار لێ ی داوم ، ئیتر لە بەر چی ئازاری دەرونم ئەدەی . ئەگەر ئێمە سەد جار خەیاڵمان خاڵیەو هیچی تیا نیە ، بەڵام لە سۆزی خۆشەویستی ی (دەردین)دا هیچمان پێ نامێنێ و جەیاڵمان ئەرەوێتەوە . بەڵێ وەکو زامداری کۆنە ساڵانین ، پێکراوی تیری سۆسەن خاڵانین . هەرکاتێ لە ناکایەکدا چاو جوانێ بە رق و قینەوە تەماشایەکمان ئەکات . زامی کۆن و تازەمان سەر لە نوێ وەکو ئێش و ئازاری مردن تازە ئەبێتەوە . گەورەم تۆ گەورەی هەمووگەورەکانی و منیش ئومێدم هەر بە تۆیە ، چونکە ئەو پەڕی گەورەیت . چونکە حاڵێکی بەم جۆرەت بە سەر هاتووە و برینی نوێ دەروونتی ئاوەدان کردوەتەوە . مەرج نیە بە دوای دەرمانی برین‌دا بگەڕێ ی ، چاک وایە هەر بەم برینەوە داوێنت زوخاوی بێ . لەدەم ونەفەسی باشی ئەودا ، لەگەڵ ئێشی برین‌دا ، هەمو شەوێ بریندار بە ئاواتی دڵ بگا .

(*) بە پێ ی بۆچوونی (سها) شاعیر ئەم شیعرەی بۆ (مەولا دەردین) ناوێک

نوسیووەکە بە داخەوە لە بارەی ئەمەوە هیچی بۆڕوون نەکردوینەتەوە کە چاوەڕێ ئەکرا لە پەراویزی شیعرەکەدا پیێ بناساندینایە ، ئێمەیش ئەوەی جێگەی دڵ خۆشی بێت هیچمان بۆ ڕوون نەبوویەوە. بەڵام چاک ئەوەیە کە(سها) کاری ڕاز بێت شیعرەکەی (مەولا دەردینی) بڵاو کردوەتەوە کە ئەم پێنج بەیتەیە.

مـــــەولام پـــــێم هــــاڵیێ ....
دوور جە تۆ مـەولام ، پـێم یـاوان هـاڵیێ
ســـەرمایەی عـــومرم یـــاوان بـە سـاڵیێ
دڵ بە تـیخ پـێکیای سـۆسەنی خـاڵیێ
دایم و دەرهـەم ، ئـەر ڕۆن ئـەر شـەوەن
چوون قـیبلەنوما ، ڕووم نـە ڕووی ئـەوەن
خـەیاڵی خـاڵش ، فـام سـەندەن نـە دڵ
دڵ بەردەن خەیاڵ ، وستەن نە ڕووی گوڵ
دڵ پـەروانـەوار ئـێد مـەکـەرۆ مـەشق
بســـــۆچنۆمان بـــە ئـاهیری عـــەشق

واتە :گەورەم لە تاو دووریی تۆ حاڵێکم بە سەر هاتووە. سەرمایەی تەمەنم گەشت بە ساڵێک و دڵم بە تیخی سۆسەنی خاڵیێ پێکراوە. هەمیشە ئەگەر ڕۆژەو ئەگەر شەو وەکو قیبلە نوما ڕووم هەر لە ڕووی ئەوە. خەیاڵ وکەڵکەڵەی خاڵی دۆست هۆشی بردووم ، خەیاڵ دڵی بردوەو خستویە بە ڕووی گوڵدا. دڵ وەکو پەپولە مەشقی ئەم ئەکات و بە ئاگری خۆشەویستیی ئەمان سوتێنیێ.

لە دیوانی ڕەنجوری شاعیردا (ئامادەکردنی محەممەد عەلی قەرەداغی - ١٩٨٣) چاومان ئەکەوێتە سەر شیعرێک کە مەلاعومەری ڕەنجوری یادی شاعرانی سەردەمی خۆی وپێش خۆی کردووە ، لەو شیعرەدا دوو شاعیری تیایە یەکێکیان بە ناوی (عەزیز) وئەویان بە ناوی

- ٥ -

١ـ پەل پەل خەزانان مەرێزان وەخاک
مەکەران بە نێش پەردەی دڵ چاک چاک

٢ـ دڵ جە زامی گاز پەردەی جەستەی وێش
قەترە قەترە هوون ، جیا مەبۆ لێش

٣ـ مەیۆ نەدەوران ، دیدەی پڕ خومار
مەوارۆ ڕووی زەرد خەزانی خەمبار

- ٤ -

(یوسف)کە هەردووکیان نازناوی شیعری یان (دەردین) بووە . وەک ئەڵێ:

عــەزیز دەردیــن ، مـحەممەد عـیسا بـەگ
حــاجی تــیلەکـۆ . فـەقێ عـەلی لەک

وە ئەڵێ :

مــەلا نــور عــەلی ، یــوسف دەردیــن
شــافی و ، وەلی خــان ،کــاریزی ، حــەزین

لێرەش دا ، واتە لای ڕەنجوری هەر ناو هێنان و بە سەر کردنەوەیەکی سەر پێ یانە نەبێت هیچی ترمان دەسگیرنابێ . وەبۆ ئەوەی بزانین کامیان هاوچەرخی بێسارانی بوون، هێشتا هەروا بە چرو ئاڵۆزی ئەمێنێتەوە و سەری لێ دەرناکەین .
لە ناو شیعرەکانی بێسارانیشدا هەر وەکو باسمان کردووە تەنها دووشاعیر ئەبینین کە بێسارانی پەیوەندی لە گەڵیاندا هەبوو بێ ئەویش یەکێکیان (مەولادەردین) و ئەویان(یوسف)

۴ ـ هەر خەزان وەڵگیٚ زار مەڕێزییۆ
دڵ دەرۆش بە دین ئەو مەخێزییۆ

۵ ـ مەرپەرواز مەبۆ مەرسینەم بۆ چاک
نەبا چوون خەزان غەڵتان بۆ نە خاک

۶ ـ جە ئەزرەت ڕێزان بەرگان نە دەروون
ئەو ڕێزیای خاکەن ، من غەڵتانی هوون

ـ ۶ ـ

۱ ـ پەنەش سەودای شەم........
پەروانە کەمەن پەنەش سەودای شەم

ـ ۵ ـ

مەڕێزان = ئـەوەرێن . مـەکـەران = ئـەیکەن . وێش = خـۆی . مـەیۆ = دێت . مەوارۆ=ئەباریٚمەڕێزیێو = ئەوەریٚ . مەخێزییۆ = هەڵئەسیٚ . پەند = هێندە .

واته : پەل پەل گەڵاکان ئەوەرێنە سەر خاک ، بە نوکی تیژیان پەردەی دڵ لەت لەت ئەکەن . دڵ لە بەر زامی پەردەی لەشی خۆی ، تک تک خوێنی لیٚ ئەچۆڕیٚ . ئەو خوێنە چۆڕاوە دێتە ناو چاوی مەستمەوە ، وەکو باران بە سەر ڕووی زەردی گەڵاکاندا ئەباریٚ . هەر خەزانیٚ ئەبینم گەڵایەک ئەخاتە خوارەوە دڵگران ئەبم و ئازار ئەچێژم . دڵ هێندە باڵ ئەگریٚ مەگەر سنگم شەق بەریٚ ، نەبا وەکو گەڵاکان بکەومە سەر زەوی . داخ و عەزرەتی هەڵوەرینی گەڵاکان دەرونمی گرتوە ، ئەو ڕژاوەتە سەر خاک و من نوقمی خوێنم.

(أ) لای (ک) نوسراوە : ئەوڕێزیٚ پای خاک من غەڵتانیٚ هوون .

٢ ـ تا نەوینۆن شەوق شۆڵەی شەم بە چەم
نمەنیۆ نەڕای سۆزانی قەدەم

٣ ـ دڵ سوزان مەبۆ ، بێ پەروا جە دوور
بسۆچۆ نەبۆش ، مایەی شەوقی نوور[أ]

٤ ـ هێمای جە دوور بۆ ، نەژنەوۆ نامش
بە غەیر جە سۆزان هیچ نەبۆ کامش

٥ ـ کەی ئەو بە وێنەی منەن[ب] دەردەدار
سەد بار زوخاڵ کۆن پەی دیدەنی یار

٦ ـ پەروانە بە شەوق شەم مەبۆ واصڵ
ئەودی سۆزانیش ، باطڵەن باطڵ

پەنەش = بۆ ئەو. نەوینۆن = نەبینن. نمەنیۆ = نانێت. نەڕای = لە ڕێی. بسۆچۆ =بسوتێ. هێمای = هێشتا.کام = ئامانج. ئەودی = ئەو کاتە. باطڵ =بەتاڵ.

واتە : پەپولەکە مە بۆ نرخ و سەودای شەم . تا تیشکی گڕی شەم بە چاو نەبینێ ، بۆسوتاندنی خۆی یەک هەنگاو نانێ. دڵ سووتاویش هەیە هەروا لە دوورەوە بە بێ هیچ ئەسووتێ بێ ئەوەی تیشکیش ببینێ. هێشتا لە دوورەوەیەو ناوی نەبیستووە کەچی بێجگە لە سووتان هیچ ئامانجێکی تری نیە . کەی ئەو (واتە پەروانە) وەکو من دەردەدارە ئەگەرچی لە پێناوی دیداری یارەکەیدا سەد جار دڵی خۆی ئەکاتە کۆی زوخاڵ . پەروانە بە تیشکی شەم شاد ئەبێ و پیێ ئەگا ، بۆیە سوتانەکەشی بە تاڵەوبەتاڵ کە واتە پیێ نەگا چاکەو خۆشەویستیەکەی هەر لە دڵیدا بێ.

(أ) ئەم بەیتە لای (ک) و (سها)یش هەیە . لای ئێمە نیە .

(ب) لای (ک) نوسراوە : (خەمین)

« پیتی تیٚ »

-١-

١ ـ تا بەسەر یار بۆ ....
یار ئەو یار خاسەن ، تا بە سەر یار بۆ

٢ ـ مەیلش بە وێنەی سەیلی وەهار بۆ
دووری یار پەرێش ، زامەتی خار بۆ

٣ ـ چوون کوورەی ئایر بجۆشۆ بە تاو
بە بیٚ یار نەشۆ ، شەو نە دیدەش خاو

٤ ـ ئاهی سەرد کێشۆ شەوان نە جێدا
بێزار بۆ نەوجا ، یار نەبۆش تێدا*

سەیلی وەهار = لافاوی بەهار . زامەتی خار = ئێشی درک . ئایر = ئاگر . بجۆشۆ =بکوڵیٚ. نەشۆ = نەچیٚ . کێشۆ = هەڵکێشیٚ . نەجێدا = لە جێدا . نەوجا = لەو جێگەیە . یار نەبۆش تێدا = یاری تیا نەبیٚ .

واتە : ئەو یارە چاکە هەمیشە یار بیٚ . مەیل و ئارەزووی وەکو لافاوی بەهار وا بیٚ ، دوورکەوتنەوەی یار لیٚی وەکو ئێشی درک وا بیٚ . وەکو کورەی ئاگر بە تاو بکوڵیٚ و ، بە بیٚ یار شەوانە خەو نەچێتە چاوی . ئاخی سارد هەڵکێشیٚ شەوان لە جێگەدا و لەو شوێنە بێزارو

- ٢ -

١ ـ تا بەکەی نۆشو ....
یارەب جامی خەم ، تا بەکەی نۆشو . ؟

٢ ـ تاکەی بە خەمین[أ] لۆنگی خەم پۆشو .؟
تاکەی چوون کوورەی ئایر بجۆشو .؟

٣ ـ تاکەی هەناسەم چوون سیاتەم بۆ .؟
تاکەی کونجی دڵ خەزێنەی خەم بۆ. ؟

٤ ـ تاکەی کزەی دڵ[ب] بە ستێزە بۆ .؟
تاکەی بەندی جەرگ ، ڕیزە ڕێزە بۆ .؟

٥ ـ تاکەی چەنی بەخت ، بە دان بسازوو .؟
تاکەی وە مەرگم ئاوات بوازوو[ج] .؟

- ١ -

جارست بێ کە یاری تێدا نیە .

ئەم شیعرەی بێسارانی سیفەتێکی گشتیی گرتۆتە خۆ ، واتە تایبەت نیە بەکەسێکی دیاری کراوەوە . ووشەی (یار) لە گەڵ سەرجەم داڕشتنی شیعرەکەدا ئەکرێ دای بنێی بۆ هەر یەکێک لەمانە . (خوا) ، (شێخێک) ، (ئافرەتێ) ، (هاوڕێیەکی نێرینە) . لە هەموویاندا ئەوەمان پێ ئەڵێ کە یاری باش ئەوەیە هەمیشەیی بێ بە پێچەوانەی دۆست ویارێکی کاتیی کە دۆستایەتیەکەی درێژە نەکێشێ .

(*) ئەم شیعرە لای (سها) لە گەڵ شیعری (جامی خاترم گەرد ئالوود بیەن) یەک شیعرە. بەڵام لە دەست نوسەکانی ترو لای (ک)یش بە دوو شیعر دانراون .

٦ـ تاکەی بسۆچوون ، نەبوون بە زوخاڵ .
تاکەی بێدیان بکەروون بە ماڵ(د).؟

٧ـ ئینصافەن وەسەن ، نیاز مەندی دڵ
مازە وە حەسرەت ، سەر بە روون وەگڵ

- ٣ -

١ـ تاسەی ضەروری ....
دەردی بیٚ هام دەرد ، تاسەی ضەروری

- ٢ -

نۆشو = بنۆشم . لۆنگی خەم = بەرگی خەم وپرسە . سیاتەم = تەمی ڕەش . ستێزە = دەمەدەم . چەنی = لەگەڵ . بسازوو = بسازیم ، ڕێک کەوم . بوازوو = بخوازم . بسۆچوون = بسوتێم . بێدیان = بیابانەکان . مازە = مەهێڵە . سەر بەروون وەگڵ = سەر بەرمە خاکەوە .

واتە : تاکەی بنۆشم ؟ ، خوایە جامی خەم تاکەی بنۆشم .؟ تاکەی بە غەمگینی بەرگی خەم و ماتەم بپۆشم .؟ تاکەی وەکو کورەی ئاگر بجۆشێم .؟ تاکەی هەناسەم وەکو تەمی ڕەش وابیٚ .؟ تاکەی کونجی دڵ خەزێنەی خەم بیٚ . ؟ تاکەی کورەی دڵ دەمەی بیٚ .؟ تاکەی بەندی جگەر لەت لەت بیٚ . ؟ تاکەی لەگەڵ بەخت وشانسی ناکەساندا بسازم .؟ تاکەی ئاوات بە مەرگم بخوازم .؟ تاکەی بسوتێم ونەبم بە زوخاڵ . ؟ تاکەی بیابانەکان بکەم بە ماڵ .؟ ئەمە ئینساف و ویژدانە ؟ ، بەسە دڵ نیازی بە تۆیە ، مەیەڵە بە داخ و حەسرەتەوە سەرم بەرمە خاک .

(أ) لای (ک) نوسراوە : نەجەستەم . ولای (سها) : بە جەستەم
(ب) لای (ک) نوسراوە : کزەی جەرگ .
(ج) ئەم بەیتە لای ئێمە نیەو لە (ک) وەرگیراوە و لای (سها)ش هەیە .
(د) لای (ک) نوسراوە : تاکەی بێدی چۆل بکەروون بە ماڵ .

٢ ـ نێشی گیان کێشی ، ژاراوی دووری
لێم سەندەن ، ئارام ، صەبرو ، صەبووری[أ]

٣ـ کەس پێم نەواچۆ نوریش نەدیدەن
من نوری دیدەم ، ئەو بەرگوزیدەن

٤ ـ ساکە نوری ئەو ، جە دیدەم دوورەن
دنیا لێڵاوەن ، دیدەم بیٚ نوورەن

ـ ٤ ـ

١ ـ تافی دێوەزناو ....
تافی شەیدای عەشق ، تافی دێوەزناو[أ]

٢ ـ بە سۆزی سەدای سازی تەرانە
مەشانۆ کۆکۆ مرواری دانە

ـ ٣ ـ

نێش = نوکی تیژ . نەواچۆ = نەڵیٚ . بەرگوزیدە = هەڵبژاردە .

واتە : دەردی وێنەوتاسەیەکی پێویست . زامێکی گیان کێش وەکو تاڵاوی دووری یار ، ئارام و تاقەتی لیٚسەندم . کەس پێم نەڵیٚ چاوی ڕۆشنە ، ڕۆشنایی چاوی من ئەو یارە هەڵبژاردەمە . هەرکە نوری ئەو لە چاوەکانمەوە دوورن ، ئیتر دنیا تاریکە و چاوم بیٚڕوناکی یە.

(أ) لای (ک) و (سها) نوسراوە : پێم بەخشان عەزاب ، دیدە بیٚ نوری ی .

٣ـجۆشش زەریفەن ، شیرینەن ، دڵبەر
بێ حەد مەدەرۆ مرواری وە بەر

٤ـشۆرو نەغمەی سوزانی پێشەن
داخۆم ئەی سەودا جە عیشقی کێشەن.؟

٥ـهەر کەس عاشقەن پێسە جەستەش بۆ
پێسە جۆیای وەصڵ ئاوات وەستەش بۆ

دێوەزناو = گوندێکو تافێکە لە ناوچەی ژاوەرۆ ، ئەکەوێتە نێوان هەردووگوندی پاڵنگان و سوورەتو . سەدا = دەنگ. تەرانە = گۆرانی . مشانۆ = ئەپرژێنێ . کۆکۆ=کۆمەڵ کۆمەڵ . جۆش = قوڵپە . زەریفەن = جوانە . مەدەری = ئەدا . نەغمە = ئاواز . سوزانی = بە سۆز . داخۆم = ئاخۆ . کێشەن = کێ یە . پێسە = ئاوا . جۆیا = ئەوەی بەدوای شتێک یا کەسێکدا بگەڕێ. وەستەش = خواستی .

واتە : تاڤگەی دێوەزناو ، تاڤگەی شەیدای ئەڤین و خۆشەویستیە . بە سۆزی دەنگی سازی گۆرانی یەوە ، بە کۆمەڵ دەنکە مرواری ئەوەشێنێ . قوڵپەو قەڵبەزەی جوانو شیرین و دڵبەرە ، لە ڕادەبەدەر مرواری بە دەوری خۆیدا ئەپرژێنێ.هاوارو ئاوازی بە سۆزی لێ یە و ئاخۆ ئەم سەودایەی لە عەشقی کێدایە ؟. هەر کەسێ کە دڵدارە ئەبێ لاشەی وەها بێ و بەم شێوە شوێن بە یەک گەشتنی ئاواتە خوازەکەی کەوتبێ.

(أ) ئەم شیعرە لای (ک) نیە. ئەگەر لە بەرگی دووەمیدا نەبێ ـ کە ئێمە نەمان دیوە ـ و لە ڕیزی پیتی ـ ط ـ دا داینابێ. دیارە ئەگەر بەو شێوەی لێ کردبێ لە جێگەی خۆیدا نیە .

- ٥ -

١ـ تافی دێوەزناو ....
بولعەجەب تافەن، تافی دێوە زناو

٢ـ پەرێشان ، عاشق ، دەوەندەن بە تاو
بیٚ صەبرو ئارام، بیٚ خوردو بیٚ خاو

٣ـ نە لادیٚ قەرار ، جە ئاماو لوان
نە دەمیٚ ساکن ، جە دەنگ و دەوان

٤ـ مۆدام بە سەد ڕەنگ نەغمە پەردازەن
مرواری غەڵتان پەی نثار سازەن

٥ـ نەنیشۆ لەحظەی نەدارۆ درەنگ
موغەنی نەواز بە سەد هەزار ڕەنگ

٦ـ من مودام حەیران جە پەشێو حاڵیش
جە بیٚ خاوی و شەوق، جەلائوباڵیش

٧ - پەرسام ئەر هەی تاف دێوەزناو مەکان
جە شێوەی دێوان گێرتەنت نیشان.؟

٨ـ دائیما سەرسام عاشق شێوەنی
جە عیشقی کیٚیەن بەی تەور لێوەنی؟

٩ـ واتش هەی ئەبلەه، کەم فامی سەرشێت
گۆش دەره پەنەم تا بواچوون پێت

١٠ـ ئەی سۆزو سەودا، ئەی بیٚ قەراری
ئەی چەرخ وقسه، ئەی بیٚ موداری

١١ـ ئەی گەوهەر پاشی و، ئەی دوڕ ئەفشانی
مرواری سازی و نقێم نیشانی

١٢ـ جه شەوقی ئانەن، منیش کەرد پەیدا
هەر جه عەشقی وێش شێتم کەرد شەیدا

١٣ـ بەی گشت شێوەوه بیٚ قەرانەنان
پەی نثاری ئەو منەت بارەنان

١٤ـ هەر کەس جەی دنیا عاشق صادق بۆ
سەرباز وێنەی باز، دڵ موافق بۆ *

بولعەجەب = بۆ سەر سوڕمان بەکار دیٚ، واته زۆر سەیره. دەوەند = پەله. خورد = خۆراک لادیٚ = تاویٚ، کەمیٚ. قەرار = ئارام. ئاماو لوان = هاتن و چوون. ساکن = وەستاو. مودام = هەمیشه. پەرداز = ڕاپەڕین، لابەر. نثار = گیان فیدایی. نەنیشۆ = نانیشیٚ. لەحظە = ساتێکی کەم خایەن. نەدارۆ درەنگ = پەلەی نیه. موغەنی = گۆرانی بێژ. نەواز = گۆرانی چڕین. حەیران = سەرسام. خاو = خەو. شەوق = پرشنگ. جەلا = ڕۆشنی. ئۆباڵ = ئەستۆ. کی یەن = کیٚیه. بەی تەور = بەم جۆره.

- ٦ -

١ـ تەرزی بید بە تار ....

تەرزی بید چوون زولف مەلەرزۆ بە تار

- ٥ -

لێوە = شێت . ئەبلەە = نەزان . گۆش = گوێ . دەرە = بدە . پەنەم = پێم . تابواچوون = تا پێت بڵێم . موداری = مودارا . وەستان . پاشی = بڵاوکردنەوە . ئەفشان = هەر بە مانای بڵاوکردنەوەیە . نقێم = جۆرە خشڵێکە ژنان بۆجوانی و ڕازاندنەوە ئەیان دا لە خۆیان . وێش = خوێ . بەی = بەم . بێ قەرارەنان = بێ ئارامم . صادق = ڕاستگۆ . باز = باڵدارێکە . موافق = قایل .

واتە : تافی دێوەزناو تاڤگەیەکی سەیرە ، پەرێشانە ، دڵدارە ، بە تاو دێتە خوارەوە ، بێ ئارام و خۆراک و خەوە. نە تاوێ ئارام ئەگرێ لە بەر هاتوچۆ ، نە تاوێکیش لە دەنگەدەنگ و تافە ئەوەستێ . هەمیشە بە سەد ڕەنگ گۆرانی ئەڵێ و مرواری یە نوقوم بووەکان بۆ گیان فیدا کردنی ئامادەن . ساتێکی کەم داناسەکنێ و هیچ پەلەی نیە . گۆرانی بێژە ، سەدهەزار جۆر گۆرانی ئەچڕێ . من هەمیشە سەرسامی پەشێو حاڵیەکەیمی ، لە بێ‌خەوی و ئەو پرشنگ و ڕۆشنایی‌یەی کە هەیەتی . لێم پرسی ئەی تاڤگەی دێوەزناوجێ ، لە شێوەی دێوەکانەوە ئەم ڕەسم و نیشانەیەت وەرگرتوە . کەوا هەمیشە وەکو دڵدارێکی لە سەر خۆوسەرسامیت ، لە عەشقی کێ‌یە وا بەم شێوە شێت وشەیدا بووی ؟ . ووتی ئەی نەزان وکەم فامی سەرشێت ، گوێم لێ بگرە تا پێت بڵێم . ئەم هاوارو سەوداو بێ ئارامی وگفتوگۆو ڕانەوەستانەم . لەگەڵ ئەم گەوهەرو دوڕ پرژانەدا ، ئەم مرواری دروست کردن و نقێم نیشان دانەدا . گشتی ئەمانە لە پرشنگی ئەوەیە کە دروستی کردم و بە عەشقی خۆی شێت و شەیدای کردم . بەم هەمو بێ ئارامیەمەوە بۆ گیان فیدا کردن لە ڕێی ئەودا منەتم لە سەرە . هەرکەسێک لەم دنیا دڵدارێکی ڕاستەقینە و ڕاستگۆ بێ ، ئەبێ سەرباز بێ هەروەکو بازو لە دڵیشدا قایل بێ بەرامبەر بەو عەشقەی کە دڵی ئەگرێ .

* ئەم شیعرەش (ک) نیە

٢ـبه هەوای پرشنگ تافی بیٚ قەرار
نه پای بالول کۆ سەخت وەرنسار

٣ـوەڵگ بید ضایف، تەرز تولْ زەبوون
زەبوون تەر جه تەرز تای کڵافی توون

٤ـمەلەرزۆ به باد سەردی سەبایی
نه ڕووی گوڵی سەوز صافی مینایی

٥ـپەرسام ئەر هەی بید، دەست نیشانی دەست
تورک تەڕ ئەندام، سای سەهەند پەیوەست

٦ـچێشەن درەختان ڕووشان نه باڵان
تۆ سەر سەراوێز، ڕووی زەمین ماڵان ؟

٧ـبید ئاما جەواب به زوبانی حاڵ
چوون پەرسات حاڵم، بواچوون هەواڵ

٨ـمنیچ نەونەمام نازک بەر ئاو بیم
سەرتەرزی لەرزان تافی سەراوبیم

٩ـناگا پەی تەقدیر دیده سیاویٚ
خاو ئالود صوبح خێزا جه خاویٚ

١٠ـ ئامانە سایەم مەخسەڵدا خاڵان
کۆکۆی خەرمەنی خەماندا تاڵان

١١ـ جەو ساوە جۆیای ئەو نەوتارەنان
چۆ بی سەراوێز بیٚ قەرارەنان *

بید = بی (درەخت) . تار = تاڵ . مەلەرزۆ = ئەلەرزیٚ . بالول = گێژەڵوکە . کۆ = کێو ، کەژ. وەرنسار = بەرنزار . وەڵگ = گەڵا . کڵاف = کڵافە . سەبایی = بەیانی ، شەماڵ . مینا = شوشە. پەرسام = پرسیم . سەهەند = سێبەر . چێشەن = چی‌یە . رووشان نەبالاّن = روو لە بەرزین . سەراویز = سەرەوخوار . ماڵان = ئەماڵیٚ . ئاما = هات . جەواب = وەڵام . پەرسات = پرسیت . بواچوون = پێت بڵێم . دیدە سیاویٚ = چاو رەشیٚ. خاوئالود = خەواڵو . صوبح = بەیانی . خێزا = هەڵسا . جە خاویٚ = لە خەویٚ. ئامانە سایەم = هاتە سێبەرم . جەوساوە = لەوساوە . جۆیای = شوێن کەوتەی .

واتە : تەرزی دار بی باریک بوویەوەو بوو بە تاڵیٚ، تەرزەکە وەک زوڵف وابوو تاڵ تاڵ ئەلەری‌یەوە . بە هەوای پرشنگی تاڤگەی بیٚ ئارامی‌ی و لە پای گێژەڵوکەی کێوێکی سەخت‌داکە بەرەکەی نزاربوو . گەڵالاوازو تەرزی تولّ کزۆڵ و بیٚ وزە بوو ، کزۆڵ‌تر لە تاڵی زوڵفی لولی تۆ . تاوان لێکراوبوو بە بای ساردی بەیانیان ، ئەمەش لە سەر ئەوەی رووی وەک گوڵێکی شین بووی ، یا روویەکی بیٚ گەردی وەک شوشەی دیبوو . لێم پرسی:ئەریٚ بیەکە ، ئەی دەست نیشانی یار ، تورکی تازە پیٚ گەشتوی ژێر سێبەر ونسیٚ . چی‌یە وا درەختەکانی تر روویان لە بەرزی‌یەو تۆ سەرت سەرەوخوار بۆتەوەو داویە لە زەوی .؟ بیەکە هاتە وەلام و بە زمانێکی لاڵەوە وتی چونکە پرسیارت کرد لە حاڵم با پێت بڵێم . منیش تازە نەمامێکی ناسکی لە بەر ئاودا بووم و سەرتەرزەکانم بە تاڤگەی ئاو ئەلەرینەوە ، تا لە ناکا بەختم وای هێنا چاورەشێکی خەواڵو بەیانیەک هەڵسا لە خەوو ، هاتە سێبەرم و بە مەبەستیٚ کە هەیبوو خاڵەکانی نیشان دام و خەرمانی خەمی تاڵان کرد. ئیتر لەوساتەوە کە شوێن کەوتووی ئەو داوە تازەی زوڵفی ئەوم ، دارەکەم سەرەو خوار بۆتەوەو ئارامم لە بەر براوە . (مەبەست شۆرەبی)یە .

- ٧ -

١ ـ تەرز خەزان دیم جە فەصڵی هامن
یەکسەر سۆچیان ، بەتەر تەر جە من

٢ ـ واتم ئەی خەزان یە فەصڵ تۆ بی
ئەی گڕەی ئاهیر ، پەی تۆ جە کۆ بی ؟

٣ ـ واتش تۆ حاڵزان تەرزی خەزانی
چ خێرەن بەی تەور ، ئەحواڵ نەزانی ؟

٤ ـ هەر خەزان ڕەشتەی فەصڵی سوەیلەن
ئەو بۆ نیازیش ئەندەکێ مەیلەن

٥ ـ بۆ بدیە وە بەرگ ، بێخ باڵامان
من دڵ سفتەنان ، ئادیشان دامان

- ٦ -

* ئەم شیعرەش لای (ک) نیە .
وە بە هەمان شێوە لە بەرگی یەکەمی (کەشکۆڵی کەلەپوری ئەدەبی کوردی)دا لاپەرە (١٤٧،١٤٨) بلاوکراوەتەوەو بەشیعری شێخ شەهابی داناوە . لەگەڵ دەست نوسەکەی ئێمە پاش وپێشی بەیتەکان و هەندێ جیاوازی ووشەیان هەیە وە ئەم بەیتەش کە لە پێش دوابەیتدا هەیە لای ئێمە نیە .

دەرلاد مــن جــە خــەوف خــاڵان خــونرێز
سوجدەم بەرد وەپاس سەرپاش ســەراوێز

٦ـ ئەوان پەریٚ دۆست بەرگشان ڕێزیان
من بەرگی بێخم پەی ئەو بێزیان

٧ـ فیدای شەوقی دۆست ، گەرمی ڕۆی هامن
بیٚ ئیختییار سەند ، ئیختییار جە من

٨ـ هەر کەس بیٚ تاوەن جە شەوقی ئازیز
کەی قەرار گێرۆ ، تا فەصڵی پایز ؟

٩ـ مەولام هەر کەسیٚ دەروون پڕ دەردەن
جە هەر وەختەدا ضایف و زەردەن *

هامن = هاوین . سۆچیان = سوتان . بەتەر = خراپتر . ئاهیر = ئاگر . واتش = ووتی . ئەندەک = کەم . بۆبدیە = وەرە ببینە . سفتەنان = سوتاوم . بێزیان = لێم بێزرا . تاو = تین وتاو.

واتە : تەرزی گەڵایەکم بینی لە وەرزی هاوینda ، کە لە من خراپتر سوتا بوو بە سەر یەکدا . پێم ووت کە ئەم وەرزە وەرزی تۆیە ، ئەم گڕەی ئاگرە چییەو لە کوێوە هاتووە ؟. ووتی تۆ لە حاڵی تەرزی گەڵا ئەزانی ، ئێستە چۆن وا لەمە بیٚ ئاگای . تەنیا هەر گەڵایەکە وەرزی گەلاوێژ (سوەیل) ئەیرێژیٚ ، ئەوەیە کە خۆی مەیلی کەمە . وەرە لە چڵەپۆپەمەوە تا ڕیشەکەم سەیرکە (واتە سەیری سەرتا پام) من دڵم سوتاوەو ئەویش سەرتا دامانی هەر وەها. ئەوان بۆ یار گەڵای خۆیان وەراند ، بەڵام من گەڵای ناخم بۆ ئەو لیٚ بێزرا . بە قوربانی پرشنگی خۆشەویستەکەم بم لە گەرمای ڕۆژی هاوینda ، کە بە بیٚ ئاگا ئاگایی لیٚ سەندم . هەر کەسیٚ تاوی پرشنگی ئازیزی پیٚ نەگا کەی ئارام ئەگرێت تاکو وەرزی پایز ؟ گەورەم هەر کەسیٚ کە دەروونی پڕ لە دەردە ، کاتی بۆنیە ، هەر کاتیٚ بیٚ هەر لاوازو ڕەنگ زەردە .

(*) ئەم شیعرە لای (ک) نیە .

١ ـ تەرسا بەردەنم ....
ڕاسەن سوجدەی دەیر ، تەرسا بەردەنم

٢ ـ مەی نە پای مینبەر مەسجد وەردەنم
تەجدیدی مەزهەب عیسا کەردەنم

٣ ـ فتوای بەرەهمەن گێرتەنم نە گۆش
دینم دان جە لای دینی مەی فرۆش

٤ ـ کەردەنم نە دۆش خەرقەی ڕەهبانان
کێشانم جارووی دەوری بت خانان

٥ ـ ئانە گشت جە وەخت نادانیم بیەن
فەصڵی سەرمەستی و جەوانیم بیەن[أ]

٦ ـ ئیسە ها جە گشت پەشیمانیم بەرد
فەصڵی پیریمەن ، جەوانیم ویەرد

٧ ـ وادەی پیریمەن ، یاوانم نۆبە
نۆبەی تۆبەمەن کەرەمدار ، تۆبە

٨ ـ ئومێدم بە تۆن وەنەم نەگیری
بویەری جە جورم وادەی کەم ویری*

تەرسا = گاور. مەسیحی. بەردەنم = بردم. دەیر = کەنیسە. مەسجد = مزگەوت. تەجدید = تازە کردنەوە. عیسی = مەبەست حەزرەتی عیسا پێغەمبەرە. بەرەهمەن = خودای هیندیەکان. گرتەنم نەگۆش = گرتمە گوێ. کەردەنم نە دۆش =کردمە شان. خەرقە = بەرگی کۆنە کە ئەو سۆفیانە ئەیپۆشن تەرکی دنیا ئەکەن. رەهبان = جەمعی راهبە ،گەورەی مەسیحیەکان. کێشانم جارووی =گسکم دا. ویەرد = تێپەڕی. یاوانم =گەیشتم. نۆبەی = سەرەی. کەرەمدار = مەبەست خوایە. وەنەمنەگیری = لێم نەگری. بویەری = تێپەڕی. جەجورم = لە گوناح (تاوان). ویر =بیر.

واتە : بووم بە گاور، ڕاستەکرنوشم بۆ کلیسا بردو بومە گاور. عارەقم لە پاڵ مینبەری مزگەوتا خواردەوە و ئایینی عیسام تازە کردەوە. فتواو بڕیاری بەرەهمەنم گرتە گوێ وئایینە کەمم گۆڕیەوە بە ئایینی مەی فرۆشان. خەرقەی ڕاهیبانم کردە شان و گسکی بتخانەکانم دا. ئەمە هەموو کاری دەورانی نەزانی و، وەرزی سەرمەستی و لاوێتیم بوو. ئێستە لەوانە هەموو پەشیمانم ، وەرزی پیریمەو لاوێتیم بە سەر بردووە. سەردەمی پیریمەو سەرەم هاتووە بۆ مردن. وەختی تۆبەو پەشیمانیمە ، خوایە تۆبەو پەشیمانم. هیوام بە تۆیە کە لێم ببوری و واز لەو تاوانانەم بێنی کە لە سەردەمی نەزانیدا کردوومن.

(أ) لای (سها) نوسراوە : فەصڵی مەستی و عەیشی جەوانیم بیەن.

(*) لە کتێبی (مشاهیر کرد)ی بابا مەردۆخ و (مێژوی وێژەی کوردی) صدیق بورەکەیی‌دا ئەم شیعرە بە هی ئەحمەدبەگی کۆماسی دراوەتە قەڵەم. بەڵام ئەگەر شیعری کۆماسی بوایە ئەوا مەولەوی لە هەموکەس باشتری ئەزانی چونکە هاوڕێی گیانی بەگیانی کۆماسی (١) بووە. وە هەروەها مەولەوی لە دیوانەکەیدا دیارە کە چەند ئاگای لە شیعرەکانی بێسارانی بووە. لە بارەی ئەم شیعرەشەوە دوای ئەوەی کە ئەڵێ :

نەوات وێرانەی دڵ کەرۆ ئاوا چەنی بەستەی فەرد بێساران ماوا

بەیتی (٥، ٦، ٧)ی ئەم شیعرەی هێناوەو تێ‌هەڵکێشی کردووە.

(١) من دیوانی کۆماسیشم لە ڕووی چەند (بەیاض) کۆکردۆتەوەو لە هیچ کامێکیاندا ئەم شیعرەی تیا نیە.

- ٩ -

١ـ تەشریف ناوەردی ....
بای شەماڵ چێش بی ، تەشریف ناوەردی ؟

٢ـ عەرضوحاڵی من پەی یار نەکەردی[أ]
مەرشەربەتی دەست بێ شەرتان وەردی ؟

٣ـ یەقین هەرزەگەرد بێ مەتامەنی
چوون سارائیان خەیاڵ خامەنی

٤ـ سەرسامی ، سادار ، سارا گێڵەنی
چۆڵ گەردی کەم فام ، تەمام وێڵەنی

٥ـ مەر هەرکەس دەلیل دەردە دارانەن
قاصیدی نامەی کەفتە کارانەن

٦ـ چوون تۆ بێ بەینەن ئەحواڵ ناوەرەن
سەودایی صیفەت ، خەیاڵ نە سەرەن ؟

٧ـ ئومێد هەن دەرگێڵ سەرزەمینان بای
ئاوارەی وەتەن جام جەمینان بای[ب]

٨ـ تا بە جەستەی من هەنی هەژاران
نەکەری خەریک چەمەڕای یاران

ناوەردی = نەبرد. چێش بی = چی بوو. یەقین = بیٚ‌گومان. هەرزەگەرد = هەرزەگەڕ. بیٚ‌مەقام = بیٚ‌جێگەو ڕێگە. سارائییان = دەشت نشینەکان، مەبەست ئاسکە. سادار = ئەوەی فیٚ‌ی لەگەڵابێت (پەرکەمی هەبیٚ). سارا = دەشت. گێڵەنی = گەڕیاوی. چۆڵ‌گەرد = چۆڵ گەڕ. قاصید = پەیک، نامە بەر. بیٚ بەینەت = بیٚ‌بڕیار، بیٚ‌شەرت. هەنی = جارێکی‌تر. خەریک = خەریک کردن، دەسخەرۆ. چەمەرا = چاوەڕوانی.

واتە : بای شەماڵ چی بوو، تەشریفت نەبرد ؟ سکاڵای منت نەکرد بۆ یار، مەگەر شەربەتی دەستی بیٚ‌شەرتانت خواردوە. ؟ بیٚ گومان تۆ هەرزەگەڕی و جێگەو ڕێگەت نیە، هەر وەکو دەشت نشینەکان خەیاڵت خاوە. سەرسام و ئەبڵەقیت و هەر وەکو فیٚ‌دار دەشت و دەر ئەگەڕیٚ‌ی، چۆڵایی گەڕوکەم فام و بە تەواوی وێڵ و ئاوارەی. مەگەر هەر کەسیٚ ڕیٚ نیشان دەری دەردەداران بێت، تەتەرو نامە بەری لیٚ‌کەوتوان بیٚ. ئەبیٚ وەکو تۆ بیٚ‌شەرت و پەیمان بیٚ و هەواڵ نەگەیەنن ؟ گوایە عەشق و سەودابووە سیفەتت و خەیاڵت کەوتە سەر؟. هیوام وایە گەڕیدەی ئەم لاو ئەو لا بی، وێڵ و ئاوارەی دوای ئەوکیژە ناوچاو ڕۆشنانە بی. تا جارێکی‌تر هەژارێکی وەکو من دەسخەرۆو چاوەڕیٚ نەکەی.

(أ) لای (سها) نوسراوە : مەخسەڵ ماڵ خەم نە دڵ نەکەردی.

(ب) ئەم بەیتە لای (ک) نیە.

پیتی -ث-

-١-

١-ثانی نەداری ......
وە باڵات قەسەم ، ثانی نەداری

٢-نامت مەر هەمەن پەی زامی کاری
زیکرت هەر شیفان ، پەریٚ بیماری

٣-هەر کەس وە ئیخلاص مەکەرۆت وە یاد
هەر چێش ئارەزوون ، مەیا وە موراد

٤-ئومێد هەن قاپیت ، جوملە موخلیصان
بکەرێم حیساب ، ڕۆی ئاخر زەمان

٥-نەبۆ بیٚ نەصیب جە سایەی لیوات
ئەرجوم هەر ئیدەن قیبلەم جە دەرگات *

ڤانی = دووەم . زیکر = یاد . ئیخلاص = دڵسۆزیی . نەصیب = بەش . پشک .
واتە : دوهەمت نیە ، سوێندم بە باڵات دوهەمت نیە . ناوت مەلهەمە بۆ زامی کاریگەر و یادت شیفایە بۆنەخۆشی . هەرکەس لە ڕووی دڵسۆزییەوە یادت بکاتەوە هەرچی ئارەزووی

هەبیٚ بۆی دێتە دی . هیواو ئاواتم لە بەر دەرگانەکەت ئەوەیە لە ڕیزی پیاو چاکاندا حسێبم‌کەیت لە ڕۆژی دواییدا . بیٚ بەش نەبم لە سێبەری ئالأت . تکام لە بەر دەرگانەکەت هەر ئەوەیە خۆشەویستەکەم .

(*) ئـەم پـارچـە شـیعرە لە دەست نـوسەکـەی لای (ئـە) وەرگـیراوەو لای سەرچاوەکانی‌تر نەبوو. شاعیر لەم شیعرەدا قسە لەگەڵ خوا ئەکات ، بە دڵنیایی‌یەوە یەکتایی خوا دەرئەبڕیٚ ، بەڵام نازانم چۆن سوێندی بە (باڵا) خواردووە ، لە کاتێکدا کە زانیویەتی خوا باڵای نیە. پێم وایە (ئاڵا) بێت و نووسەری کەشکۆڵەکە بە هەڵە نوسیبێتیەوە ، چونکە شاعیر لە دوابەیتیش دا ووشەی (لیوا) واتە ئاڵای هێناوە. ئاڵای خوایش .(لاالەالاالله)یە، کە بەو پیٚیە ووشەی (ئاڵا) لە ناو شیعرەکەدا باش جیٚ ئەگرێت تا (باڵا) .

پیتی -ج -

-١-

١ـ جاریٚ بۆ جاریٚ..........
قیبلەم تو خووا، جاریٚ بۆ جاریٚ

٢ـ ئەگەر خۆفت هەن تۆ جە ئەغیاریٚ
وویانەگێرە، بوریٚ پەی کاریٚ

٣ـ ئێمە یانەمان جەو بۆنە کەردەن
جاریٚ تۆ بینە وە حاجەت بەردەن

٤ـ سەد جار بەوەڵا دەردم پێت دەوان
حاجەتی یانەم، گشت بە تۆ ڕەوان

خۆف = ترس. ئەغیار = بێگانە. وویانە = بیانو. بوریٚ = وەرە. یانە = خانوو، ماڵ.
حاجەتی یانە = کەل وپەلی ناو ماڵ، پێویستی ناو ماڵ

واتە : هەر بۆ جاریٚ، خۆشەویستەکەم تو خوا هەر بۆ جاریٚ. ئەگەر ترست هەیە لە بێگانە و ناحەزیٚ ئەوا بە بیانویەکەوە وەرە بۆ کاریٚ. ئێمە ماڵمان بەو بۆنەوە دروست کردوە کە تۆ جاریٚ بە هۆی پێویستی‌یەکەوە بێیتە ناوی. سەدجار بە خوا قەسەم دەردم بە تۆ چارە ئەبیٚ و هەرچی کەل و پەلی ناو ماڵمان هەیە بە تو ڕەوایە.

١ـجامی خاترم[أ]گەردئالود بیەن
بازاڕی سەودام بە بێ سود شیەن

٢ـسۆزی هەناسەم نمانا سەردی
گێڵا ڕەنگی باخ شادیم ، بەزەردی

٣ـخەمی دنیای دوون جەنەزانی وێم
هەر شەو سەد نەشتەر فێشتەر مەدۆ لێم

٤ـچندێ دڵ پەشێو ناڵەی شەوان بیم
جەلابەخشی دەرد ، گشت بێ خەوان بیم

٥ـسەرمایەی دیدەم غەیر جە هوون نەبی
هیچ کارێم چەنی دنیای دوون نەبی

٦ـئیسە بە وێنەی دنیا پەرەستان
دنیا پەرەستم بە هەزار دەستان

شیەن = دەرچوە ، ڕۆشتوە . نمانا = نواندی . گێڵا = وەری گێڕا . فێشتەر = زیاتر .
مەدۆ لێم = ئەدا لێم . جەلابەخش = ڕوناکی‌ی دەر .
واتە :کاسەی یادو بیرەوەریم گەرد وتۆزی گرتوە ،بازاڕی سەواو مامەڵەم سودو قازانجی نەماوە . سۆزی هەناسەم ساردی‌ی نواند و ڕەنگی باخی شادیمی وەرگێڕا بە ڕەنگی زەردی .
خەمی ئەم دنیا هیچە لە نەزانی خۆمەوە هەر شەوەی سەد نەشتەر زیاترم لێ ئەدا .ماوەیە ک

١ـ جه کۆشان بی دەرد ....؟
فەرهاد و مەجنون جه کۆشان بی دەرد . ؟

٢ـ فەرهاد نەتاواش بێستوون ساکەرد
مەجنون جه ئاهش سەنگ مەبی وەگەرد

٣ - فەرهاد هەر سەنگش تاشا بە تیشە
مەجنون کۆگەردیش کەردەبی[أ] پیشە

٤ـ فەرهاد هەر سەنگش مەتاشا جه تاش
مەجنون جه ئاهش سەنگ مەبی خاش خاش[ب]

٥ـ مەگەر دەردەدار چوون ئەوان مەبۆ
دایم ڕەنگ زەبوون ، ناتەوان مەبۆ[ج]

٦ - دەردەدار کەسێن دەردش بۆ ، نە سەر
دودش[د] کۆی بێستون بگێرۆ نە وەر

٧ـ من زەڕیۆ دەردم هانە دەروونْدا
وەختەن (نەجد) بدۆ[ذ] وە(بێستون)دا

- ٢ -

دڵ پەشێوی هاوارو ناڵەی شەوان بووم و ڕوناکیم ئەدا بە هەموونەوانەی نەئەخەوتن.سەرمایەی

چاوم بێجگە لە خوێن هیچی تر نەبوو، وە هیچ کارێکم بە دنیای هیچ و پوچ نەبوو. ئیستە وەکو دنیا پەرستەکان، بە هەزار دەست خەریکی دنیا پەرستیم.

(أ) لای (ک) نوسراوە : جەمینم.

- ٣ -

جەکۆشان بی دەرد = دەردیان لەکوێ بوو. نەتاواش = نەیتوانی. ساکەرد = لەبن دەربێنیێ. تاشا = تاشی. تیشە = تەشوێ. کۆگەرد =کێوگەڕان. خاش خاش = قاژ قاژ. کەسێن =کەسێکە. دودش = دوکەڵی. بگێرۆ نەوەر = بگرێتە بەر. زەڕیۆ = تۆسقاڵێ. نەجد =کێوێکە لە یەمەنی عەرەبستان کە داڵدەی ڕۆژانی مەجنون بووە. بێستون = چیایەکی سەختە لە ڕۆژهەڵاتی شاری کرماشان و نەخشی تاقۆسانی دەست کردی فەرهادی پێوەیە.

واتە : دەردیان لەکوێ بوو. ؟ فەرهادو مەجنون دەردیان لە کوێ بوو. ؟ فەرهاد نەیتوانی کێوی بێستون لە بێخ و بنچینە دەربێنێ و مەجنونیش لە ئاهیدا بەرد نەئەبوو بە تۆز. فەرهاد بە تەشویەکەی هەر بەردی ئەتاشی، مەجنونیش گەڕانی کەژوکێوی کردبوو بە پیشە. فەرهاد لە تاشەکە هەر بەردی ئەتاشی، مەجنونیش لە ئاهیدا بەرد قاژقاژ ئەبوو. مەگەر دەردەدار ئەبێ وەکو ئەوان وابێ، هەمیشە ڕەنگی لاوازو بێ توانا بێ. دەردەدار کەسێکە دەردی لە سەردا بێ کە دوکەڵی هەناسەی کێوی بێستون بگرێتە بەرو بیشارێتەوە. من تۆسقاڵێ دەردم لە دەروون دایە خەریکە نەجد ئەکوتم بەسەر بێستون دا.

بێسارانی لەم شیعرەدا سۆزی عەشقی نێو دڵی فەرهادو مەجنون بە هیچ ئەداتە قەڵەم لە چاو سۆزی عەشقەکەی خۆیدا. فەرهاد ئەو لاو چاکە دڵدارە بوو کە لە پێناوی خۆشەویستی‌ی شیرین‌دا چیای بێستونی هەڵکۆڵی و نەخشی تاقۆسانی تیاکێشا، بەڵام شاعیر هێشتا ئەوە بەکەم ئەزانێ و لای وایە فەرهاد دڵدارێکی ڕاستەقینە نەبووە، ئەگەر وابوایە هەر بەو نەخشە دانەئەکەوت و هەموو کێوەکەی لە بن دەهێنا.

مەجنونیش واتە (قەیسی عامری) کە لە ئەنجامی عەشق و سەودای لەیلادا شێتیی بووە

- ٤ -

١ـ جەمنیش صافەن ....

شەخصیٚ چوون ئافتاب ، جەمنیش صافەن

٢ـ سەر تاپای باڵاش موشکین کلاٚفەن

جە بیٚ ئینصافی نامش ئینصافەن

٣ـ ئەر مەبیٚش زەرە ئینصاف(أ)نەدڵدا

نمەداش دەستەی سونبول وەگڵ دا

- ٣ -

چارەنوسی ، ئەویش کە بە کێوی نەجدەوە گیرساوەتەوەو وازی لە ژیانی ئاسایی خۆی هێناوە ، بە لای بێسارانیەوە دڵدارێکی دڵ پڕ لە سەودا نەبووە ، ئەگین بۆ نەیتوانی بە ئاگری عەشقی ئەوکێوە بسوتێنیٚ. شاعیر عەشقەکەی خۆی لە عەشقی ئەوان بەگەوەرتر ئەزانیٚ ، چونکە ئەڵیٚ من نەختاڵەیە خۆشەویستیم لە دەروونْدایە خەریکم بڵێم ئەتوانم کێوی نەجد لەوڵاتی یەمەنەوە هەڵگرم و بیدەم بە سەر کێوی بێستونی وڵاتی کوردەواریدا. لێرەدا بێسارانی بەراوردێک لە نێوان (عەشقی حەقیقی) و (عەشقی مەجازی)دا ئەکات . عەشقەکەی خۆی بە حەقیقی ئەزانیٚ کە عەشقی خوایە و هی ئەوان بە مەجازی ، کە دیارە دڵداری کیٚ بوون .

(أ) لای (ک) نوسراوە : مەکرد .

(ب) ئەم بەیتە لای (ک) نیە .

(ج) ئەم بەیتەش لای ئێمە نیە و لای (ک) و (سها) هەیە .

(د) لای (ک) نوسراوە : دووش .

(ە) لای (ک) نوسراوە : بدەون .

۴ـ مەودای موژانش مێڵ ساو نمەکەرد
پێشان عالەمیێ[ب]بێ خاو نمەکەرد

۵ـ هێشتای بە شەراب غەمزەو ناز فرۆش
پەی چێش مبەرۆش دیدەی وێش جەهۆش ؟

۶ـ یاالله بە حاجەت دیدەی[ج]پێغەمبەر
بە موعجیزەی دەست درازی حەیدەر

۷ـ ئەوشۆخی زەریف صافی سیم ئەندام
نەدارۆ ئینصاف پەنەش نیەن ڕام[د]

۸ـ زەریۆ[ه] ئینصافش دەری نە دەروون
تا دەردینانش سەر نەنیان وە هوون

ئافتاب = خۆر . مەبێش = ئەبیوو . نمەداش = نەی ئەدا . موژان = برژانگ . مێڵ =میلی کل (ئامێری چـاو ڕشتن) . پێشان = بەوان . حەیدەر = حەزرەتی عەلی . زەریف = جوان . سیـم = زیـو . پـەنـەش = پـیێ . ڕام = ئـارام . دەردینـانـش = دەردەدارەکانی . نەنیان = نەنێن . هوون = خوێن .

واتە :ناوچاوی صاف و بێ گەردە ، کەسێک کە لە هەتاو ئەچێ ناو چاوی بێ گەردە . سەرتاپای باڵای بە موشک ڕێسراوە و لە بێ ئینصافیشدا ناوی ئینصافە ، ئەگەر نەختاڵێ ئینصافی لە دڵدائەبوو دەستەی سونبولەکەی نەئەدا بە خۆڵەوە (واتە هێندە قژی درێژ بووە داویە لە زەوی). تیری برژانگەکانی بە میلی کل نەئەسوی و بەوکارەی عالەمێکی بێ خەو نەئەکرد. ئەوەندە شەرابی خەمزەو ناز ئەفرۆشێ بەم وبەو ئەی باشە بۆچی چاوەکانی لە هۆش نـابـاتەوە.؟ خـوایە بۆ خـاتری چاوی پێغەمبەرو بە موعجیزەکەی دەستی حەزرەتی عەلی ئەو

-

١ ـ جەو بەيانەوە ....
حاڵێ پێم یاوان جەو بەیانەوە

٢ ـ خاڵێ دیم جە بەین دوو
وەبانی مەشنیانەوە

٣ ـ حەکاکانی ڕۆگرد [أ] بەیانەوە
کێ دیەن مەغریب جە بەیانەوە.؟

٤ ـ هەتا (موستەفا) سەر مەنیانەوە
هەروا بە حەسرەت ئەو*

- ٤ -

شۆخە جوانە باڵا وەک زیوە ئینصافی نیە و بێ ئارامە ، یەک تۆسقاڵ ئینصاف بخەرە دەروونیەوە تاکو دەردەدارەکانی زامدارو خوێناوی نەکات .

(أ) لای (ک) نوسراوە : ئینساف زەڕێ . ئەم بەیتە لای (سها) نیە.

(ب) لای (ک) نوسراوە : ئاڵەمێ.

(ج) لای (ک) نوسراوە : ڕەوزەی . لای (سها)ش هەروایە .

(د) لای (ک) نوسراوە : زام .

(ە) لای (ک) نوسراوە : زەڕەی .

- ٥ -

بەیانەوە = دووبەی . جەبەین = لەنیوان . مەشنیانەوە = ئەشنانەوە . حەکاک = ئەوەی

نوسینیٚ یا وینەیەک لە ڕووی شتیٚ هەڵکەنیٚ . ڕۆ = ڕۆژ . بەیانەوە = بێنەوە . کیٚ دیەن = کیٚ دیویە . سەرمەنیانەوە = سەر ئەنێتەوە .

ئەم شیعرە لە نوسخەکەی بەر دەستمان و بەرهەمەکەی (ک)یش دا نەبوو ، ئێمەیش لە کتێبی (پیرشالیاری زەردەشتی) مان وەرگرت . لاپەڕە (٣٨) .

(أ) نوسراوە : ڕەوگشت ، کە دیارە هەڵەیەو بەو شێوە ڕاستمان کردەوە .

(*) ئەم شیعرە لە کەشکۆڵی کەلەپوری ئەدەبی کوردیدا لاپەڕە (٢٢١) بە ناوی (حەسەن کەنۆش) بڵاوکراوەتەوە .

جە بەیانەوە ، جە بەیانەوە   حاڵیٚ پەیم یاوا جە بەیانەوە

خاڵیٚ دیم نە بەین دوو   چون نەجم مدرەوشۆ وەبەیانەوە

حەکاکان دەورگشت بەیانەوە   کیٚ دییەن مەغریب وە بەیانەوە ؟

تا (حەسەن) وەخاک سەر منیانەوە   هەر وام وە حەسرەت ئەو

بە ڕاستی ئەمە گومانێکی گەورە پەیدا ئەکات ، شیعرەکە لە ماناو وردەکاریدا ئەکریٚ بە شیعری بێسارانی دابنێین ، لەو لاشەوە (حەسەن کەنۆش) نە دیوانی لە بەر چاوی هەیەو نە شیعری تریشی هێندەبڵاو کراوەتەوە تالەوەش نزیک بووینایەتەوە کە بڕیارێکمان بۆ ئەو لە سەربدایە .

وە هەروەها ئەم شیعرە کاتی خۆی لە لایەن پیرەمێردەوە کراوەتە سۆرانی ، وە پیرەمێرد شیعری تری بێسارانیشی دیسان وەرگێڕاوە ، کە ئەمەش لەوە نزیکمان ئەخاتەوە بە شیعری بێسارانی بزانین بەڵام پیرەمێرد بۆ حەسەن کەنۆش کاری وای نەکردووە . وە کاتی خۆیشی هەر بە ناوی بێسارانی‌یەوە بڵاوی کردوەتەوە . وە بە داخەوە هەموو ژمارەکانی (ڕشتەی مرواری)م لە لا نیە ، کە لە یەکیٚ لە ژمارەکانیا نمونەی شیعری حەسەن کەنۆش هەیەو ئەوەیشی لەویا باس کراوە نمونەی شیعری بەم شێوە سەرکەوتوو نین .

ئەمەش وەرگێڕانەکەی پیرەمێرد و دیارە بە دەست کاریەوە وەری گێڕاوە :

های لە بەیاندا، های لە بەیاندا
خاڵێک لە مابەین جووتە بەیاندا
دوو مار بە حەڵقە دەوری بەیاندا
کێ توانی ئەمە شەرح وبەیاندا
ماری لای بەیان بۆیە نیهاندا
ئەمەوێ لە خوا مەرگم نیشاندا

های ئەو بەیانەی دیم لە بەیاندا
ئەستێرەی بەیان لە توێی بەیاندا
تا ڕێی بەی نەبێ دز لە بەیاندا
ڕەشە ئێوارە لە دەم بەیاندا
هەرکەس دەست بەرێ ماری لێ هاندا
سەر لە بەیاندا سەر لە بەیاندا

پیتی - چ -

-١-

١- چراغ ئەرساتێ دوورگنون جەتۆ
نەمانون شەڵڵا بوینون ئەورۆ

٢- خەیاڵ چوون نەشتەر، دڵ مەکاوونۆ
دڵ، جە دیدەم سەیل. زوخ مەتاوونۆ

٣- دیدەم بینایی(أ) تێش نمەمانۆ
پەڕوباڵ نەدەور زوڵمات مەشانۆ

٤- بەشقی شای شاهان، هەی بەرگوزیدە
بینایم تۆنی بۆ شۆم نە دیدە

چراخ = چرا. دوورگنون = دوور کەومەوە. نەمانون = نەمێنم. مەکاوونۆ = توێ‌ی ئەکا. مەتاوونۆ = ئەتوێنێتەوە. تێش = تێیدا. نمەمانۆ = نامێنێ. مەشانۆ = ئەوەشێنێ. بەشقی = بۆخاتری. بەرگوزیدە = هەڵبژاردە. بۆ شۆم = وەرە بچۆرە.

واتە: خۆشەویستەکەم ئەگەر ساتێ لە تۆ دوورکەومەوە، خوا بکا نەمێنم و ئەو ڕۆژی دوورکەوتنەوەیە ببینم. خەیاڵ هەروەکو دەمی نەشتەر دڵم توێ توێ ئەکا، دڵیش لافاوی کێم و زوخ لە چاومدا ئەتوێنێتەوە، (واتە چاوم پڕ ئەکات لە زوخاوی خۆی). چاوم بینایی تیا نەماوە، بە دەوری تاریکیی دا باڵە تەپە ئەکات (مەبەست کردنەوەو لێک‌نانی پێڵوەکانیەتی‌کە برژانگیان پێوەیە و هەروا بە دەوری گلێنەی بێ تروسکەیدا باڵەتەپەئەکەن) بیکە بە خاتری شای شاکان (پێغەمبەر د.خ) ئەی یارە هەڵبژاردەکەم، هەر تۆمایەی بینایی منی وەرە بڕۆ ناوچاومەوە.

(أ) لای (ک) نوسراوە: سیناوی.

- ٢ -

١ ـ چراغ ئەودالاْن .....
پەیم کەردی طەواف ، بارگەی ئەودالاْن

٢ ـ بیْ حەد بەزاری ، وەنەشان لالاْن
پێشان سپەردم شای سۆسەن خالاْن

٣ ـ بە موژە جارووی ماواشان کەردم
بە زووانی ، بالاْش[أ] پێشان سپەردم

٤ ـ سودشان[ب] چێشەن ؟ قیبلەم جەی خاستەر
دوعاگۆی تۆبان هەر شام هەر[ج] سەحەر

ئەودالاْن = عەوالاْن ، چیایەکی بەرزە لە هەورامان ، بە زاراوەی عیرفانیش دەستەیەکن لە پیاو چاکانی خوا (ئەولیا) کە لە هەموو شوێنێکی سەر زەویدا هەن وکەسیش نایان ناسیْ. هەندیْ ئەڵێن ژمارەیان حەفتاو هەندێکیش ئەڵێن حەوتن ، وە ئەڵێن هەرکاتیْ یەکێکیان بمریْ خێرا خوا لە جێگەیدا یەکێکی تر دروست ئەکات . « بڕوانە فەرهەنگی عەمید لاپەڕە (٦٥) » . بارگەی = بارەگای . زاری = شیوەن . وەنەشان = لیْیان . پێشان = پیْیان . جارِوو = گسک . جەی خاستەر = لەمە چاکتر . شام = ئێوارە .
واتە : خۆشەویستەکەم چوومە ئەوالاْن ، لە بارەگاکەیاندا تەواف و زیارەتم بۆ کردی . لە رادەبەدەر گریام و لیْیان لالاْمەوەو تۆم پیْ سپاردن . بە برژانگەکانم گسکی شوێنەکەم دان و لیْیان لالاْمەوەو دامیتە دەستیان . ئەوالاْن سودیان چییە ؟ خۆشەویستەکەم لەوە چاکترکە ئێوارە و بەیانی نزاوتکا بۆ تۆ بکەن *

- ٣ -

١ - چراغ بەدكاران ....
مەزانی چوونەن واتەی بەدكاران ؟

٢ - بەوسەیل مەنمانۆ(أ)، جەوەڵ وەهاران
مەوارۆ وەساق سپی چناران

٣ - نەمەتاۆ ڕەنگ سپیش بە ڕۆوە
نە باڵاش جەوتەرح كۆتا كەرۆوە

٤ - هەر چەند فێشتەرەن ، سەیلی وەهاران
خاس تەرەن ڕەونەق چەتری چناران

- ٢ -

(أ) لای (ك) نوسراوە : باڵان .
(ب) لای (ك) نوسراوە : سەوداشان .
(ج) لای (ك) نوسراوە : تا.
(*) صەیدی لە بارەی چیای ئەوداڵانەوە ئەڵێ :

جــای شــەو بــێداران ، ســەحەر لاڵانــەن
تەكیەگای خـاسان ، هــەفت ئـەوداڵانـەن
هەر هەفت ئەوداڵان ، قوتبی ڕووی زەمین
چوون (اصحاب الكهف) ، دایـم غـارنشین
مەسكەنشان گـێرتەن ، بـەو پـایەی كـۆوە
(یـامەن هـو)شـانەن ، هـەر ڕو جـەنۆوە .

٥ـ ئازیز ئەر سەد بار بەدانی بەدگۆ
وێنەی سەیل بە دیی ، من واچان بە تۆ

٦ـ تۆ هەر[ب] بەو چنار سپی بنمانە
جە واتەی بەدان جەلا بستانە

ـ ٤ ـ

١ ـ چراغ بەینت بەست[أ] ....
جەنۆ چەنی من ، عەهدو بەینت بەست

ـ ٣ ـ

بەو سەیل مەنمانۆ = لەو لافاوە ئەچێ. جەوەڵ = لە هەوەڵی ، لە سەرەتای. موارۆ = ئەبارێ. نەمەتاو = ناتوانێ. بەرۆوە = بیباتەوە. کۆتا = کورت. کەرۆوە = بکاتەوە = فێشتەر = زیاتر . چەتر = گەڵاولق. واچان = بڵێن. بنمانە = بنوێنە. جەلا بستانە = ڕۆشنایی بسێنە.

واتە : خۆشەویستەکەم ڕەوشتی بەدکارەکان ، ئەزانی چۆنە قسە وگفت وگۆی ئەو بەد کارانە. وەکو تاوە بارانی سەرتای بەهار وایە ، ئەبارێ بە سەر لق و چڵی سپی چنارەکاندا . ناتوانێ ڕەنگی سپییان بباتەوەو بیگۆڕێ ، وەنە ئەشتوانێ شێوەی باڵایان کورت کاتەوە . هەر چەندە لافاو لە بەهاراندا زۆرتر بێ ، چاکتر گەڵاولقی چنارەکان بریسکە دار ئەکات . ئازیزەکەم با سەد جار بەدگۆکان قسە بکەن و خراپەی من بە تۆبڵێن . تۆ هەر پێویستە وەکو ئەو سپی چنارە وابی و لە قسەی خراپەکاران ڕۆشنایی بسێنە .

(أ) لای (ک) نوسراوە : (مەمانێ).

(ب) لای (ک) نوسراوە : ئەتۆیچ .

٢ - خۆ تۆ[ب] بە قورئان شەریف کێشای دەست
ڕووم نیەن چەنی ڕەقیبانی پەست[ج]

٣- واتت تا ئەوڕۆ بەرمەشۆم نەفەس
جەبەد بێزارم هەر تۆم هەنی[د] کەس

٤ـ سەوگەندت مەوەرد بە دانای داوەر
غەیر جە تۆ فێشتەر بە کەس نیم یاوەر

٥ـ ئیسە سەوگەندت پەی چی شی جە یاد[ه].؟
پەی چی شەرت وبەین وەرین دای وەباد.؟

٦ـ یانە وێرانیی هەر وەمن ئامان
مەتاووگێرتەی کەسێو تەر دامان[و]

عـەهـد = پـەیمـان. ڕەقیب = ناحەز. واتت = وتت. تا ئەو ڕۆ = تا ئەو ڕۆژەی. بـەرمـەشۆم = دەرئەچێ. سەوگەند= سوێند. مەوەرد = ئەخوارد. دانای داوەر = خوا. یاوەر = هاوڕێ. پەی چی = بۆچی. شو = چـوو. وەریـن = پێشـو. یـانـە = مـاڵ. مەتاوو = ناتوانم. گرتەی = گرتن. دامان = داوێن.

واتە : خۆشەویستەکەم پەیمانت بەست، سەر لە نوێ لەگەڵ مندا پەیمان و قەرارت بەست. خۆ تۆدەستت دا بە قورئانی پیرۆزدا و گوتت ڕوو بە ناحەزان نادەم. وتت تا ئەو ڕۆژەی گیانم دەرئەچێ، لەو بەدکارانە بێزارم و تاکە کەسێکم هەبێ هەر تۆی. لای خۆی سوێندت خوارد بە دانای داوەر، ووتت لە تۆ زیاتر هیچ هاوڕێیەکی‌ترم نیە. ئیستە بۆچی سوێندەکەت لە بیر چویەوە؟، ئەو پەیمان و بڕیارەی لە نێوانماندا بوو بۆچی‌دات بە با.؟

- ٥ -

١ـ چراغ تاکەردم ....
یەک تایێ جە زوڵف سیات تا کەردم

٢ـ ڕۆح چەنی ئەوتا، جابەجا کەردم
سەد نەفرین وە تەخت شاهیی شا کەردم

٣ـ ئیسە من گیانم ئەوتایێ وەش بۆن
ئەو گیانە نە جای تایێ زوڵفی تۆن

- ٤ -

(أ) لە دەست نوسەکەی لای ئێمەو (سها)دا نوسراوە (چراخ نەنەو بەست) و لای (ک)یش بەو شێوەی کە نوسیمان نوسراوە. دیارە ئەوەی ئەم ڕاستە.

(ب) لای ئێمە نوسراوە: یەتۆ. ئەوەی (ک) ڕاسترە.

(ج) لای (ک) نوسراوە: گەست. لای (سها)یش هەروایە.

(د) لای (ک) نوسراوە: هەبێ.

(ە) لای (ک) نوسراوە: وەیاد.

(و) لای (ک) نوسراوە: مەتاوو گرتەی کەسێ تەردامان.

- ٥ -

تایێ = تاڵێ. سیات = ڕەشت. ئەوتا = ئەوتاڵە. جابەجا = جێ‌بەجێ. نەجای = لەجێی.

واتە: خۆشەویستەکەم تاڵێکم جیاکردەوە، تاڵێ لە زوڵفی ڕەشتم جیاکردەوە. گیانم لەگەڵ ئەو تاڵە موەداگۆڕییەوەو سەد نەفرەتم لە تەختی شاهانەی پاشاکرد. ئیستە من گیانم ئەو تاڵە بۆن خۆشەیەو لە جێی ئەو دامناوە. ئەوا منیش هەر ماڵ وێرانیم بۆ مایەوەو تازە ناتوانم داوێنی کەسێکی تر بگرم.

-۶-

۱ـچراغ جه خاودا ....
نیمەشەو ئامای جه وەختی خاودا

۲ـ ئایر دای نه دڵ ، دەروونم تاودا
دیدەم به موژگان ، سەیلی زاخاودا

۳ـدەرسات جه خاودا ئوفتادەی پات بیم
ڕوخسار گەرد ئالوود ، خاکی پاڵات بیم

۴ـواتم مەر بدیەی وه جەستەی حاڵم
بزانی پەی چێش دەروون زوخاڵم

۵ـتۆ جه تانەی بەد ڕەقیبان تەرسای
هیچ حاڵی دەروون سفتەم نەپەرسای

۶ـڕوو لێم گەردنای ، من سەرگەردان بیم
وەی تەور پابەندی بەندی دەوران بیم

۷ـفیدات بام واتەی بەدکاران چێشەن
تۆ دڵت جێشان یەند بەد ئەندێشەن ؟

جەخاودا = لە خەودا. تاودا = تاوت دا. ئوفتادەی پات = خۆم خستە بەر پێت.
پاڵا = پێڵاو. بدیەی = سەیرکەی. زوخاڵ = ڕەش داگەڕاو. تەرسای = ترسای.

- ٧ -

١ـ چراغ جەمینت ....
من هەر یەند کەردم نیگای جەمینت

٢ ـ ئەوەند فیکرمدا زولفی خەمینت
دڵ بی پەروانەی شەمعی شیرینت

٣ ـ بەو تەور پەرواز کەرد ، ئاما بە هەمدا
بووڵش شەندەوە وە یانەی خەمدا

٤ ـ دەخیلم ئازیز بکەر مەرەخەس
با بەیۆ خزمەت ، جەستەی تەن قەقنەس

- ٦ -

سفتە = سوتاو . نەپەرسای = نەت پرسی . گەردنای = وەرت چەرخان. جێشان = لەوان. یەند = هێندە ، ئەوەندە .

واتە : خۆشەویستەکەم لە کاتی خەودا ، نیوەشەو هاتی لەکاتی خەودا . ئاگرت بەردایە دڵم و دەرونمت تاودا ، چاوم بە برژانگی ڕەشت زاخاو دایەوە . هەر لە کاتی خەودا نوشتامەوە بۆ پێت و دەم وچاوم گەردوتۆزی خۆڵی پێڵاوەکانتی لێ نیشت . ووتم مەگەر سەیری لەش و حاڵم بکەیت، ئەوسا بزانی بۆچی دەروونم ڕەش داگەڕاوە . تۆ لە تانە وتوانجی نـاحەزان ترسای ، بۆیە لە حاڵی دەروونی سوتاوی منت نەپرسی . ڕووت لێ وەرچەرخاندم و منیش سەرگەردان بووم ،بەم جۆرە پێم لە داوی دەرد گیر بوو . بە قوربانت بم قسەی ناحەزان چی یە؟

٥ـواصڵ بۆ بەوەصڵ جەمینی لاڵت
بۆ بنیۆ وەبۆی زوڵفی زوخاڵت

٦ـمەواچی یاران وەدەروون سفتەن
چەنی هیجرانان لادێ نەرەفتەن

٧ـئینەگشت پەی من زوخاڵێ بیەن
جە عەقڵ و ، جە فام ، جە هۆش بەرشیەن

٨ـئەرسەد پێم ماچان طەعنەی بەدکاران
غەیر نە تۆ وەشیم جە دڵ نەویاران

٩ـئەر واتەی بەدان چوون سەنگی سارا
مەبۆ وەبالاّم بە بەد مودارا*

یەند = ئەوەندە . پەروازکەرد = هەڵفڕی ، باڵی گرتەوە . ئاما = هات .بوول = خۆڵەمێش . شەندەوە = پژاندی . بڵاوی کردەوە . یانە = ماڵ . بەیۆ = بێت . قەقنەس . باڵداریکی ئەفسانەییە ، دەنگی خۆشەو دەنوکی (٣٦) کونی تیایە ، پەلەوەر لە دەوری خۆی کۆ ئەکاتەوە و ئەیانخوات ، لە سەرەمەرگیدا پوش وپەلایەکی زۆرکۆ ئەکاتەوەو خۆی پێ ئەسوتێنێ لە خۆڵەمێشەکەی پاشیدا هێلکە پەیدا ئەبێ کە هەڵدێ و بەچکەی لێ ئەبێتەوە . واصڵ بۆ بە وەصڵ = بگا پێت . بۆ بنیۆ وە بۆی = بۆن بنێ بە بۆنی . باوەرۆ=بێنێ . چەم بنیۆ = چاو بنێ . رەشتە = تازە رێژراو . وەشت = باران . جەودما = لەوەو دوا . مەواچی = نەڵێی . سفتە = سوتاو . لادێ = تاوێ . بەرشیەن = دەرچووە . ماچان = بڵێن . غەیر = جگە . نەویاران = رانەبواردوە .

- ٨ -

١ـ چراغ جەی دنیا ....
ئەوەند ئاواتم مەندەن جەی دنیا

٢ـ وەرتەر جە مەردەن بە دیدەم بدیا
لەب وە بانی لەب لاڵی تۆم بنیا

٣ـ هەر دوو بنیامان سەر وەیەک سەرین
کەردامان ڕازی ویەردەی وەرین[أ]

- ٧ -

واتە : خۆشەویستەکەم من هەر ئەوەندەی سەیری ڕوخساری تۆم کرد، ئەوەندە بیرم دا بە زوڵفی چەماوەت، دڵم بوو بە پەپولەی دەوری مۆمی ڕوخساری جوان و شیرینت. بەو جۆرە کە دیت باڵی گرتەوەو هات بە یەکدا، خۆڵەکەوەی پرژان بەماڵی خەم و خەفەتدا. تکات لێ ئەکەم، خۆشەویستەکەم بەرەڵای کەو ڕێگەی بدە با ئەم لاشە سوتاوەی وەک قەقنەسم بێتە خزمەتت. بگات بە ڕوخساری وەکو لەعلت و بۆنی زوڵفی ڕەشی وەکو دوورکەوتنەوەدا تاوێ نەرۆشتوون. ئەمە هەموو بۆ من مایەی سوتانەو لە عەقڵ و هەست و هۆشم دەرچوون. ئەگەر خراپەکاران سەدجار لۆمەو سەرکۆنەم بکەن، من جگە لە تۆ هیچ شتێکیترم بە خۆشی ڕانەبواردووە. ئەگەر قسەی ناحەزان وەکو بەردی دەرو دەشت بێ، نابێ کارم لێ بکەن و ئارامم لێ هەڵگرن.

هەندێ ناوەڕۆکی ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری (چراغم کەرەم) دا ئەچنەوە سەریەک.

(*) ئەم شیعرە لە دەست نوسەکەی لای (میم) وەرگیراوە و لە هیچ یەکێ لە سەر چاوەکانی تری بەردەستماندا نەبوون.

۴ـبدیام دەستی تۆم شیەن نە گەردەن
دەرسات مەواستم ئاوات وە مەردەن

۵ـبۆ بنیام نەبۆی زوڵف مشکینت
بکەردام طەواف کەعبەی جەمینت(ب)

۶ـباڵای وێم پەشتان(ج)باڵات بکەردام
حەسرەت نمەبی ، ئەگەر بمەردام

مەندەن = ماوە . وەرتەر = پێش تر . لاڵ = لەعل ، بەردێکی بە نرخە وەکو یاقوت سووره . بنیامان = بمان نایە . ویەردە = ڕابوردوو . جەمین = ناوچاو ، تەوێڵ . بدیام = بم دیایە . شیەن = چووە . مەواستم = ئەم خواست . حەسرەت نمەبی = داخم نەئەبوو.

واتە : خۆشەویستەکەم لەم دنیایەدا ، هەر ئەوەندە ئاواتم ماوە لەم دنیایەدا . بەر لە مردنم بە چاوم بمدیایە لێوم بنایەتە سەر لێوی وەکو لەعلی تۆ . هەردووکمان سەرمان بخستایەتە سەر یەک سەرین و ڕازی ڕابوردوومان بۆ یەکتر بکردایە . بۆنی زوڵفی موشکینتم بکردایە و زیارەتی کەعبەی ناو چاوتم بکردایە . بمدیایە دەستی تۆ لە گەردنمدا هەر ئەو کاتە ئاواتم بە مردن ئەخواست و لە مردن بێ باک ئەبووم . باڵای خۆمم لە باڵات بئاڵاندایەو ئیتر داخم نەبوو ئەگەر بشمردمایە .

(أ) ئەم بەیتە لای ئێمە نیەو لە بەرهەمەکەی (ک)مان وەرگرت .

(ب) ئەم دوو بەیتە لای ئێمە پاش و پێشن .

(ج) لای (ک) نوسراوە : پەخشان .

وە ئەم شیعرە لە لاپەرە (۲۳۲)ی کەشکۆڵی کەلەپوری ئەدەبی کوردیدا بڵاو کراوەتەوە سەرەتاکەی لە باتی (چراغ) بە (قیبلەم) دەست پێدەکات .

- ٩ -

١ـ چراغ حاڵی دەرد ....
بیٚ خەبەر جە دەرد نەزان حاڵی دەرد

٢ـ جە ڕووی نازەوە ئەر من نازم کەرد
خاس نیەن جەو ناز، خاتر گێرۆت گەرد

٣ـ کەردەی گوستاخیم جە ڕووی نازەوەن
نازم هەر بەو ڕەنج بیٚ ئەندازەوەن

- ٨ -

وە بەیتی سیٚیەمی لای ئێمە لەویٚ نیەو بەیتی شەشەمی ئەویش لای ئێمە نیە، کە ئەڵیٚ:

ئەوسا جەو دما ئەگەر مەردم   بە مەردەنی وێم شادی مکەردم

ئینجا لە هەندیٚ شوێنی‌تریشدا لە ووشەدا جیاوازیان هەیە. وەکو:

بەیتی دووەم = لای ئەو نوسراوە: ڕویٚ وەر جەمەرگ.

لەبەیتی چوارەمدا = لەباتی (دەرسات مواستم) نوسراوە: دەرلاد بواستام.

لە بەیتی شەشەمدا = لە باتی (حەسرەت نمەبیٚ) نوسراوە: داخم نەمەندەن.

وە هەروەها ئەم شیعرە لە دەست نوسەکەی لای (سها)دا نوسراوەو لای ئەویش هەر بە (قیبلەم) دەست پیٚ ئەکات.

٤ ـ ئەگەر نمەبی وەیاگەی نازم
کەی ناز مەکەردم ، هەی ئاوات وازم

٥ ـ ئی سوخەن پەندەن جە قەدیم ئامان
(خواجان مەکێشان نازی غوڵامان) *

گوستاخی = بێشەرمیی ، ڕوو هەڵماڵراوی . یاگە = جێگە ، شوێن . ئاوات واز = ئاوات خواز. سوخەن = قسە ، ووتە . خواجە = گەورە ، ئاغا .

واتە : خۆشەویستەکەم حاڵی دەردی من ، تۆ بێ خەبەری لە دەردی من و حاڵی دەردم نازانی . لە ڕووی نازەوە ئەگەر من نازم کرد ، چاک نیە تۆ بەو نازکردنە دڵت گەردو تۆز بگرێ . ئەو کارە بێ شەرمیەی کە کردم لە ڕووی نازەوە ، هی ئەوەیە کە ڕەنجێکی لە رادەبەدەرم کێشاوە . گەر تۆ نازی منت نەکێشایە من کەی نازم ئەکرد ،ئەی مایەی ئاوات خواستنم . ئەم قسەیە پەندەو لە دێر زەمانەوە ووتراوە [خواجەکان ئەبێ نازی غوڵامەکانیان بکێشن]

هەروەک پیرەمێردیش لەم بارەوە ووتویە ، کە پێم وایە شیعرەکەی لە فارسیەوە وەرگێڕاوە:

ئەبێ بەخشندە مل کەچ کا لە عاستی موچە خۆری خۆی
سوراحی سەر فرو دێنێ لە بۆ پیاڵە کە تێکا بۆی

(*) ئەم شیعرە لە هەردوو دەست نوسەکەی لای ئێمەدا نەبوو. لە بەرهەمەکەی (ک) وەرگیراوە .

١ ـ چراغ خاسەنی ....
ماچی خاسەنان ، ڕاسەن[أ]خاسەنی

٢ ـ چانە[ب]حەرف نیەن ، حەقەن ، پاسەنی
وەلیٚ[ج] حەیف سەد حەیف حەق[د]نەشناسەنی

٣ـ وەش ڕەنگ و وەش بۆ وەش ڕوخسارەنی[ه]
پڕ جەفاو بیٚ مەیل دڵ ئازارەنی

٤ ـ دوو ڕۆ بە یاریٚ یاوەر نیەنی
خۆفناک جە قار داوەر نیەنی

خاسەنی = باشی . ماچی = ئەڵیٚ . خاسەنان = باشم . چانەحەرف‌نیەن = قسە لەوەدا نیە . پاسەنی = ئاوەهای . دوو ڕۆ = دووڕۆژ . نیەنی = نیت . خۆفناک = ترساو .

واتە : خۆشەویستەکەم چۆنی . ئەڵیٚ : باشم ، ڕاستە باشیت ، هیچ قسەی تیا نیە کە بەو شێوەی ، بەڵام حەیف سەد حەیف کە حەق ناس نیت . ڕەنگ و بۆ و ڕوخسارت خۆشن ، بەڵام جەفات زۆرەو مەیلت کەمەو دڵ ئازار ئەدەی . تەنها دوو ڕۆژ لەگەڵ یارێکدا هاوریٚ نیت و ترسی قاری خوایشت لە دڵدا نیە .

(أ) لای (ک) نوسراوە : حەقن . لای (سها)یش نوسراوە : بەڵیٚ .
(ب) لای (ک) نوسراوە : جاگەی .
(ج) لای (ک) نوسراوە : بەڵام . لای (سها)یش نوسراوە : بەڵیٚ .
(د) ووشەی (حەق) لای (ک) پەڕیوە .
(ه) لای (ک) نوسراوە : ڕەفتارەنی .

-١١-

١ـچراغ دا جارێ، بۆ وە خاوم دا
پا بنیەر وەبان هەر دوو چاوم دا

٢ـمەواچە موژەت تیژ تەرەن جە خار
پای گوڵ ئەندامم مەدەرۆ ئازار

٣ـمن پەی موژەی خار یە خەیلێ وەختەن
بە جارووکاری نە ڕای تۆم جەختەن

٤ـشەوو ڕۆ نەڕات پەرێ ئی سەودا
یەک یەک بیەنی[أ] شکەستەی مەودا

٥ـبۆ وەبێ ئەندێش پا بنیە لێشان
بدیە بینایی هیچ مەندەن تێشان

٦ـئەگەر تێشان بۆ غەیر جە هوون فێشتەر
هیجرانت فێشتەر لێش بدۆ نێشتەر

٧ـسەحەر مەزانی ، باڵا زەڕستون
پات وێنەی هەنار[ب] ژیابۆ بە هوون

پا بنیەر = پێ بنێ. مەواچە = مەڵێ. خار = دڕک. مدەرۆ = ئەدا. خەیلێ = دەمێکە. جاڕوو = گسک. نەڕای = لە ڕێی. جەخت = پەلە. سەودا = مامەڵە (سەودای عەشق).

مەودا = نوكی نەشتەر . پـابنیە = پیٚ بنیٚ . بـدیـە = ببینـە . مـەنـدەن = مـاوە .. ؟ . فیٚشتەر = زیاتر، زۆرتـر . بـالاٚ زەرِستـون = بـەژن و بـالاٚی وەک ستـونـی لـە زیٚرِ دروست کـراو . ژیـابۆ بە هوون = رِەنگی خوێنی گرتوە .

واتە : خۆشەویستەکەم جاریٚ وەرە خەوم و پیٚ بنیٚ بە سەر هەر دووچاومدا . مەڵیٚ برژانگت لە درِک تیژترە و پیٚی وەکو گوڵم ئازار ئەدا . من بەو برژانگە درِکاویە ماوەیەکی زۆرە پەلەی گسک دانی رِیٚگای تۆمە . شەوورِۆژ لە رِیٚتا بۆ ئەو سەودایە یەکە یەکە بوونەتە نوکی نەشتەری شکاو . وەرە بە بیٚ خەیاڵ پیٚیان پیا بنیٚ ، جا بزانە هیچ تروسکەی بینایی یان تیٚدا ماوە؟. ئەگەر جگە لە خوێن هەرچیەکی تریان تیابوو، دوورکەوتنەوەی تۆ نـەشتەری زیاتریان لیٚ ئەدا . بەیانی ئەزانی ئەی بالاٚ زەرِستون ، پیٚت وەکو هەنار بە خوێن سوور بووە .

(أ) لای (ک) نوسراوە : بنییٚ .

(ب) لای (ک) نوسراوە : حەنار .

ئەم شیعرە بە هەندیٚ دەست کاریەوە پیرە میٚردی نەمر وەریگـیٚرِاوەتـە سـەر زاراوەی سۆرانی و ئەڵیٚ :

گـیانە لە پـرخـەی خـەوی خـاومدا   پـیٚ بـنیٚ وەبـان هـەر دوو چـاومدا
مـەڵیٚ بـرژانگت تـیژە وەک چـقڵ   ئـەچەقیٚتە پـیٚم نـاسکتر لە گـوڵ
من بە بـرژانگـا بـۆیە خـۆش حـاڵم   خاکی بەر دەرگای تۆی پـیٚ ئـەماڵم
هەر چەند تیژیش بیٚ بۆ پیٚی تۆ نەرمە   بۆ تیٚهەڵسوونی بـەرپیٚت دڵ گـەرمە
سا توخوا پـیٚیە بـنیٚ سـەر دیـدەم   ئەو دیدەی بیٚ تۆ هیچ کەس نەدیدەم
ئەگەر نەقشیٚکی غەیری تۆی تیا بیٚ   سا خوا کـویٚری کـەی بـا نـابینا بـیٚ
کە پیٚت هەڵبرِی سەیرکە چەند جوانە   بـە خـوێنی دیـدەم خـەنە بـەندانـە

١ـ چراغ ڕەزان بۆ ....
خاس ئێدەن گڵکۆم نە پای ڕەزان بۆ

٢ـ نزیک وە پرشنگ پای قەڵوەزان بۆ
ئامێتەی خاکم وەڵگی خەزان بۆ

٣ـ بادا[أ] وە گڵکۆم خاکی نۆ نەبۆ
با یەکجار کۆنەی سەد ساڵ کۆنە بۆ

٤ـ بەڵکە[ب] قیبلەی وێم جە ناکا جاریٚ
بەیۆ وەسەیران، عەزمی شکاریٚ

٥ـ نابەڵەو بنیۆ پا وە گڵکۆمدا
وە قەبری تازەی تەنیایی نۆمدا

٦ـ تا جەژێری سەنگ ساکن بۆ دەردم
نەبا سەنگ سۆچۆ بە ئاهی سەردم*

ئیدەن = ئەمەیە. وەڵگی خەزان = گەڵای وەریو. نۆ نەبۆ = تازە نەبیٚ. بەیۆ = بێت. عەزمی = نیاز . سۆچۆ = بسوتیٚ.

واتە: خۆشەویستەکەم، چاک وایە گۆڕەکەم لە پای ڕەزاندا بیٚ. نزیک بیٚ بە پرشنگی قەڵبەزەو تافەکان و گەڵای وەریویش تیٚکەڵ بە خاکی گۆڕەکەم بیٚ. با خاکی گۆڕەکەم تازە نەبێت و کۆنەی سەدساڵە بیٚ. بەڵکو خۆشەویستەکەم جاریٚ لە ناکاوا بێت بۆ سەیران بە

نیازی ڕاووشکارەوە. نەشارەزا پێ بنێ بە سەر گڵکۆکەمدا، گڵکۆی تازەو تەنیام. تا لە ژێر بەردی گۆڕەکەمدا ئازارم نەمێنێ، نەوا ئەو بەردە (بەردی ئەلحەد) بە ئاهی ساردم بسوتێ.

*** بێسارانی لەم شیعرەیدا بەشێک لە وەسیەتی خۆی پێشکەش ئەکات و داوای ئەوەیەکە گۆڕەکەی لە پای ڕەزاندا بێ. هەر وەکو وەلی دێوانە ووتویەو پیرەمێرد وەری گێڕاوە.**

یـاران وەسـێتم ئـەمە بـێ لاتـان هەرچەند کـەوتوومە دوورە ولاتـان
تەنها گۆڕەکەم لە ڕێی خێـلان بـێ نزیک هەوارگەی جاف وگـۆران بـێ

ئەڵبەتە وەسیەتەکەی (وەلی دێوانە) دیارە کە بۆچی داوای کردوە گۆڕەکەی لەو سەرەڕێگەیەدا بێت، لە بەر ئەوە کە خێڵەکۆچەریەکان بە وی‌دا دێن و ئەچن و لە ناو ئەو خێلانەش دا خێلی (شەم)ی دلداری تیایە، بەلام ئەم وەسیەتەی بێسارانی وەک ئەوەی وەلی ڕوون نیە، چونکە ئەم شیعرەی لە بەر ئەوە ووتبێ، واتە وەسێتی لە بەر ئەوە کردبێ کە گۆڕەکەی لە پای ڕەزاندا بێ و ئەوڕەزە دێمەش هی ماڵی دلدارەکەی بووبێ و ئەویش لە هاتوچۆی ڕەزکەیاندا پێ بنێ بە سەر گۆڕەکەیدا ئەوە باشە. بەلام لەو نیوە بەیتەدا کە ئەڵێ:

بەیۆ وە سەیران، عەزمی شکارێ

ئەوا مەبەستەکە ئەگۆڕێ لە ژنەوە بۆ پیاو، چونکە ئەو دەمەو ئێستەش ژنان لە لادێدا ناچن بۆ ڕاووشکار. ڕاو، ئەو ساو ئێستەش پیشەی پیاو بووە. وە یا خود ئاڵوزی‌یەکی تریش لەم شیعرەدا هەیە ئەوەیەکە ئەڵێ:

نابەڵەو بنیۆ پا وەگڵکۆمدا

واتە نەشارەزاو بە هەڵەداوان پێ بنێ بە سەر گڵکۆکەمدا. جا لە کاتێکدا ئەگەر ئەو ڕەزە دێمە هی ماڵی دلدارەکەی بێت و لە شیعرەکەش‌دا دیارەکە یەک ڕێگا هەیە بۆ هاتووچۆی ناو ڕەزەکە، ئیتر چۆن دلدارەکەی لە پی‌تان بە سەر گۆڕەکەیدا نابەڵەو ئەبێ. ؟ مەگەر بێسارانی‌یان بە دزیەوە ناشتبێ.

(أ) لای (ک) نوسراوە: با خاکی.
(ب) لای (ک) نوسراوە: بەڵکێ.

١ - چراغ زاریمەن ....
زگاریم پەی تۆن ، پەی تۆ زاریمەن

٢ - پەی تۆ جەفاو جەور دەردی کاریمەن
پەی تو زامی سەخت نادیاریمەن

٣ - پەی تۆ ڕەستەخێز ڕوی نەبەردمەن
پەی تۆ پەیاپەی ئاهی سەردمەن

٤ - پەی تۆ سەرتاپا دەروون زوخاڵم
پەی تۆ ڕەجاڵو(أ) وێرانەن ماڵم

٥ - قیبلەم سا شەرتەن حاڵم بزانی
بێزار بیەنان جەی زیندەگانی

زگاری = نارەحەتی ، پەشێوی . ڕەستەخێز = ڕستاخێز = ڕۆژی دوایی ، ڕاپەڕین .
ڕەجاڵ = ڕووت ، پۆشتەنەبێ . بیەنان = بووم . جەی = لەم . زیندەگانی = ژیان .

واتە : خۆشەویستەکەم هاوارو ناڵەمە ، نارەحەتی و پەشێویم بۆ تۆیەو بۆ تۆ ئەناڵێنم . زۆر وستەم و دەردی کاریگەرم بۆ تۆیە و زامی سەختی نادیاری وگومبونیشم هەر بۆ تۆیە . هەربۆ تۆیە ڕۆژی ڕاپەڕینم بۆتە ڕۆژی جەنگ و داوام و بۆ تۆیشە پەیتاپەیتا هەناسەی سارد هەڵئەکێشم . بۆ تۆیشە هەموو دەروونم بووە بە زوخاڵ ، بۆ تۆیە ڕووت و ماڵ وێران بووم . خۆشەویستم مەرج ئەوەیە بە حاڵم بزانی ، من بێزاربووم لەم ژیانە .

(أ) لای (ک) نوسراوە : دوور جەتۆ . لای (سها)یش هەر وایە .

١ ـ چراغ زەرورەن ....
ئەوەند پەی دینت تاسەم زەرورەن

٢ – هەر شەو نە ئاڵەم ناڵەم مەشهوورەن
ڕۆی ڕۆشن پەرێم شەوی دەیجوورەن

٣ ـ پەی دیەن جەستەی ، زوڵفی پڕ جە خەم[أ]
قامەت چوون کەمان ، سەرنیان وەهەم .

۴ ـ سا من یەند تاسەی زوڵفی یارم بۆ
چەنی بە شەو خاو ، ڕۆ قەرارم بۆ .؟

زەرورەن = پێویستە . دینت = بینینت . پەرێم = بۆم، لەلام . پەی دیەن = بۆ دیتن . سەرنیان وەهەم = سەریان ناوە بە یەکەوە . یەند = هێندە .

واتە : خۆشەویستەکەم ، ئەوەندە (زیاد لە حەد) بۆ دیتنت تاسەم پێویستە . هەموو شەوێ ناڵەم ئەگاتە گوێی گشت کەسێ ، ڕۆژی روناک لە لام وەکو شەوی ئەنگوستە چاو وایە. بۆ بینینی باڵاو زوڵفی پڕ پێچ وخەمی تۆ ، باڵام وەک کەمان سەریان ناوە بە یەکەوە (هێندە چەمیوەتەوە سەروقاچی لە یەک نزیک بوونەتەوە) جا کە من ئەوەندە تاسەی زوڵفی یارم لە سەردابێ ، چۆن بە شەو خەوو بە ڕۆژ ئارامم ئەبێ .؟

(أ) لای ئێمە نوسراوە : زوڵفی تۆ جە خەم . بەو شێوەی لای (ک) جوانترە .

- ١٥ -

١ - چراغ سیای تۆ ....
به هەردوو دیدەی مەستی سیای تۆ

٢ - به نیم نیگای ناز ناکاو(أ) دیای تۆ
به زولفی حەبەش پەشێویای تۆ

٣ - به تاقی ئەبرۆی قەڵەم کێشی تۆ
به موژەی ناواک ژار ئاوێژی تۆ(ب)

٤ - به ڕێزەی ڕازان شەکەرینی(ج) تۆ
به نافی ئاهوی عەنبەرینی(د) تۆ

٥ - به باڵای چوون سەوڵ خەرامانی تۆ
به جەورو جەفای بێ سامانی تۆ

٦ - یه گشت سەوگەندبان جەمین وێنەی جام
دووری‌ی تۆ کەردەن خەو وەنەم حەرام

ناکاو دیای تۆ = له پڕ تەماشاکردنی تۆ. حەبەش = وڵاتی حەبەشه که لێرەدا مەبەست ڕەشی‌یه. ناواک = تیر. ئاوێژ = هاوێژ. ڕێزەی ڕاز= ورده قسه. نافه = ناوک. ئاهو=ئاسک. عەنبەرین = عەنبەراوی. (عەنبەر = مادەیەکی بۆن خۆشی خۆڵەمێشی ڕەنگه، که له مەعیده یا ڕیخۆڵەی جۆره ماسی‌یەکدا به ناوی «کاشالوت» دروست ئەبێ). یه = ئەمه. سەوگەندبان = سوێندبن. جام = ئاوێنه. وەنەم = لێم.

واته : خۆشەویستەکەم به هەردووچاوی مەستی ڕەشی تۆ. بەوکاتەی که تۆ له پڕێکدابۆم ئەڕوانی، بە زولفی ڕەشی پەشێواوی تۆ. بەوتاقی برۆیەت که ئەڵێی به قەڵەم

- ١٦ -

١ ـ چراغ سەردەنی ....
دیارەن بیٚ مەیل مۆبەت سەردەنی

٢ ـ یا خەیاڵ نەجای هەنی بەردەنی
یا دەست جە بەینەت کۆتا کەردەنی

٣ ـ یا بەدیی بەدان نەراگەت بەردەن
یا خۆ بیٚ شەرتیت وەعادەت کەردەن

٤ ـ وەرنە یانی چێش بینایی چاوان
وستەنت وەبێز بەندەی بیٚ تاوان

٥ ـ قیبلەم ئەر وەفات ئیدەن چەنێمان
مۆبەتی سەردی مەنمانی پێمان .؟

- ١٥ -

کێشراوە ، بەو برژانگانەت کە تیری ژەهراوی ئەهاوێژن . بەو وردە قسانەی کە ئەیکەیت و ئەڵێی شەکر ئەرێژی ، بە ناوکی وەکو ئاسکی عەنبەر بۆنی تۆ ، بە باڵای وەکو سەوڵی بە لارەولەنجەت ، بە زۆرو ستەمی زۆروزەبەنەی تۆ . ئەمانە هەموو سویندبن ئەی ناو چاو وەکو ئاوێنە ، دووریی تۆ خەوی لە چاوم حەرام کردوە .

(أ) لای (ک) نوسراوە : ناگا .

(ب) ئەم بەیتە لای ئێمە نەبوو ، لە (ک)مان وەرگرت و لای (سها)ش هەیە .

(ج) لای (ک) نوسراوە : شەکەر رێزی .

(د) لای (ک) نوسراوە : عەنبەر بێزی .

٦ - پەس قەسەم وەرمیٚ بە دیدارتان
هەنی نەوەرمیٚ ئاو جە شارتان

٧ـگونای تۆ نیەن ستارەم چەفتەن
ستارەم جە ناو ستاران کەفتەن

- ١٧ -

١ ـ چراغ سەرسۆز مەبۆ سپی صاف[أ]
ئاینەی گوڵاو ماوای لێوی تاف

- ١٦ -

سەردەنی = ساردی . مۆبەت = خۆشەویستی ، لە موحیبەتی عەرەبیەوە هاتووە . نەجای = لە جێی . بەینەت = نێوان . کۆتا = کورت . بەدی بەدان = خراپەی خراپەکاران. نەراگەت بەردەن = لە خشتەی بردووی . وەرنە = ئەگینا . یانیٚ چێش = مانای چی . وستەنت وەبێز = لە بیرت بردۆتەوە . ئیدەن = ئەوەندەیە . چەنیمان = لەگەڵمان . مەنمانی = ئەنوێنی . پەس =کەواتە . وەرمیٚ = ئەخۆم . نەوەرمیٚ = نەخۆین . گونا = گوناح ، تاوان . ستارە = ئەستێرە . چەفتەن = لارە . کەفتەن =کەوتوە .

واتە : خۆشەویستەکەم دیارە کە ساردی و ئارەزووی خۆشەویستیت سارد ئەنوێنیٚ . یا خەیاڵ بۆ جێگایەکی تری بردووی ، یا خۆ دەستت لە پەیمان هەڵگرتوە . یا قسەی خراپی خراپەکاران رێگەی لیٚ گۆڕیوی و لە خشتەی بردووی ، یا خۆ هەر بیٚ بەڵێنیت کردوە بە خوو، ئەگین یانی چی بینایی چاوەکەم منی بەندەی بیٚ تاوانت لە بیر بردوەتەوە . خۆشەویستەکەم ئەگەر وەفات هەر ئەوەندەیە لەگەڵمان‌دا ئەی بۆچی ساردی‌ی ئەنوێنی ؟ کە واتە سوێند ئەخۆین بە دیدارتان کە ئیتر ئاوی شارەکەتان نەخۆینەوە. ئەمەش تاوانی تۆ نیەو من خۆم ئەستێرەم چەوتە، ئەستێرەکەم لە ناو ئەستێرەکانا داکەوتوە (مەبەست لە ئەستێرەی بەختە).

٢ ـ گۆشش دان بە دەنگ تافی صاف نەفەس
مەجیۆش صاحیب دڵ هەنی نیەن کەس

٣ ـ وێش مەوزۆ نەکۆڵ گوڵ وێنەی صەدەف
کۆکۆ مرواری پێش مەیۆ وەکەف

٤ ـ تۆیچ بۆ چنار سپی بنمانە
جەواتەی بەدان جەلا بستانە

سەرسۆز = جۆرە چرایەک بووە لە سەردەمی کۆندا بە کار هێنراوە ، پێم وابێ ئەوە بووە کە لقی دارێ وەک داربەروویان هێناوەو سەرەکەیان وەکو مسیواک کوتاوەو دایان گیرساندوە . مەبۆ = نابێ . صاف = بێ‌گەرد . ئاینـە = ئـاوێنە . مـاوای = شـوێنی . تاف = تاڤگە گۆش دان = گـوێ‌ی دا . مـەجیـۆش = وای ئـەزانـی . وێش = خۆی . مەوزۆ = ئەخاتە . صەدەف = جۆرێ گیان لەبەری نەرمۆڵەیە کە لە ئاودا ئەژی و لەشی بـە تـوێژاڵێکی تەنـک داپـۆشـراوە . مـەیـۆ = دێت . تـۆیچ = تـۆیش . بـۆ = وەرە . بنمانە = بنوێنە . جەلا = ڕۆشنایی . بستانە = بسێنە .

واتە : خۆشەویستەکەم چرای سەر سۆزی سپیو بێ‌گەرد نابێ بە ئـاوێنەی گـوڵاوی سەرلێوی تاڤگە . گوێ‌ی داوە بە دەنگ و ئاوازی ئەو تاڤگەی کە هەناسەی پاک و بێ‌گەرد ئەدا ، ئیتر وائـەزانـی‌ کـەس دڵدار نیە خۆی نەبێ . خۆی ئەخاتە سەر شانی ئەوگوڵە جوانەوە کە بە سەدەف پۆشراوە و کۆمەڵ کۆمەڵ مرواری دێت بە دەستەوە . تۆیش وەرە وەکو داری چنار سپی بنوێنەو لە قسەوقسەلۆکی خراپەکاران گوێ مەگرە ، ئەوان خراپ ئەڵێن تۆ چاکەی لێ وەرگرە .

لەم شیعرەدا بێسارانی دوو ئایدولۆژیای چاک و خراپ ئەخاتە ڕوو ، خۆی لە بەرەی چاکاندا داناوەوناحەزەکانیشی لەبەرەی دووەمدا ڕست کردوە. وە سەرزەنشتی خۆشەویستەکەی

- ١٨ -

١ـ چراغ سەودایێ ....
ئەردڵ نەکێشۆ بیٚ‌تۆ سەودایێ

٢ـ نەپێکۆ بە ئاە سوب سەحەرگاییٚ
زامدار بۆ بە زام موژە مەوداییٚ

٣ـ سەریٚ سەودای تۆش نەبۆ جەسەردا
گۆشیٚ نەشنەوۆ دەنگت جەوەردا

٤ـ ئەو سەرە خەریک دەردی ستەم بۆ
ئەو گۆشە پڕ دەرد بە باری خەم بۆ

٥ـ دیدەیە جە دوور نەوینۆ ڕەنگت
زبانیٚ نەبۆ شەو بە هام دەنگت

- ١٧ -

و هەمووما‌ن ئەکات کەگویٚ بە قسەی ناحەزو خراپەکاران نەدەین ،بەڵکو لە وەڵامی قسەی خراپیاندا هەر چاکە بکەین و ئاوەزای خۆمان نەگۆڕینەوە بە ئاوەزای خەساوی ئەوان .

بێسارانی لە دوادێڕی ئەم شیعرەیدا دەنگی تێکەڵ بە دەنگی ئەو هەڵوێستە ڕەوایە ئەبێت کە بەرهەمی چاک و بە خزمەتی لیٚ ئەووشێتەوە. هەر وەکو مەحوی شاعیریش بۆی چووە و ئەڵیٚ :

کەسیٚ شێتانە بەردم تیٚ گریٚ ، من بەرقی تیٚ ئەگرم .

(أ) ئەم شیعرە لای (ک) نیە .

۶ ـ ئەو دیدە سزاش بیٚ مودارا بۆ
ئەو زبان بە سەنگ سیای سارا بۆ*

- ۱۹ -

۱ ـ چراغ شکاوان ....
فیدای دووریت بام دەروون شکاوان

۲ ـ بلێسەی ئاهم وەپای عەرش یاوان
گەرمیش ستاران تاوتاو مەتاوان

- ۱۸ -

مەودا = تیر. گۆش = گوێ. نەشنەوۆ = نەبیسیٚ. دیدە = چاو. نەوینۆ = نەبینیٚ. بیٚ مودارا = بیٚ ئۆقرە.

وانە : خۆشەویستەکەم ئەگەر دڵم بە بیٚ تۆ سۆزو ئارەزوویەک نەکات. بە ئاهو ناڵەی بەرەبەیانەوە گیر نەکا، ئەو دڵە زامدار بیٚ بە زامی برژانگێکی وەک تیرەوە. سەرێک سۆزومەیلی تۆی لە سەردا نەبیٚ و گوێچکەیەک دەنگت نەبیسیٚ. ئەو سەرە دووچاری دەردو ئازاری ستەم بێت و ئەو گوێچکەیەش پڕ لە دەردی خەم و خەفەت بیٚ. چاوێک لە دوورەوە ڕەنگت نەبینیٚ و زمانێکیش شەوانە نەبێتە هاودەنگت ، ئەو چاوە دووچاری سزاو ئازارێکی نائارام بیٚ و زمانەکەش ببێتە پارچە بەردێکی ڕەشی ناو ئەو دەشت و دەرە.

(*) ئەم شیعرە لە (میم) و (سبا) وەرگیراوە.

۳ ـ خەریک مەندەنان من چەنی زامەت
دووریت مەنمانۆ پەنەم قیامەت

۴ ـ فیدای دووریت بام چێشش کەردەن پێم
بێزار بیەنان جە زیندەگی وێم ❊

- ۲۲ -

۱ ـ چراغ قنیاتم بە خەیاڵتەن
بە خەیاڵی لاڵ ، موشکین خاڵتەن

۲ ـ دایم جە تەن‌دا خەیاڵ گیانمەن
هەر بەو زیندەنان بەو ژیانمەن

۳ ـ ئەر ناگا خاوێم مەشۆ نە دیدە
نمازوت جە دەس ، هەی بەرگوزیدە

- ۲۱ -

شکاوان : لەتی کرد . یاوان = گەیی . مەتاوان = ئەتواندەوە . مەنمانۆ = ئەنوێنی .

واتە : خۆشەویستەکەم ، بە فیدای دووریت بم کە دەروونی لەت کردم . بڵێسەی ئاهم گەشتە داوێنی عەرش و گەرمایی یەکەی ئەستێرەکانی تاو تاو ئەتواندەوە . من ئێستە لە گەڵ زەحمەت‌دا سەرگەرمم و دووریت ڕۆژی قیامەتم پێ ئەنوێنی . بە قوربانی دووریت بم چ کارێکی بە سەر هێنام وای لێ کردووم لە ژیانی خۆم بێزار بووم .

❊ ئەم شیعرە لەدەس نوسەکەی لای (سبا) وەرگیراوە

۴ـ سەر منیۆ نە پا وێنەی حەلقەی دام
تامەر پابەند بۆ بەرنەشۆ جەلام

۵ـ بە فیدای خەیاڵ گران مایەت بام
سەرگەردی تای زوڵف موشکین سایەت بام

- ۲۱ -

۱ـ چراغ قوربانەن ....
ئینە عیدی نۆ جەژنی قوربانەن

- ۲۰ -

قنیات = ئەوەی مرۆڤ پیێ ئەژی. لاڵ = لەعل. موشکین = لێرەدا مەبەست رەشە. جەتەندا = لە لەشدا. خاوێم = خەوم. مەشۆ = بچیێ. نمازو = نایەڵم. بەرگوزیدە = هەڵبژاردە. منیۆ = ئەنێم. دام = داو.

واتە : خۆشەویستەکەم.. ئەوەی پیێ ئەژیم خەیاڵی تۆیە، خەیاڵی لێوی وەکو لەعل و خاڵی رەشت. هەمیشە لە ناو لەشمدا خەیاڵ بووە بە گیان، هەر بەوەش زیندووم و پیێ ئەژیم. ئەگەر جارێ خەو ناکاو بکەوێتە چاوم ئەوکاتەش هەر لە بیرت ناکەم ئەی هەڵبژادەکەم. سەرم ئەنێم بە پێتەوەو خۆم وەکو ئەڵقەی داو لێئەکەم، تا وەکو پابەندی لیێ بێت و دەرنەچیێ لە لام. (مەبەست ئەوەیە خەیاڵ کە لە سەریدایە شۆری ئەکاتەوە بۆ سەر پیێ دڵدارەکەی بۆ ئەوەی کە خەیاڵەکە ئەگەر لە سەری دەرچوو بکەوێتە بەر پیێ ئەو ئیتر لە دەست دەرناچیێ، چونکە شاعیر خەیاڵی هەر لە سەر پیێ دڵدارەکەیەتی کە بەرەو کوێ هەنگاو ئەنیێ.) بە قوربانی خەیاڵی بە نرخت بم و بە سەرگەردانی تاڵیێ لە زوڵفی موشکین سێبەرت بم.

٢ـ زەمزەمەی تەوحید ڕای حاجیانەن
قوربانی قوربان ئەمری سوبحانەن

٣ـ داراو نەدارا مسکێن و دەروێش
هەر کەس مەکەرۆ[أ]قوربانی‌ی پەی وێش

٤ـ تۆیچ ئەمن بەرە بۆ قوربانی‌گاه
قوربانیم کەرە[ب]چوون خلیل‌اللّه

٥ـ تیغی بیٚ درێغ بنیەم نە گەردەن
تۆ (صاحیب) سەواب من شاد وە مەردەن[ج]

٦ـ منیچ بەو قوربان منەت بارەنان
قوربانی قوربان باڵای یارەنان

عید = جەژن. زەمزەمە = هەراو زەنا. تەوحید = یەکێتی بیرورا لە سەر خوابە یەک زانین. سوبحان = خوا. دارا = ئەوەی هەیە،ماڵ دار. مسکێن = هەژار. مەکەرۆ = ئەیکا. خلیل اللّه = هاوڕێ‌ی خوا، مەبەست حەزرەتی ئیبراهیمە. بنیەم = بنێم. سەواب = چاکە، خێر. منەت بارەنان = منەت بارم.

واتە : خۆشەویستەکەم جەژنی قوربانە، ئەمە جەژنی نوێ‌ی قوربانە. هەراو زەنای خوا بە یەک زانین ڕێگای حاجیەکانە، قوربان قوربانی کردن فەرمانی خوایە. ماڵ دارو نەدار هەژارو دەروێش، هەرکەسە قوربانی‌ی بۆ خۆی ئەکات. تۆیش من بەرە بۆ شوێنی قوربانی کردن و هەروەکو حەزرەتی ئیبراهیم بمکە بە قوربانی‌ی. (ئەم بەیتە تەلمیحە بۆ ڕووداوەکەی حەزرەتی ئیبراهیم و حەزرەتی ئیسماعیلی کوڕی، کە لە قورئاندا باسی‌کراوە.)

درێخی مەکەو گوێ مەدە بە هیچ و تیخێ بنێ لە گەردنم ، تۆ ئەبیتە خاوەنی چاکەو منیش بە مردن شاد ئەبم. منیش بەو قوربانیە منەتبار ئەبم کە بوومەتە قۆچی قوربانیی بەژن وبالآی یار.

(أ) لای (ک) نوسراوە : مەکەرۆ هەرکەس.

(ب) لای (ک) نوسراوە : بە قوربانیم کەر. لای (سها)ش هەروایە.

(ج) لای (ک) نوسراوە : جار دە بە شاردا قوربانیم کەردەن. لای (سها)ش هەر وایە.

وەهەروەها لە دەست نوسەکەی لای (ئە)شدا هەر بەم شێوە نوسراوە. هەردووکیشیان واتە ئەوان و ئەوەی لای ئێمەیش مەبەست و ماناکە ئەگەیەنن و هەر کامیان بێت ناگۆڕێ.

وە هەروەها ئەم شیعرە لە لاپەڕە (٤٢)ی کتێبی پیرشالیاری زەردەشتیدا بڵاوکراوەتەوە، لەگەڵ دەفتەرەکەی لای ئێمەدا هەندێ جیاوازی هەیە. وەکو :

بەیتی یەکەم : چراخ هافەسلی.

بەیتی دووەم : ئەمری یەزدانەن.

بەیتی سێیەم : ئەرتۆ نەداراو مسکینو دەرویش.

گشت کەس ....

بەیتی چوارەم : تۆیش سا من بەرە ....

ەرەی من برە وەک خلیل اللّه.

بەیتی پێنجەم : جارِ دە وە شاردا قوربانیم کەردەن.

بەیتی شەشەم : منیش بەو قوربان زۆرمنەت بارم.

قوربانی قوربان بالآی دڵدارم.

- ٢٢ -

١ـ چراغ قوربانەن قوربان نیەنان
غەیر پەی تۆ پەی کەس قوربان نیەنان

٢ـ دیدەم نیگەران تیغی دەستی تۆن
ئەڕواحم جۆیای کوشتەی قەستی تۆن

٣ـ پەی تیغت جە هوون، مەوجەن دەروونم
بیٚ تیغت ڕەوان نمەبۆ هوونم

٤ـ سا دەس وەقەبزەی تیغی ئەلماس بەر
قوربانیی جە دەست قوربان خەلاص کەر

٥ـ ئەرسەد کە وینۆ دەستت ئازاریٚ
سەواب تەر نیەن جەی کارەکاریٚ

٦ـ تیغ بە دەستی ویٚت بنیەم نەگەردەن
تۆ (صاحیب) سەواب، من شاد وە مەردەن

نیەنان = نیم ،نابم. دیدەم = چاوم. ئەڕواح = جەمعی ڕوحە واتە گیان. جۆیای = شوێن کەوتە، ئەوەی بە شوێن کەسیٚ یا شتێکدا بگەڕیٚ. مەوج = شەپۆل. ڕەوان = ڕۆشتنی شلەمەنی، جاری. قەبزە = مشتو، مشتکی تێخ. وینۆ = ئەبینیٚ. سەواب = چاکە. بنیەم = بنێم.

- ٢٣ -

١ـ چراغ کەی بۆ کەی ....
جە دووری زامەت ، دینت کەی بۆ کەی ؟

٢ـ جە کۆی پڕ زامەت ، سارای پڕ جەوەی
جە گەردشی چەرخ ، گەردون کەردم تەی(أ)

٣ـ چەن چوڵی ئەربەت ، بەڕی بێ سامان
چەن گێجی گڵاو ، دەریای بێ شامان(ب)

٤ـ چەن خار موغەیلان بە پایانم وەرد
پەردەی تەن شکاف سەر نە دەروون بەرد

٥ـ چەن ڕۆان جەفا ، شەوان بێداری
بێداری چەنی سەیلاتی زاری

٦ـ ئێمە بە بێ تۆ سالێوەی سەر سام
خەیاڵ چەنی دەرد بێ خاوی بێ ڕام

٧ـ یانێ ئەندامم نەرێزا(ج) نە خاک
وەرنە دڵ چوون گوڵ سینە کەردەن چاک

- ٢٢ -

واتە : خۆشەویستەکەم جەژنی قوربانە ومنیش جگە لە تۆ نابمە قوربانی کەسی تر. چاوم

- ٢٢ -

چاوەڕێی تیخەکەی دەستی تۆیە و گیانیشم شوێن ئەو مەبەستەی تۆ کەوتووە کە ئەتەوێ بمکوژی. بۆ تیخەکەت دەروونم شەپۆل ئەدا لە خوێن و بە بێ تیخی تۆ خوێنم فوارە نابەسێ. دەی‌سا دەست بدەرە مشتوی تیخی ئەڵماس و ئەم قوربانیە لە دەستی خۆت بکەرەوە. با وەکو دەستیشت ئێشی پێ ئەگات، بەڵام‌کاری لەم‌کارە چاک ترو خێرتر نیە. بە دەستی خۆت تیخ بنێ لە ملم، تۆ خێرت ئەگاو منیش بە مردن شاد ئەبم.

(بەیتی شەشەم دووبارەی بەیتی پێنجەمی شیعری پێشەوەیە، بەگۆڕانێکی بچوکەوە).

- ٢٣ -

زامەت = زەحمەت. دینت = بینینت. سارا = دەشت. وەی =بەلاّ. گەردش = سووران. چەرخ = زەمانە. تەی = بڕین (ڕێگا بڕین). ئەربەت = دەشتی بێ ئاوو سەوزایی (شارێک لە نێوان هەڵەبجەو سلێمانی‌دا هەیە بەم ناوە و ئێستە لە سەر زمان عەربەتی پێ ئەووترێ). بەڕ = وشک. گێج =گێژ. خار = دڕک، چقڵ. موغەیلان = دارێکی دڕکاوی‌یە کە دڕکەکانی لاروگەورەن، سەرەتا سەوزەو پاشان ڕەش یا سور یا خۆڵەمێشی ئەبێ، بەرهەمی ئەم دارە وەکو پاقلەوایە و پێنج تا نۆ دانە ناوکی تیایەو زەمقی لێ ئەگرن. (بڕوانە فەرهەنگی عەمید - ١١٧ -). بە پایانم وەرد = چەقی بە پێما. شکاف = درز. ڕۆان = ڕۆژان. سەیلاو = لافاو. لێوە = شێت. بێ ڕام = نائارام. نەرێزا = نەوەرێتە. وەرنە = ئەگینا. چاک = شەق.

واتە: خۆشەویستەکەم هەتاکەی زەحمەتی دووریت بچێژم، کەی بە دیدارت شاد ببم. چەندکەژی پڕ لە زەحمەت و دەشتی پڕ لە بەلاّ، چەند سوڕانی دەورو چەرخم بەڕێ‌کرد. چەند دەشتی وشک وبرین و بێ‌بەرو چەند گێژی گلاّوی دەریای بێ سنوورم بڕی. چەند دڕکی موغەیلان چەقین بە پێما، لەشی کون‌کردم و بە دەروونما تێپەڕی. چەند ڕۆژ جەفام کێشاو شەوانیش خەولە چاوم زڕا، خەو زڕان لەگەڵ لافاوی شیوەن وگریان‌دا. ئێمە بە بێ تۆ وا شێت و سەر سامین، خەیاڵ لەگەڵ دەردا سەریان کردۆتە گیانمان نە خەومان ماوە نەئارام.

١ـ چراغ لەنگم بی ....
جە دووریت زووان لاڵ و لەنگم بی .

٢ـ خاتر بە وێنەی سیا سەنگم بی
شەو هەر چەنی بەخت قارو جەنگم بی

٣ـ نەتووانام بی چەنی کەس دووان
نە پام هەن بێ تۆ(أ) وەجایێ لوان

٤ـ وێنەی سەر سامان ، نەزان هەواڵان
زەدەی زامی سەخت تیری خەیاڵان

٥ـ وێڵ وێڵ مەگێڵوو(ب) بێزار جە ژیان
خەمی فراوان کەم مەندەن جە گیان ؟

- ٢٣ -

بڵێی لەشم نەوەرێتە خاکەوە ، ئەگینا دڵم هەر وەکو گوڵ سنگی شەق بووە .

(أ) هەر دوو (جە)ی یەکەمی بەیتە لای (ک) نوسراون : چن .

(ب) ئەم بەیتە لای ئێمە نیەو نەشمان زانی (شامان) مانای چی‌یە ، هەروا بە پێی جێگەی خۆی (بێ شامان) ماناما بە (بێ سنوور) لێک دایەوە ، (ک)ش مانای لێک نەداوەتەوە .

(ج) لای (ک) نوسراوە : مەرێزا .

٦ـ یانیِ‌های دووریت نەکەردەن کاریٚ؟
وەرنە مەر گڵکۆم بوینی(ج) جاریٚ

- ٢٥ -

١ـ چراغ من ئیٚشان ......
من خاتر تەنگ بوو(أ) بە دەردو ئیٚشان

٢ـ من بوو چوون زوڵفت، تاتا پەریٚشان
پەنەم هەن تاقەت جەفای دەردکیٚشان

- ٢٤ -

لەنگ = لاڵ. خاتر = یاد، دڵ. سیا سەنگ = بەردی ڕەش. قار = قین. زەدە = پێکراو.
مەگێڵوو = ئەگەڕێم. وەرنە = ئەگینا. بوینی = ببینی.

واتە: خۆشەویستەکەم لە تاو دووریت زمانێکی لەنگ و لاڵم هەیە. دڵم وەکو بەردی ڕەشی لیٚ هاتووە و شەوانە لەگەڵ بەختمدا خەریکی شەڕوپێکادانم. نە توانم هەیە لەگەڵ کەس‌دا قسە بکەم و نە پێم هەیە بتوانم بچم بۆ جیٚیە. هەر وەکو خەڵکی سەر لیٚ شێواوو بیٚ خەبەر لە هاڵ و هەواڵ پێکراوی زامی ناسۆری تیری خەیالاتم. ئەگەڕێم، بێزار لە ژیان، خەمی زۆر و زەبەندەت کەمیٚ لە گیانم‌دا ماوە؟ گوایە وا ئەزانی دووریت کاریکی وای نەکردوە؟ بەڵیٚ کردویە و مەگەر جاریٚ بێیت و گۆڕەکەم ببینی ئەوسا بزانیت کە چی کردوە

(أ) لای (ک) نوسراوە: تاوو.
(ب) لای (ک) نوسراوە: مەگێڵام. لای (سها)ش نوسراوە مگێلان.
(ج) لای (ک) نوسراوە: بوینان. لای (سها)ش هەر وایە.

٣ـ تۆ هەر زوڵفت بۆ پەرێشان جەستە
جییاتی باڵات من بوون دڵ خەستە

٤ـ ئەوسا من زامەت تەن کێشانم بۆ
حاشا ئەرئانە چێو ئێشانم بۆ

ـ ٢٦ ـ

١ـ چراغ من زامەت ....
من زامەت داربوون بکێشون زامەت

٢ـ من دەروون هوونیی باری مەڵامەت[أ]
من مەینەت بار بوون، پەریٚ ئەو قامەت

ـ ٢٥ ـ

خاتر = دڵ. پەنەم هەن تاقەت = تاقەتم هەیە. زامەت = زەحمەت. ئەرئانە = ئەگەر ئەوە. چێو = شت و مەک، کاڵا، لێرەدا بە مانای مایە دێت کە هەر ئەویش ئەگرێتەوە.

واتە : خۆشەویستەکەم من ئێشم هەیە و دڵم تەنگ بووەو بە دەم دەردێکەوە ئێش ئەکات. من وەکو زوڵفت تاڵ تاڵ پەرێشان بووە حاڵم و تاقەت و حەوسەڵەی ئازاری دەردکێشانم هەیە. تۆ زوڵفت هەر پەرێشان و بڵاو ئەبێتەوە بە سەر لەشتاو منیش لە جیاتی تۆ لەشم شەکەت و ماندوو بووە جا ئەگەر من زەحمەتی ئازاری لەشی تۆ بکێشم، هەرگیز ئەوە بە مایەی زەحمەت و ئێش و ئازار نازانم.

(أ) لای (ک) نوسراوە : من بوو خاتر تەنگ.

٣ـ شەوان و ڕۆان ، ماهیٚ یا سالٚیٚ
ئەر بە تۆ(ب) یاوۆ کەمتەر مەلاٚلٚیٚ

٤ـ ئەمن جیاتیش سەرو ماڵ و مین
ماڵ میراث بە ڕوٚش ، سەرخاکی زەمین

- ٢٧ -

١ـ چراغ نۆش کەردەن ....
جەوساوە دڵ جام ، دووریت نۆش کەردەن

٢ـ هوونی دڵ نەچەم یەند خرۆش کەردەن
سوەیل چەمەنان(أ) بەی ڕەنگ پۆش کەردەن

- ٢٦ -

بکێشون = بکێشم . مەلاٚمەت = سەرزەنشت . یاوۆ = ئەگا . مەلاٚلٚیٚ = بێزاری .
میراث = میرات ، کەلەپور .

واتە : خۆشەویستەکەم من زەحمەت بارم ، من ئامادەم زەحمەتت بکێشم . من دەرونم خوێناوی‌یەو لۆمەو سەرزەنشتی خەڵکم کەوتۆتە سەر ، من زەحمەت بار بووم بۆ ئەو بەژن و بالاٚیەی تۆ . شەوو ڕۆژ و مانگ و ساڵ ، ئەگەر کەمترین بێزاری‌یەک دێت بۆ تۆ ، بە سەر و ماڵ و حاڵەوە ئەچمە جێگەی ئەو بێزاری‌یە و ماڵو میراتم ئەخەمە خاکی بەر پێتەوە .

(أ) لای (ک) نوسراوە : من دەروون هووناو پڕ جە مەلاٚمەت .

(ب) لای (ک) نوسراوە : ئەرتۆ باوۆ .

٣ـ جه زەردەی ڕەنگم ، جه پەی باری دەرد
مایه هۆرگێرتەن خەزانانی زەرد

٤ـ وەختێ نەو سوەیل وەنەخشش مەیلەن
موژانم مووی نەخش دەستی سوەیلەن

٥ـ فیدای باڵات بام وەی تەور کەردەن پێم
سوەیل مایەی ڕەنگ هۆر مەگیرۆ جێم(ب)

- ٢٨ -

١ـ چراغ نه دڵەن ....
هەرکەس غەریبەن هەر داخ نه دڵەن

- ٢٧ -

پۆش = پۆشین ، داپۆشین . هۆرگرتەن = هەڵگرتوە . نەوسوەیل = سوەیلی تازە . نەخشش = نەخشەی . موژانم = برژانگم . موی نەخش = قەڵەمی نەخشی . وەی تەور = بەم جۆرە ، ئاوا.

واتە : خۆشەویستەکەم لەوساتەوە کە دڵم کاسەی شەرابی دووریی تۆی خواردۆتەوە . خوێنی دڵ لە چاوەوە هێندە خرۆشی کردوە ، ئەستێرەی گەلاوێژ چیمەنەکانی بەو ڕەنگە داپۆشیوە. لە زەردەی ڕەنگ و باری دەردیمنەوە، گەڵاکانی پایز ڕەنگیان وەرگرتوە . کاتێ ئەو گەلاوێژە نوێیە ئارەزووی کێشانی نەخشەیەکی ئەکات ، برژانگم ئەبێتە قەڵەمێ بە دەستیەوە . بە قوربانی باڵات بم کە بەم جۆرەت لێ کردم ، ئەستێرەی گەلاوێژ ڕەنگ لە من وەربگرێ .

(أ) لای (ک) نوسراوە : چەمانان .

(ب) لای (ک) نوسراوە : لێم .

٢ـ دڵەی غەریبان چوون پەڕەی گوڵەن
گوڵ خار تێش نیشۆ خەیلێ موشکڵەن

٣ـ گوڵ ئەر بنیشۆش خاڵێ نە روخسار
جە زەخمی ئەو خار ، ضایف مەبۆ ، زار

٤ـ غەریب ئەر پەنەش بواچان سەردێ
هەر سەردێ پەرێش مەبۆ وەدەردێ (أ)

٥ـ دڵەی غەریبان میثلی گوڵ دارۆ
کافر ئەو کەسەن غەریب ئازارۆ (ب)

٦ـ موڵکی غەریبیم فراوان دیەن
داخی غەریبیم جە حەد بەرشیەن

٧ـ هەر کەس مەکەرۆ غەریب نەوازی
بێ شک خوداوەند (ج) لێش مبۆ ڕازی

٨ـ هەر کەس مەگێرۆ غەریبان عیزەت
پەی وێش مەسازۆ جایێ جە (د) جەنەت

نە دڵەن = لە دڵە. خارتێش نیشۆ = درکی پیا بچەقێ. بنیشۆش = لیی بنیشێ. بواچان سەردێ = قسەیەکی ساردی پێ بڵێن. پەرێش = بۆی. ئازارۆ = ئازاربدا. جە حەد حەدبەرشیەن = لە ڕادە دەرچووە. مەکەرۆ = بکات. غەریب نەوازی = دڵی غەریب

- ٢٩ -

١ ـ چراغ نەزانان ....

چێش کەروون جە دەست(أ) ئەحواڵ نەزانان

٢ ـ بدیە بە چەند تەور(ب) جەفا مەنمانان

گوڵێ وە(ج) صەحرا پەی گوڵ مەکیانان

٣ ـ گوڵێ پەروەردەی ڕیضوان(د) ماوا بۆ

چە لایەق بە ئەو(ه) یانە ئاوابۆ .؟

- ٢٨ -

دانەوە . مەسازۆ = ساز ئەکا ، دروست ئەکا . جەنەت = بەهەشت .

واتە : خۆشەویستەکەم ، هەرکەس غەریب بێ هەر داخی لە دڵدایە . دڵی کەسانی غەریب وەکو پەڕەی گوڵوایە . دڕکیش گوڵی پێوەبنیشێ زۆر زەحمەتە گوڵ ئەگەر دڕکی بە ڕوومەتیەوە بنیشێ ، لە زامی ئەو دڕکەدا زەردو لاواز ئەبێ . غەریب ئەگەر قسەیەکی ساردی لەگەڵدا بکەن ، هەر قسەیەکی سارد بۆی ئەبێتە مایەی دەردێ . دڵی غەریبان وەکو گوڵ وایە ، ئەو کەسەی غەریب ئازار بدات کافرە . هەرێم و مەڵبەندی غەریبیم زۆر دیوە ، داخی غەریبایەتیم لە ڕادەو سنوور تێ پەڕیوە . هەرکەسێ غەریب بلاوێنێتەوە و دڵی بداتەوە گومانی تیا نیەکە خوا لە خۆی ڕازی ئەکات . هەرکەسێ عیزەتی نەفسی غەریبان ڕێز لێ بگرێ ، جێگایەک بۆ خۆی لە بەهەشتدا دروست ئەکات .

(أ) لای (ک) نوسراوە : پەیش مەبۆ بە دەردێ .

(ب) لای (ک) نوسراوە : ئازار دۆ .

(ج) لای (ک) نوسراوە : خواوەن .

(د) لای (ک) نوسراوە : نە . لای (سها)یش هەر وایە .

۴ - یانەو ماواشان بە کەلارە بۆ
جەرگشان بە تێخ پارەپارە بۆ (و)

۵ـ ساکەی بێ کێ دی جەی وەرتەر رۆیی (ز)
گوڵ ئاران بە کۆڵ گوڵ ئەشەد بۆیی (ح)

۶ـ یاشا هەر کەسێ گوڵ بە گوڵ (ط) ئارۆ
یا شا ئەو باڵاش (ی) سەنگ و گڵ وارۆ

نـەزانـان = نـەزانـەکـان . چێش کەروون = چیبکەم . بدیە = سەیرکە . تەور = جۆر . مـەنمـانـان = ئـەنـوێنن . مکـیاناں = ئـەنێرن . ریـضـوان = بـاخچە . مـاوا = شـوێن. جـەرگشان = جـەرگیان . کـەلارە = کەلاوە . جەی وەرتەر = لەمە زیاتر . رۆیێ = رۆژێ . ئـاران = بێنن. ئەشەد = بۆپێوانەیە ، ئیجگار بۆن خۆش . بۆیێ = بۆنێ . یاشا = یا خـوا . ئـارۆ = بێنێ . شـا ئەو باڵاش = خوایە ئەو باڵایەی . سەنگ = بەرد . وارۆ = بباریێ .

واتە : خۆشەویستەکەم چی بکەم بە دەست نەزانەکانەوە کە لە هیچ هەواڵێ نازانن . سەیرکە بە چەن جۆر جەفا ئەنوێنن ، گوڵێ لە دەشتەوە بۆ گوڵی جێگایەکی تر ئەنێرن . گوڵێک پەروەردەی باخچە بێ و باخچە جێگای بێ ، کەی شایانی ئەوەیە بۆ ئەو ماڵ و ماوایان بە کەلاوە بێت و جەرگیان بە تێخ لەت لەت بێت . کێ رۆژێ لە رۆژان دیویەتی کە بەم جۆرە گوڵێ بێنن بیخەنە سەر کۆڵی گوڵێک کە لەو زیاتر بۆنی خۆش بێت (یا خود ـ ئاران ـ بە گەرمیانیش ئەووترێ ، مەبەستی بێسارانی ئەوە بێت کە گوڵی گەرمیان دێنن و ئەیگۆڕنەوە بە گوڵی کوێستان). یا خوا هەر کەسێ گوڵ بە گوڵ (ژن بە ژن) ئەکا ، بەردو خاکی بە سەردا بباریێ.

شاعیر لەم شیعرەیدا بێزاری لە دەست ژن بە ژنی دەرئەبڕێ کە لە نێوان خەڵکی گەرمیان و کوێستاندا کراوە . دیارە ژنەکەی کوێستان جوان و دڵبەر بووە و ئەوەی

گەرمیان بەو شێوە نا . ئەم ژن بە ژنەش لە نێوان گەرمیانیەکان و کوێستانیەکاندا کراوە ، کە بە هۆی ژیانەوە گەرمیان و کوێستان کراوە ، جا ئەو هاتوچۆیە پەیوەندی یەکی کۆمەڵایەتی دروست کردوەو بەو رادەگەشتوە کە ژن بە ژن خوازی بکەوێتە نێوانیانەوە . هەر چەندە لەم شیعرەدا ئەو دوو ژنە ناناسرێن ، حەتمەن کراوەو لە جێگەی خۆیشیدا نەبووە ، بۆیە هەستی بێسارانی وروژاندوەو ئەم شیعرەی پیٚ دروست کردوە .

ژن بە ژن باوێکی دواکەوتووی ناو کوردەوای بووەو ئێستەش لە زۆر شوێندا پاشماوەی دزێوی هەر ماوە . دیارە بێسارانی بێزاری لە دەست ئەو باوە چەپەڵە دەر نەبریوە ، بەڵکو هەر ئەوەی بە لاوە نارەحەت بووەو ئازاری داوە کە گوڵەکەی کوێستانلەوی گەرمیان جوان و ناسکتر بووە ، ئەمیش ئەو گۆڕینەوەی بە جی‌نەزانیوە بۆیە لە سەری هاتۆتە دەنگ . وەئەگەر بێسارانی مەبەستی ئەوە بێت واتە تەنگ بینانە بیری کردبێتەوەو بیر کردنەوەی ناوچەگەرێتی بە سەریدا زاڵ بووبیٚ و حەزی بەو تێکەڵیەگیانەی نێوان گەرمیان و کوێستان نەکردبیٚ ، ئەوا شیعرەکەی لە جێگەی خۆیدا نیەو کەس ئافەرینی ناکات ، هەر وەکو لەوەشدا لەگەڵیا نین کە هەوڵی نەداوە سەرکوتی ئەوباوە ناڵەبارە بکات.

(أ) لای (ک) نوسراوە : چەنی .

(ب) لای (ک) نوسراوە : تەرح .

(ج) لای (ک) نوسراوە : چە .

(د) لای (ک) نوسراوە : رەزوان .

(ه) لای (ک) نوسراوە : (چ) لایەق پەریٚ .

(و) ئەم بەیتە لای (ک) پاش وپێشە .

(ز) لای (ک) نوسراوە : رۆئیٚ .

(ح) لای (ک) نوسراوە : بۆئیٚ .

(ط) لای (ک) نوسراوە : گڵ .

(ی) لای (ک) نوسراوە : شاءالله بارەش .

- ٣٠ -

١ ـ چراغ وەرەزان ....
ئارۆ راگەم کەفت شیام وە رەزان

٢ ـ بە زووانی حاڵ پەرسام جە خەزان
تەن بیەن مەجروح چوون ماران گەزان

٣ ـ واتم هەی خەزان رەزیدەی چەمەن
ئوستادی نەققاش (بلرمی)[أ] یەمەن

٤ ـ سەبەب جە چێشەن ، رەنگ زگارەنی
سەرتاپا هوونین دڵ فگارەنی .؟

٥ ـ واتش هەی بێ مەیل ، جەناکا جارێ
دیم ئاماو ویەرد زوڵف ئەشەد بارێ[ب]

٦ ـ خەرامان ویەرد بە سەدنازەوە
بە دیدەی سێوەنگ سورمە سازەوە[ج]

٧ ـ مەودای موژانش نیشتەن نە جەرگم
بە هوونی ئەوەن یە رژیان بەرگم

٨ ـ سا من ضایفیم[د] جە بۆنەی لەیلەن
عامیان مەواچان[د] رەشتەی سیوەیلەن

٩ ـ ئێمەیچ چوون ئەوان هوونی دڵ وەردیم
جە دووریی یاران، داخ وەگڵ بەردیم

ئارۆ = ئەمڕۆ. ڕاگەم کەفت = ڕێگەم کەوتە. شیام = چووم. پەرسام = پرسیم. مەجروح = زامدار. ڕەزیدە = ڕێژراو. نەققاش = وێنەساز. یەمەن = مەبەست وولاتی یەمەنی عەرەبستانە. سەبەب = هۆ. جە چێشەن = لە چی‌یە. ڕەنگ زگارەنی = ڕەنگت پەڕیوە. فگار = ماندوو، ڕەنجاو. واتش = ووتی. ئاماوویەرد = هات و تێپەڕی. سێوەنگ = ڕەش، پەیوەست. سورمە = کلە = مادەیەکی ڕەشە ژنان بۆ ڕەش کردنی چاو بەکاری دێنن. نیشتەن = چەقی‌یە. ضایف = لاواز، کز. عامیان = عامەی خەڵک. مواچان = ئەڵێن. ڕەشتەی = ڕێژراوی. وەردیم = خواردمان. بەردیم = بردمان.

واتە : خۆشەویستەکەم ئەمڕۆ چووم و ڕێگەم کەوتە ڕەزە دێمەکان. بە زمانی حاڵ لە گەڵا خەزانێکم پرسی، ئەو خەزانەی کە لەشی بریندار بووبوو هەر وەکو ماران گەستبە. ووتم : ئەی خەزانی ڕژاوی ناو چیمەن، ئەی مامۆستای وێنەکێش و (بەلەرمی) وولاتی یەمەن. هۆی چی‌یە وا ڕەنگت لە سەر خۆ چووە، هەموو گیانت شەڵاڵی خوێنەو دڵت ڕەنجاوە.؟ ووتی : ئەی بێ مەیل جارێکیان لە ناکاودا زوڵف بۆن خۆشێکم بینی کە هات بەلاماو بە سەد خەمزەو نازو چاوی ڕەشی کلە کراوەو تێپەڕی. تیخی برژانگی دا لە جەرگم و ئێستە بە خوێنی ئەوەکە بەرگم بەو جۆرە ڕەنگی گرتوە. لاوازیی من بە هۆی لەیلەوەیە، هەرچەندە عامەی خەڵک ئەڵێن بە هۆی هەڵهاتنی ئەستێرەی گەلاوێژەوە وام لێ هاتووە. ئێمەیش وەکو ئەو گەڵا خەزانانە خوێنی دڵمان خواردو داخ و خەفەتی دووریی یارانمان بردە گڵەوە.

(أ) بلرمی = هەر چەندمان کرد ماناکەیمان بۆ نەدۆزرایەوە. هەر چەندە دڵنیاین کە پلەیەکە بەرامبەر بە (ئوستاد).

(ب) لای (ک) نوسراوە :

واتش هەی بێ مەیل، ناگا جە ڕۆیێ   دیم ئاما وەسەیر، زوڵف ئەشەد بۆیێ

(ج) ئەم بەیتە لای (ک) وەرگیراوەو لای ئێمە نەبوو. لای (سها)ش هەیە.
(د) لای (ک) نوسراوە: ڕەژائیم.
(ه) لای (ک) نوسراوە: ماچان.

پیرەمێرد بە دەستکاری‌یەکی زۆرەوە ئەم شیعرەی وەرگێڕاوەو ئەڵێ:

لە نــــاو ڕەزانــــا، لە نــــاو ڕەزانــــا
ئــەگــەڕام بــە نــاو ڕستــی مــێوانـا
مــێوم دی لە تــوێی شــێوەی عــوریانا
گــــرژ بــــووبوو لە نــاو گــەڵاڕێزانــا
وەختی بە وەرزی تــەرزی خــۆش تــەرزی
سەری بەرز ئــەکــرد بــە بــەرگی ســەوزی
هــــێشوی مــــرواری گــــەردنی بــــەرزی
بــە بــای غــــروری شــــۆخی ئــەلەرزی
تــــیف تــــیفەی ئــەدا نــمنمەی بــاران
بــــۆ تــامە تــامی گــرۆی مــەیخواران
گــــەڵای بــــۆ خــــەنەی زوڵــفی نــازاران
تــــرێکەی ئــەبوو بــە دیــاری یــاران
ئــێستە بــێ بــەرو بــێ ســەرو سامان
ڕەنگ زەردی وەرەم ســـەرتا بــە دامـان
بــە شــنۆی خــەزان وێــنەی نــەمامان
ئــــەلەرزێتەوە ئــــامان ســـەد ئـامان
پرسیم: ئەی هەڵەم، دانـەت بـێ هـەڵەم
بۆچ زەرد هـەڵگەڕای بـە دەردی وەرەم؟

شــەراب لە مــیوەی تــۆ دێتە بــەرهەم
ئــەبێ بــە شــیفای پــەژارەو ئــەلەم
تــۆ خــوا پــێم بڵێ چــی‌یە ئــەم دەردە
ئــەم پــەشێویە و ئــەم ڕەنگــە زەردە ؟
ئەم بێ ڕەنگــیە ، بــەم قــەوزەی ســەردە
ئــــەم مــــەلولیە وەک ئــازیز مــەردە
ووتی : لێم گــەڕێ دەروون لەغــەم کــەیل
منیش وێنەی تۆ کەوتمە ســەودای لەیــل
عاشق بووم بە ڕووی ئەستێرەی سیوەیل
شــۆڕی کــەوتبوە دڵــەکــەی پــڕ مــەیل
پــــرشنگی جــەوری هــەڵیقرچــاندم
ســەودای دڵــداری جــەرگی ســووتاندم
دوایی بێ مــەیلی‌ی خــۆی پــێ نــواندم
بـــای بــێ وەفــایی هــەڵیوەرانــدم
وەسیەتی من بــێ ، جــوانت خــۆش نــەوێ
کــێ دیــویە وەفــا لای جــوان دەسکــەوێ
گــیرۆدەت ئــەکــا بــە تــەنها شــەوێ
لە پــڕ وەک ئــاسکی ســڵ لێت ئــەڕەوێ
ئــێستە وەک جــوانــان ڕۆڵــەی زەمــانە
کــەمەندت ئــەکــەن بــە گــیانە گــیانە
بــۆ ئــیش پــێڵاوت لە ســەر چــاوانــە
کــە ئــیشیان نــەما دەردت گــرانــە .

١ ـ چراغ وەش بۆشەن ....
پەی چی زوڵفی تۆ ئەوەند وەش بۆشەن ؟

٢ - مەوینۆن چوون شەوق جەمینت ڕۆشەن
موشکناف پەرێش ، زەنگی[أ] پۆس پۆشەن

٣ ـ خەیلیٚ پەی زوڵفت وەردەن هوونی جەرگ
جەو پەی پۆس پۆشان ، سیا کەردەن بەرگ

٤ ـ دڵ کەردەن چون زوڵف سیای تۆ ، دارا
قەیس ئاسا ، مەنزڵ[ب] بەردەن وە سارا

٥ ـ فیدای زوڵفت بام وەش بۆی وەش کڵاف
دەردی مەجنونیت دا بە مشکی ناف

وەش بۆشەن = بۆن خۆشە . پەی چی = بۆچی . مەوینون = ئەبینێت . جەمین = تەوێڵ . موشکناف = موشکی ناوک . پەرێش = بۆی . زەنگ = تاریکی = ڕەشایی . پۆس = پێست . خەیلیٚ = دەمێکە . وەردەن = خواردوویە . جەوپەی = بۆ ئەو . سیا = ڕەش . قەیس = قەیسی عامری شاعیرێکی ناوداری عەرەب بووەو نازناوی مەجنونیان لە سەودای (لەیل)دا پیٚ داوەو داستانی لەیل و مەجنون لە ناو گەلانی ڕۆهەڵات دا زۆر باوە . نیزامی گەنجەوی و خانای قوبادی خۆمان بە شیعر هۆندویانەتەوە . مەنزڵ = شوێن وماوا . سارا = دەشت . بام = بم

واتە : خۆشەویستەکەم زوڵفی تۆ بۆچی ئەوەندە بۆنی خۆشە ؟ لە بەر ئەوەیە کە ئەبینیٚ پرشنگی ناوچاوت ڕوناکە و موشکی ناوکی ئاسک لە بەرامبەریدا کەوڵی ڕەشی

- ٣٢ -

١ ـ چراغ‌ٚ وەنەوشە چنوور چەنی گوڵ
عەزم ڕای ویصاڵ تۆشان هانە دڵ

٢ ـ چنوور جە سەر کۆ وەنەوشە جە چەم
گوڵ جە گوڵستان وەهەم بیەن جەم

٣ ـ واتشان بە من بەندەی فڵانی
چوون حاڵ زانەنی بە حاڵ مەزانی

٤ ـ بۆ نە ڕای (الله) بکەرە کارێ
بیاومێ بە وەصڵ ئەو دڵبەر جارێ

- ٣١ -

پۆشیوە (واتە هێندە جوانە گرەوی لە موشک بردۆتەوە) . ئەو موشکە لە بەرامبەر جوانی و دڵبەری زوڵفت دا خوێناوێکی زۆری جگەری خواردۆتەوەو کەوڵی ڕەشی پۆشیوە و بەرگی ڕەشی کردۆتە بەر . دڵی وەکو زوڵفت ڕەش کرد ، دارا وەکو مەجنون شوێنی گواستەوە بۆ دەشت و بیابان .

(دارا واتە خاوەنی ماڵ و سامان یا مەبەستی دڵدارە ، واتە دارای دڵ ، ئەوەی دڵی عاشقانەی هەبێ) . بە قوربانی زوڵفت بم بۆن خۆش و خۆش کڵافە کە دەردی شێتێتیت دا بە موشکی ناوک .

(أ) لای (ک) نوسراوە : ڕەنگی .

(ب) لای (ک) نوسراوە : ماواش . لای (سها)ش هەر وایە .

٥ـچراغ ها[أ] هەر سێم بەستەن بە دەستە
چ دەستە ؟ دەستەی زگاران بەستە

٦ـهەرسێم ئاوەردەن[ب] چوون خاکساران
هەر یەک وایەی وێ[ج] وەچەم مەداران

٧ـچنوور پەی زوڵفت پەشێو حاڵشەن
وەنەوشە سەودای خاڵ خەیاڵشەن[د]

٨ـگوڵ پەی جەمینت مەسۆچۆ چوون شەم
جە دووریت نیشتەن نە پای[ه]خاری خەم

٩ـ(صاحێب) پایەنی[و] بڵند بۆ پایەت
باوایە گێران هەریۆ جەمایەت

عەزم = نیاز . ڕا = ڕێگە . ویصاڵ = بەیەک گەشتن . تۆشان = تۆیان . کۆ = کێو ، چیا . بیەن جەم = کۆبونەتەوە . واتشان = ووتیان . بیاومێ = بگەن . زگاران = خەمان . ئاوەردەن=هێناوە خاکسار = کەسێک کە بچوکی نیشان بدات خۆی بخاتە بەر پێی کەسێکی ترەوە. وایە = ئامانج . وێ = خۆی . وەچەم مەداران = چاوەڕوانی دەکەن . جەمین = ناوچاو ، تەوێڵ. مەسۆچۆ = ئەسوتێ. نیشتەن = چەقیوە ، نیشتوە. نەپای=لەپێی. صاحێب پایەنی = خاوەن پلەوپایەی .باوایە = بەو ئامانجە . گێران=بگرن . هەریۆ = هەر یەکە .

واتە : خۆشەویستەکەم وەنەوشەو چنوورو گوڵ ، هەر سێکیان نیازی ئەوەیان کەوتە دڵەوەکە بە تۆ بگەن . چنوور لە کەژو وەنەوشە لە چەم و گوڵیش لە گوڵزارەوە کۆ

بونەوە. بە منیان ووت فلان کەس تۆ شارەزایت و سەرت لەمە دەر ئەچیٚ. وەرە لە رای خوا کاریٚبکە تا جاریٚک لە گەڵ ئەو دڵبەرەدا بە یەک بگەین. خۆشەویستە کەم فەرموو ئەوە هەرسیٚکیانم چەپک کردوەو چ چەپکیٚ..؟. وەکو چەپکی خەم. هەرسیٚکیانم هاوردوە کە بکەونە بەر پیٚت و چاوەروانی ئامانجی خۆیەتی. چنوور بۆ زوڵفت حاڵی پەشیٚوە، وەنەوشە خاڵی خەیاڵتە وگوڵیش بۆ تەوێڵ و ناوچاوت وەکو مۆم ئەسوتیٚ و لە دووری تۆدا درکی خەم و خەفەت چەقیوە بە پیٚیدا. تۆ خاوەن پلەو پایەیت و پایەت بەرز بیٚ، با هەر یەکەیان ئامانجی خۆی بیٚنیٚتە دی لەو سەرمایە گەورەی کە تۆ هەتە.

(أ) لای (ک) نوسراوە: چراخ یە. لای (سها)یش نوسراوە: چراخ یا هەر سیٚم.

(ب) لای (ک) نوسراوە: یە ئاورد. لای (سها)یش نوسراوە: هەر سیٚم یا ئاوەرد.

(ج) لای (ک) نوسراوە: ویٚم.

(د) لای (ک) نوسراوە: خیاڵ خاڵشەن.

(ە) لای (ک) نوسراوە: نەپاش. لە لای (سها)ش هەر وایە.

(و) لای (ک) نوسراوە: مایەنی. لای (سها)ش هەر وایە.

پیرەمیٚردی شاعیر زیرەکانە هەشت بەیتی ئەم شیعرەی وەرگیٚراوەتە سەر زاراوەی کرماونجیی خواروو. بەم شیٚوە دەڵیٚ:

گیانە وەنەوشە، چنوور لە گەڵ گوڵ — سەودای دیدەنی تۆیان کەوتە دڵ
چنوور لە کیٚوان، وەنەوشە لە چەم — گوڵ لە گوڵستان، یەکیان گرت سەرجەم
ووتیان پیٚم وەرە تۆ رابەرمان بە — ئەمەمان بۆ بکەو تاجی سەرمان بە
ئەوا هەرسیٚکم بەستن بە دەستە — هاتنە خزمەتت بە دەستی بەستە
هەر یەک بە رەنگیٚ مەرامی پیٚتە — بۆ نیبازی خۆی خاکی بەر پیٚتە
چنوور بۆ زوڵفت لولو و پەشیٚوە — وەنەوشە مل کەچ خاڵی لای لیٚوە
گوڵ کە نازکی ناوی تۆی دیوە — چقڵی خۆی لە ژیٚر پیٚی هەڵچەقیوە
تۆ پایە بەرزی شای شیرین ئەندام — بـا لە سایەتا بگەن بە مەرام

١ ـ چراغ وێنەی تۆ ....
جە شام جە شیراز نەدیەم وێنەی تۆ

٢ ـ فیدای باڵات بام، شای فریشتە خۆ
وێنەی تۆ نیەن، هەنیچ نمەبۆ

٣ ـ خوداوەند ئەوسا، تەرکەش ئاراستەن
باخی تۆش دیەن، پەی تۆش کیاستەن

٤ ـ دەستش نەڕێزۆ، نەقشی نەقاشان
چەنین زینەتێ ئەو بە تۆش نەخشان ؟

٥ ـ سورەی پەنج، ئەلحەمد، تەها، وەیاسین
هەرسە نیگەهدار باڵات بۆ، ئامین

٦ ـ هەرتا دەورانەن، دەور بە کامت بۆ
هەزاری چوون من فیدای نامت بۆ*

شام = ئێستە بە سوریە ئەوترێ و جاران بە وڵاتەکانی (عێراق ، سوریە ، لوبنان ، ئەردەن ، فەلەستین) وتراوە (بیلادی شام) . شیراز = ئوستانێکی کۆن و گەورەی فارس نشینەو ئەکەوێتە لای خــوارووی ئێرانەوە . بام = بم . هــەنیچ = ئێستەش . نمــەبۆ = نابێ . تەرکەش = تیرکێش ، تیردان . ئاراستە = ڕازاوە . کیاستەن = ناردووە . نەڕێزۆ = دانەڕزێ . نەقاشان = ئەوانەی نەخشە ئـەکێشن . چەنین = چۆن . زینەت = جوانیی . سورەی

١ - چراغ یانی چێش ....
ئی چەم ئێشانە پەی تۆ یانی چێش .؟

٢ - دیدەی من خاسەن پەرێ ئێش و نێش
ئێشی دیدەی تۆ بەیۆ بشۆ تێش

٣ - دیدەی من خاسەن پەرێ ئێشیان
پەردەی لێڵاوی[أ] پێدا کێشیان

٤ - باجەتی ڕەسول دیدەی تۆ نێشۆ
ئەخی[ب] جبرەئیل ، باڵ سەرت کێشۆ

- ٣٣ -

پەنج = مەبەست لە سورەتی (المائدە)یە لە قورئان . (ئەلحەمدو تەهاویاسین) یش سێ سورەتن لە قورئانی پیرۆز . سە = سێ . نیگەهدار = ئاگادار . کام = ئارەزوو .

واتە : خۆشەویستەکەم نمونە و وێنەی جوانیی تۆم نە لە شام دیوەو نە لە شیراز . بە قوربانی باڵات بم شای فریشتە ڕەوشت ، وێنەی تۆنیەو ناشبێ . خوای گەورە ئەو کاتەی تیردانی میهر و جوانیی ڕازاندەوە باخی تۆی بینی و ئەو تیرەی پێوەنای . دەستی خۆش بێ . نەخشەی دەستی نەخشەکێش ئەبێ وابێ ، چۆن جوانی یەکی بە تۆ بەخشی ، سورەتی پێنجەم و ئەو سێ سورەتەکەی تر (ئەلحەمد ، تەها ، یاسین) ئاگاداری باڵات بن.. ئامین . تا ژیان و ڕۆژگار هەیە ڕۆژگار هەر بە ئارەزوو مەیلی تۆ بێ و هەزاری وەکو منیش بە قوربانی ناو وناوبانگت بێ .

(*) ئەم شیعرە لە دەست نوسەکەی لای (میم) وەگیراوە .

٥ـ دیدەی تۆ نەیشۆ پڕ بادەی کەیفەن
دیدەی من بێشۆ کیٚ ماچۆ حەیفەن

یـانـی چێش = یـانـی چی . چەم = چام . پەریٚ = بۆ . بەیۆ = بێت . بشۆ = بچیٚ . باجەتی = بە حاجەتی . ڕەسول = پێغەمبەر . نێشۆ = ئێشی نەمێنیٚ . ئـەخی = بـرا . جبرەئیل = فریشتەی پەیام هێنەر . کێشۆ = بکێشیٚ . نەیشۆ = ئێش نەکات . ماچۆ = ئەڵیٚ.

واتە : خۆشەویستەکەم ئەم چاو ئێشەی تۆ ، یانی چی .؟ چاوی من باشە بۆ ئێش و ئازار ، ئەو دەردەت لە من کەویٚ ئێشی چاوت بیٚ بۆچاوی من چاوی من باشە بۆ ئێش کردن، چونکە پەردەی لێڵایی هاتووە بەسەردا . بۆ خاتری حاجەتی پێغەمبەر چاوی تۆ ئـێش نـەکـات و جبرەئیل باڵی بەسەرتا بکێشیٚ . چاوی تۆ ئێش نەکات چونکە پڕ لە شـەرابـی خـۆشی و شادی‌یەو چاوی من ئێش بکات .. کیٚ ئەڵیٚ حەیفە.

(أ) **لای (ک) نوسراوە :** لێڵاویش .

(ب) **لای (ک) نوسراوە :** ئاغا .

لە دەست نوسەکەی لای (ئە)دا لە دوای بەیتی سیٚ‌یەم ئەم بەیتە نوسراوە :

دیدەی تـۆ نـیٚشۆ پـڕ بـادەی کـەیفەن   دیدەی من پەشێو مـەواچـۆ حـەیفەن

واتە: چاوی تۆ ئێش نەکات چونکە پڕ لە شەرابی کەیف و ڕابواردنە ، چاوی پەشێوی من بۆ ئێش کردن باشە ، نەڵیٚ‌ی حەیف .

پێم وایە ئەم بەیتە لە جیٚ‌ی خۆیدایە ، چونکە غەزەلەکە تەواو ئەکات ، هەموو غەزەلی ئەبیٚ بە لای کەمەوە پێنج بەیت بیٚ هەندیٚ غەزەلی ئەم دیوانە چوار بەیتن ، دیارە لیٚ‌یان پەڕیوە و بە داخەوە سەرچاوەش کەمن بۆ دۆزینەوەیان .

١ـ چراغم ئامان ....
چوون عەرەب دەخیل، ئامان سەد ئامان

٢ـ ئەر چێوێم واتەن جە تاوی زامان
وەنەت سەخت نەبۆ، بەشقی ئیمامان

٣ـ ئەگەر کوشتێنم ، بەندەم[أ] خەلاص کەر
وەرنە دەروونم وەس وە پەڵاس کەر

٤ـ بۆ، مەکوشەم[ب] بە تێخ دیارەن برین
سا ماچان خواجە، غوڵام کوشت بە قین

٥ـ تایێ زوڵفی وێت بووزەم نەگەردەن
تا واچان وە مەرگ موفاجات مەردەن

چێوێم واتەن = شتێکم ووتوە. وەنەت = پێت. بەشقی = بە عەشقی. ئیمامان = ئیمامەکان. کوشتێنم = کوشتمت. وەرنە = ئەگینا. پەڵاس = ڕەشایی. ئەنجامی سووتان، یا خود پارچەیەکە لە موی بزنی ڕەش بکرێ، مەبەست بەرگی ڕەش و ڕووت و هەژارانە. ماچان = ئەڵێن. وێت = خۆت. بووزەم = بخەرە، بمێنێ. تاواچان = تا بڵێن. موفاجات = کوتوپڕی (مەرگی موفاجات = مەرگی کوتوپڕی).

واتە: خۆشەویستەکەم وەکو عەرەب ئەڵێن، دەخیلت بم ئامان سەد ئامان. ئەگەر شتێکم ووتوە لە بەر زام وبرینم، هیوادارم بۆ تۆ مایەی نارەحەتی نەبێت، تو خۆشەویستی ئیمامەکان. ئەگەر مەسەلە کوشتنە ئەوا من بەندەو غوڵامی خۆتم و لە ناوم بەرە، ئەگین بەسە، ئەوەندە

-٣٦-

١ـ چراغم ئامان ....
ئامانەت فەرضەن ئامان سەد ئامان

٢ـ وەسیێتم ئیدەن دەستم بە دامان
بەی وەسەر گڵکۆم سەوڵی خەرامان (أ)

٣ـ ئەسرین جە دیدەی خەرامانی تۆ
جە سەر بتکیۆ بگنۆ (ب) وە گڵکۆ

٤ـ ئەر خەڵکان پەرسان لەیلیٚ چێش بیەن
واچە هەی مەردم زۆر وەنەم شیەن

٥ـ ئینە غوڵامێن بە تازە مەردەن
داخی دیدەی من ، بە گڵکۆ بەردەن

-٣٥-

دەروونم مە کە بە پەڵاس . وەرەو بە تێخ مەمکوژە چونکە برینە کەی دیارە ، با خەڵکی ی نەڵێن ئەوگەورەیە بەندە کەی خۆی لە قینا کوشت . تاڵیٚ لە زوڵفی خۆتم بخەرە گەردن ، تا کو بڵێن بە مەرگی کوتوپڕی مردوە .

(أ) لای (ک) نوسراوە : بکۆشەم .

(ب) لای (ک) نوسراوە : مەکۆشە .

٦ـ ئیسه هانه ژێر تەختەپۆشی سەنگ
نه قەبری تاریک بێ داواو بێ دەنگ

٧ـ بە دەرگای فەڵەک زار زار بناڵە
دوو گێسوی سیات وەرووی خاک ماڵە(ج)

٨ـ واچە خوداوەند(د) بویەر جه گوناش
چونکه جەی دنیا فرەم‌دان سزاش

ئیدەن = ئەمەیە . بەی = بێ‌ی . ئەسرین = فرمێسک . جەسەر = لە سەر . بتکیۆ = بتکێ . بگنۆ = بکەوێتە . پەرسان = پرسییان . چێش بیەن = چی بووە . واچە = بڵێ . وەنەم شیەن = لێم چووە . ئینە = ئەمە . مەردەن = مردوە . بەردەن = بردووە . هانە ژێر = والە ژێر . سەنگ = بەرد . گیسوی سیا = پەلکەی رەش . ماڵە = بماڵە . بویەر = تێپەرە . گونا = گوناح ، تاوان . فرەم دان = زۆرم داوە . زۆر وەنەم شیەن = زۆرم لێ چوە = زۆرم‌لێ کراوە.

واتە : خۆشەویستەکەم ئامەنەت فەرزە ئامان سەد ئامان [مەبەستی لە وەسیەتەکەیەتی کە بۆی ئەکات و داوای لێ ئەکا ئەو قسەو وەسێتەی وەک ئامانەت لێ وەرگرێ .] دەستم بە داوێنت وەسیەتم ئەمەیە کە بێیتە سەر گۆرەکەم ، ئەی جوانی وەک سەوڵی خەرامان . فرمێسک لە چاوی پڕ خەمزەو نازی تۆ بتکێت و بکەوێتە سەر گۆرەکەم. ئەگەر خەڵک لێیان پرسیت (لەیلا) چی بووە ؟. بڵێ خەڵکینە زۆرم لێ کراوە . ئەم غوڵامە تازە مردووەی منە لە داخی چاوی من خستویانەتە ئەم گۆڕەوە . ئێستە وا لە ژێر ئەم خاک و بەردەو، لە ناو گۆڕێکی تاریک و بێ دەنگ و داوادا . لە بەر دەرگای خوادا کزکز بناڵێنەو هەردوو پەلکە رەشەکەت بماڵە بە ڕووی خاکی سەر گۆڕەکەمدا . بڵێ ئەی خوا چاوپۆشی بکە لە تاوانی ، چونکە لەم دنیایەدا من ئازارو سزای زۆرم داوە .

(أ) لای (ک) نوسراوە : وەسێتم ئیدەن سەوڵی خەرامان .
: بەی وەسەر گڵکۆم دەستم وە دامان .

١-چراغم ئەربەی ....
ئەربەی بوینی ئی ڕوخسار چوون بەی [أ]

٢-جەرگ مەبۆ کەباب مەی ماوەری مەی
وەرنە مەویەرۆ زایەڵەم جە نەی

٣-هەر مەواچی هۆ[ب] دیدەم ئامانەن
یە چەندیێ وەختەن ئامان ئامانەن

٤-پەرسام جە گێسوت ، ڕەنگی ڕۆزگار
وات ئی سیابەخت ، تارتارەن ، تارتار

٥-پەی چێویێ بەو زوڵف بۆ وەیانەمان
تا بەوبۆی زوڵفت بۆ وەیانەمان

-٣٦-

(ب) لای (ک) نوسراوە : بگنۆم .
(ج) لای (ک) نوسراوە : نەخاک بماڵە .
(د) لای (ک) نوسراوە : خواوەند .

-٣٧-

ئەربەی = ئەگەربیێ . بوینی = ببینی . ئی = ئەم . مەی ماوەری = شەراب دێنی .

٦ـچین چین چەم وەردە تۆمار تۆمار [ج] بۆ
پەی پای دڵ ڕازیم، زوڵفی تۆ، [د] مار بۆ

وەرنە = ئەگین. مەویەرۆ = تێنەپەڕێ. زایەڵە = هاواری شیوەن و گریان. جەنەی = لە نەی. مەواچی = بڵێی. هۆ = بۆ بانگ کردنە (هۆ فلانکەس هۆو). ئامانەن = دێت. پەرسام = پرسیم. گێسو = پەلکە. وات = ووتی. سیابەخت = بەخت ڕەش. پەی چێوێ = بۆ شتێ. یانەمان = ماڵمان. تۆمار = کاغەزی لولە کراو، سەرپێچە. پەی پای. دڵ ڕازیم = بەنرخی دڵ قایلم.

واتە: خۆشەویستەکەم ئەگەر بیێ، گەر بێیت و سیمای وەکو (بەهێ)ی من ببینی، جەرگم ئەبێ بەکەباب چونکە مەی ئەهێنی. ئەگەر وانەبێ ناڵەی شیوەن و گریانم وەکو (نەی) بەرز ئەبێتەوە. هەر بڵێی (هۆ) چاوم دێتە خزمەتت و ئەمە چەند وەختە هاتوە ئامان هۆشت بیێ.

پرسیم لە پەلکەت ڕەنگی دەورو ڕۆژگار چۆنە.؟ ووتی ئەی بەخت ڕەش نازانی کە تاریکو لێڵە، بۆ شتێ بەو زوڵفە بۆن خۆشەتەوە وەرە بۆ ماڵمان، تاماڵەکەمان بۆنی زوڵفی تۆی لێ بێ. چین چین پەردەی سەرچاوم وەکو نامەی پێچراوەی لێ بێت (تۆماری خۆشەویستی)، ئەگەر زوڵفی تۆیش مار بێ من هەر بە نرخی دڵم پێی ڕازیم.

(أ) لای (ک) نوسراوە: ئی ڕوخسارێ بەی.

(ب) لای (ک) نوسراوە: هۆر. هەر ئەمەش ماناکەی گۆڕیوە و بەم شێوە شی کردوەتەوە (چاوانم وەکو هەوری بەهار، بێ وچان باری فرمێسک ئەبارێ) کە جگە لەوەی (هۆ)ی گۆڕیوە بۆ (هۆر) لێکدانەوەکەشی نەی پێکاوە.

(ج) لای (ک) نوسراوە: وەردە تۆمار بۆ. [واتە تۆمارێکیان پەڕیوە.]

(د) لای (ک) نوسراوە: تۆم مار بۆ.

١ - چراغم بە چەم ....
بەینەتی دووریت(أ) بدارە بە چەم

٢ ـ ئەورۆ بینایی دیدەم بیەن کەم
فەڵەک جییاش کەرد ئێمە و تۆ جە هەم

٣ ـ مینای خاترت جێم نەگێرۆ گەرد
جە دوور وەتەنیت مەیلت نەبۆ سەرد

٤ ـ هەر پاسە بیەن شەرتی دڵداران
بەینەتی دووری بە چەم مەداران (ب)

٥ ـ من ئەرسەد غەریب دوور جە زامەنم(ج)
هێمای ئەوغوڵام دەست بە دامەنم

بدارە بە چەم = چاودێری بکە. ئەورۆ = ئەورۆژە. بیەنکەم = کەم بوەتەوە. جەهەم =لەیەک. مینای خاترت = شوشەی دڵت. نەگێرۆ = نەگرێ. هەر پاسە بیەن = هەروابووە. بە چەم مەداران = چاودێری ئەکەن. زامەن = زێد، نیشتمان. هێمای = هێشتا. دامەن = داوێن.

واتە : خۆشەویستەکەم مەرجی دوورکەوتنەوەو لە یەک بڕانمان چاودێری بکە. من لەو ڕۆژەوە چاوەکانم هێزی بینیان کەم بۆتەوە، کە فەڵەک هەردووکمانی لە یەک جویێ کردەوە شوشەی دڵت گەرد نەیگرێ و دوورکەوتنەوەت لە نیشتمان مەیلت سارد نەکاتەوە. مەرجی دڵداری لە نێوان دڵدارەکان دا هەروابووە کە ئەو مەرجەیان لە بەر چاوگرتووەو چاودێرییان کردوە . من با سەدجار ئاوارەو دوور لە نیشتمانیش بم ، هێشتا هەرئەو خزمەتکارە دەستەو

-٣٩-

١ـ چراغم بەختەن ....
بەوێم مزانو بەختم بەدبەختەن

٢ـ جە[أ] دووری باڵات زامەتم سەختەن
مزانو بەحاڵ مەردەنیم وەختەن

٣ـ ئەڵماسی دووریت نە دڵ کارکەردەن
بە سەد حەکیمان دەوا نەبەردەن

٤ـ شیم وەلای حەکیم ببەرۆ دەوام
دەردی بێ زامەت[ب] هیجران سەر ئەنجام

٥ـ واتم ئەی حەکیم هانا سەد هانا
بکەرە دەوام حەکیمی دانا

٦ـ حەکیم وات فەقیر زامەت ناچارەن[ج]
دەردت دەردێوەن زام نادیارەن[د]

-٣٨-

داوێنەی تۆم .

(أ) لای (ک) نوسراوە : دووری . لای (سها)ش هەر وایە .

(ب) لای (ک) نوسراوە : بداران .

(ج) لای (ک) نوسراوە : جە زانم (ڕەنگە هەڵەی چاپ بێ) .

٧ـزامەتی دووریت نە دڵ کەردەن کار
سیوا جە مەردەن کەس نەبەردەن[ه]چار

٨ـسا زانام حەکیم دەواش نەبەردا
دەسێو خۆڵ وخاک کەردم بە سەردا[و]

٩ـهەردام بە سەردا پەریٚ جەستەی وێم
پەریٚ زامی سەخت جەی نەڕەستەی وێم

١٠ـهەردام بە سەردا پەی زامی سەختم
پەی ستارەی شووم بەدبەختی بەختم

١١ـساکە من حەکیم نەکەردش دەوام
مەر ئەجەل بەیۆ بدەرۆ شەفام

بە وێم مزانو = بە خۆم ئەزانم. زامەت = زام. مەردەنیم = مردنم. شیم = چووم. ببەرۆ دەوام = دەرمانم بدا. واتم = ووتم. بکەرە = بکە. دەردێوەن = دەردێکە. سیوا = جگە. دەسێو = مشتیٚ. هەڕ = قوڕ. پەریٚ = بۆ. وێم = خۆم. نەڕەستەی وێم = ڕزگار نەبووی خۆم. ستارە = ئەستێرە. نەکەردش = نەیکرد. بەیۆ = بێت. بدەرۆ = بدا.

واتە : خۆشەویستەکەم من خۆم ئەزانم کە بەوبەختم. بۆ دووری باڵات زامم سەختەو بە حاڵی خۆم ئەزانم مردنم نزیکەو کاتی هاتووە. ئەڵماسی دووریت کارێکی وای لە دڵم کردوە، بە سەد حەکیم و پزیشک چاک نابێتەوە. چومە لای حەکیم کە دەرمانی دەردم بکا، دەردیٚ کە زامی نیە و لە ئەنجامی دوورکەوتنەوەو دابڕانم لە یار توشم بووە. ووتم ئەی حەکیم سەدجار هانام وەلات چارەیەکم بکە. حەکیم ووتی: ئەی هەژار. زامی تۆ چارەسەر ناکرێت چونکە

دەردێکە زامی دیار نیە . تۆ زامی دووری کاری کردۆتە دڵت ، جگە لە مردن کەس ناتوانێ چارەی بکات . کە زانیم حەکیم دەرمانی نەدام مشتێ خۆڵ و خاکم کرد بە سەردا . قورِم دا بە سەرما بۆ لەشی بیماری خۆم، بۆ ئەو زامە سەختەی کە لێی رزگار نابم . هەر دام بە سەرمدا بۆ زامی سەختم و ئەستێرەی شووم و بێ بەختی خۆم. ئێستە کە ئیتر حەکیم چارەم ناکات ، مەگەر ئەجەل بێت و شیفام بدا .

(أ) لای (ک) نوسراوە : پەی .

(ب) لای (ک) نوسراوە : پر زامەت .

(ج) لای (ک) نوسراوە : چارت نە چارەن . لای (سها) نوسراوە : دەردت ناچارەن .

(د) لای (ک) نوسراوە : عیلاج نەدارەن . لای (سها) نوسراوە : دەوا نەدارەن .

(ە) لای (ک) نوسراوە : نەکەردەن . لای (سها)یش هەر وایە .

(و) لای (ک) نوسراوە : ڕێزام بە سەردا .

وە ئەم شیعرە لە لاپەڕە (١٧)ی کتێبی (مشاهیر کرد) بەرگی یەکەمدا بڵاو کراوەتەوە و نۆ بەیتە . بە پێویستم زانی بۆ بەراوردی ئەدەبی و کاری لێکۆڵینەوە ئەویش لێرەدا بنوسمەوە.

چراخم حاڵەن چراخم ا حاڵەن — خودا مەزانۆ ، حاڵم بەدحاڵەن

هجران کوشتەی تۆم یە خەیلێساڵەن — بە ئاهەر دووریت ، تەن کۆی زوخاڵەن

جە دووری باڵات ، باڵام خەم وەردەن — ئەندامم ، دایم گیرۆدەی دەردەن

تۆ وێت مەزانی ، من داغدار تۆم — غەیر جە مەیل تۆ هیچ نیەن ڕوجۆم

ئەڵماس موژەت جە دڵ جاکەردەن — بە صەد حەکیمان دەواش نەبەردەن

زام دووریەن جە دڵ کەردەن کار — مەواچان مەردەن ،کەس نەکەردەن چار

شیم وەلای حەکیم بدەرۆ دەوام — پەی دەرد برین هیجران سەر ئەنجام

حەکیم وات دەردت ، دەردکاریەن — دەوا پەی دەردت ، نادیاریەن

ساکە من حەکیم نە دەرۆ دەوام — مەر ئەجەل بەیۆ باوەرۆ شەفام

١ - چراغم بە چین ....
ئەرچینی زوڵفت بدەو بە ماچین

٢ - ئەر یەکتای زوڵفت بدەو بە گرد چین
کافر بو ئازیز بەربشو جە دین

٣ - ئەر قەوسی ئەبرۆت بدەو بە حیجاز
ئەر موژەی دیدەت بدەو بە شیراز

٤ - ئەر بەینت بدەو بە خەتاو خوتەن[أ]
ئەر ڕێزەی ڕازت بدەو بە ئەرمەن

٥ - ئەر لەبی لاڵت بدەو بە کشمیر
ئەر بدەو بە هیند سیلسیلەی زنجیر

٦ - ئەر سیبی زەنەخ گوڵ خونچەی دەهان
بدەوش بە یەکسەر تەمامی جیهان[ب]

٧ - ئەر پاوو پوزت بدەو بە گەنجە
ئەر بدەو بەمیصر ئەو دەست و پەنچە

٨ - ئەر بەژنی باڵات بدەو بە ئێران
سەدهەزار کەڕەت یا نەم بۆ وێران

٩ ـ سەراسەر عومرم گرد شۆ بە تاڵان
جاگەم نەبەر بۆ نەپای ئەوداڵان

١٠ ـ پەی چێش جە لای من باڵا زەرستوون
تەنیا تۆ هەنی نە ڕووی دنیای دوون.

چین = وڵاتی چین. ماچین = کورت کراوەی (مەهاچین)ە، واتە چینی مەزن، لە زەمانی زوودا بە تورکستان ووتراوە چین و بەوەش کە ئێستە پێی ئەگوترێ چین ووتراوە (ماچین). بەربشو = دەرچم. حیجاز = وڵاتی عەرەبستان. شیراز = شارێکی گەورەیە لە جنوبی ئێران. خەتا = شارێکە لە شارەکانی وڵاتی چین و بە موشک بە ناو بانگە. خوتەن = ناوچەیەکە لە تورکستانی سەروو. رێزەی راز = وردە قسە. ئەرمەن = وڵاتی ئەرمەنستان. کشمیر = پارچەیەکە لە هیندستان و ئەکەوێتە نێوان ئەم وڵاتە و چین و پاکستانەوە. سیبی زەنەخ = سێوی چەناکە. دەهان = دەم. بدەوش = بیدەم. گەنجە = شاری گەنجەی ئازەربایجان. یانەم =ماڵم. بەر = وشکایی. ئەوداڵان = کێوی ئەوداڵان، عەواڵان. پەی چێش = بۆچی. جە لای من = لە لای من. زەرستوون = کۆڵەکەی زێڕ. هەنی = هەیت.

واتە: خۆشەویستە کەم گەر بیدەم بە وڵاتی چین، ئەگەر چینیێ لە زوڵفت بدەم بە ماچین. ئەگەر یەک تاڵ لەو چینی زوڵفەت بدەم بە هەموو چین، کافر بم ئازیزەکەم لە دین دەربچم و بێ بەش بم. ئەگەر کەوانی ئەبرۆت بدەم بە حیجاز و برژانگی چاوت بدەم بە شیراز. ئەگەر پەیمانی دڵداریمان بدەم بە خەتاو خوتەن و وردە قسەی سەر لێوت بدەم بە ئەرمەن. ئەگەر لێوی وەکو لەعلت بدەم بە کشمیر و زنجیرەی قژت بدەم بە هیند. ئەگەر سێوی چەناکەی دەمی وەکو گوڵ خونچەت بدەم بە سەراسەری دنیا. ئەگەر پاوپوزت بدەم بە شاری گەنجەو دەست و پەنجەت بدەم بە میصر. ئەگەر بەژن و باڵات بدەم بە ئێران، ئەوا سەد هەزار کەرەت ماڵم وێران بێت. هەموو تەمەنم بە تاڵان بڕواو جێگەم وشکایی پاڵ کێوی عەواڵان

- ٤١ -

١ ـ چراغم به وێم .....
ئیمشەو دۆزەخ دیم، من بە دیدەی وێم

٢ ـ بڵێسەی پڕ دوود بە گڕ خێزا جێم [أ]
عەزاب [ب] ڕۆی حەشر، قیامەت دا پێم

٣ ـ قرچەی ئیستیخوان، کزەی دەروونم
بۆی کەبابی جەرگ جۆشییای هوونم

٤ ـ عالەم گشت تەمام جێش ئاما بە تەنگ [ج]
لوا بە سارا فرسەنگ بە فرسەنگ

٥ ـ بەو حاڵە من بیم ئەمشەو تا بە ڕۆ
هەر حاڵی بەدواز، دەوری دیدەت بۆ

٦ ـ فیدای باڵات بام زوڵف بۆ عەنبەرین
لەیلای سایەدار، زوڵف و خاڵ شیرین

- ٤٠ -

بێت . بۆچی ..؟ چونکە لە لای من (باڵا زەڕستون) هەر تۆ هەیت و لەم دنیا هیچەدا هیچێکی ترم نیە .

(أ) لای (ک) نوسراوە : بوتەن .

(ب) ئەم بەیتە لای (ک) هەیە و لای ئێمە نیە .

٧ـسا دۆزەخ[د] چێشەن عەزابش جە کۆن ؟
دۆزەخ هەر دۆزەخ دووریی باڵای تۆن

٨ـدەروونم ئایر توونی بێ ئاوەن
ناڵەم سەداش چەرخ گەردوون شکاوەن

٩ـناڵەم جە ئاڵەم ئایر خێزنا
ئەسرینم تۆفان (نوح) ئەنگێزنا

١٠ـمن وێنەی غەواص غەرقی خەمیدە
گێج بیم نە گێجاو تۆفانی دیدە

١١ـچەنی ئاهی دەرد مەجنون جە خاودا
هەر گێجم مەوەرد شەو نە گێجاودا

وێم = خۆم . خێزا = هەستا . دوود = دوکەڵ . ڕۆی = ڕۆژی . ئیستیخوان = ئێسقان . پێشە . جۆشیای = هەڵقوڵین . هوون = خوێن . جێش ئاما = لێی هات . سارا = دەشت . بەد واز = ناحەز ، دوژمن ، بەدگۆ . چێشەن = چییە . جە کۆن = لە کوێیە . ئایر = ئاگر . سەدا = دەنگ . خێزنا = هەڵگیرساند ، گڕدان . ئەنگێزنا = بەرپای کرد . مەوەرد = ئەخوارد.

واتە : خۆشەویستەکەم ئەمشەو دۆزەخم بە چاوی خۆم بینی . بڵێسەی گڕێکی پڕ دوکەڵم تێ بەربوو ، بە جۆرێ کە سزای ڕۆژی دوایی پێدام . قرچە قرچی ئێسقان و کزەی دەروونم ؛ بۆنی کەبابی جگەرو هەڵقوڵینی خوێنم . هەموو دنیای بە تەواوی هێنایەوە یەک و فرسەخ بە فرسەخ بەرەو دەشت و سارا ڕۆی . ئەو حاڵەی کە من هەمبوو ئەم شەو تا بەیانی ، هەر بە حاڵی دوژمن و ناحەزی چاوەکانت بێ . بە قوربانی باڵات بم زوڵف عەنبەربۆ ، ئەی لەیلای

- ٤٢ -

١ ـ چراغم بیٚ تۆ ....
ئێوار تا سەحەر ، بیٚ خاو بیم بیٚ تۆ

٢ ـ ئەسرین جە دیدەم پەیاپەی مەشۆ
چوون سەیلی وەهار ، هەر شەو تا وەڕۆ

٣ ـ کزەی جەرگی وێم مەژنەوو بە گۆش
دڵ لادیٚ جە خەم نیەن فەرامۆش

- ٤١ -

سێبەرو سایەدار و شیرین زوڵف و خاڵ . دۆزەخ چی‌یەو سزای کامەیە . ؟ دۆزەخ هەر دۆزەخی دووری‌ی باڵای تۆیە . دەروونم ئاگری توونی گەرماوی بیٚ ئاوە ، دەنگی هاوارو ناڵەم لە شەق بوونی ئاسمان بەرزترە . هاوارو ناڵەم ئاگری بەردایە عالەم و فرمێسکم لافاوەکەی حەزرەتی نوحی بەرپا کرد . من وەکو ئەومەلەوانەی کە نوقمی دەریاکان ئەبێت ئاواگێژ بووم لە گێژاوی تۆفانی فرمێسکی چاوەکانمدا . لەگەڵ ئاهی دەردو نارەحەتیمدا وەکو مەجنون ـ لە خەودا ئەمشەو هەر گێژم ئەخوارد لە ناو ئەوگێژاوەدا .

(أ) لای (ک) نوسراوە : لێم .

(ب) لای (ک) نوسراوە : عەزابی .

(ج) لای (ک) نوسراوە : ئەو گڕگشت عالەم پێش ئاما وەتەنگ .

(د) لای (ک) نوسراوە : سا دۆزەخ ئایر چێشەن ... هتد .

لە دەفتەرەکەی لای (میم)دا لە نێوان بەیتی سیٚیەم و چوارەمدا ئەم بەیتە نوسراوە :

قرچەی قاورمەی دڵەی سەدپارەم لوانش نە ڕووی چەرخی چهارەم

۴ ـ ئیسه زەدەی زام پەشێو حاڵ جەسته
ئینتیظار پەی دین شای ئاوات وەسته

- ۴۳ -

۱ ـ چراغم بێ تۆ گوڵانی وەهار
مەیان وە دیدەم چوون نەشتەر هەزار

۲ ـ هەر یەک چوون نەشتەر بەرگوزیدەی من
پەی تۆ مەشکاوا پەردەی دیدەی من

۳ ـ وەلێ بە بێ تۆ مەدیۆ دلێشان (أ)
مەیان وە دیدەم تیژتەر جە نێشان

۴ ـ غەیر جە تۆ نەدیەن چێش مەبۆ فێشتەر
گوڵانی حەریر گرد بیان نێشتەر

- ۴۲ -

خاو = خەو. ئەسرین = فرمێسک. جە دیدەم = لە چاوم. مەشۆ = ئەچێ. سەیل = لافاو. وێم = خۆم. مەژنەوو = ئەبیسم. بەگۆش = بەگوێ. لادێ = تاوێ. نیەن = نیە. ئینتیظار = چاوەڕوان. دین = دیتن، بینین. ئاوات وەسته = ئاوات خوازراو.

واته : خۆشەویستەکەم بە بێ تۆ ئێوارە تا بەیانی خەوم نیە. فرمێسک پەیاپەی لە چاوم دێ بە شەوو بە ڕۆژ هەر وەکو لافاوی بەهار. کزەی جەرگی خۆم بەگوێی ئەبیسم و دڵەکەم تاوێ لە خەم و خەفەت فەرامۆش نیە. ئێستە پێکراوی زامێکم و حاڵی لەشم پەشێوە، چاوەڕوانی بینینی تۆ ئەکەم ئەی دڵداری مایەی ئاواتم.

- ٤٤ -

١ - چراغم بیٚ ڕام ....
مەتەرسوون نە جەور گەردونی بیٚ ڕام

٢ - ماچوو نەک بیٚ مەیل ڕۆیێ جە ناکام
وەنەم شۆ وەقین دوور وزۆت جە لام

٣ - بە وێنەی مەجنون ڕوو کەرۆ وە بەر
زەمین[أ] بە هوناوو، دێدەم کەرۆ تەڕ

٤ - ئایری دووریت نە دڵ گێرون[ب] کۆ
بناڵوو جە داخ دەردی دووریی تۆ

- ٤٣ -

مەیان = دێن. بەرگوزیدە = هەڵبژاردە. مەشکاوا = شەق ئەکا. وەلێ = بەڵام. مەدیۆ دلێشان = سەیری ناوی چاوم ئەکا. نێشان = کۆی نێشە، نێش واتە نوکی تیژ، چزو. غەیر جەتۆ = جگە لە تۆ. نەدیەن = نەیدیوە. چێش مەبۆ = چی ئەبێ. فێشتەر = زیاتر. حەریر = ئەوریشم. گردیان = هەموو بین.

واتە: خۆشەویستە کەم گوڵانی بەهار بە بێ تۆ دێنە ناو چاوم هەزار بە هەزار، هەر وەکو نەشتەر. هەر یەکەو وەک نەشتەری هەڵبژاردەی من، بۆ تۆ پەردەی چاوم ئەدرن. بەڵام بە بێ تۆ (گوڵانی بەهار) کەسەیری ناوی چاوم ئەکەن، لە چزو تیژتر دێنە ناو چاومەوە. لە تۆزیاتر کەسی تری نەدیوە و لەوە زیاتر چی ئەبێ کە گوڵە ئاوریشمینەکان هەموو بین بە نەشتەر.

(أ) لای (ک) نوسراوە: وەختێ وەبێ تۆ مەدیەو نەلێشان.

۵ـ قیبلەم ئەر گەردوون ، ئێدش بۆ نە دل
هێمای وەر جە گشت ، من بەرۆ وە گڵ

۶ـ پەی چێش جای ئەلحەد تەنگنای گڵکۆ
خاستەرەن جە داخ دەردی دووری تۆ

- ۴۵ -

۱ ـ چراغم تەناف ....
بە تای بێ هەمتای ماڵ بە بێ تەناف (أ)

- ۴۴ -

بێ ڕام = بێ بەزەیی ، بێ ڕەحم . مەتەرسوون = ئەترسم . ماچوو = ئەڵێم. ڕۆێ = ڕۆژێ . وەنەم شۆ = لێم بچێ . دوور وزۆت = دوورت بخاتەوە . جە لام = لە لام . بەر = وشکایی . هوناو = خوێناو . گێرون کۆ = کۆ ببێتەوە . ئێدش = ئەمەی . هێمای = هێشتا . وەر = پێش . بەرلە . بەرۆ = ئەبا . پەی چێش = بۆچی . جای ئەلحەد = مەبەست گۆڕە . تەنگنا = تەنگ . خاستەرەن = باشترە .

واتە : خۆشەویستەکەم لە بێ بەزەیی گەردون ئەترسم . ترسەکەشم ئەوەیە ئەڵێم نەک تۆرۆژێ لە پڕ مەیلت لێم ببڕێ ، ئیتر لێم بچێ بە قیناو دوورت خاتەوە لێم . ئیتر ئەوکاتە ناچار وەکو مەجنون ڕوو بکەمە دەشت و چۆڵایی بێ ئاوو ، زەوی بە خوێناوی چاوەکانم تەڕ بکەم . ئاگری دووریت لە دڵدا کۆ ببێتەوە و لە عەزرەتی دووریت ناڵەم بەرز بێتەوە . قیبلەکەم ئەگەر گەردوون شتی وای لە دڵدا بێ ئەزانم بەر لە هەموو کەس من ئەباتە دووتوێی گڵەوە . چونکە گۆڕی تەنگ و تاریک لە داخی دەردی دووری تۆ باشترە .

(أ) لای (سها) نوسراوە : ڕۆان .
(ب) لای (سها) نوسراوە : گێرتەن .

٢ ـ جه دووری باڵات سۆسەنی کلاف
بیەنان بە توڵ تەن شکەستەی تاف

٣ ـ گا خەریکی دەرد بەردی[ب] قەڵوەزان
گا زەرد وێنەی ڕەنگ خەزانی ڕەزان

٤ ـ گا عەزمی تەنجەی ماوای تونمەن
گا تەمای وەصڵت نە دەرونمەن

٥ ـ زەردیم نە هیجران ئاڵاو واڵاتەن
کلافەی موشکین، بەژنی باڵاتەن

٦ ـ قیبلەم مەر ئەوسا ساکن بۆ جه خەم
خاکی ئاستەنەت بماڵون بە چەم[ج]

تەناف = تاڵ، مەبەست زوڵفە. بیٚ هامتا = بیٚ وێنە، شتیٚ بەرامبەری نەبێ. بیەنان = بووم. تاف = تاڤگە. گا = دەمیٚ، جارجار. عەزم = نیاز. تەنجە = ناوی شارێکە لە وڵاتی مەغریب و ئەکەوێتە سەر تەنگەی (جبل الطارق). تونمەن = تۆمە. وەصڵ = بە یەک گەشتن. ساکن = ئارام، سرەوتن. ئاستانە = بەر دەرگا. بماڵون = بماڵم. بە چەم = بە چاو.

واتە : خۆشەویستەکەم بە زوڵفت سوێند ئەخۆم، بە تاڵی ئەو زوڵفە بیٚ وێنەت. لە دووری باڵات ئەی سۆسەنی کلاف، لاشەم تێک شکاوە و وەک توڵی درەختی بەر تاڤگەم لیٚ هاتووە. جار جاریٚ خەریکی دەردو کەسەرم وەکو بەردی ژێر قەڵبەزە، جارجارێکیش ڕەنگم زەردە وەکو ڕەنگی گەڵای خەزان. جار جار نیازی تەنجەی مەڵبەند و ماوای تۆم هەیە، جارجارێکیش تەمای بە یەک گەشتنی تۆم لە دەرون دایە. ڕەنگی زەردم لە دووری

- ٤٦ -

١ ـ چراغم تێژتەر ....
چەن موژەداری جە ئەڵماس تێژتەر

٢ ـ هەر یەک هەزار زام مەکەران فێشتەر
هەم جە پەی زامان تێژ مەبان تێژتەر

٣ ـ هەر یەک بە موژەی سیای مەودایی
مەشکاوان سینەی بەندەی سەودایی

٤ ـ مەوداشان بەردەن سەر نیان نە دڵ
جەوپەی ژار نێش(أ) مەرێزۆ نە گڵ(ب)

- ٤٥ -

باڵای رازاوەی تۆیە و هەم لە دووری زوڵفی وەکو موشک و باڵاتە. خۆشەویستەکەم مەگەر ئەوکاتە لە خەم و خەفەت ئارام بم کە خاکی بەر دەرگاکەی تۆ بە چاوەکانم بماڵم.

(أ) لای (ک) نوسراوە : زوڵف بۆی مشکناف.

(ب) لای ئێمە لە باتی بەرد نوسراوە (بەحر). لای (سها)و(ک) بەردە.

(ج) لای (ک) نوسراوە: خاکی ئاسانەت، بماڵو نە چەم. لای (سها)ش نوسراوە :وەچەم.

- ٤٦ -

موژە = برژانگ. مەکەران = ئەکەن. فێشتەر = زیاتر. جە پەی = لە بۆ. سیا = رەش. مەودا = نوک. مەشکاوان = شەق ئەکەن. بەردەن = بردیان. مەرێزۆ = ئەرژێ.

واتە : خۆشەویستەکەم چەند برژانگت هەیە لە ئەڵماس تیژترن. هەر یەکەو هەزار زام زیاتر دروست ئەکەن، هەم بۆ زامەکانیش تیژترو تیژتر ئەبن. هەر یەک بە برژانگی

-٤٧-

١ - چراغم جامەن ....

تۆ ماچی جەمین ، جە لاش بە جامەن

٢ ـ جام ماچۆ ، منیچ ئەو جەمین جامەن

ئەر ئەو جام نەبۆ ، من نامم کامەن ؟

٣ ـ ئەر عەکسی ڕووی ئەو نەوینو جەوێم(أ)

هەرگیز نامی جام نمەواچان پێم

٤ ـ مەواچان بە دڕەنگ ، شیشەی شکەستە

دوور جە شار ، نە خاک سارایی ، خەستە(ب)

٥ ـ ئیسە سەرفراز کردەی شاهیٚ بیم

ئازاد کەردەی شەوق شۆڵەی ماهیٚ بیم

-٤٦-

ڕەشی وەکو تیر سنگی بەندەی دڵدارت شەق ئەکەن. تیریان گەشتە دڵ و لە بەر زەهرو تاڵاوی ئەو نوکە تیژە ئەڕژێتە سەر خاک .

(أ) لای (ک) نوسراوە : (جەم) پەی زاریشەن .

(ب) لای ئێمە لە باتی نەگڵ نوسراوە نە دڵ . دیارە (نەگڵ) ڕاستەو (سـها) و (ک)یش هەروایان نوسیووە .

١ ـ چراغم جەرگم ....
چراغ سەدپارەن پەریٚ تۆ جەرگم

٢ ـ هەر یەند مەیۆ ئاە ، دڵ پارە کەرم
پارەش مەویەرۆ جە[أ] بانی سەرم

٣ ـ بە وێنەی پرشنگ[ب] کورەی گر نە سەر
هەناسەم ڕێزەی دڵ مارۆ وە بەر[ج]

٤ ـ فیدای کەردەگار بە بیٚ تۆییت بام
خەیاڵی کوشتەی ماوەرۆییت بام

- ٤٧ -

جام = ئاوێنە. ماچی = ئەڵیٚی. جەمین = ناو چاو. جەلا = روناکی. ماچۆ = ئەڵیٚ.
نەبو = نەبیٚ. نام = ناو. کامەن = کامەیە. عەکس = وێنە. نەوینو جەوێم = نەبینم لە
خۆمدا. نمەواچانْ پێم = پێم ناڵێن. مەواچان = ئەڵێن.

واتە : خۆشەویستەکەم ، تۆ ئەڵیٚی تەوێڵ یا ناو چاو بە هۆی ئاوێنەوە ڕۆشنە. ئاوێنەش ئەڵیٚ منیش ئەو تەوێڵ و ناو چاوە ئاوێنەمە ، ئەگەر ئەو نەبیٚ من چیم ؟ . ئەگەر وێنەی روخساری ئەو لە خۆمدا نەبینم ، هەرگیز پێم ناڵێن ئاوێنە. بەڵکو پێم ئەڵێن بەو ڕەنگ و شوشەیەکی شکاوی دوور لە ئاوەدانی و توردراوی دەرودەشت ، ئیستە لە سای کردەوەی شایەکدا سەر بەرزم کە بە تیشکی وەکو مانگی ئازادی کردووم.

(أ) لای (ک) نوسراوە : نەوێم.

(ب) لای (ک) نوسراوە : کەفتە. لای ئێمەیش نوسراوە (ڕەستە) : لای (سها)،(خەستە).

- ٤٩ -

١ - چراغم جەزەل ....
بەو کەلامانە نازڵ بین جە زەل

٢ - ئەر[أ] مەشۆ نە خاک یاوانم جەدەل
هیجران زەدەی تۆم نەواچان ئەجەل

٣ - نەک هامسەرانم باوەران نە دڵ
ئەجەل پێم ئامان[ب] منیش بەرد وەگڵ

٤ - هەر ئێد بواچان ئامانەت فەرضەن
یە هیجران کوشتەن[ج]، بیێ ئەجەل مەردەن

- ٤٨ -

پەرێ = بۆ. یەند = هێندە. مەیۆ = دێت. مەویەرۆ = تێ ئەپەڕێ. مارۆ = دێنێ.

واتە : خۆشەویستەکەم، جەرگم بۆ تۆ سەد پارە بووە. ئەوەندە ئاهی دڵ لەت وپەتکەر دێتە دەرەوە، ئەو لەت و پەت کردنە لە سەریشم تێ پەڕی. هەر وەکو کورەی ئاگر چۆن پریشکی لێ ئەبێتەوە، هەناسەی منیش ئاوا ڕێزەی دڵم دێنێتە دەر. بێ تۆ هەر خۆم بە قوربانی خوا بم کەوای لێکردم کوژراوی ئەو ئاهە بم کە تۆ ئەیهێنی پێمدا.

(أ) لای (ک) نوسراوە : نە. لای (سها)ش هەر وایە.

(ب) لای (ک) نوسراوە : پریشک.

(ج) لای (ک) نوسراوە : ماوەرۆ بەر.

(د) ئەم بەیتە لای (ک) نیە

٥ـئی ڕەنجی دەروون ، دەردی بێ تاوان
تەن زوخاڵ کەردەن ، ئەعضام گردکاوان [د]

جــەزەل = جــە ئەزەل ، لــە ئــەزەل . (ئەزەل =کۆن ، بێ سەرەتا . بەرامبەر بە «ئەبەد») . کــەلام = ووتــە ،کتێب . نــازڵ = دابــەزین ، هــاتنە خــوارەوە . مشۆ = ئــەڕوا . یــاوانم جەدەل = توشی کێشە بووم . هیجران = دووری . نەواچان = نەڵێن . ئەجەل = ئاکام . باوەران = بێنن . ئێد = ئەمە . بواچان = بڵێن . فەرض = (واجب) پێویست . یە = ئەمە . تەن = لەش . زوخــاڵ = خــەڵوز . ئــەعــضام = ئــەنــدامــەکــانــی لــەش . گــرد =گشت . کاوان =کوتران .

واتە : خۆشەویستەکەم بەو پەڕاوانەی کە لە ڕۆژی ئەزەڵ دا هاتنە خوارەوە (مەبەست پەیامەکانی خوایە بۆ پێغەمبەران کە (١٤) دانەن و هەندێکیان کتێبن و هەندێکیشیان پەڕەن .

شاعیر مەلا خدری ڕواری ئەفەرموێ :

سەدوچوار کتێب کیاستەن جە سەر — بــازێک صحوفەن بازێکی فێشتەر
(دە) پەرێ ئادەم ، (پەنجا) پەرێ شیث — جەو دما ئاما (سی) پــەرێ ئـیدریس
(دە)پەی ئیبراهیم،(تەورات)پەی موسی — (زەبور)پەی داوود،(ئینجیل)پەی عیسی
(فــورقانەن) پــەرێ خــتم‌المــرسلین — ئەی چوار کتێبە گەورەن جە گردین

شاعیر سوێند بەم کتێب و پەڕانە ئەخواو ئەڵێ : ئەگەر ئەچمە ناوگۆڕەوە یا ئەگەر مردم و دووچاری گێرەوکێشە بووم ، ئەوە لە تاو دووری تۆیە ، خەڵک نەڵێن خۆی ئەجەلی هات. نەک هاورێکانم بێت بە دلیانا کەگوایە ئەجەل هاتوەو ومنی بردووە . ئامانەت پێویستە پارێزگاری کرێ ، ئێوەش ئەم ئامانەتەی من بپارێزن و هەر ئەمە بڵێن : ئەم بە دەردی دووری و بێ ئەجەل مردوە . ئەم ڕەنج و زەحمەتەی دەروون و ئەم دەردە بێ‌دەرمانە ، لەشی کردوە بە خەڵوزو هەموو ئەندامەکانی لەشمی وەکو گۆشتی کوتراو ئەنجن ئەنجن کردوە .

- ٥٠ -

١ـ چراغم جەلات ....
دڵ مەیل کەرد جەستەش بمانۆ جەلات

٢ـ دەروون ڕاش نەدا، نەبێش دەسەڵات
بی بە هوونی چەم، ڕێزا، کەفت نە پات

٣ـ هەر قەترە هوونش (أ) جە دیدە جیان
پەریٚ داخ و دەرد، سەرتاپا سیان

٤ـ شەرطەن بپەرسی چێشەن حاڵشان
چێشەن سیا بەرگ، چوون زوخاڵشان

٥ـ ئەوسا مەزانی دڵ جەفا کێشان (ب)
حاڵی دەردو داخ مەپەرسی لێشان.

- ٤٩ -

(أ) لای (ک) نوسراوە : هەر.
(ب) لای (ک) نوسراوە : (پەیم) نامان.
(ج) لای (ک) نوسراوە : بە هیجران شیەن. لای (سها)ش هەر وایە.
(د) ئەم بەیتە لای ئێمە نەبوو، لە (ک) وەرگیراوە. لای (سها)ش نیە.

- ٥١ -

١ - چراغم جه ویر ....
جه دمای مەردەن نمەشیم جەویر

٢ - ئەگەر وە گڵکۆم ڕات گنۆ (أ) تەقدیر
سەنگی ئەڵحەدم مەبۆت دامان گیر

٣ - زنهار نە گڵکۆم (ب) پا نەکەری کەم
ڕۆحی ڕەوانم مەداروت بە چەم

- ٥٠ -

جەلات = لە لات. بمانۆ = بمێنێ. ڕاش نەدا = ڕێگەی نەدا. نەبێش دەسەڵات = دەسەڵاتی نەبوو. هوون = خوێن. چەم = چاو. ڕێزا = وەری. کەفت = کەوت. نەپات = لە بەر پێتا. جە دیدە جیان = لە چاو جوێ ئەبێتەوە. پەرێ = بۆ. سیا = ڕەش. مەزانی = ئەزانی. مپەرسی = ناپرسی. لێشان = لێیان. چێشەن = چییە، چۆنە.

واتە : خۆشەویستەکەم، دڵ حەزی کرد لە لات بمێنێتەوە، بەڵام دەروون ڕێگەی نەداو ئەویش دەستەڵاتی نەبوو، لە بەر ئەوە هەر دڵۆپە خوێنێ کە لە چاو جیا ئەبێتەوە لە بەر داخ و دەرد ڕەش ئەنوێنێ. مەرجە لە حاڵیان بپرسی کە بۆچی وا ڕەشپۆشن. ئەوسا ئەزانی کە دڵ جەفای کێشاوە ئیتر پرسیاریان لێ ناکەیت.

(أ) لای (ک) نوسراوە : هونی.

(ب) ئەم بەیتە لای (ک) نیە. لای ئێمەیش لەگەڵ بەیتی چوارەمدا پاش و پێشن. بەو شێوەی کە لای (سها) تەرتیب کراوە پەیڕەومان کرد.

۴ـ نەواچی مەردەن هانە ژێری گڵ
هێمای داخی تۆم بەرنەشیەن جە دڵ(ج)

۵ـ ئەورۆ جە ئەڵحەد سەر مارۆ(د) وەبەر
وە مەیلی تۆوە مەشوون وە مەحشەر

۶ـ جە بۆنەی تۆوە بەهەشت مەدان پێم
وەرنە چە کارەم، کێ زانۆ من کێم(ھ)؟

جەویر = لەبیر. جە دمای = لە دوای. مەردەن = مردن. نمەشیم = نەچم. راتگنۆ = رێت بکەوێ. تەقدیر = رێکەوت. مەبۆت = ئەبێت. زنهار = ئاگات لە خۆت بێ. پانەکەری کەم = پێم لێ نەبرێ. مەدارۆن بە چەم = چاودێریت ئەکات. نەواچی = نەڵێی. هێمای = هێشتا. بەرنەشیەن = دەرنەچووە. سەرمارو وەبەر = سەر دەردێنم. مەشون = ئەچم. مەدان = ئەدەن. وەرنە = ئەگین. کێ زانۆ = کێ ئەزانێ.

واتە : خۆشەویستەکەم لە دوای مردنم لە بیرم نەکەیت. ئەگەر بە رێکەوت هاتیتە سەر گۆرەکەم، بەردی ئەڵحەدم دامان گیرت ئەبێ. دەخیلتم ئاگات لە خۆت بێ پێ لە هاتووچۆم نەبڕی، گیانی رەوانم چاودێریت ئەکا. نەڵێی مردوە و لە ژێر گڵ دایە، هێشتا داخ و خەفەتی تۆم هەر لە دڵ دەرنەچووە. ئەورۆژەی لە گۆڕا سەر دەر ئەهێنم، بە مەیل و ئارەزووی تۆوە ئەچمە مەیدانی حەشر. بە بۆنەی تۆوە بەهەشتم پێ ئەدەن، ئەگین من چ کارەم و کێ ئەزانێ من کێم.؟

(أ) لای (ک) نوسراوە : راگنۆت. لای (ئە) نوسراوە : سائەر وەگڵکۆم.
(ب) لای (ک) نوسراوە : جەگڵگۆم. لای (سها)ش هەر وایە.
(ج) لای (ک) نوسراوە : نە دڵ. لای (سها)ش هەر وایە.
(د) لای (ک) نوسراوە : سەر ماوەرۆ بەر.

- ٥٢ -

١ـ چراغم جیا ....
هەر کەسیٚ کەردش تۆ جە من جیا

٢ـ نائومێد نیشۆ وە بەختی سیا
زیانش چێش بی ئەرمن تۆم بدیا؟

٣ـ هەر کۆس کەوتەبان(أ) کۆس وە کۆسەوە
الله دۆس پێکان وەکەڵپۆسەوە.

٤ـ ئەر لادیٚ باڵات نەوینوو(ب) بەچەم
مەشو، نە مەذهەب مەسیحای مەریەم

٥ـ هەر کۆس کەوتەبان(ج) کەردشان کاریٚ
نەوینوو(د) باڵات وەسەد ڕۆ جاریٚ(هـ)

- ٥١ -

(هـ) لای (ک) نوسراوە : کیٚ مزانۆکێم. لای (سها)یش هەر وایە.
لای (ئە) بەیتی شەشەمی ئێمە نیەو لە جیاتیدا ئەم بەیتە نوسراوە :

مەواچان کوشتەی زامی نەخشی تۆن ناواک نیان دیدەی وەحشی تۆن.

(ئەڵێن کوژراوی نەخش و نیگاری تۆیەو تیری چاوە وەحشیەکانی تۆی بەرکەوتووە.)

- ٥٣ -

١ - چراغم چگیر دەست چین تۆ دیم [أ]
سەنگ بە سەنگ گێڵام فیدای یەک یەک بیم

٢ - پەرسام ئەی چگیر سەنگ جە سەنگ جیا
یە دەستی کێ بی تۆش وە هەم نیا .؟

- ٥٢ -

کەردش = کردی . نیشۆ = دانیشێ . تۆم بیا = تۆم ببوایە . کەوتەبان = کەوتووبن . کەڵپۆس = (پێستی کەڵ) بە رگێکە لە پێستی ئاژەڵ دروستی ئەکەن ، بە تایبەتی لە پێستی کەڵ بووە . لادێ = تاوێ . نەوینوو = نەبینم . مەشو = ئەچم . مەسیحای مەریەم = مەبەست حەزرەتی عیسا پێغەمبەرە . کەردشان کارێ = کارێکیان کرد . نەوینوو = نەبینم . رۆ = رۆژ .

واتە : خۆشەویستەکەم هەر کەسێ تۆی لە من جیا کردەوە ، ئەو کەسە بە نائومێدی و بەختی رەشەوە دانیشێ ، چ زیانێکی ئەبوو ئەگەر تۆ بۆ من بوویتایە ؟ . هەر کۆس کەوتووبن و کۆس لە دوای کۆسیان بکەوێ ، خوا دۆستی گیرکردووە بە کەڵپۆسەوە . گەرتاوێ باڵات بە چاو نەبینم ، ئەوا ئەچمە سەر مەزهەبی مەسیح . هەر کۆس کەوتوو بن چونکە کارێکیان کردوە، کە ناتوانم بە سەد رۆژ جارێ باڵات ببینم .

(أ) لای (ک) نوسراوە : کەفتەبان .

(ب) لای (ک) نوسراوە : نەوینون .

(ج) لای (ک) نوسراوە : کەفتەبان .

(د) لای (ک) نوسراوە : مەوینون .

(هـ) لای (ک) نوسراوە : سەد رۆ بە جارێ .

٣ـ واتی زلێخای بوم خۆره زه‌رده‌ن
به په‌نجه‌ی سیۆه‌نگ ئێمه‌ش جه‌م که‌رده‌ن

٤ـ جه‌وبۆنه مه‌بوون (ب) به فیدای سه‌نگش
ئه‌ڵبه‌ت شنه‌فته‌ن ڕازیٚ جه ده‌نگش

٥ـ ئه‌و سه‌نگی چگیر ئازیز نیا بیٚ
فیداش بام فیدا، هێمای نه‌وجابیٚ

٦ـ من یه‌ند صه‌برم که‌رد سه‌نگ نه‌بی وه‌ڵاڵ
ها، من بیم وه سه‌نگ، سه‌نگ بی وه زوخاڵ

چگیر = خانۆچکه‌ی منالاًنه هه‌ر وه‌ک کاکه (ک)یش ڕۆشنی کردۆته‌وه مه‌به‌ستی شاعیر هه‌وارگه‌یه که خێڵه‌کان له کوێستانه‌کاندا دروستی ئه‌که‌ن. ده‌ست چین = به ده‌ست دروست کراو. سه‌نگ = به‌رد، ته‌وه‌ن. گێڵام = گه‌رام. په‌رسام = پرسیم. وه‌هه‌م نیا = نیایتیه سه‌ر یه‌ک. واتش = ووتی. سیٚوه‌نگ = ڕه‌ش، په‌یوه‌ست. جه‌وبۆنه = به‌و بۆنه‌وه. مه‌بوون = ئه‌بم. شنه‌فته‌ن = بیستویه. نیابیٚ = نابێتیه سه‌ر یه‌ک. هێمای = هێشتا. نه‌وجابیٚ = له‌ویابیٚ، له‌و جێگه دابیٚ.

واته: خۆشه‌ویسته‌که‌م ماڵۆچکه‌یه‌کی دروست کراوی ده‌ستی تۆم دی، به‌رد به به‌ردی گه‌رام و به قوربانی یه‌ک به یه‌کی بووم. لێم پرسی ئه‌ی ماڵۆچکه‌که‌ی به‌رد له به‌رد جیا، کام ده‌ست تۆی ناوه‌ته سه‌ر یه‌ک. (ئه‌م به‌یتی سیٚیه‌مه‌مان به باشی بۆ ساخ نه‌کرایه‌وه و نه‌مان زانی (بوم خۆره زه‌رده‌ن) مانای چی‌یه و (ک)یش ئه‌وه نه‌بیٚ پێنج ووشه‌ی ئه‌م شیعره‌ی لێک داوه‌ته‌وه ئیتر زه‌حمه‌تی‌تری له‌گه‌ڵدا نه‌کێشاوه. وه‌به‌راوردی کردوه له‌گه‌ڵ شیعرێکی (صه‌یدی)دا به بیٚ ئه‌وه‌ی ده‌ستی بۆ لێک دانه‌وه‌ی هه‌ر دوو شیعره‌که‌بردبیٚ).

-٥٤-

١ـ چراغم چونم ....
چێش واچوون جه دەست هیجرانت چونم

٢ـ گیرۆدەی ئافاق دەستی(أ) گەردوونم
صەبرت سوچنان ، یانەی دەروونم

٣ـ تۆ وێت مەزانی دڵ چەند صەبرش کەرد
پەردەی سرپۆشاو شکایەت نەکەرد

٤ـ ئیسە ها صەبرم جە تاقەت برِیا
یانەی صەبرم سفت ، پەردەی دڵ درِیا

٥ـ ئێدشان(ب) واتەن حەکیمانی حاڵ
جە صەبر کەردەن سەنگ مەبۆ بە لاڵ

-٥٣-

بەو بۆنەوە ئەبمە قوربانی بەردەکەی ، واتە بە بۆنەی ئەوەی کە زلێخا بە پەنجەکانی هەڵیچنیون ، ئەڵبەتە بۆیە بە قوربانی ئەبم چونکە رازێکی لە دەنگی بیستووە. ئەو بەردی هەوارگەی کە ئازیز نابێتیە سەر یەک بە قوربانی ئەبم بە قوربان با هەر لەو شوێنەدا بێ.

(أ) لای (ک) نوسراوە : دەس چنی تۆ دیم.

(ب) لای (ک) نوسراوە : مەبوو.

-٥٥-

١ـ چراغم حاڵت ....
به بەد مەواچان ، بەد وازان حاڵت

٢ـ مەواچان زوڵفان ، موشکین زوخاڵت
بێ ناز ، پەشێوەن[أ] ، وە بومی لاڵت .

٣ـ زوان بەستەبان یە[ب] چوون دڵداران
پاسەو تۆ بازار ستەم مەداران

-٥٤-

چێش واچوون = چی بڵێم . ئافاق = کەناری ئـاسمـان ، ئـاسۆ . سۆچنان = سووتانی . یـانـه = مـاڵ . تـۆ وێت مـزانـی = تـۆ خۆت ئەزانی . سر = نهێنی . شکایەت = سکاڵا . سفت = سوتا . ئێدشان واتەن = ئەمەیان ووتوە . سەنگ = بەرد . لاڵ = لەعل . یەنە = هێندە.

واته : خۆشەویستەکەم چی بڵێم کە حاڵم چۆنە لە تاو دووریت . گیرۆدەی کەناری ئاسمانم بە دەست گەردوونەوە و ئارام لە بەرگرتنت ماڵی دەروونی سووتانم . تۆ خۆت ئەزانی دڵ چەند ئارامی گرت و پەردەی نهێنی پۆشی بە بێ ئەوەی سکاڵایەک دەربڕێ . ئێستە ئارامم لە تاقەت دەرچووە ، ماڵی ئارام و ئۆقرەم سوتاو پەردەی دڵم درا . حەکیمە حاڵ زانەکان ووتویانە کە بە ئارام گرتن بەرد ئەبێ بە لەعل . من ئەوندە ئارامم گرت کە چی بەرد نەبوو بە لەعل ، وامن بووم بە بەرد و بەردیش بوو بە خەڵوز .

(أ) لای (ک) نوسراوە:دەوری . لای (ئە) نوسراوە : تەن ئالودەی دەرد دڵ مەوجی هوونم.
(ب) لای (ک) نوسراوە : ئینەشان .

۴ ـ پەی چێش ؟ بینایی هەر دوو دیدەنی
بێ تای ، بێ هامتای ، بەرگوزیدەنی

۵ ـ بالاّ سپی سەوڵ ، خاتر دارەنی
نەمامی نەوخێز گەوهەر بارەنی

۶ ـ خاس ئێدەن نەدەور(ج) جەفای ڕۆزگار
نەوینۆت (د) ئازار ، نەشێونۆت بازاڕ

۷ ـ خودا پەی شیفات ، جە سەیر نە سەیر بۆ
ئازارت ئازار ، عاقیبەت خەیر بۆ

بەد = خراپە . مواچان = ئەڵێن . بەد وازان = ئەوانەی قسەی خراپ ئەکەن . بوم = خاک ، تەخت . پاسەتۆ = وەکو تۆ . ستەم = تاوان . پەی چێش = بۆچی . دیدە = چاو . بێهامتا = بێ هاوشان . بەرگوزیدە = هەڵبژاردە . سەوڵ = گیایەکە . خاتر = یاد ، دڵ . نەوخێز = تازە هەڵچو. ئێدەن = ئەمەیە . نەوینۆت = نەبینی . نەشێونۆت = نەشێوێنێ ، تێک نەدا . پەی = بۆ . عاقیبەت = دوایی ، کۆتایی .

واتە : خۆشەویستەکەم خراپەگۆیان بە خراپ ناوت ئەبەن . ئەڵێن زوڵفی موشکینی وەک خەڵوزت بێنازو پەشێون لە سەر ڕوومەتی وەک لەعلت . زمانیان لاڵ بێت ئەمە چۆن دڵیان دێنێ وەکو تۆ بازاری تاوانی خۆیان قەراربدەن و ئەوە بڵێن . بۆچی ؟ چونکە تۆ بینایی هەردوو چاوی منی و تاقانە و بێ هاوشان و هەڵبژاردەی . بەژن وبالاّی سپی وەکو سەوڵی خەرامانت هەیە و دڵداری ، نەمامی تازە هەڵچوویت وگەوهەرت لە بارە . چاک وایە لە دەورو خولی تاوانی ڕۆژگاردا ئازار نەبینی و بازاڕت نەشێوێ . خوا بۆ چاک بوونەوەت بە سەرەوە ئاگادارت بێ و ئەو ئازارەی کە هەتە ئەنجامی خێر بێ .

١ ـ چراغم خاریٚ ....
نه دووریت نیشتەن نه جەرگم خاریٚ

٢ ـ نێشی ئەو خارە یاوان بە کاریٚ
کزەش ئاوەردەن جە گۆشتەتاریٚ

٣ ـ هەر کەسیٚ خاریٚ مەنیشۆش نەپا
وەسوزەن فەهم مەبەرۆش دەوا

٤ ـ سزا مەدۆ پێش جە صوب تا ئێوار
جە نێشی ئەو خار ضایف مەبۆ زار

٥ ـ من خاری هیجران تۆم نە تۆی دڵەن
بە وێت مەزانی خەیلیٚ موشکڵەن

٦ ـ مەرهەم وەصڵ تۆش بکەرۆ چارە
وەرنە تا مەحشەر خارم بەو خارە *

خـار = درک . یـاوان = گـەیـی . مـەنیشـۆ = ئـەنیشیٚ ، ئەچەقیٚ . فەهم = فام ، ژیری .
مەبەرۆ = ئەبا . مەدۆپێش = پیٚی ئەدا. ضایف = لاواز . وێت = خۆت . مەزانی = ئەزانی.
خەیلیٚ = زۆر . بکەرۆ = بکا . خارم = خوارم واتە زەبون و داماوم .

واتە : خۆشەویستەکەم ، لە تاو دووریت دڕکیٚ چەقیوە بە دڵمدا . ئازاری ئەو دڕکە بە کاریٚ گەیی کە کزەی هێنا بەو پارچە گۆشتە ڕەشەدا . هەرکەسیٚ دڕکیٚ بچەقیٚ بە پیٚیدا بەسوژنی

- ٥٧ -

١ ـ چراغم دەردم ......
شەویٚ جە هیجران دێویا دەردم

٢ ـ خەیاڵ خەم ئاوەرد ، پەژارە کەردم
تا صوب سپی بی ، شەوگەرد ، من گەردم

٣ ـ نەعرەدام ، لاڵام تا بە شەبەق زەرد
زەڕەی خەو وەبان دیدەم مەیل نەکەرد

٤ ـ هەرکەس گۆشش دان بە ئاهوناڵەم
(لاحول) مەوانا پەی شوومیی تاڵەم

٥ ـ تا وەصوب هەر کەس وەنەم بی نەزاو
جە شومیم ئەو کەس هیچ نەکەردش خاو

- ٥٦ -

هۆش و ژیری دەواو چارەی ئەکات . لە بەیانیەوە تا ئێوارە سزای ئەداو لە بەر ئازاری ئەو دڕکە کزولاواز ئەبیٚ . من دڕکی دوور کەوتنەوەی تۆ چەقیوە بە دڵما و خۆت ئەزانی کە ئەوەش زۆر موشکیلەیە . مەگەر هەم بە یەک گەشتەوەی تۆ چارەی بکا ، ئەگینا تا ڕۆژی حەشر بە دەست ئەو دڕکەوە هەر زەبون و داماوم .

(*) ئەم شیعرە لە دەفتەرەکەی لای (سبا) وەرگیراوە .

٦ ـ مەواتش یا ڕەب یەکام دەردینەن
شەوان هەر نە فیکر زایەڵەو شینەن ؟

٧ ـ سەد بار واتەن پێم جە زمان لەنگ بای
ساتیٚ ساکن بە ، بە سیا سەنگ بای *

- ٥٨ -

١ ـ چراغم زامان ......
ماچان مەنمانی مەرهەم پەی زامان

٢ ـ زامیٚ لێم کریان دەستم بە دامان
دڵ چەنی ئەو زام تا مەرگ سامان

- ٥٧ -

دیویـا = تـێکـچوو . گـەردم = گـەرام . نـەعـرە = نـرکـە . گـۆشش دان = گـوێچکەیدا .
لاحول = لاحول ولاقوة الابالله . مەوانا = ئەخوێند . وەنەم بی نەزاو = لێم نزیک بوو (؟) .
مەواتش = ئەی وت . واتەن = وتیان .

واتە : خۆشەویستەکەم ، شەویٚ لە تاو دوورکەوتنەوە دەردم تێکچو بە سەر یەکدا ، واتە حاڵم شێوا . خەیاڵ خەم و خەفەتی هێناو دووچاری پەژارە بووم و تا بەرەبەیان شەو هەر گەڕاو منیش هەر گەردو خولم بوو . هەر کەسیٚ گوێی لە ئاهو ناڵەم بـوو ، (لاحـولولا)ی ئـەخوێند بـۆ چارەڕەشیم . تا بەیانی هەرکەس لێمەوە نزیک بوو لە بەر هاوارو ناڵەم خەو نەچووە چاوی . ئەیوت خوایە ئەم دەردەدارە کیٚیە ؟ وا شەوانە هەروا لە بیری شین و زاریدا . سەدجار وتیان پێم دەک زمانت لاڵ بیٚ ساتیٚ ئارامت ببیٚ ، بەبەردی ڕەش بی .

(*) ئەم شیعرە لە دەفتەرەکەی لای (سبا) وەرگیراوە .

٣ـ هوونی زام کەردەن گوڵ گوڵ دامانم
ئەی زام بی ئاهیر پەی گشت زامانم

٤ـ لوقمان نەبەردش عیلاج نە جەستەم
نەنمانان مەرهەم پەی زامی خەستەم

٥ـ ئەرسطۆ دەوای دەردم نەزانا
ئیفلاطون دوعای (لاحول)ش وانا

٦ـ فەرهاد جە ئاهم بێستوون بێزا
مەجنوون جە نالەم جە نەجد گورێزا

٧ـ ئەوزامە وەسۆن تا وەرۆی مەردەن
یە بێ مروەتیێ ئی زام لێم کەردەن *

ماچان = ئەڵێن . مەنمانی = ئەنوێنی . عیلاج = چارەسەر کردن .
(لاحول) = لاحول ولاقوة الا بالله . گورێزا = رای کرد .
واتە : خۆشەویستەکەم ، ئەڵێن مەڵهەم بۆ زامان ئەنوێنی (دیاری ئەکەیت) . زامێکم لێ هاتووە دەستم بە دامانت ، دڵ بەو زامەوە گیرۆدە بووە تا وادەی مەرگم دێ . خوێنی ئەو زامە داوێنی گوڵ گوڵ (ڕەنگین) کردووم و بۆتە ئاگرێک و بەر بۆتە گیانم . لوقمانی حەکیم چارەسەری نەکردم و مەڵهەمێکی بۆ ئەم زامە نالەبارەم دیاری نەکرد . ئەرسطۆ چارەسەرکردنی دەردەکەی نەزانیم و ئیفلاطون دەستەپاچە (لاحول ولاقوة الا بالله)ی خوێندەوە . فەرهاد لەتاو ئاهم بێستونی لەبەر چاو کەوت و مەجنون لە تاو نالەم لە کێوی نەجد هەڵهات . ئەو زامە تا ڕۆژی مردن هەر بە سۆیەو ئەمە بێ مروەتیێ دوچاری کردم .
(*) ئەم شیعرە لە دەفتەرەکەی لای (سبا) وەرگیراوە .

- ٥٩ -

١ ـ چراغم دەس ڕەس ....
دەسٽت نەدارو[أ] بە وەصڵت دەس ڕەس

٢ ـ بە چێویٚ مەبۆ خاتر شاد هەر کەس
شادِی و زەوقی من ، خەیاڵی تۆن بەس

٣ ـ موفلیس مەنیشۆ ، خەیاڵ مەکەرۆ
بەو خەیاڵ گەنجیٚ بە هەم ماوەرۆ

٤ ـ ئەوسا مەبەرۆش خەیاڵ وە جاییٚ
نمەیۆش وە چەم چوون خەسرەو شاییٚ

٥ ـ منیچ ئەو موفلیس ، وەصڵی تۆن گەنجم
هەر تا زیندەنان[ب] پەرێت نەڕەنجم

٦ ـ لازم یا مەشون ، سەر بە ڕەنج دا
یا ڕەنج مەبەروم ، یا بە گەنج دا

- ٥٨ -

(أ) لای (ک) نوسراوە : پەشێویان .

(ب) ووشەی (یە) لای (ک) قرتاوە ، ئەگەر هەڵەی چاپ نەبیٚ .

(ج) لای (ک) نوسراوە : تا دەور . لای (سها)ش هەر وایە .

(د) لای (ک) نوسراوە : نەدۆ پێت .

١ـ چراغم ڕۆیٚ جه سوب سەحەردا
ناگا خەدەنگیش بەرد وە جگەردا

٢ـ جگەر پەنهان کەرد ، مەر دڵ نەزانۆ
بیٚ ڕامەن ، نەبا چەنەش بسانۆ

- ٥٩ -

ڕەس = گەشتن . نەدارو = نیمە . وەسڵ = بە یەک گەشتن . چێویٚ = شتیٚ . خاترشاد = دڵشاد موفلیس = تاپی ،کەسیٚ هیچی نەبیٚ. مەنیشۆ = دائەنیشیٚ . مەکەرۆ = ئەکات . بە هەم ماوەرۆ = پێک دێنیٚ. مەبەرۆش = ئەیبات . جاییٚ = جێگەیە. نمەیۆشۆ = نایەتە . گەنجم = سەرمایەم . هەرتا زیندەنان = هەتاکو زیندووم . پەرێت =بۆت . لازم = پێویست ، ناچار . مەشون = ئەڕۆم . مەبەروم = ئەیبەم . پا = پیٚ.

واتە : خۆشەویستەکەم ئەو دەستەی بە تۆبگات ، من نیمە . هەرکەس بە شتیٚ دڵشاد ئەبیٚ، شادی و زەوقی منیش تەنها خەیاڵی تۆیە و بەس . ئینسانی تاپی و بیٚ مایە دائەنیشیٚ و خەیاڵ ئەیباتەوە ،بەو خەیاڵەش سەرمایەیەک پێک دێنیٚ. ئەوسا خەیاڵ ئەیبا بۆ جێگایەک کە خەسرەو شای لە بەر چاو هیچ نیە . منیش ئەو بیٚ سەرمایەیەم کەگەیشتن بە تۆ سامانمەو هەتاکو زیندووم ڕەنجت بۆ ئەکێشم . ناچار یا ڕەنجم هەروا بە فیڕۆ ئەڕوات ، یا ئەو ڕەنجەم ئەبەمە سەر ئەو سامانە .

(أ) لای (ک) نوسراوە : نەدارۆ .

(ب) لای (ک) نوسراوە : هەرتاکە زیندەم .

لای ئێمە بەیتی چوار و پێنج پاش و پێش بوون و هەروەها بەیتی شەشەمیش نەبوو ، لەبەرهەمەکەی (ک) سوودمان وەرگرت .

٣ـ دڵ دەرلاد ، زانا ، هۆرێزا بە جەنگ
گرت بە دەستەوە سەرفاقەی خەدەنگ

٤ـ مەکێشۆش بە دۆش نە خەوفی[أ] جگەر
جگەر سەخت گرتەن ، نمەیۆ وە بەر

٥ـ چونکو نیهانی دەروونشانەن
دامانم[ب] گوڵگوون بە هوونشانەن

٦ـ فیدای شەستت بام ، هەی خەدەنگ وە دەست
خەدەنگیۆ هەنیت ، بابەرشۆ جە دەست

٧ـ بەرە بە دڵدا بە وێنەی جگەر
تا جەورو جەفام ناوەران وە سەر

ڕۆیٚ = ڕۆژیٚ. سوب سەحەر = بەرەبەیان. ناگا = لەپڕ ، ناکاو. خەدەنگ = تیر. بەرد = بردی. پەنهان کەرد = شاردیەوە. نەزانۆ = نەزانی. بیٚ ڕامەن = بیٚ بەزەیی یە. چەنەش = لێ ی. بسانۆ = بسێنێتەوە. دەرلاد = خێرا،گورج. زانا = زانی. هۆرێزا=هەڵسا. فاقە = مشتک ، دەسکی شیر و خەنجەر. مەکێشۆش = ئەیکێشیٚ. دۆش = شان. خەوف = ترس. سەخت = توند. گرتەن = گرتن. نمەیۆ = نایە. نیهانی = شاراوەی. شەست = ئەموستیلەیەکە لە شاخی حەیوان یا ئیسقان دروستی ئەکەن و ئەیکەنە پەنجەوە ، لە کاتی تیر تەقاندندا ژێی کەوانەکەی پیٚ ئەگرن . هەنیت = ترت. بابەڕشۆ = بادەرچیٚ . ناوەران = نەهێنن .

- ٦١ -

١ - چراغم زامیٚ ....
دڵ ئاوەرد ڕۆیٚ، جە نەخشت زامیٚ

٢ - زامیٚ ژار ئالوود، بیٚ دەواو دامیٚ
مەزانون جەی زام، مەوینون کامیٚ

٣ - یە چەندیٚ وەختەن دڵ جەفاش بەردەن
پەی زامیٚ بەی تەور گیانش سپەردەن

٤ - بواچان کوشتەی زامی نەخشی تۆن
پێکیای ناواک خەڵات نەخشی تۆن

- ٦٠ -

واتە : ڕۆژیٚ خۆشەویستەکەم لە کاتی بەرەبەیاندا لە پڕ تیرێکی چەقان بە جگەردا. جگەر کە تیرەکەی بەرکەوت شاردیەوە بۆ ئەوەی دڵ پیٚ نەزانیٚ، چونکە دڵ بیٚ بەزەیی یە نەوەک لیٚی بسێنێتەوە. دڵ کە بەوەی زانی، خێرا بە مەبەستی شەڕ کردن هەستایەوەو دەستی دایە مشتکی تیرەکە. لە ترسی جگەر - نەوەک بۆی دەرنەیە - بە هێزی شان و بازووی ڕایکێشا، جگەریش توند توند گرتبووی و نەیئەدا. چونکو ڕازی شاراوەی ناو دەروونی هەردووکیانە، سەرتاپا داوێنم بە خوێنیان وەکو گوڵی سووری لیٚ هاتووە. بە قوربانی پەنجە ئەموستیلە دارەکەت بم، ئەی تیر بە دەست، ئەگەر تیری ترت هەیە با لە دەستت دەربچیٚ و بیکە بە دڵدا هەر وەکو کردت بە جگەردا، با ئیتر ئەوەندە سزاو ئازارم نەهێننە سەر.

(أ) لای (ک) نوسراوە : بە ڕۆش نە فەرقی.

(ب) لای (ک) نوسراوە : دەهانم.

٥ـوایه و موڕادی چەند ساڵ مەبی پێش
شوکور هەم یاوا، ئەو بە وایەی وێش

- ٦٢ -

١ـچراغم زویر ....
جه دووری باڵات ، زامدارم، زویر

٢ـهەریەند بە خەیاڵ ماوەروت بە ویر
بە تەرتەر نیهان ، داخت مەدۆم گیر

٣ـمەگنۆ وەیادم گۆنای گوڵبێزت
دیدەی بیٚ مەی مەست، موژەی هوون ڕێزت

- ٦١ -

ئاوەرد = هێنای . ڕۆیٚ = ڕۆژیٚ . ژار ئـالـود = زەهـراوی . مـەزانـون = ئـەزانـم . مەوینـون = ئـەبینم . کامیٚ = ئامانجیٚ، ئاواتیٚ. یە = ئەمە . بەی تەور = بەم جۆرە . بواچان =بڵێن . پێکیای = پێکراوی . ناواک = تیر،گوللە . وایە = ئامانج . موراد=مەبەست. یاوا =گەیی . وێش = خۆی .

واتە : خۆشەویستەکەم ڕۆژیٚ دڵ لە نەخش و نیگاری تۆوە زامێکی هێنا . زامێکی ژاراوی بیٚ دەواو دەرمان، کە ئەزانم بەو زامە ئەگەم بە ئامانج و ئاواتم . ئەمە چەند وەختە دڵ بۆ ئەو مەبەستە زەحمەت ئەکێشیٚ و بۆ زامێکی واگیانی ئەبەخشیٚ. تا بەڵکو پیٚی بێژن کە کوژراوی زامی نیگاری تۆیە و بە تیری خەڵات بەخشی تۆ پێکراوە . ئاوات و ئامانجی چەند ساڵەی دێتە دی و سوپاس کە ئەو ئامانجە هات و دڵیش پیٚی گەیی.

۴ـ ڕەفتاری شێوەی ئاماو لواییت
ئاداب و دەستور، صاحێب وەفاییت

۵ـ یەک یەک لێم بیەن بە زامی خەتەر
نیهانان فرەن، یەک جە یەک بەتەر(أ)

۶ـ مەر ئەوسا داخت بەر کەروون نەدڵ
کۆ بۆ وەسەرم کۆگای سەنگ و گڵ(ب)

زویر = پەشێواو. یەند = ئەوەندە. ماوەروت = ئەتهێنمەوە. بەتەرتەر = خراپتر. نیهان = نادیار. مەدۆم گیر = ئەمگرێتەبەر. مەگنۆ = دێتەوە، ئەکەوێتەوە. گوڵبێز = وەکو گوڵ. موژەی هوون ڕێژت = برژانگی خوێن ڕێژت. ئاماو لواییت = هاتوو چۆت. ئاداب و دەستور = ڕەوشت و نەریت. بیەن = بووە. فرە = زۆر. بەرکەروون = دەرکەم. کۆبۆ = کۆبێتەوە.

واتە : خۆشەویستەکەم لە دووری باڵات زامدارو پەشێواوم. هەر ئەوەندەی بە خەیاڵ ئەت هێنمەوە بیر، ئیتر وەک نهێنیەکی خراپ داخ و خەفەتت دڵم دائەگرێ. گۆنای وەک گوڵت دێتەوە یادم، لەگەڵ چاوی خوماروکەیلی بێ مەی و برژانگی خوێن ڕێژتدا. ڕەوتی هات و چۆو ڕەوشت و نەریت و وەفات هەموو یەک یەک لێم بوون بە زامێکی خەتەر. نهێنیەکان زۆرن و یەک لە یەک خراپترن. مەگەر ئەوکاتە داخت لە دڵ دەربچێ کە کۆگای بەردوگڵ بە سەرمەوە جەم بێ، واتە لە گۆڕدا.

(أ) لای ئێمە نوسراوە : نەهار ئافەرین یەک جە یەک بەتەر. (دیارە هەڵەیە).

(ب) لای (ک) نوسراوە : وەسەرم کۆ بۆ نومای سەندگ و دڵ.

١ - چراغم ژیام ....
سامن وه بێ تۆ نەمەردم ژیام

٢ - جه چەفتی چارەم، نه بەختی[أ] سیام
قەدەمێ نه ڕای ئەجەل نەنیام

٣ - پەی تۆ ئایرم مەخێزا[ب] نه دڵ
نەبیم[ج] وه زوخاڵ نەڕێزام[د] نەگڵ

٤ - چێش واچوون به جەور[هـ] بێ وەفای بێ ڕام
تۆشەی ڕان[و] پەرێ سەرسامی سارام

نەمەردم = نەمردم. چەفت = چەوت، لار. سیام = ڕەشم. قەدەمێ = هەنگاوێ. نەنیام = نەناوە. پەی تۆ = بۆ تۆ. ئایر = ئاگر. مەخێزا = بەرز بووەوە. زوخاڵ = خەڵوز. نەڕێزام = نەڕژام، نەکەوتمە. چێش واچوون = چی بڵێم. بێ ڕام = بێ ڕەحم، بێ بەزەیی. تۆشەی ڕان = توێشوی ڕێگەیە. سەرسامی سارام = وێڵی دەرو دەشتم.

واته : خۆشەویستەکەم نازانم چۆنە کە بێ تۆ ژیام و نەمردم. لە چەوتی چارەنوس و بەختی ڕەشمەوەیە کە هەنگاوێ بەرەو ئەجەل نەڕۆشتووم. بۆ تۆ ئاگر بەر بۆتە دڵم، ئەمکاتە خەڵوز و ئەمڕێتە ناو خاکەوە. چی بڵێم بە دەست سزاو تاوانی یاری بێ وەفاو بێ بەزەیی یەوە کە توێشوی ڕێگای ئاوارەیی دەشت و چۆڵی ی داوەتە دەستم.

(أ) لای (ک) نوسراوە : جه چەفتی چارەم، جه بەختی سیام. لای (سها)ش نوسراوە : نه چەفتی تاڵەم.

- ٦٤ -

١ـ چراغم شەندی ....
تۆ توخمی هیجران وە بەختم شەندی

٢ـ تۆ وەشیی دنیا جە دەستم سەندی
تۆ مایەی نیشاط زندەگیم کەندی

٣ـ تۆ جامی زوخاو مەینەت پێم نۆشای
تۆ سیا پەڵاس وە بەرگم(أ) پۆشای

٤ـ تۆ وەگەردەنم خەمان کەردی بار
تۆ کەردی سۆمای نوری دیدەم تار

٥ـ تۆ وستات نە تەخت، مەرتەبەی شایی
تۆ دات بە دەستم عەصای گەدایی

٦ـ تۆ لۆنگی(ب) مەجنون وستی نە شانم
تۆ دەستەی ئایر وەردای نە گیانم

- ٦٣ -

(ب) لای (ک) نوسراوە : مەخێزا.

(ج) لای (ک) نوسراوە : مەبیم.

(د) لای (ک) نوسراوە : مەرێزام.

(هـ) لای (ک) نوسراوە : نەجەور.

(و) لای (ک) نوسراوە : تۆشەدان.

٧ـ چراغم ئەر هەن جەفا جەی فێشتەر
سزام دەر سزا ڕۆ جە ڕۆ بەدتەر(ج)

٨ـ ئەر سەد هێجرانت وە جەستەم بارەن
دڵ وەمەیلی تۆ هەر گرفتارەن*

شەندی = وەشاندت. توخم = تۆو. هێجران = دووری، لە یەک بڕان. وەشی‌ی = خۆشی‌ی. نیشاط = شادی وکامەرانی. پێم نۆشای = دەرخواردت دام. سیا پەلاس = بەرگی ڕەش. پۆشای = پۆشیت. کەردی = کردت. سۆما = ڕوناکی، پرشنگ. تار = تاریک. وستات نە تەخت = لە سەر تەخت خستمتە خوارەوە. مەرتەبەی شایی = پلەی پاشایی. عەصای گەدایی = گۆچانی سواڵ. لۆنگ = پەشتەماڵ. پارچەیەکە ناوک تا سەر ئەژنۆ دائەپۆشێ. وستی نەشانم = کردتە شانم. ئایر = ئاگر. وەردای = بەردا. ئەرهەن = گەر هەیە. فێشتەر = زیاتر. ڕۆ جە ڕۆ = ڕۆژ لە ڕۆژ. بەدتەر = خراپتر. بارەن = بارە.

واتە: خۆشەویستەکەم تۆ تۆوی دەردی دووریت لە بەختمدا چاند. تۆ خۆشی‌ی دنیات‌لە دەست سەندم و سەرمایەی شادی وکامەرانی ژیانمت لە بن هێنا. تۆ جامی زوخاوی مەینەتت پێ نۆشیم و بەرگی ڕەشت پێ پۆشام. تۆ خەمت کردە باری گەردنم و ڕووناکی‌ی چاوت تاریک و لێڵ کردم. تۆ لە تەختی پاشایەتی هەڵت دێرام وگۆچانی هەژاری و سواڵ کردنت دا بە دەستمەوە. تۆ پەشتەماڵی شێتیت کردە بەرم. خۆشەویستەکەم ئەگەر سزاو ئازاری لەمە زیاتر هەیە، دەسا ڕۆژ لە دوای ڕۆژ سزای خراپترم بدە. هەر چەندە دەردی دووریت بووە بە بار بە سەر لەشمەوە، بەڵام دڵ هەر گیراوو بەندی داوی مەیل و ئارەزوی تۆیە.

(أ) لای (ک) نوسراوە: وە جەستەم.

(ب) لای (ک) نوسراوە: (لوگمی).

(ج) لای (ک) نوسراوە: بێشتەر.

١ـ چراغم شەهید ....
وەختێ وەنیگات مەکەریم شەهید

٢ـ بۆ بەشقی خودای حەمیدو مەجید
جە زوڵفی سیات یەک تایێ وەحید

٣ـ بوزەم نەگەردەن، بە وێنەی زوننار
بەو زوننارەوە بشون وەمەزار

٤ـ تا ئەر مەلەکان بیانیم وەسەر
وینان ئەو زوننار تۆم بەستەن کەمەر

٥ـ شەرمی زوڵفی دێز سیات کەرانێ
عەزابی دۆزەخ پێم نەدەرانێ

- ٦٤ -

* لای (ئە) نوسراوە: وەمەیلی. کە لە دەست نوسەکەی بەردەستمان و لای (ک)یش (بەجەفای) نوسراوە. دیارە ئەو ڕاستە.

- ٦٥ -

مکەریم شەهید = شەهیدم ئەکەی. بەشقی = بە عەشقی. بوزەم = ~~بیخەرە.~~ زوننار = پشتوێنی مەسیحیەکان. بشون = بچم، بڕۆم. مەزار=گۆڕ. مەلەکان = فریشتەکان بیانیم وەسەر=بێنە سەرم. وینان = ببینن. کەرانێ = ئەکەن. نەدەرانێ = نەدەن.

واتە: خۆشەویستەکەم کاتێ بەنیگایەکت شەهیدم ئەکەی، بۆ خاتری خۆشەویستی

- ٦٦ -

١-چراغم کامەن ....
مابەین دۆسی من و تۆ کامەن ..؟

٢-نە عەرزەت[أ] عەرزەن ، نە نامەت[ب] نامەن
مەرقاتیی کاغەز ، دوعاو سڵامەن .؟

٣-مەر پەڕەی کاغەز بڕیان جە شاران
سیاش بکەری پەی دەردەداران .؟

٤-یا کاغەز بڕیان ، یا مەڵا مەردەن
یا خۆ عارتەن ، دۆس وەیاد کەردەن

٥-غەمگین مەنیشە غەم بدەر وە باد
فەڵەک نمازۆ کەس وە خاتر شاد

٦-وەرنە یانی چێش بینایی چاوان
وستەنت وەبێز ، بەندەی بێ تاوان[ج]

- ٦٥ -

خوای (حەمید)و (مەجید) لەو زوڵفە ڕەشەت تەنیا تاڵێکم بەرێ. تا وەکو زوننار بیکەمە گەردنم و بەو زوننارەوە بچمە گۆڕەوە. تا ئەگەر فریشتەکان هاتنە سەرم، ببینن زوننارێ تۆم بەستۆتە کەمەرم. شەرم لەو زوڵفە دێزو ڕەشەت ئەکەن و ئیتر سزای دۆزەخم پێ ڕەوانابینن.

عەرزە = هەواڵ پرسی . بکەری = بکەیتەوە . عارتەن = بەلاتەوە شورەیی‌یە ، نـەنگە . وەرنە = ئەگینا. چێش = چی. وستەنت وەبێز = لێت بێزراوە ، لە بیرت کردوە .

واتە : خۆشەویستەکەم ماوەی نێوان خۆشەویستی و هاوڕێیەتی من و تۆ کامەیە .؟ نە هەواڵ پرسینت دیارە و نە نامە ، مەگەر کاغەز نوسین و نزاو سڵاوکردن تۆوی براوە. مەگەر پەڕەی کاغەز لە شاران دا براوە ، ڕەشی بکەیتەوەو بینوسی بۆ دەردەداران . ؟ دیارە یا کاغەز براوە یا خود مەلا مردووە ، یا هەر بە لاتەوە شورەیی‌یە دۆست بە یاد بکەیتەوە . دڵ تەنگ دامەنیشەو خەم بدە بەبا، فەلەک نایەڵێ کەس بە دڵشادی دانیشێ ، ئەگین مانای چی‌یە بینایی چاوان ، بەندەی بێ تاوانت لە بیر کردووەو لێت بێزراوە .

(أ) لای (ک) نوسراوە : عەرزەم .

(ب) لای (ک) نوسراوە : نامەم .

(ج) ئەم بەیتە لای ئێمە نەبوو ، لای (ک) و (سها)هەیە .

ئەم شیعرە لە لاپەڕە (١) بەرگی دووەمی (کەشکۆڵی کەلەپوری ئەدەبی کوردی)دا بە حەوت بەیت بڵاوکراوەتەوە کە تەنها بەیتی (١ ، ٢ ، ٤)ی لێرە هەیە . وابۆ بەراورد و ئەنجام ، لەو کەشکۆڵەدا چۆن نوسراوە وەها بڵاوی ئەکەینەوە .

چـــــراخـــم کـــامەن ؟ .... مابەین دۆستی مـن و تـۆ کـامەن . ؟

نە عەرزەت عەرزەن ! نە نامەت نامەن ! مـەرقاتی کـاغەز دوعـاو سـەلامەن !

یا کاغەز بڕیان یـا مـەللا مـەردەن ؟! یا خۆ عارتەن دۆست وەیاد کەردەن ؟!

یـا ڕیـجل قـاصید بـڕیان جـە شـاران یا جـە ئـاسمان بـێ ڕەحـمی واران ؟!

ڕاســەن واچــان : جــە ڕۆزگــاران مردوو و دوور وەطەن یەک شێوە داران

بۆ هەم شەرط و عەهد وەرین وەیاد کەر خاطرم جە بـەند مـەینەت ئـازاد کـەر

ئـازادم کــەرە وەرتــەر جـە مـەردەن هێمای کەسێ تەرک قەولت نەکەردەن.

١ ـ چراغم کەردم ....
ئیمشەو وەخێر بۆ یادی تۆ کەردم

٢ ـ جە دوور وەتەنیت گرانەن[أ] دەردم
سەد پا نە پایەی مەردەن ، ویەردم

٣ ـ ئەوەند ضایف بیم ، جەو نالْین دا
دیم ئەجەل ئاما وە بالْیندا

٤ ـ یەند پەیم گێڵا نەژنەوا دەنگم
ئەو پێسەش زانا ، من سیا سەنگم

٥ ـ فیدات بام ئازیز ، کوشتەی تۆنانی
ئەجەل نەزاناش ، من جە کۆ نانی ※

کەردم = کردم. وەتەن = نیشتمان ، زێد . ویەردم = تێپەڕمکرد. ضایف = لاواز. ئاما=هات. بالْین = نوێن ، پێخەفی نوستن ، پشتی و سەرینا . یەند = هێندە . پەیم گێڵا = بۆم گەڕا . نەژنەوا=نەیبیست . پێسەش زانا = وای زانی . سیا سەنگ = بەردی ڕەش . تۆنانی=تۆم . نەزاناش = نەی زانی . کۆنانی = لەکویام .

واتە : خۆشەویستەکەم ، خێری پێوە بێ ئەمشەو یادی تۆم کردەوە . لەوەی کە تۆ لە نیشتمان دووریت ، منیش دەردم گرانە و سەد هەنگاو بە سەر مردندا تێپەڕیووم . لە تاو ئاهونالْە ئەوەندە لاواز بووم ، مەرگم بینی کە هاتە بان سەرینەکەم . هەر ئەوەندە بۆم گەڕاو هیچ دەنگی نەبیستم ، وای زانی بەردێکی ڕەشم و هیچی‌تر . ئازیزەکەم بە قوربانت بم من کوشتەی تۆم و مەرگ نەیدۆزیمەوە لەکویام .

(أ) لای (ک) نوسراوە : گران بی .

- ٦٨ -

١ ـ چراغم کەرەم ....
ئەگەر کەرەمدار بکەرۆ[أ] کەرەم

٢ ـ شەویٚ من و تۆش بیاونا بە هەم
من چوون پەروانە تۆ بە وێنەی شەم

٣ ـ تا سوب[ب] بنیامان سەر وە یەک سەرین
کەردامان ڕازان ویەردەی وەرین

- ٦٧ -

* لە دەفتەرەکەی لای (ئە)دا لە ژێر سەردێری (کلام ملا مصطفی)دا ئەم شیعرە بەم شێوە نوسراوە :

چـــــراخـــــم کـــــــەردم ....
ئیمشەو بە خەیر بۆ یادی تۆ کەردم
خەیاڵ خەم ئاوەرد ، پەژاران دەردم
تا سوب سپی بی شەوگەردان کەردم
نـەعرەدام نـالام ، تـا وەشـەفەق زەرد
زەرە خاو وەبان دیدەم مەیل نەکەرد
مەواتەن یارەب یە کام (دەردین) بۆ
شـەوان نـە فـیکر زایـڵەو شـین بۆ
تا سوب هەر کەسیٚ وەنەم بی نەزداو
جە شومی ئەوشەو هیچ نەکەرۆش خاو
سەدجار پەنەم وات جە زوان لەنگ بای
وەسە وەس ناڵە وە سیاسەنگ بای

بەڵام ئەمە شیعرێکی سەربەخۆیە و تەنیا بەیتی یەکەمیان لە یەک ئەچیٚ. وائەزانم شیعری مەولانا دەردینی هاوڕیٚی بێسارانی‌یە .

۴ ـ ئەوسا جەو دما ، ئەگەر مەمەردم
پەی مەردەنی وێم شادی مەکەردم

- ۶۹ -

۱ ـ چراغم گوڵان ....
ئەربیٚ تۆ بدیۆ من وە ڕووی گوڵان(أ)

۲ ـ بەری بوون جە سۆز ناڵەی بوڵبوڵان
هام دەرد بوون چەنی دەردی بیٚ دڵان

- ۶۸ -

کەرەم = بەخشین . کەرەمدار = خاوەنی بەخشین . بیاوناش بە هەم = بمان گەیەنیٚ بە یەک . لەب = لێو . بنیام = بنێم . ناف = ناوک . سیمی صاف = سیمی بیٚگەرد ، مەبەست سنگی سپی یە . سوب = بەیانی . بنیامان = بمان نایە . کەرداماں = بمان کردایە . ویەردەی وەرین = ڕابوردووی پێشوو . جەودما = دوای ئەوە . مەمەردم = بمرم . ویٚم = خۆم .

واتە : خۆشەویستەکەم ، ئەگەر خاوەنی بەخشین (بەخشندە) واتە خوای گەورە پێمان ببەخشیٚ ، وتۆ بکەویتە چارە نوسی من و هەردووکمان بە یەک بگەیەنیٚ ، من وەکو پەپولەو تۆش وەکو مۆم . تاکو بەیانی سەرمان بکردایەتە سەر یەک سەرین و قسەو باسی کۆن و ڕابوردوومان بۆ یەکتر بکردایە . دوای ئەوە ئەگەر بشمردمایە ، من بۆ ئەو مردنە شایی و زەماوەندم ئەکرد .

(أ) لای (ک) نوسراوە : بکەرداش . لای (سها)ش هەر وایە .

(ب) لای (ک) نوسراوە : ئەوسا .

٣ـ ئەر چەمەن بیٚ تۆ بووینو بە چەم
من جێم بە هوناوو موژگان بدۆنەم[ب]

٤ـ چوون بیٚ دەردان بۆ ، دڵ بە وێنەی سەنگ
سەنگیٚ ڕوو بە ڕووی ئادەم بدۆ دەنگ

٥ـ ئاخر زیندەگیم بەبیٚ تۆ تاڵەن[ج]
ئەر کەمتەری بۆ خاوو خەیاڵەن .

- ٦٩ -

بدیۆ = تەماشاکەم . بەری بوون = بێ بەش بم . چەنی = لەگەڵ . چەمەن = چیمەن . بووینو = ببینم . موژگان = برژانگ . هوناو = خوێناو . سەنگ = بەرد ، کەقر . بدۆ = بدا . زیندەگیم = ژیانم .

واتە : خۆشەویستەکەم ئەگەر بە بێ تۆ تەماشای گوڵەکان بکەم . لە سۆزی ناڵەو هاواری بولبولەکان بێ بەش بم و ببمە هاودەردی دەردو ئازاری ئەوانەی کە وشک و بێ دڵن . ئەگەر بە بێ تۆیش سەیری چیمەن بکەم ، برژانگم بە خوێناو تەڕ بین . چونکو دڵ ئەگەر دەردو ئازاری خۆشەویستی‌ی تیا نەبێ وەکو بەردی لێ دێ ، بەردێ کە بە ڕووی مرۆڤدا دەنگ ئەداتەوە . من ژیانم بە بێ تۆ تاڵە و ئەگەر ئەوەش نا هەر خەوو خەیاڵە .

(أ) لای (ک) نوسراوە : ئەر من بە بێ تۆ بدیەو ڕووی گوڵان .

(ب) لای (ک) نوسراوە : من چەم بە موژگان هونین بەدەونەم .

(ج) لای (ک) نوسراوە : بێ تۆ بەتاڵەن . لای (سها)ش هەر وایە .

١ ـ چراغم گەردان ....
بدیە وەگەردش گەردونی گەردان

٢ ـ ئەمن هیجران کێش غەم زەدەی دەردان
چۆنیش کەردەنان وێڵ و سەرگەردان

٣ ـ نە بە جایێدا(أ) یەک سات مودارام
نە خۆ یەکجار وێڵ گەڕیدەی سارام

٤ ـ مەگەر خوداوەند ، حەکیمی نەردباز
نەردی خەیر نە بەخت من بکەرۆ ساز

٥ ـ ئەودی بگێڵو دەوران بە چاخم
شاد کەرۆ بە شەوق شۆڵەی چراخم

گەردان = ئەگەڕێ ، گەراڵ . بدیە = بنوارە . هیجران = دووركەوتنەوە . کەردەنان = کردومی . نە بە جایەدا = نەلە جێ یەکدا . مودارام = قەرار ئەگرم . گەڕیدە = گەراڵ . نەرد = تاوڵە ، تەختە . بکەرۆ = بکات . ئەودی = ئەوسا . بگێڵۆ = بگەڕێ . چاخم = مەرامم . شادکەرۆ = شادم کا . شۆڵە = شوعلە ، تیشک .

واتە : خۆشەویستەکەم سەیرکە دەوروخولی گەردوون چۆن ئەگەڕێ . من باری دووریم لە سەر شانەو خەمباری دەردانم ، چۆن وێڵ و ئاوارەی کردووم . نە ئەوەیە لە جێگەیەکدا ساتێ ئارام بگرم و نە ئەوەیە بە یەکجاری وێڵ و وەیلانی دەشت و سارام بکا . مەگەر خوا دانایەکی نەردەباز ساز بکاکە نەردی خێر لە بەختی من بێنێ . ئەوسا دەوران بە بەختم بگەڕێ و شادم بکا بە تیشکی چرای خۆشەویستەکەم .

(أ) لای (ک) نوسراوە : نە بە جاییدا .

١ـ چراغم مه‌یل که ....
ڕۆیٚ بۆ وه‌سه‌یر چه‌مه‌نان مه‌یل که

٢ـ ته‌ماشای ڕه‌نگ به‌ست ڕه‌شته‌ی سیوه‌یل که
دامانی هه‌ردان جه عه‌نبه‌ر که‌یل که

٣ـ وایه‌ش هه‌ر ئێده‌ن جه ناگا جاریٚ
بکه‌ری وه‌ڕه‌نگ ڕشته‌ش گوزاریٚ

٤ـ سیوه‌یل پەی شاده‌ن، خه‌زان ڕه‌نگ و بۆ
بگێران جه شه‌وق شۆڵه‌ی ڕه‌نگی تۆ

مه‌یل = ئاره‌زو. ڕۆیٚ = ڕۆژیٚ. بۆ = وه‌ره. چه‌مه‌نان = چیمه‌نه‌کان. سیوه‌یل = ئه‌ستێره‌ی گه‌لاوێژ. هه‌ردان = که‌ژه‌کان، چیاکان. که‌یل = مه‌ست. وایه = ئامانج. هه‌ر ئێده‌ن = هه‌ر ئه‌وه‌یه. بکه‌ری = بکه‌ی. گوزار = تێپه‌ڕین. بگێران = بگه‌ڕن.

واته: خۆشه‌ویسته که‌م ڕۆژیٚ ئاره‌زووی سه‌یری چیمه‌نه‌کان بکه. بنواره ئه‌و ڕه‌نگه‌ی که مانگی گه‌لاوێژ ڕشتویه و داوێنی چیاکان به عه‌نبه‌ر که‌یل و سه‌رمه‌ست که. ئاواتی هه‌ر ئه‌وه‌یه که جاریٚ له ناکاودا تێپه‌ڕی به سه‌ر ئه‌و ڕه‌نگه‌دا که ئه‌و ڕشتویه‌تی. ئه‌ستێره‌ی سیوه‌یل شاده که گه‌ڵاڕێزان ڕه‌نگ و بۆی له تیشک و ڕوناکیی ڕه‌نگی تۆ وه‌ربگریٚ.

١- چراغم نه جەرگ ....
هیجرانی دووریت چنگ پێکان نه جەرگ

٢- سەرتاپا سیا قەڵاخیمەن بەرگ
هەر ڕۆ مەوازوون سەد ئاوات وەمەرگ

٣- دیدەم بیٚ نورەن جەتاوی ئەسرین
هوون جێش مەتکیۆ چوون سفتەی برین

٤- جەوساوە دیدەم دوورکەفتەن جە تۆ
لێڵاویش لێڵەن ، لێڵاوتەر مەبۆ

٥- ڕۆشنیی بیساط لێم بیەن بە تار
زیندەگیم تاڵەن وێنەی ژاری مار

٦- کەسیٚ کە بەی تەور حاڵو جەستەش بۆ
پێسە جویای وەصڵ ئاوات وەستەش بۆ

٧- خاسش هەر ئێدەن مەرگش مێمان بۆ
مەگەر ئەو بە مەرگ دەردش دەرمان بۆ*

سیا = ڕەش . قەڵاخی = ڕەشی ، بەرگی ڕەشی پرسەو تازەیەداری . ڕۆ = ڕۆژ . موازون = ئەخوازم . ئەسرین = فرمێسک ، ئەشک . هوون جێش متکیۆ = خوێنی لیٚ

- ٧٣ -

١ـ چراغم نه دڵ ....
دڵ پڕ ئایرەن ، بۆ وەس شۆ نه دڵ

٢ـ نازک تەرەنی تۆ جه پەرەی گوڵ
نەداری تاقەت ، زوڵف بۆسونبوڵ [أ]

٣ـ دڵ ئاه مکێشۆ ، گڕ مه یۆ وەبەر
نەبا نیشەاڵله ، پێت یاوا ضەرەر [ب]

- ٧٢ -

ئەتکیٚ. سفته = سوتان. دوورکەفتەن = دوور کەوتۆتەوه. بیساط = فەرش، مەبەست دنیایه. تار = تاریک. زیندەگیم = ژیانم. بەیتەور = بەم جۆره. وەصڵ = بە یەک گەشتن. ئاوات وسته = ئاواتە خوٚاز. ئێدەن = ئەوەیە. مێمان = میهمان، میوان.

واته : خۆشەویستەکەم دەردی دوورکەوتنەوەت چنگی لە جەرگم هەڵپێکاوه. سەرتاپێمی رەشی قەترانی کردوه و هەر رۆژەی سەد ئاوات بە مەرگ ئەخوازم. چاوم رۆشنایی لیٚ براوه لە بەر فرمێسک و وەک جێگە برینی سووتاو خوێنی لیٚ ئەچۆریٚ. لەو کاتەوه کە چاوم لە دیداری تۆ دوورکەوتۆتەوه کوێرایی داهاتووه و هەتادیٚ خراپتریش ئەبیٚ. روناکیی سەر زەوی تاریک بووه لە بەر چاوم و ژیانم وەکو ژەهری مار تاڵ بووه. کەسێک کە حاڵ و لاشەی بەم جۆرەی لیٚ هاتبیٚ و بەم جۆره شوێن ئاواتە خوازی کەوتبیٚ. چاک وایە مەرگ ببیٚ بە میوانی، چونکە مەگەر بە مردن دەردی چارەسەر بکریٚ.

* ئەم شیعره لە لاپەڕه (١٧)ی کتێبی (مشاهیرکرد) بەرگی یەکەم دا بڵاوکراوەتەوه.

۴ـ تێدا مەنیشە هەی بەرگوزیدە
بۆ با جات کەرۆ وەبانی دیدە

۵ - موژەم هەم دەردەم کەرۆت وە پەرچین [ج]
تا لێت نەیاوۆ ناواکی بەدبین

۶ـ ئەوسا تەماشای سەرجۆی ڕەوان کەر
باڵات وێنەی نەی دەستە نیشان کەر

۷ـ عەجەب یاگەتەن نەمامی وایەم
پایە بڵند بای پەرێ سەر سایەم *

ئایر = ئاگر. بۆ = وەرە. وەس = بەس. شۆ = بڕۆ. نازک تەرەنی = ناسک تری. مکێشۆ = ئەکێشێ. مەیۆ = دێت. نیشەاللە = نە ئیشەڵڵا. یاوا ضەرەر = زیانت لێ کەوێ. بەرگوزیدە = هەڵبژاردە. بۆ با جات کەرو = وەرە با جێگەت بکەمەوە. کەرۆت وە پەرچین = بۆت ئەکەم بە پەرژین. نەیاوۆ = نەگات. ناواک = تیر. جۆی ڕەوان کەر = جۆگەلەیەک کە ئاوی لە بەر بڕوا، مەبەست فرمێسکی چاوە. عەجەب یاگەتەن = جێگەیەکی سەیرە. وایەم = ئامانجم. پەرێ = بۆ. سەرسایە = ئەوشتەی سێبەر بۆ شتێکی تر بکات.

واتە : خۆشەویستەکەم دڵم پڕ لە ئاگرە، وەرە بەس بڕۆرە ناوی. تۆ لە پەرەی گوڵ ناسک تری، تاقەتی ئەوەت نیە و ناتوانی، ئەی جوانی زوڵف بۆن دار وەکو سونبوڵ. دڵ کە ئاه هەڵئەکێشێ گڕی لێ هەڵئەسێ، نەبا خوانەخواسە زیانت پێ بگات. تێیدا دامەنیشە ئەی شۆخە هەڵبژاردەکەم، وەرە با لە سەر چاوم جێگەت بکەمەوە.

۱ ـ چراغم وازان ....
من جه خواوەند تۆم ئاوات وازان

- ٧٣ -

[تۆکه حوریت وەره نێو جەننەتی دیدەم، چ دەکەی
لەو دڵـەی پـڕ شـەرەرو سـینەیی سـۆزانـمدا]

(نالی)

دەست بە جێ برژانگم ئەکەم بە پەرژین تا تیری بەدبین و ناحەزەکانت بۆ نەیە، ئەوکاتە تەماشای چاوم، ئەو جۆگەلەی کە ئاوی پیا ئەڕوات بکە و باڵای وەک چەپکە زەلت بنوێنە. جێگایەکی سەیرە بۆ تۆ ئەی نەمامی ئامانجم، هەر پلەو پایەت بەرز بێ تا منیش لە ژێر سێبەریا بم.

(أ) لای (ک) نوسراوە : زوڵف دەستەی سمبڵ.

(ب) ئەم بەیتە لای ئێمە نەبوو لە بەرهەمەکەی (ک)مان وەرگرت. لای (سها)ش هەیە.

(ج) لای (ک) نوسراوە : موژەم هەم بەرە، بکەر وە پەرچین.

* ئەم شیعرە بە دەستکاری‌یەوە لە لایەن پیرەمێردی نەمرەوە بەم شێوە وەرگێڕراوە.

لە هـــێلانەی دڵ، لە هـــێلانەی دڵ
ئەو لەشـە جـوانـەی نـاسکتر لە گـوڵ
تـــینی بگـــاتێ دڵ ئـــەبێ خـــەجڵ
کـەوابـوو بـارێ ئـەی بـەرگوزیدە
بـرژانگـەکـانم بـبێت بـە پـەرژین
بە هـەر چـوار دەورا لە ئـاوی دیـدەم
لەوێ وەک پەری جەزیرەی واق واق

ئەگەر جێت تەنگ بێ لە هێلانەی دڵ
لە ئـاهی گـەرمی دڵـەی پـڕ سکـڵ
دڵیش بـە بـێ تۆ هـەڵکردی مـوشکڵ
بگـــــوێزەرەوە، گـــلێنەی دیـــدە
ڕێی گوزەر نادا بە دیـدەی بـەدبین
جـــەزیرەیەکت بـۆ دێـنمە بـەرهەم
چـونکە تـاقانەی، دانـیشە بـە تـاق

٢ ـ بەو شاکە شاهان پەنەش مەنازان
حەڵقە گۆشی تۆم ، شای شەکەر ڕازان

٣ ـ ئەگەر گشت عالەم شەکەر ڕازان بان
صاحێب شەرطو بەین ، زوڵف درازان بان[أ]

٤ ـ غەیر جە تۆ فێشتەر قیبلەی جەمین جام
پەرێ کەس نیەن خاو وەنەم حەرام

٥ ـ دڵ پابەندی تۆن ، شای بەینەت داران
بەو (باباشێخ) ە ماڵ جە بێساران

وازان = خواستووە ، ویستومە . پەنەش = پێ‌ی . مەنازان = ئەنازن . حەڵقە گۆشی تۆم = ئەڵقە لەگوێی تۆم . بان = بن . صاحێب = خاوەن . شەرطو بەین = مەرج و پەیمان. دراز = درێژ . غەیر جەتۆ = جگە لە تۆ . فێشتەر = زیاتر . جەمین جام = ڕومەت ئاوێنە . پەرێ = بۆ . خاو = خەو . وەنەم = لێم . بەینەت = بەین و پەیوەندی . باباشێخ = پیاوچاکێکی بە ناوبانگی سەردەمی خۆی بووە و ئێستەش خەڵک ڕێز لە گۆڕەکەی ئەگرن کە لە گوندی بێسارانە.

واتە : خۆشەویستەکەم تۆم لە خوا بە ئاوات خواستوە . بەوشایەی (محەممەد ـ د.خ) کە شاکانی تر پێوەی ئەنازن من ئەڵقە لەگوێی تۆم ، شای قسە شیرین . ئەگەر هەموو خەڵک قسەیان شەکر بێ وخاوەنی پەیمان وبەڵێن بن لەگەڵ شۆخە زوڵف درێژەکاندا ، من لە تۆ زیاتر ئەی قیبلەکەم ، ڕوومەت ئاوێنە ، بۆ هیچ کەسێ نیە کە خەو لە چاوم تۆراوە، هەر بۆ تۆیەو بەس . دڵم پابەندی تۆیە ئەی شای خاوەن بەین و پەیوەندی ، سوێندم بەو بابەشێخەی کە ماڵی لە بێسارانە .

١ـ چراغم وەفات ....
بێ بەینەتەنی هیچ نیەن وەفات

٢ـ سێ ساڵ چوون یەک ڕۆ من کێشام جەفات
جەو سێ ساڵ [أ] جارێ، هیچ نەدیم وەفات

٣ـ سی وشەش ماهەن من، جەفات مەکێشوو [ب]
یانەی صەبرم سفت تاکەی مەنیشوو [ج]

٤ـ قیبلەم حیساب کەر [د] ساعەتان چەندەن
جە گرد سەعاتێ دڵ جەلات بەندەن

٥ـ بیست و پێنج هەزارنۆسەد و بیستەن
دڵ مەیلش بە تۆن، هەر تۆش (ئە)ویستەن

٦ـ هەزارو هەشتا ڕۆوان بی کامڵ
ڕۆیێ مورادم لێت نەبی حاصڵ

- ٧٤ -

(أ) ئەم بەیتە لای ئێمە نەبوو، لە بەرهەمەکەی (ک)مان وەرگرت، هەروەها لە دەست نوسەکەی لای (ئە)ش دا هەیەو هەر بەم شێوەیە، جگە لەوەی کەلەباتی (شەرطوبەین) نوسراوە (شەرطو شۆن). لای (سها)ش هەیە و لە جیاتی (شەرط و بەین) نوسراوە (وەفاو بەین).

٧ـ ئەرتۆیچ مەیلت هەن، ڕاس بواچە پێم
وەرنە ساکن بوون با جەیانەی وێم (هـ)

بیٚ بەینەتەنی = پەیمان شکێنی . ڕۆ = ڕۆژ. ماه = مانگ . مەکێشوو = ئەکێشم. یانە = ماڵ. صەبر = ئارام ، ئۆقرە . سفت = سوتا . مەنیشوو = دانەنیشم . جەگرد = لە گشت . جەلات = لە لات . هەرتۆش ئەویستەن = هەر تۆی ویستوە . کامڵ = تەواو . نەبی حاسڵ = نەهاتە دی . تۆیچ = تۆیش . بواچە = بڵیٚ . وەرنە = ئەگین ، تاکو . ساکن بوو = دانیشم . جە یانەی وێم = لە ماڵی خۆمدا .

واتە : خۆشەویستەکەم تۆ بیٚ پەیمانی و هیچ وەفایەکت نیە . سیٚ دانە ساڵ وەکو ڕۆژێک من دەردو جەفای تۆم کێشا ، کەچی لەوسیٚ ساڵەدا تەنیا جاریٚ وەفام لیٚ نەدیت. سی وشەش مانگە دەردو جەفات ئەکێشم ، ماڵی ئارام و ئۆقرەم سووتا ئیتر تاکەی دانیشم . قیبلەکەم تۆ ئەوە حیساب کە کە چەند سەعات ئەکات ، لە هەموو سەعاتێکدا دڵم لە لات بەند بووە . ژمارەی سەعاتەکان ئەکاتە (٢٥٩٢) سەعات ، لەم هەموو سەعاتەدا دڵ هەر مەیلی لە لای تۆیەو تۆی ویستووە . ئەمەش هەزار و هەشتا ڕۆژی تەواو ئەکات، کە تەنها ڕۆژیٚ بەکامی خۆم نەگەشتووم . ئەگەر تۆیش مەیل و ئارەزوت هەیە ئەواپێم بڵیٚ، تاکو منیش بچم لە ماڵی خۆم دانیشم .

(أ) لای (ک) ووشەی (ساڵ) پەڕیوە ـ ڕەنگە هەڵەی چاپ بیٚ ـ

(ب) لای (ک) نوسراوە : مەکێشوون .

(ج) لای (ک) نوسراوە : مەنیشوون .

(د) لای (ک) نوسراوە : جە ساوکە .

(هـ) لای (ک) نوسراوە : من جا یانەی وێم . لای (سها)ش نوسراوە : وەرنە با ساکن بون جە یانەی وێم .

١ ـ چراغم یاران ....
ئیشمەو جە خاودا شیم وەلای یاران

٢ ـ ئیجازەم واستەن(أ) جە ئیجازداران
مولەمما بیان شەو چەنی یاران

٣ ـ جفتیٚ کاڵەبەی ها بەو دارەوە
دوو شامار بەندەن ، بەو چنارەوە

٤ ـ ماران و بەیان هەر مەلەرزانی
نمەز چ سیڕەن نمەگەزانی

٥ ـ تبارک‌الله جەی دەستەی چنار
شاماران جفتیٚ، مار توڵان هەزار

٦ ـ سوب کە سپی بی جە خاو بیم بێدار
نەمار مەندەبی ، نە بەی ، نە چنار (ب)

٧ ـ درێغ جەو خاودا شامار بگەستام
چەنی بیٚ بەینەت ، بەینەت نەوەستام

٨ ـ ئەگەر بیٚ بەینەت ، قەبرش پڕ نور بۆ
قەبرم(ج) جە قەبری بیٚ بەینەت دوور بۆ

- ٧٧ -

١ - چڵی جه پەنا ....
چڵی چوون ڕەقیب مدران جه پەنا

- ٧٦ -

جه خاودا= له خەودا. شیم وەلای = چوومه لای . واستەن = خواستوه. مولەمما= تێکەڵ. ئیجازه = مۆڵەت . چەنی = له گەڵ . جفتی = جوتی. کاڵەبەی = بەهی ی کـاڵ . مـەلـەرزانـی = ئـەلـەرزێنـەوه . نمەز = نازانم . سیر = نهێنی . نمەگەزانی = ناگەزن . تبارک‌الله = خوا پاک و بێ گەرده . مار تولان = بێچوه مارەکان . سوب = بەیانی . جه خاو بیم‌بێدار=له خەوهەستام . مەنده = ماوه. درێغ = خۆزگه،مەخابن. بگەستام=بیگەستمایه، بیدایه پێمەوه . بێ بەینەت = بێ پەیمان . نەوەستام = نەبەستایه . قەبرش =گۆڕی .

واته : خۆشەویسته کەم ئەمشەو له خەومدا چووم بۆ لای دۆست و یارەکانم . ئیجازەم له ئیجازه داران خواست و شەو له گەڵ یاران تێکەڵ بووم و بە یەک گەشتین . جوتی بەهی ی کاڵ وا بە دارەوه دوو شاماریش (زوڵف) بەندن به چنارەوه (باڵای) . مارەکان و بەهی کان هەر ئەلەرزێنەوەو ئەوەش نازانم که هوی چی‌یه ناگەزن و نادەن بەکەسەوه . (تبارک الله) لەم دەسته چناره که دوو شامارو هەزار توله ماری پێوەیه ، (مەبەست له هەردوو زوڵف و تاڵەکانیانه) . بەیانی که ڕۆژ بوویەوەو له خەو هەڵسام ، سەیر ئەکەم نه مار ماوەو نه بەی و نه چنار . خۆزگه لەو خەوەدا شامارێک ئەیدا پێمەوه ، بەڵام پـەیمانم له گـەڵ بـێ پـەیماندا نەبەستایه . ئەگەر بێ پەیمان گوڕەکەیشی پڕ له نوورو ڕوناکی بێت ، ئەوا من پێم خۆشه گۆڕم له گۆڕیەوه دوور بێ .

(أ) لای (ک) نوسراوه : ئەستەن . لای (سها)ش هەر وایه .

(ب) ئەم بەیته لای ئێمه نەبوو ، له بەرهەمەکەی (ک)مان وەرگرت و لای (سها)ش هەیه .

(ج) لای (ک) نوسراوه : قەبرمان . لای (سها)ش هەر وایه .

٢ ـ هۆرئامان مدران نه ڕوی تەمەنا
مەر بادی قودرەت بدەرۆش فەنا

٣ ـ وەبادی[أ] قودرەت لەتارلەتار بۆ
نمازۆ باڵای قیبلەم دیار بۆ

٤ - بسۆچۆ [ب] بە ئایر بازەدەی سەحەر
ڕیشەش جە زەمین بەربەیۆ [ج] وە بەر

٥ ـ تا باڵای قیبلەم چوون شەمعی[د] خانان
بوینۆش بە چەم جە بەرزەبانان *

جە پەنا = لە پەنا . ڕەقیب = ناحەز . مدران = وەستاوە . هۆرئامان = هەستاوەتەوە ، بەرز بوەتەوە. مەربادی = مەگەربای . بدەرۆش فەنا = لە ناوی بەرێت . لەتار لەتار = لەت لەت. نمازۆ = نایەڵێ . بسۆچۆ = بسوتێ . ئایر = ئاگر . بازەدەی سەحەر = بای بەیانی گەشی کردبێتەوە . بەر بەیۆ وەبەر = دەربێنێتە دەر . شەمعی خانان = مۆمی ماڵە گەورەکان . بوینۆش بە چەم = ببینێ بە چاو . بانان = بانی خانوەکان .

واتە : چڵێ دار وەکو ناحەز لەو پەنایەدا وەستاوە . بەرز بوەتەوەو وەستاوە بە ڕووی تەمەندا ، مەگەر بای قوورەت لە ناوی بەرێ . دەک بە بای قوورەت لەت لەت بێ ، چونکە نایەڵێ باڵای خۆشەویستەکەم دیار بێ . بە ئاگرێ بسوتێ کە بە بای بەیانی گەشابێتەوە و ڕیشەو بێخی لە زەوی بێنێتە دەر . تاکو بەژن و باڵای خۆشەویستەکەم وەکو مۆمی دیوەخانی ماڵە گەورەکان تیشک بداتەوەو بە چاو ببینێ لە بەرزەبانەکاندا.

(أ) لای ئێمە نوسراوە : بەل بە بای

(ب) لای ئێمە نوسراوە : مسوچۆ .

- ٧٨ -

١ـ چوون جه ماڵشەن ....
کەعبەی موعەظەم چوون جەماڵشەن

٢ـ (حجرالاسود) خەت و خاڵشەن
سەرچەشمەی زەم زەم لەبی لاڵشەن

٣ـ چین چین جەمەرەی خەیاتانی خام
(حجرالاسود)،(مسجدالحرام)[أ]

٤ـ نەمەردام طەواف (مسجدالحرم)
عەرەفەو ، مینا ، بازاڕی زەم زەم

٥ـ بکەردام جارێ ئیحرام بپۆشام
جامێ جە شەربەت زەم زەم بنۆشام*

- ٧٧ -

(ج) لای (ک) نوسراوە : بەربارۆ وەبەر .

(د) لای (ک) نوسراوە : (شەمعی) . لای (سها)ش هەر وایە .

* ئەم شیعرە لە لاپەڕە (٤١)ی کتێبی پیرشالیاری زەردەشتیدا بڵاوکراوەتەوە بە هەندێ وردە جیاوازییەوە ، وەکو لە : بەیتی یەکەم = نە پەنا .

بەیتی چوارەم = بسۆزۆ بە ئاە .

بەیتی پێنجەم = بوینۆ وە چەم نە ..

جـەمـاڵ = جـوانـی . کـەعبە = مـاڵی خـوا لە شاری مەکە . موعەظەم = گـەورە . حـجـرالاسـود = بـەردی ڕەش ، بـەردێـکـە لـە کـەعبـەدا زیـارەت کـردنـی پـێویـستـە . زەم زەم = چەشمەیەکە لە نزیک کەعبە . لەب = لێو . لاڵ = لەعل ، بەردێکی بە نرخە . جەمەر = جەمەراتی حەج ، ناوی سێ شوێنە لە شیوی (مینا)دا، حاجیەکان لە کاتی بە جێ هێنانی حەجدا حەوت جار بە پەلە بەرد بارانی ئەکەن کە (رمی حجرات)ی پێ ئەڵێن . خام = خاو . مسجدالحرام = مـەبەست مـزکەوتەکـەی پـێغمبەرە (د.خ) . نـەمـەردام = نەمردمایە . طەواف = لە دەور گەڕان کە تایبەتە بـە مسـجدالحـرامەوە . عـەرەفـە = کـەژێکە لە نـزیکی مـەکـەکـە حـاجیەکـان لە ڕۆژی نـۆهەمی مـانگی (ذی‌الحجە)دا ئەچنە سەری و ئەوەش یەکێکە لە ئەرکەکانی حەج . مینا = زیارەتگایەکە نزیکی شاری مەکە . بکەردام = بمکردایە . ئیحرام = پارچەیەکی سپی‌یە ناوک تا ئەژنۆ دائەپۆشێ و نابێ دووراوبێ ، حـاجیەکـان کـاتێ بـەرەو کـەعبە ئـەچن ئـەیپۆشن . بپۆشام=لەبەرم کـردایـە ، بم پوشیایە . منۆشام = بمخواردایەتەوە ، بمنۆشیایە .

واتە : کەعبەی گەورە وەکو جوانی‌ی ڕووی خۆشەویستەکەم وایە .(حجر الاسود) یش خەت و خاڵیەتی و سەرچاوگەی زەمزەمیش لێوی وەکو لەعلیەتی . چین چین زوڵفی خاوی بۆتە دیواری ڕەشی ڕوخساری . خۆزگە نەمردمایەو لە دەوری (مسـجدالحـرم)ی ڕووی بگەڕامایەو زیارەتی عەرەفەو میناو زەمزەمم بکـردایـە . یـەک جـار ئـیحرامـم بـپۆشیایەو جامۆڵەیەک شەربەتم لە چاوگەی زەمزەمەکەی بخواردایەتەوە .

* ئەم شیعرە لای (ک) نیە .

- پیتی « حێ » -

- ١ -

١ـ(حافظ) باحیثی شاخی نەباتت
بە نۆشیدەی جام جورعەی مەماتت

٢ـبەهەوای گوڵ گەشت ، سەیری (موصەلا)ت
بە ئاب (روکناباد) سەرچەشمەی حەیات

٣ـبە (لسان الغیب) سینەی پڕ جە دوڕ
مایەی دڵ جە گەنج ، بەحری مەعناپوڕ

٤ـجەوساوە قیبلەم جە من دوور کەفتەن
سەرتاپای باڵام ئالودەی نەفتەن

٥ـفاڵی[أ](وصف الحاڵ) ماوەرە پەرێم
موناسیب بە حاڵ جەستەی خەستەی وێم

٦ـهەر شەو جە ئاسمان قەبرت پڕ نوور بۆ
دیدەی بەد جە شاخ نەباتت دوور بۆ *

حـافـظ = حـافـظـی شیـرازی شاعیـری بـه ناو بانگی فارس. شاخ = لق و چڵ. نەبات = دڵدارەکەی حافظ. جورعە = پێک. مەمات = مردن. موصەلا = گەرەکێکە لە شاری شیراز. ڕوکنابـاد = سەرچـاوەو کـانیـاوێـکـە لـە شیـراز. حـەیـات = ژیـان. لسان الغیب = نازناوی خواجەحافظی شـاعیرە. جەو = لەو. کەفتەن = کەوتۆتەوە. ئالودەی نەفتەن = نەوتاوی بووە. فاڵ = بەخت گرتنەوە. باوەرە پەرێم = بـۆم بـێنە. موناسیب = گونجاو. وێم = خۆم.

واتە : حافظی شیرازی باسکەرو لێ کوڵەرەوەی چڵی درەختەکەتە (باڵا)وە نەبات ئاماژەیە بۆ دڵدارەکەی حافظ، سوێندم بە خواردنەوەی پێکی شەرابی جامی مردنت. سوێندم بە هەوای گەشت و سەیرانی خۆش و سەیری گەرەکی موصەلات، بە ئاوی سەرچاوگەی ژیانی ڕوکنابادت. بە حافظی سنگ پڕ لە مرواری و دڵ لە سەر سامانی دەریای پڕ لە واتا. لەو کاتەوە خۆشەویستەکەم لە من دوور کەوتۆتەوە، سەرتاپای باڵام نەوتین بووە. فاڵێکم بۆ بگرەرەوە کە باس لە حاڵم بکات، باسێکی واکە گونجاو بێ لەگەڵ حاڵی لەشی بریندارمدا. مەگەر ئەوەت کرد هەموو شەوێ لە ئاسمانەوە گۆڕەکەت پڕبێ لە تیشک و ڕوناکی و چاوی پیس لە چڵی درەختت دوور بێ.

(أ) جاران و ئێستەش لە هەندی شوێن باو بووە و باوەکە دیوانی حافظی شیرازییان لە بەختی خەڵک گرتۆتەوە. کەسێ مرازێکی بووبێ چوەتە لای خـوێندەوارێک کـە شیعری حافظی ناسیبێ و ئەویش دەمی دیوانەکەی بۆ کردۆتەوە.

*** ئەم شیعرە لای (ک) نیە. وە لە هەندێ شوێن بیستومە کە شیعری (میرزا شەفیع)ە بەڵام لە دەست نوسەکانی لای ئێمەدا هەبوو.**

١ ـ حاڵداران [أ] حاڵەن ....
حاڵێ پێم یاوان نمەز چە حاڵەن

٢ ـ سەرم داخ کەران [ب] یە کەم خەیاڵەن ؟
سپی سەنگێ دیم واتم یە لاڵەن

٣ ـ لاڵان ، خەسرەوان نەکەمەر مەبۆ [ج]
سەنگ ، هەر گەدایێ پاش نەسەر مەبۆ [د]

٤ ـ فرە کەس چوون من خام خەیاڵ مەبۆ
کەی سەنگ بە دانەی [هـ] دوڕو لاڵ مەبۆ [و] .؟

٥ ـ خەیاڵم بەدبی ئەصڵش نەبی صاف
نیشانەی لاڵیش بەرشی بە خیلاف

٦ ـ سپی سەنگێ دیم بە لاڵم زانا [ز]
لاڵ بام ئەر هەنی بەلاڵش وانا [ح]

حاڵێ پێم یاوان = حاڵێکم بە سەر هاتووە . نمەز = نازانم . یە = ئەمە . واتم = ووتم . خەسرەوان = شاهان . گەدا = هەژار ، نەبوو . پاش = پیٚی . فرە = زۆر . خام = خاو . بەرشی = دەرچوو . بام = بم . ئەرهەنی = گەر ئیتر . وانا = بخوێنمەوە .

واتە : حاڵدارەکان .. حاڵێکم بە سەر هاتووە خۆیشم نازانم چیە . سەری داخ کردووم ئەمەچ

حاڵێکه .؟ وای لیٚ کردووم بەردێکی سپیم بینی ووتم ئەمە لەعلە . لەعل پاشا کان لە کەمەری ئەبەستن ، بەرد ، هەموو هەژارو نەداریٚ پیٚی پیا ئەنیٚ . زۆر کەس وەکو من خەیاڵی خاو ئەبیٚ ، بەڵام کەی بەرد ئەبێتە دورِو لەعل .؟ خەیاڵە کەم خراپ بوو چونکە لە بنەرِەتا پاک نەبوو ، نیشانەی لەعلی لە بەردە کەدا بە پێچەوانەوە دەرچوو . خراپی خەیاڵە کەشم ئەوە بوو کە بەردێکی سپیم بینی و بە لەعلم زانی ، دەک لاڵ بم ئەگەر ئیتر بە لەعلی دابنێم .

(أ) لای (ک) نوسراوە : حاڵزانان .

(ب) لای (ک) نوسراوە : کەردن .

(ج) لای (ک) نوسراوە : مەبۆ .

(د) لای (ک) نوسراوە : وەسەر مەبۆ .

(هـ) لای (ک) نوسراوە : وە دانەی .

(و) لای (ک) نوسراوە : سپی لاڵ مەبۆ .

(ز) لای (ک) نوسراوە : زانام .

(ح) لای (ک) نوسراوە : وانام .

- پیتی « خیٚ » -

- ١ -

١ـ خاری خەم خەیاڵ ، نەرێزەی جەرگم
سەرهۆردان ، مەدۆ نیشانەی مەرگم

٢ - تا نەپەردەش ، خار خەمان پێوار بی
نیشانەی مەردەی من نادییار بی

٣ـ ئیسە پەردەی دڵ مەشکاوناوە
کۆی صەبرو ئارام ، تەن مەتاوناوە

٤ـ وەختی(أ) مەرگمەن شادم وەمەردەن
مەردەن پەیم خاسەن سەخت جەفام بەردەن*

سەرهۆردان = سەری هەڵداوە . مەدۆ = ئەدا . نەپەردەش = لە پەردەیدا . پێوار = نادیار . مەردەی من = مردنی من . مەشکاوناوە = لەتی ئەکرد . کۆ = کەژ ، چیا . مەتاوناوە = ئەی تواندەوە . پەیم خاسەن = چاکە بۆم . بەردەن = بردۆتەوە .

واتە : درکی چەماوەی خەیاڵ لە پارچەپارچەی جگەرمدا (کە مەبەست هەموو جەرگیەتی) سەری هەڵداوە ونیشانەی مردنم پیٚ نیشان ئەدا . تا درکی چەماوە لە پەردەیدا نادیار و شاراوە بیٚ . نیشانەی مەرگی منیش ون و نادیار ئەبیٚ . ئێستە ئیتر لە بەر ئەوە پەردەی دڵی لەت ئەکردو ، چیای ئارام و ئۆقرەی لەشمی ئەتوانەوە . کاتی مەرگمەو بەمردن شادم ،

- ٢ -

١ ـ خاو جه دیدەم دوور ....
خەیاڵت کەردەن ، خاو جه دیدەم دوور

٢ ـ هەر ئەسر هوونش[أ] مەیۆ به ضەروور
تێدا نەمەندەن زەرێۆ[ب] مایەی نوور

٣ ـ وێنەی تازه زام ، سەر تێخی مەودا
هووناو لاو بەستەن ، مەشۆ به ئەودا

٤ ـ هەر موژه قەترەی هوونش کەردەن چاک
به وێنەی ئەڵماس لاڵی سیم حەکاک

٥ ـ دیده که قەطرەی هوون جێش نەوارۆ[ج]
شەرطەن پێش واچان ، مایەی نوور دارۆ

- ١ -

مردن باشه بۆم چونکه نارەحەت ژیانم بەرێوه بردوه .

* ئەم شیعره لای (ک) نیه . له پەراوێزی لاپەره (١٥٦) نوسیویه (ئەم چوار شیعرەی خوارەوه پێوەندیان بەم غەزەلەی ژوورەوه هەیه) مەبەستی غەزەلی (خوداوەند جەستەم)ه. له باتی ئەم چوار شیعره ئەبوایه بینوسیایه ئەم چوار بەیته . پاشان ئەگەر پەیوەندی‌یان هەیه، بۆچی له پەراوێزدا نوسیونی .؟ بەڵام وانیه و غەزەلی (خوداوەند جەستەم) دیاره که تەواو بووه ، چونکه شاعیر له نیوەی دووەمی بەیتی شەش‌دا ئەنجام دەدات به دەستەوه که ئەڵێ : یا تاقەت یا مەرگ ، یا وەصڵی یاران .

٦ ـ خەیاڵم خاڵی نیەن(د) جە خاڵت
فیدای خاڵت بام چەنی خەیاڵت*

کـەردەن = کـردن . کـردویـە . ئەسر = فرمێسک . هـوون = خـوێن . مـەیـۆ = دێت . ضـەروور = پێویست . زەریـۆ = زەرەیـە ، تۆسقاڵی . مەودا = نوکی تیر . لاو = لافاو . مەشۆ = ئەچێ ، ئەڕوا . چاک = لەت لەت . سیم = زیو . حەکاک = هەڵکۆڵەر ، کەسێ وێنەیەک یا نوسینێ لە ڕووی شتێکدا هەڵکەنێ . جێش = لێی .نەوارۆ = نەبارێ . پێش واچان = پێی بڵێن . چەنی = لەگەڵ

واتە : خەو لە چاوم ڕۆشتوەو دوور کەوتۆتەوە ، خەیاڵی تۆ وای کردوە خەو لە چاوم فڕیوە . چاوەکانم لە ڕووی پێویستەوە هەر فرمێسکی خوێنی پیا دێ ، بەو هۆیەوە تۆسقاڵێ ڕوناکی و تروسکەیان تیا نەماوە . وەک برینێکی تازەی دەمی تیخێکی تیژ لافاوی خوێنی پیا دێت . هەر برژانگێکم دڵۆپەیە لە خوێنە کە لەت ئەکاو ئەو لەت لەتانە وەکو (ئەڵماس ، لەعل ، زیو) ئەنوێنێ . چاوێک کە دڵۆپە فرمێسکی لێ نەبارێ ، لە جێگەی خۆیایەتی کە پێی بڵێن کانگای نوری هەیە . خەیاڵ و بیرکردنەوەم لە خاڵی تۆ خاڵی نیەو بە قوربانی خاڵ و خەیاڵت بم .

(أ) لای (ک) نوسراوە : دەمادەم هوونش .

(ب) لای (ک) نوسراوە : زەرێ .

(ج) لای (ک) نوسراوە : دایم لێش وارۆ . لای (سها)ش نوسراوە = دایم جێش وارۆ.

(د) لای (ک) نوسراوە : خەیاڵم نینەن خاڵی .

* بەیتی شەشەمی ئەم شیعرە لای (سها)نیە .

ئەم شیعرە لای (ئە) هەیە بە پێنج بەیت . تەنیا بەیتی یەکەم و دووەمی لێرە ئەچێ ، سێ بەیتەکەی تری بەم شێوەیە .

تۆ خـودا نـەترس پـەنەت نـیەن ڕام   من سـفتەی دەروون نـمەدۆم ئـارام

بـــلا ســـفتەی دڵ نـــمەوینی وێت   بـــاوەڕ نـەداری مـن واچـۆ پـەرێت

- ٣ -

١ ـ خوداوەند[أ] جەستەم ......
مەعلوم بۆ جەلات پەشێوی جەستەم

٢ ـ ئی ڕەنگ زەردی‌یەو زوانی بەستەم
ئی دوور کەفتەی یار وەئاوات وەستەم

٣ ـ ئی دیدەی بیٚ نوور ، نەم تێدا بڕیا
ئی دڵەی پڕزوخ بە ئایر گڕیا

٤ ـ ئی تەن سفتەی دەرد سەد داخان پێوە
ئی جەرگی کەباب هانە دلێوە[ج]

٥ ـ ئی جەستەی مەجنون[د] جە زێد ئاوارەم
ئی پەڵاس پۆشی[هـ] و مەنزڵ مەغارەم*

٦ ـ بە دوعای شەریف شەو[و] سوب بێداران
یا تاقەت ، یا مەرگ، یا وەصڵی یاران

- ٢ -

جــە دوور مــوینی ســفیدەن بــەرگم مەر نە دەروون دا لەت لەتەن جەرگم

واتە : تۆ خوا نەترسی و ڕەحم و بەزەییت نیە و منیش دەروونی سوتاوم ئارامی لیٚ بڕیوم. تۆ چونکە دڵی سووتاوی من نابینی بڕوام پیٚ ناکەیت ، لە بەر ئەوە با خۆم پێت بڵێم. لە دوورەوە ئەبینی کە جل وبەرگم سپی‌یە ، بەڵام وانیەو من لە دەروونڈا جەرگم لەت لەتە

١ ـ خونچه گولْ جه گڵ ....
ضیاوه جه پەی نەو وەهار جه گڵ

- ٣ -

جـەسـتـەم = لاشەم . جەلات = لە لات . مەعلوم بۆ = لێت روون بێ . ئی = ئەم . دوورکەفتە = دوورکەوتو . وەستەم = خۆزام . دیدە = چاو . نەم = تەڕایی . ئایر = ئاگر . سفتە = سوتاو . هانە دلێوە = وا لە ناوەوە . زێد = نیشتمان . پـەڵاس = بـەرگـی ڕەش . مـەنـزڵ = شـوێن . مـەغـار = ئەشکەوت . شەو سوب = شەوی سـەر لە بـەیانی ، بەرەبەیان . تاقەت = ئارام . وەصڵ = بە یەک گەشتن .

واتە : خوایە لاشەی کزۆڵ و پەشێوی منت لە بەر چاوەو لات ڕوونە (ڕەحمێکم پێ بکە). ئەم ڕەنگ زەردی و بێ دەنگیەم ، ئەم دوور کەوتنەوەم لە یاری ئاواتە خوازم . ئەم چاوە بێ تروسکەم کە تەڕایی تیا نەماوە ، ئەم دڵە پڕ لە کیم و جەراعەتەی بە ئاگر سووتاوم . ئەم لاشە سوتاوەم کە داخی سەد دەردی پێوەیە ، ئەم جەرگەم کە لە ناوەوە بووە بە کەباب . ئەم لاشەی وەکو مەجنون لە نیشتمان ئاوارەم ، ئەم بەرگ ڕەشی لە بەر کردن و جێگە ئـەشکەوتەم ، ئەمانەم هەموو لە سەر لابەی . بە نزای ئەو پیاو چاکانەی شەوانە ناخەون ، یا ئارامم بدەیتێ ، یا مردن ، یا خود شاد بم بە گەیشتنی یاران .

(أ) لای (ک) نوسراوە : خواوەند .

(ج) لای (ک) نوسراوە : ئی تەنی سفتەی ، سەد داخان پێوە .

ئی جەرگم بریان ، هانە (دلێوە) . لای (سها)ش هەر وایە و ئەوەندەی جیاوازە کە لە باتی (بریان) نوسراوە (کەباب)

(د) لای (ک) نوسراوە : زەبوون . لای (سها)ش هەر وایە .

(هـ) لای (ک) نوسراوە : بەرگی و . لای (سها)ش هەر وایە .

(و) لای (ک) نوسراوە : (بە دوعای) شەریف . (سوب) بێداران .

٢ ـ جه دلێو چەمەنان وەندەوە بوڵبوڵ
ئاخ پەی هام دەردیٚ چوون من داخ نە دڵ

٣ ـ بە دیدەی زوخین ، بە دڵەی پڕ داخ
بشیامیٚ وە سەیر گوڵ خونچانی باخ

٤ ـ ناڵەمان کەردا چەنی بوڵبوڵان
ئێمە پەی یاران ، ئەوان پەی گوڵان

٥ ـ تا وادەی فەصڵ نەو وەهار شیا
دەنگی ناڵەمان نە چەمەن بیا

٦ ـ مدیۆ کەس نیەن ، غەیر جە من فێشتەر
هەر دەم دەردی یار ، لێم مدۆ نێشتەر

٧ ـ هەر من دەردینم ، منیچ ساجاریٚ
مدیە جە ناکا جەوەر (مەغاریٚ)

٨ ـ بەی گشت دەردەوە ، بەی دیدەی نمناک
گیانم تەسلیم بی ، خەڵتان بیم نە خاک*

جه دلێو = لە ناو . وەندەوە = خوێندیەوە . بشیامیٚ = بڕۆشتمایە . شیا = ئەچیٚ .
مدیۆ = بینی . فێشتەر = زیاتر . لێم مدۆ = لێم ئەدا . جەوەر = لە بەر . مەغار = ئەشکەوت ،
کەوڕگ . خەڵتان = شەلاڵ .

واتە : خونچەی گوڵ بۆ بەهاری تازە گەشایەوە . لە ناوچیمەنە کاندا بولبول دەستی

- ٥ -

١ - خەزانی بە چاخ ....
ئارۆ دیم بە چەم خەزانی بە چاخ

٢ - کێ بی پێش نەبی جە دەرونش داخ.؟[أ]
من دەرلاد جە دڵ کێشام داخ و ئاخ

٣ ـ پەرسام ئەی خەزان ڕەنگ بە قەم وێنە[ب]
زەردی داخ و دەرد جەفای[ج] من وێنە

٤ ـ سابواچە پێم تۆ نە چ کاری ؟
بەی تەور[د] ڕەنگی صاف بێ دەردان داری

٥ ـ واتش هەی لێوەی دڵ بە خەم پارە
من هونی جەرگم کەفتەن نە چارە

- ٤ -

کردەوە بە خوێندن و (ئاخ) بۆ هاودەردێکی وەکو من داخ لە دڵ .

به چاوی پڕ لە کیم و زوخ و دڵی پڕ لە داخەوە بچومایە بۆ سەیری گوڵ خونچەی باخان . لە گەڵ بولبولە کاندا ناڵەو هاوارمان هەڵدایە ، ئێمە بۆ یاران و ئەوانیش بۆ گوڵان . تا وەرزی بەهاری نوێ بە سەر ئەچوو دەنگی هاوارمان لە چیمەنە کاندا بهاتایە . کاتێ بینی لە من زیاتر کەسێکی تر نیە ، کە هەمیشە دەردوئازاری (یار) نەشتەرم لێ ئەدا . هەر من دەردەدارم و منیش جارێ لە بەر ئەشکەوتێکا ئەبینی لە ناکایە کدا . بەم هەموو دەردو چاوی پڕ لە فرمێسکەوە . گیانمدا بە دەستەوەو مردم .

* ئەم شیعرە لە (سها) وەرگیراوە .

٦ ـ تۆ ماچی بێ دەرد ، هەر کەس بێ دەرد بۆ
شەڵڵا چەنی سەنگ ، بە زوخاڵ ، گەرد بۆ(هـ)

- ٦ -

١ ـ خەمناکم خەمناک ....
جە جەوری گەردوون ، خەمناکم خەمناک

- ٥ -

چاخ = بە دەماخ ، بە زەوق . ئارۆ = ئەمڕۆ . دەرلاد = خێرا ، دەست بە جێ . پەرسام = پرسیم . قەم = ڕەنگی تێر ، پڕ ڕەنگ . بواچە پێم = پێم بڵێ . بەی تەور = بەم جۆرە . صاف = بێ گەرد . واتش = ووتی . لێوە = شێت . هوون = خوێن . کەفتەن = کەوتووە . ماچی = ئەڵێی .

واتە : ئەمڕۆ بە چاوی خۆم گەلایەکی گەش و بە دەماخم بینی . کێ بێ لە دەروون‌دا داخ وکەسەری نەبێ .؟ من یەکسەر ئاخ و داخێکم لە دڵ هەڵکێشا . لێم پرسی ئەی خەزانی ڕەنگ تێرو گەش ، سەیری ڕەنگی زەردی من کە بە دەست داخ و دەردەوە وام بە سەر هاتووە . پێم بڵێ تۆ خەریکی چیت و بە چ کارێکەوە خەریکی ؟ وا ڕەنگی بێ گەردو بێ دەردت هەیە . ووتی : ئەی شێتی دڵ لەت و پەت بووی بە خەم ، ئەوە من خوێنی جەرگم بە چارەم بڕاوەو وام لێ هاتووە . تۆ بە من ئەڵێی بێ دەرد ، بەڵام هەر کەسێ دەردی نەبێ ، خۆزگە لە گەڵ بەردا ئەبووە خەڵوز و گەردو تۆز .

(أ) لای (ک) نوسراوە : ڕەنگش پەیش مەبی ، دەروونم پێ داخ . لای (سها) نوسراوە: ڕەنگش پێش نەبی .

(ب) لای (ک) نوسراوە : چارە ڕەنگینە .

(ج) لای (ک) نوسراوە : دووری . لای (سها)ش هەر وایە .

(د) لای (ک) نوسراوە : پێسە . لای (سها)ش هەر وایە .

(هـ) لای (ک) نوسراوە : شاڵڵا چەنی گڕ ، بە تۆزو گەرد بۆ . لای (سها)ش هەر وایە .

٢ ـ هەر یەندە کەردم[أ] جامەی تەن چاک چاک
پەی[ب] دووری یاران ، خاک وەسەرم ، خاک

٣ ـ مەنیشو وە عەرش ، دودی ئاهی سەرد
وەختەن هەناسەم سەنگ کەرۆ وە گەرد[ج]

٤ ـ مەگەر خوداوەند کەرەم بکەرۆ
تەفرەقەی یاران وەهەم باوەرۆ*

٥ ـ وەرنە جە دەروون پڕ دەردی زامەت
ئایر وارانەن تا[د] ڕۆی قیامەت

جەور = تاوان . گەردوون = ئاسمان . یەندە = ئەوەندە ، هێندە . مەکەردم = ئەمکرد . جامە = لیباس ، جل و بەرگ . چاک چاک = لەت لەت . پەی = بۆ . مەنیشو = دائەنیشم . عەرش = تەخت ، کۆشک . دود = دوکەڵ . وەختەن = خەریکە ، وەختە . سەنگ کەرۆ وە گەرد = بەرد ئەکا بە تۆز . کەرەم = بەخشیش . بکەرۆ = بکات . تەفرەقە = جیابوونەوە ، پرش وبڵاو بوون . وەهەم باوەرۆ = یەکمان خاتەوە . وەرنە = ئەگین . زامەت = زەحمەت . ئایر وارانەن = ئاگر بارانە . تا ڕۆی قیامەت = تا ڕۆژی دوایی .

واتە : لە دەست تاوانی ئاسمان خەمناکم خەمناک . ئەوەندە بەرگی بەرم لەت لەت کرد ، بۆ دووری‌ی یاران خاکم بە سەر بێ . لە سەر تەختی هەناسەی سارد دائەنیشم ، خەریکە هەناسەم بەرد ئەکا بە تۆزوگەرد مەگەر خواکەرەم بکا دۆستانی لێک براو یەک خاتەوە ، ئەگین لە دەروونی پڕ لە دەردی زەحمەتا ، هەر ئاگر بارانە تا ڕۆژی قیامەت .

(أ) لای (ک) نوسراوە : مەکەرون . لای (سها) نوسراوە : مکەرۆ .

(ب) لای (ک) نوسراوە : جە . لای (سها)ش هەر وایە .

- ٧ -

١ ـ خەیاڵم خاڵی نیەن جە خاڵت
فیدای خاڵت بام چەنی خەیاڵت

٢ ـ زوڵفت بە ئامان ، ئامان نە دامان
جەدمای چێشەن ؟ پێت نیەن ئامان

٣ ـ ئەرچی دەهانش ، نامشەن دەهان
هیچ دییار نیەن ، من دانم گییان*

- ٦ -

(ج) لای (ک) نوسراوە : وەختەن جە ئاهم .گەردوون بۆ وەگەرد . لای (سها)ش هەر وایە .

(د) لای (ک) نوسراوە : (تا) پەڕێوە . ڕەنگە هەڵەی چاپ بێ .

* شاعیریکی عەرەب لەم بارەوە ئەڵێ :

وعسی الذی اهدی لیوسف اهله　　واعزه فی السجن و هو غریب
ان یستجیب لنا ویجمع شملنا　　والله رب العالمین مجیب

واتە :

داوامان لەوەی ڕێزی لە یوسف　　نا ، لە زیندانا وەختی بێ کەسی ی
دادمان قەبوڵ کاو یەکمان خاتەوە　　ئەوە هەر خوایە (ئەبێ بیناسی)

مەولەویش بەم شێوە هێناویەتی :

مەگەر خوداوەند کەرەم کەردەوە　　تەفرەقەی یاران جەم ئاوەردەوە
(ل ٥٤٢)

- ٧ -

جەدمای = لە دوای . دەهان = دەم .

واتە : خەیاڵ و کەڵکەڵەم لە خاڵی تۆ خاڵی نیە و بە قوربانی خاڵ و خەیاڵت بم . زوڵفت بە ئامان و دەخیل شۆڕ بۆتەوە بۆ داوێن و ئیتر لە دوای ئەوە بۆ ئامانت نیەو نایەڵی نزیک ببمەوە ، تازە ماری زوڵفت بۆتە پاسەوانی سەرتاپای باڵات . ئەگەرچی دەمیان ناو ناوە دەم ، بەڵام کو: وا من گیانم دەرچوو ، کە چی نە زەردە خەنەیەک نە قسەیەکی لێوە نایە .

* ئەم شیعرەی بەم شێوە نوسینمان لای (سها) هەیە و بەیتی یەکەمی ئەبێتە دوا بەیتی شیعری (خاو جە دیدەم دوور).

پیتی ـ دال ـ

- ۱ -

۱ - دارای خەمانم ......
سەرقەیتولەی خەم ، دارای خەمانم

۲ - خەم بیەن بە مار پەی ڕیشەی گیانم
نێشی خەم شیەن نە ئیستیخوانم

۳ - خەم ماڵ ، خەم میرات ، خەم جیهانمەن
خەم بەختی دەوڵەت جاویدانمەن

۴ - مەتای خەم داروون کاڵا سەد وێنە
سەرمایەم خەمەن ، خەمم خەزێنە

۵ - پادشام خەمەن ، خم بیساطمەن
جە بارگەی گەردون خەم خەڵاتمەن

۶ - سککەی خەمناکیم بە خەمناک کنیا
تەپڵی کوسی خەم ، خەمناکیم ژنیا*

سەرقەیتولە = پێش کاروان ، پێشەنگ . جاویدان = هەمیشەیی . مەتا = (متاع) . واتە کەل وپەل . بیساط = ڕایەخ . کنیا = هەڵکەنرا

١ـ دڵبەر نەداوە ....
دەلیل شی پەی دڵ ، دڵبەر نەداوە

٢ ـ ئاما بە ئاهی[أ] سەردی سیاوە
ئایر نە تۆی دڵ سفتەم وەرداوە

٣ ـ ئەرمەشۆ پەی دڵ ، دڵ وێش نەساغەن[ب]
وەرنە دەروونم پڕ دەردو داغەن

٤ ـ ئەر ئارۆ تاوام ئاویٚ مەرێزوون
ئایر نە پای بەخت سیا مەخێزوون

٥ ـ وەگەر نە تاوام ، نەبی ، نەکریا
سەدکەس تالأن شی ، منیش دڵ بیا[ج]*

- ١ -

واتە : خەمم هەیەو پێش کاروانی خەمم و خەمدارم . خەم بووە بە مار بۆ ڕیشەی گیانم و ئازار یا نوکی تیژی ئەو خەمە گەشتۆتە ئێسقانم . ماڵ و میرات و جیهانم هەر خەمەو خەم بەختی دەوڵەتی هەمیشەییمە . کەل و پەلی خەمم هەیەو کاڵا بە سەد وێنە ، سەرمایەم هەرخەمە و خەمیش خەزێنەمە . پاشام خەمەو خەم ڕایەخمەو لە بارەگای خوادا خەم خەڵاتمە . سککەو دراوی خەمناکیم بەشێوەی خەمناک هەڵکەنراوتەپڵی کووسی خەم و خەمناکیم لێدرا .

* **ئەم شیعرە لە دەفتەرەکەی لای (سبا) وەرگیراوە .**

شایانی باسە میرزا عەبدولقادری پاوەیی بەپارچە هۆنراوەیەکی (٢٤) بەیتی پێشوازی

١ ـ دڵ زەبوونە وێم ....
ڕەنگ زەردو ضایف ، دڵ زەبوونە وێم

- ١ -

لەم غەزەلە کردووە و هەروەها بەیتی یەکەم و دووەم و چوارەمی بەشێوەی تێهەڵکێش هێناوە. بڕوانە دیوانی میرزا عەبدولقادر ل ٥٣ کۆکردنەوەی هادی سپنجی.

- ٢ -

نەداوە = نەیداوە. دەلیل = ڕابەر، ڕێ نیشاندەر. شی = چوو. ئاما = هات. ئایر = ئاگر. وەرداوە =بەرداوە. مەشۆ = ئەڕوا، ئەچێ. پەی = بۆ. وێش = خۆی. نەساغەن =نەخۆشە. وەرنە = ئەگین. ئەرئارۆ = گەر ئەمرۆ. تاوام = توانیم. مەرێزوون = ئەرێژم. مەخێزوون = هەڵئەسێنم. وەگەرنەتاوام = ئەگەر نەمتوانی. نەبی = نەبوو. نەکەریا=نەکرا.

واتە : دڵبەر نەیداوە و ڕابەریشم ناردە لای بۆ دڵ هەر نەیدایەوە. بە هەناسەی ساردی ڕەشەوە هات و ئاگرێکی تری لە نێو دڵی سووتاوم‌دا کردەوە. گەر بۆ لای دڵ ئەڕوا ئەوا دڵ خۆی نەخۆشە و ئەگەر بۆ ناو دەروونیشم دێ ئەمیش پڕ لە دەردو داخە. گەرئەمڕۆ توانیم ئاوێ ئەرێژم و ئاگرێ لە بەختی ڕەش بەر ئەدەم ئەگەر نەیشم‌توانی و، نەبوو، نەکرا، ئەوا هیچ، سەد کەس بە تاڵان چوو، با منیش دڵم برابێ.

(أ) لای (سها) نوسراوە : هەناسەی.

(ب) لای (سها) نوسراوە : دڵ خود وەساغەن.

(ج) لای (سها) نوسراوە : سەدکەس تاڵان بەرد ئێمەیچ دڵ بریا.

(*) ئەم شیعرە لای (سها) شەش بەیتە. بەیتی چوارەمی ئەمەیە :

دڵ ئاست پەی دڵبەر دەلیل پەی ئەزاب   هەرنە ئەزاب بۆ، تا نەڕۆی حساب

٢ ـ نه چای بیٚ ئامان ، سه‌رنگوونه وێم
ئاواره‌ی وڵات (ته‌نجه)و (تونه) وێم

٣ ـ ته‌ن خه‌میده‌ی بار ، مه‌لامه‌ته وێم
شه‌رمه‌نده‌ی ڕۆی حه‌شر قیامه‌ته وێم

٤ ـ یانه‌ی دڵ سه‌یلات خه‌مان ڕه‌فته وێم
کزه‌ی جه‌رگ وه‌گۆش ویٚ شنه‌فته وێم

٥ ـ به کوره‌ی هیجران ، دڵ جۆشیای وێم
به باڵا کاڵای خه‌م پۆشیای وێم

٦ ـ گۆش که‌ڕ ، زووان لاڵ ، چه‌م بیٚ نووره وێم
چوون مه‌جنون شه‌یدا جه له‌یل دووره وێم

٧ ـ یه گشت جه نه دین ، دوور وڵاته وێم
دووریش ، ڕه‌ستاخیز عه‌ره‌صاته وێم

وێم = خۆم . ضایف = لاواز. چا = چاڵ . ته‌نجه = شارێکه‌له‌باکوری وڵاتی مه‌غریب ،له سه‌رته‌نگه‌ی (جبل الطارق). تون = شوێنێکه له نزیکی طه‌به‌سی ئێران. خه‌میده = چه‌ماوه مه‌لامه‌ت = سه‌رزه‌نش . سه‌یلات = لافاو . وه‌گۆش ویٚ = به‌گویٚی خۆی . جه‌نه‌دین = له نه‌بینینی . ڕه‌ستاخیز = هه‌ستانه‌وه ، ڕۆژی زیندوو بوونه‌وه. عه‌ره‌صات = مه‌یدان .

واته : دڵ زیزو ڕه‌نگ زه‌ردو لاواز خۆم . له چاڵی بیٚ ئاماندا نوقم و بیٚ سه‌ره‌و بن خۆم و ویڵ و ئاواره‌ی (ته‌نجه) و (تون) خۆم . باڵا چه‌ماوه‌ی سه‌رزه‌نشت و شه‌رمه‌زاری ڕۆژی دوایی خۆم . ماڵی دڵ به لافاوی خه‌م ڕۆشتوو خۆم و گویٚ له کزه‌ی جه‌رگ بوو خۆم .دڵ دارزاوی

- ٤ -

١ ـ دڵ زەمینەوە ......
مەفرێو مەدۆ وێش زەمینەوە .

٢ ـ چوون طیفلان ماچۆ ، بەو گرینەوە
ئەو خاڵەم مەبۆ ، بەو جەمینەوە

٣ ـ خاکی ڕووی زەمین مەکەرۆ بەکۆ
مەکەرۆش بە سەر هەتا مەتاوۆ

٤ ـ بەزار مەناڵۆ ، مەناڵۆ بە زار
زار زار وێنەی مورغ زەدەی هیجران بار

٥ ـ من واتم دڵە قنجە قنجە بای
بە نیشی ئەڵماس ژاراو ڕەنجە بای

٦ ـ خاڵی بە ڕوخسار زلێخا چارەن
مانگی ڕووی زەمین ، نەقشی ستارەن

- ٣ -

ناو کورەی لێک بڕان خۆم و کاڵای خەم و خەفەت بە باڵا بڕاو خۆم . گوێ کەڕو زمان لاڵ و چاو بێ نوزە خۆم ، وەکو مەجنونی دڵدار لە لەیل بڕاو خۆم. ئەمە هەمووی لە دەردی نەبینین و دوور کەوتنەوەیە لە وڵاتی خۆم کە دووریە کەی کردوومیە ڕاپەڕیوێکی مەیدانی حەشر .

٧ـکیٚ مەدۆ وە دەست چوون تۆ گەدایێ.؟
جە گەدا بەدتەر بیٚ ڕەویەو ڕاییٚ

٨ـ ئەبلە ، مەکەرە خەیاڵانی خام
نمەیۆت وە دەست خاڵی دڵئارام

٩ـ وێت مەدەر وە دەست خوردە خەت و خاڵ
خەیاڵ مەکەرۆت بە کۆگای زوخاڵ

مەفرێو = ئەفرێ. مەدۆ وێش = خۆی ئەدا. طیفلان = منالاْن. ماچۆ = ئەڵێ. جەمین = تەوێڵ ، ناو چاو. مەکەرۆ بە کۆ = ئەکا بە کێو. مەکەرۆش = ئەیکا. مەتاوۆ=ئەتوانیٚ. بە زار مەناڵۆ = بە کزوڵیەوە ئەناڵێنێ. زار زار = کزکز. مورغ = مەل ، مریشک. واتم = ووتم. قنجە قنجە = ئەنجن ئەنجن ، لەت لەت. ستارە = ئەستێرە. کیٚ مەدۆ = کیٚ ئەدا. گەدا = هەژار ، نەبوو. بەدتەر = خراپتر. ئەبلە = نادان. مەکەرە =مەکە. نمەیۆت = نایەت. خوردە = وردە. مەکەرۆت = ئەتکا.

واتە : دڵ باڵ ئەگریٚ و هەڵئەفڕێتە سەر زەوی. هەروەکو منالاْن بە دەم گریانەوە ئەڵێ: ئەو خاڵەم ئەویٚ بە ناو چاوەوە. خاکی سەرزەوی کۆ ئەکاتەوە و هەتا ئەتوانیٚ ئەیکا بە سەریا. بە کزوڵیەکەوە ئەناڵیٚ، کزکز وەکو مەلی دوورکەوتە. ووتم ئەی دڵ لەت لەت و ئەنجن ئەنجن بی و بە نوکی تیژی ئەڵماس ڕەنجت بە ژاراو بیٚ. خاڵێک کە بە ڕووی زلێخاوەیە ، ئەوە مانگی ڕووی زەوی و نەخشی ئەستێرەیە. کیٚ ئەیدا بە دەست هەژارێکی وەک تۆوە ، تۆی شێوەو ڕەفتار لە هەژار خراپتر ئەی نەفامی نادان خەیاڵی خاو نەکەی ، هەرگیز خاڵی دلاْرامت نایەتە دەست. خۆت مەدە بە دەست وردە خەت و خاڵەوە ، خەیاڵ وەکو خەڵوز ئەتسوتێنیٚ.

- ٥ -

١ـ دڵە ئەر ناڵەت ....
واچمێ جە گەردوون ، بویەرۆ ناڵەت[أ]

٢ـ جە ئەزەل بەی تەور نوسییان تاڵەت
چ سوود مەدۆ پێت ، ئەی شیفاو لاڵەت ؟

٣ـ گەردوون کەی بە قەید ئاهی سەردەوەن ؟
داخم ، ئای چەند داخ [ب] ، نە تۆی پەردەوەن

٤ـ ئەر وەناڵەو دەرد کەس خەلاص مەکەرد
مەجنون جە کۆی نەجد کەی مبی وە گەرد ؟

٥ـ بێ سوودەن دەعوای خەلاصی کەردەن
خاس ئێدەن ئاوات وازی وە مەردەن

٦ـ بێ ڕای ، چوون چەرخ غەضەب گرتەن لێت
کەی سوود مەووینی تۆ جە مایەی وێت ؟

واچمێ = بڵێین. بویەرۆ = چاوپۆشی بکە ، ڕابوریێ. بەی تەور = بەم چەشنە. تاڵە = طالع، بەخت . مەدۆ = ئەدا. کەی بە قەید = کەی بە تەنگ . خەلاص = ڕزگار. نەجد = سەرزەوی بەرز ، مەبەست ئەو کێوەیە کە مەجنون ژیانی تیا بە سەر ئەبرد . نمەبی = نە ئەبوو . دەعوا = داوا . خاس ئێدەن = چاک وایە . وازی = بخوازی . بێ ڕای = بێ ڕێگەی ، مەبەست وێڵ و سەرگەردانیە . مووینی = ئەبینی . وێت = خۆت .

- ٦ -

١ـ دڵە بەزەیش ئاما بە وێشدا [أ]
شەوان مەناڵۆ چوون نەی نەجێشدا [ب]

٢ـ وەڵڵا [ج] حەقش هەن سەخت جەفاش بەردەن
بە جەفا چەند ساڵ، وەفاش پەروەردەن

٣ـ دوور کەفتەن جەزێد قەومان و خوێشان
تا مەگەر جارێ نازش بکێشان

٤ـ ئاخر نازش کەرد جە لای نازارش
نازش بێ بەر بی، چون بۆ قەرارش ؟

٥ ـ با ناڵەش بەرز بۆ، ڕەنج بێ بەربیەن
بێ قەدرو قیمەت دەربەدەر بیەن

- ٥ -

واتە : دڵەکەم ئەگەر ناڵەو هاوارت لێوە دێ، با بەگەردوون بڵێین چاو پۆشی لێ بکات. بەڵام تۆ هەر لە ئەزەڵەوە بەختت وای هێناوە، ئیتر شیفاو لالآنەوە چ قازانجێکت پێ ئەگەیەنێ. گەردوون کەی بە تەنگ ئاهی ساردەوەیە ؟، ئای داخەکەم من چەند داخی شاراوەم لە دووتوێی پەردەدا هەیە. ئەگەر بە ناڵەو دەرد خەڵک ڕزگار ببێ، مەجنون بە چیای نەجدەوەکەی ئەبوو بە تۆزوگەرد ؟ داوای ڕزگار بوون سوودی نیەو چاک وایە ئاوات بە مردن بخوازی. ڕێگات وێڵەو سەرگەردانی بۆیە چەرخی زەمانە غەزەبی لێ گرتووی، تۆ کەی لە سەرمایەی خۆت سودوقازانج ئەبینی. ؟

- ٦ -

١ـدڵه بەزەیش ئاما بە وێشدا [أ]
شەوان مەناڵۆ چوون نەی نەجێشدا [ب]

٢ـوەڵڵا [ج] حەقش هەن سەخت جەفاش بەردەن
بە جەفا چەند ساڵ ، وەفاش پەروەردەن

٣ـدوور کەفتەن جەزێد قەومان و خوێشان
تا مەگەر جاریٚ نازش بکێشان

٤ـئاخر نازش کەرد جە لای نازارش
نازش بیٚ بەر بی ، چون بۆ قەرارش ؟

٥ ـ با ناڵەش بەرز بۆ ، ڕەنج بیٚ بەربیەن
بیٚ قەدروقیمەت دەربەدەر بیەن

- ٥ -

واته : دڵه کەم ئەگەر ناڵەو هاوارت لێوه دێ ، با بەگەردوون بڵێین چاو پۆشی لیٚ بکات. بەڵام تۆ هەر لە ئەزەڵەوه بەختت وای هێناوه ، ئیتر شیفاو لاڵانەوه چ قازانجێکت پیٚ ئەگەیەنیٚ. گەردوون کەی بە تەنگ ئاهی ساردەوەیە ؟، ئای داخە کەم من چەند داخی شاراوەم لە دووتوێی پەردەدا هەیە . ئەگەر بە ناڵەو دەرد خەڵک ڕزگار ببیٚ ، مەجنون بە چیای نەجدەوەکەی ئەبوو بە تۆزوگەرد ؟ داوای ڕزگار بوون سوودی نیەو چاک وایە ئاوات بە مردن بخوازی . ڕێگات وێڵەو سەرگەردانی بۆیە چەرخی زەمانە غەزەبی لیٚ گرتووی ، تۆ کەی لە سەرمایەی خۆت سودوقازانج ئەبینی . ؟

١ـ دڵە بەشقی حەق مەبە سەرگەردان
مەشۆ نە جامەی گرۆی بیٚ دەردان

٢ـ بیٚ دەردان داران دڵیٚ وێنەی سەنگ
بە هیچ خاس و گەست، نمەیان وە تەنگ

٣ـ نە پەروای نەدین، دڵبەرشانەن
نە سەودای کەسیٚ نە سەرشانەن

- ٥ -

(أ) لای (سها) نوسراوە : واچمیٚ بویەرۆ جە گەردوون ناڵەت.
(ب) لای (سها) نوسراوە : داخمای چەند داخش.

- ٦ -

ئاما بە وێشدا = هاتەوە بە خۆیدا. مەناڵۆ = ئەناڵێنیٚ. نەجێشدا = لە جێگەی خۆیدا.
بەردەن = بردووە. زێد = نیشتمان. بکێشان = بکێشن.

واتە : دڵم بەزەیی هاتەوە بە خۆیدا و شەوانە لە جێگەی خۆیدا وەک (نەی) ئەناڵێنیٚ. بە خوا مافی خۆیەتی کە وابکات چونکە ژیانی بە دەردو ئازار بە سەر بردووە و چەند ساڵە وەفای بە جەفا پەروەردەیە. دوورکەوتۆتەوە لە نیشتمان و خزم و کەسەکانی، مەگەر جاریٚ ڕێکەویٚ نازی بکێشن. لە ئەنجامدا نازی خۆی لای نازدارە خۆشەویستەکەی کرد، کە چی نازەکەی هیچ بەرهەمی نەبوو ئیتر چۆن ئارامی لە بەر نەبریٚ؟. با هەر ناڵەو هاواری بەرز بیٚ. هەقیەتی چونکە ڕەنج بێوەر بووە، بیٚ ڕێزو دەربەدەر بووە.

(أ) لای (سها) نوسراوە : بەوێدا. (ب) لای (سها) نوسراوە : نە جێدا.
(ج) لای (سها) نوسراوە : باللە.

۴ ـ شەوان تا بە ڕۆ ، ڕۆان تا بە شەو
هیچ نمەزانان غەیر جە خورد و خەو

۵ ـ بێزار بە جە دین ئەو ناجەستانە
ئەو دڵ سەنگانە (أ)، بیٚ دەرد خەستانە

۶ ـ باموودام جە دوود (ب) دەرونت پەڕبۆ
لێوت جە شەربەت شەوناڵین تەڕبۆ

بەشقـی حـەق = بە عەشقی خوا . مەشۆ = مەڕۆ . جامە = بەرگ . خاس = باش . گـەست = بیٚ بـایـەخ ، خـراپ . نمەیـان = نایەن . پەروا = ترس ، سڵ کـردنەوە . نمەزانان = نازانن . غەیر = جگە . خورد = خواردن . جەست = بەرز . ناجەستە = نزم . خەستە = ماندوو . باموودام = هەمیشە . دوود = دوکەڵ . پەڕ = پڕ .

واتە : دڵەکەم لە عەشقی خوا سەرگەدان مەبەو مەچۆرە بەرگی ئەوانەی کە دەردیان نیە .بیٚ دەردان دڵیان وەکو بەرد وایە و بە هیچ کەسیٚ چ باش وچ بیٚبایەخ نایەن بە تەنگەوەو بیٚ پەرۆشن . نە گوێ یان لە بینینی دڵدارەکەیانەو نە سەوداو خۆشەویستی کەسێکیان لە دڵدایە. شەو تا ڕۆژ ئەبێتەوەو ڕۆژیش تاکو شەو جگە لە خەوو خواردن هیچ شتێکی تر نازانن . تۆش بێزار بە لە دیەن و بینینی ئەو خەڵکە نزم و بیٚ نرخانە ، ئەو دڵ بەردانەی کە بیٚ ئەوەی دەردو ئازارێکیان چەشتبیٚ هەروا شەکەت و ماندوون . هەمیشە دەروونت پڕ بیٚ لە دووکەڵ و لێوت بە شەربەتی شەو ناڵین تەڕ بیٚ .

(أ) لای (سها) نوسراوە : تەنگانە .

(ب) لای (سها) نوسراوە : دەرد .

١ ـ دڵە بیٚ نازەن ....
ناز پەروەر بیەن ، ئیسە بیٚ نازەن

٢ ـ کەفتەی بیٚ قیمەت بێزیای ڕازەن
ئاوارە مەبۆ ، هەر نە پەروازەن

٣ ـ مەیۆ نە پەرواز من گرتەن باڵش
ناز پەروەر بیەن پەشێوەن حاڵش

٤ ـ ئەرمن نازم هەن ، ئەر نازم نیەن
جە خاکْ پای دۆس ، پەروازم نیەن

٥ ـ من ڕازیم بە جەور جەفای بیٚ نازیی
دڵ ئازار بیەن پێش نیەن ڕازیی

کەفتەی = کەوتووی . بێزیای = بێزراوی ، لەبەر چاو کەوتووی . مەبۆ = ئەبیٚ .
پەرواز = فڕین . مەیۆ = دێت . بیەن = بووە . پێش = پیٚی .

واتە : دڵە بە ناز پەروەردە کەم ئێستە بیٚ ناز بووە . بیٚ نرخ و بایەخ کەوتووەو کەڵکی قسەو ڕازی پێوە نەماوە . وێڵ و ئاوارەیەو هەر لە هەوڵی باڵ گرتنەوەدایە . هەر ئەیەویٚ بفریٚ و من باڵی ئەگرم ، بە ناز پەروەردە بووەو حاڵی تێک چووە . ئەگەر نازم هەیەو ئەگەر نیمە لە خاکی بەر پیٚی یاردا دەرچوونم نیە . من بە سزاو دەردی چەوسانەوەی بیٚ نازیی ڕازیم ، بەڵام دڵ نازپەروەر بووە و ڕازی نابیٚ .

١ـ دڵە تۆ جە تەوق ....
مەتەرس جە ئاهر [أ] ، خەوف مەکەر جە تەوق

٢ـ پەروانە دەستور بسۆچە جە شەوق [ب]
شەوقی ئەو [ج] ئایر لێت مەبۆ [د] بە زەوق

٣ـ پەروانە جە پەی هەوای دۆسەوە
پەی دۆس مەگێڵۆ وە کەڵپۆسەوە

٤ـ وێش مدۆ بە شەم ، ئەو بە بیٚ درەنگ
مەبۆ بە زوخاڵ جێش [هـ] نمەیۆ دەنگ

٥ـ دڵ ئەر عاشقی چوون پەروانە بە
وەرنە شۆ ساکن ، وێران یانە بە

تەوق = ئابڵوقە ، مەبەست زیندانە . مەتەرس = مەترسە . خەوف = ترس . مەکەر = مەکە . دەستور = شێوە . بسۆچە = بسوتیٚ . شەوق = تیشک . ئایر = ئاگر . لێت مەبۆ = لێت ئەبیٚ . مەگێڵۆ = ئەگەریٚ . کەڵپۆس = پێستی کەڵ ، بەرگێکە لە پێستی ئاژەڵ دروست ئەکریٚ بۆ لە بەرکردن . وێش مدۆ بە شەم = خۆی ئەدا بە مۆم . جێش نمەیۆ = لیٚی نایە . وەرنەشۆ = ئەگین برۆ . ساکن = ئارام بگرە ، دانیشە . یانە = ماڵ .

واتە : دڵەکەم تۆ لە زینداندا ترست لە ئاگر نەبیٚ و سڵیش لە زیندان مەکە . بە شێوەی پەروانە لە بەر تیشک و روناکی بسوتیٚ ، چونکە تیشکی ئەو ئاگرە لێت ئەبیٚ بە شادی و خۆشی . پەروانە بۆ ئارەزوی خۆشەویستەکەی بە کەڵپۆسەوە ئەگەریٚ . خێراو بیٚدوا کەوتن خۆی

- ١٠ -

١ـ دڵە تۆ وەتیر ....
ناشی کەماندار بپێکوت وە تیر

٢ـ پەریێ بەینەتان شێت مەبی و زویر
دۆسی بەینەت دار ، نمەگنۆت نە ویر

٣ـ ئەگەر تۆ پێتەن زەرەی عەقڵ و فام
پەریێ بەینەتان ، شێت مەبە سەر سام

٤ـ دۆسی بیێ بەینەت سزا مەدۆ پێت
بە زبان ماچۆ سەرم هانە ڕێت

٥ـ لەعنەت بۆ لێشان قەومی بیێ وەفا
هەر ڕۆ بە ڕەنگیێ مەنمانان جەفا

- ٩ -

ئەداتە بەر مۆم و ئەبیێ بە زوخاڵ بە بیێ ئەوەی هیچ دەنگی لێوە بیێ. تۆیش دڵە کەم ئەگەر دڵداری وەکو پەروانە بەو ئەگەر وایش نیت ئەوا بڕۆ ئارام و بیێ دەنگ دانیشەو هەر ماڵ وێران بە .

(أ) لای (ک) نوسراوە : جە ئایر .

(ب) لای (ک) نوسراوە : بە شەوق .

(ج) لای (ک) نوسراوە : ڕووی .

(د) لای (ک) نوسراوە : ببۆ .

(هـ) لای (ک) نوسراوە : لێش . ئەم وشە لای (سها) پەڕیوە .

٦ـ ئەگەر بێ بەینەت ببان هەزارێ
گشت بان بە قوربان یەک بەینەت دارێ

- ١١ -

١ـ دڵەی دەردینم ....
هەی دڵەی پڕ داخ ، دایم دەردینم

٢ـ مەکانی کێشان ئاهی سەردینم
بە بای ستێزەی ، تەن کۆی نەفتینم (أ)

٣ـ تاکەی مەنمانی جەفا بە حاڵم.؟
مەوینی چوون کۆ جەلات زوخاڵم

- ١٠ -

ناشی = نەزان و تازەکار . بیێکوت = بتپێکێ . بەینەت = بەین و پەیوەندی . نمەگنۆت نەویر = لە بیرت ناکا . مەدۆ = ئەدا . ماچۆ = ئەڵێ . مەنمانان = ئەنوێنن .بیان = ببن

واتە : دڵەکەم تۆ تیری دەستی کەسێکی نەزان و تازەکار بتپێکێ باشە ، چونکە بە شەرت و بەینی دۆستان شێت و دڵگران ئەبی ، بەڵام ئەوانەی خاوەنی شەرت و بەینن هەرگیز لە بیرت ناکەن . ئەگەر تۆزێ ژیری و هەستت هەیە ، بۆ شەرت و بەینیان شێت و سەرسام مەبە. دۆستێ کە شەرت و بەینی نەبێ سزات پێ ئەگەیەنێ ، چونکە هەر بە سەرەزارەکی ئەڵێ سەرە لە رێتایەو بەڵام لە دڵدا وانیە . خێڵی بێ وەفاو پەیمان نەفرەتیان لێ بێ ، چونکە هەر رۆژێ بە جۆرێ جەفا ئەنوێنن . ئەگەر بێ شەرت و بەین ببن بە هەزاریش ، هەر هەموویان بە قوربانی شەرت و بەین دارێ بن .

۴ ـ پەی چی مەوینون، بەختی سیای تۆ
ستارەی وەشووم، بەختم ضیای تۆ

۵ ـ منەت مەبەروون، ئەوەند زامەت لێت[ب]
پاسە بەختی تۆن، هێمای کەمەن پێت*

- ۱۲ -

۱ ـ دڵە دەردی دوون ....
بۆ، مبە وە تەنگ جەفای دەردی دوون

- ۱۱ -

دایم = هەمیشە. مەکان = شوێن، جێگە. ستێزە = دەمە دەم، شەڕ. مەنمانی = ئەنوێنی. زوخاڵ = خەڵوز. مەوینوون = نابینی. مەبەروون = ئەبەم. پاسە = ئاوا. هێمای = هێشتا.

واتە : دڵەی دەردەدارم، ئەی دڵەی پڕ لە داخ و هەمیشە دەردەدارم. جێگەی هەڵکێشانی هەناسەی سەردم، بە بای شەڕ و دەمەدەم لاشەم بوەتە چیای نەوتین. تاکەی دەردو جەفا ئەنوێنی بە حاڵم ؟، نابینی کە وەکو چیای خەڵوزم لێ هاتووە لە لات. بۆچی سەیرم ناکەی بەختی ڕەشی تۆ بوو بەختی منی بردوو ئەستێرەی ژیانی شوم و نەگیەت کردم. منەت ئەبەم ئەوەندە زەحمەتت ئەدرێ و ئازارت پێ ئەگا، چونکە بەختی خۆتە و هێشتا ئەوەش کەمەبۆت.

(أ) لای (سها) نوسراوە : گەردینم.

(ب) لای (سها) نوسراوە : جێت.

* لە دەست نوسەکەدا نوسراوە (زامەت پێت ، کەمەن پێت) دیارە هەڵەیە. چونکە (پێت) ڕەدیفەو زامەت و کەمەن ئەبنە قافیە، کە ئەمانیش جووت نابن. بۆیە بەم شێوەی لێ بکرێ جێگەی خۆی ئەگرێت.

٢ ـ وێت مەکەر بە چنگ خاری خەم ، زەبوون
بێ پەروا نیشە تا چوون مەبۆ چوون

٣ ـ ئەر خەم و خەیاڵ ، چوون کۆ لێت بارەن
ئەر شادییش مەبۆ ، هەزار هەزارەن [أ]

٤ ـ ئاخر هەر دووشان بە بێ مودارا
مەویەران چوون باد ، بێ سوود وە سارا

٥ ـ سا بە بێ سوودەن [ب] خەم و شادیی دوور
بۆ ، تاپەی شادییش بنیەم بەندی جوور

٦ ـ گەردەن نیهادەی بەندی قەزاش بە
بێ پەروا جە بەند ڕشتەی ڕەزاش بە

دوون = سوک و بێبایەخ . بۆ = وەرە . وێت مەکەر = خۆت مەکە . خار = دڕک. زەبوون = بێ دەستەڵات . نیشە = دانیشە . بەیۆ = بێت . مودارا = وەستان ، ئارام . مەویەران = تێ ئەپەڕن . باد = با . سارا = دەشت . بنیەم = دانێم . نیهادە = دانان . ڕشتە = هۆنراو، دارێژراو

واتە : دڵەکەم ، وەرە بە دەست دەردو ئازاری بێبایەخەوە تەنگ مەبە. بە چنگی دڕکی خەم و کەسەر خۆت بێ تواناو بێ دەستەڵات مە کە ، بێ خەم دانیشە تا بزانین چۆن ئەبێ چۆن . ئەگەر خەم و خەیاڵ وەکو کێو لە سەرت بارەو شادیشت هەزار بۆ بێتە دەست دواجار هەردوکیان واتە خەم و شادی بێ ئەوەی لە لات بمێننەوە هەر وەکو با تێئەپەڕن و ڕوو لە دەشت و دەرئەکەن . خەم و شادیی هەردووکیان لە دوورەوە بێ کەڵکن ، وەرە تا بۆ شادییەکەی جۆرە داوێکت بۆ دانێم . تۆیش گەردن و ملت لە داوی قەزای دابنێ و بێ خەم لە داوی هۆنراوەی ڕەزایدا خۆت بگرە .

- ١٣ -

١ ـ دڵه زارییش کەرد ....
وەختی مەرگش بی ، ڕۆیْ زارییش کەرد

٢ ـ ناگا کەسیْ لێش تکای زارییش کەرد
بەو تکا جه مەرگ نیگا دارییش کەرد (أ)

٣ ـ جه (ب) پەی دیدەی بەد نیگاش نیان بی
نیانش بەی تەور ، بەستەی گییان بی

٤ ـ فیدای نیگاش بام بیم به فەریاد ڕەس
یاوام به فەریاد جه ئاخەر نەفەس

- ١٢ -

(أ) لای (سها) نوسراوه : ئەر شادیی پێش بۆ هەزار هەزارەن .

(ب) لای (سها) نوسراوه : سابیْ مداران .

- ١٣ -

لێش = لێی . نیگاداری = چاو دێری . نیان = نیهان ، نهێنی، نادیار. بەسته = بەسراوه.
فەریاد ڕەس = بەهاوارەوه هاتوو . یاوام = گەشتم . ئاخەرنەفەس = دوا هەناسه.

واته : دڵه کەم ڕۆژیْ شیوەن وگریانی دەست پێکرد ، دیارەکاتی مردن و نەمانیەتی . له ناکاودا کەسێک تکای شیوەن وگریانی لیْکردو بەو تکایەش له مردن چاودێری لیْکرد . له بەر چاوی بەد وخراپ ئەبوایه ڕوانینه کەی نهێنی بوایه ، به شێوەیەکی وا نهێنی بوایه که به گیانیەوه ببەسرایه . به قوربانی تەماشا کردنی بم که به هاوارمەوه هات . له سەرەمەرگ و دواهەناسەمدا فریام کەوت . مەبەست ئەوەیه له مردن ڕزگاری کردم .

(أ) لای (ک) بەم شێوه نوسراوه که پێم وایه ڕاسترە :

- ۱۴ -

۱ ـ دڵە زامێ نۆ ....
ضایف و زەبوون ، زەدەی زامی نۆ

۲ ـ چەند تیری کاریت نە دڵ گرتەن کۆ
ئاخ پەی بەختی من ، دڵە داخ پەی تۆ

۳ ـ من زارو خەمناک ، زەدەی تیری خار
پێکیای پەیکان ، تایفەی کوففار

۴ ـ دەروون سیا داخ سوچیای خەمان
بێ زەوق و کەم چاخ خاری ستەمان (ب)

۵ ـ کەردات وەسەر مەشق زەمانەی بێ شۆ
ئاخ پەی بەختی من ، دڵە داخ پەی تۆ

- ۱۳ -

جەناگا کەسێ نیگای زاریش کەرد   بەو نیگا جە مەرگ ، نیگاداریش کەرد

و اتە: لە ناکا کەسێک سەیری شیوەن و گریانەکەی کرد و بەو سەیر کردنەش چاودێری کرد لە مردن .

لە لای (سها)ش هەروا نوسراوە .

(ب) لای (سها) نوسراوە : چە .

۶ ـ فرەم وات دڵە ، مروەتەن ئامان
بۆ ، مەوزەم نەگێج ، بەحری بێ سامان

۷ - هەریەند تاوی عیشق نە دەروون خڕیای
تا وە شۆڵەی ، شەمع چراخان گڕیای

۸ ـ تەن بی وەزوخاڵ سیا سفتەی کۆ
ئاخ پەی بەختی من ، دڵە داخ پەی تۆ

۹ ـ ئایری دووریت سەرکەردەن نە دڵ
جەرگم چوون کەباب پێکییان وە چڵ

۱۰ ـ نازاران بە خەشم غەضەب گێرتەن لێم
بێ وەرمیی شەوان ، بیەن وە خدێم

۱۱ ـ جە تاوی زوڵفان سیای عەنبەر بۆ
ئاخ پەی بەختی من ، دڵە داخ پەی تۆ

۱۲ ـ حەکیمان مەیان مەوینان سزام
شادەت ماوەران وەسفتەی سیام

۱۳ ـ دەیسە بگێرە دەست بە زامەوە
بە زامی خەدەنگ نەونەمامەوە

۱۴ ـ هەر یەند کێشە ئاە ، شەوان تابە ڕۆ
ئاخ پەی بەختی من ، دڵە داخ پەی تۆ *

نۆ = نـویێ ، تـازە . ضایف = لاواز . زەبوون = بـێ دەستەڵات ، داماو . خار = دڕک . پەیکان = تیر کوففار =کافرەکان . سوچیا = سوتاوو . چاخ = بە دەمـاخ . شۆ = هاوڕێی ووشەی شەرتە (شەرت و شۆ). فرەم وات = زۆرم ووت . مروەت = پیاوەتی . بۆ = وەرە مەوزەم = مەمخە . خرپا =کۆ بویەوە . خڕ =گرد ،کۆ . شۆڵەی شەمع = تیشکی مۆم . زوخاڵ = خەڵوز. سیا = ڕەش . سفتە = سوتاو. ئایر = ئاگر. پێکیان = پێکرا. چڵ = قیسپ مەیان = دێن . مەوینان = ئەبینن . شادەت = شـەهـادەت، گەواهی . ماوەران = دێنن . دەیسە = دیسان . بگێرە = بگرە . یەند = ئەوەندە . کێشە = هەڵکێشە .

واتە : دڵەکەم لاوازو داماوی دەستی زامێکی تازە بوو . چەند تیری کاریگەرت لە دڵتا کۆ کردۆتەوە ، ئاخ بۆ بەختی من و دڵە داخ بۆ تۆ . من زەبوون و خەمناک و تیری دڕک لێدراوم، پێکراوی تیری دەستە و تاقمی کافرەکانم . دەروون ڕەش داگەڕاوو سووتاوی گڕی خەمەکانم، بێ شادی وکەم دەماخی دەستی دڕکی تاوانەکانم . کردت بە پێشڕەوی دەورو ڕۆژگاری بێ پەیمان و مەرج ، ئاخ بۆ بەختی خۆم دڵە داخ بۆ تۆ . ئەی دڵ زۆرم پێ ووتی دەخیلتم ڕۆژی پیاوەتیە ، وەرەو مەم خەرە گێژاوی دەریای بێ سامانەوە . ئەوەندە تین و تاوی خۆشەویستی و ئەڤین لە دەروونمدا جەمی بەست تاکو بە تیشکەکەی مۆمی چراخانەکان داگیرسان . لەش بوو بە خەڵوز و وەک کێوێکی ڕەشی سووتاوی لێ هات ، ئاخ بۆ بەختی من دڵە داخ بۆ تۆ . ئاگری دووریت لە دڵ سەری کرد ، جەرگیشم وەکو کەباب درا لەسێخ و قیسپ . نازدارەکان ڕقیان هەڵساوەو لێم چوون بە قینا بێ خەوی‌ی شەوان بۆتە هاوڕێ و هاوڕازم . بێ داوی زوڵفە ڕەشەکانی بۆن عەنبەرینت ،کارێکم بە سەر هاتووە مەگەر هەر بڵێم ئاخ بۆ بەختی خۆم و دڵە داخ بۆ تۆ . کە پزیشکەکان دێن و سزاو ئازارەکەم ئەبینن ،گەواهی لە سەر شوێنی سووتاوی ڕەش داگەڕاوم ئەدەن . جارێکی تر دەست بگرە بەو برینەوە ، برینی جێگە تیری دەستی نەمامێکی تازە هەڵچوو. شەوان تا ڕۆژئەبێتەوە هـەر ئـاهو هـەناسەی سـارد هـەڵکێشە،ئـاخ بۆبەختی من ودڵە داخ بۆ تۆ.

ئـەم شیعـرەش یەکێکە لەو شیعرەکەمانەی بێسارانی کە پشووی تێیدا درێژە ، وەهەروەها

- ١٥ -

١ ـ دڵە لاڵ خاسەن ....
زووان بەستەی لەنگ و لاڵ خاسەن

٢ ـ جە بێ بەینەتان بەین بەتاڵ خاسەن
جە لای دڵ خاران خەم خەیاڵ خاسەن

- ١٤ -

بە نیوە بەیتی (ئاخ پەی بەختی من دڵە داخ پەی تۆ) کە پێنج جار ووتویەتیەوە لە شێوەی شیعرەکانی تری دەرچووە. دیارە ئەو زامە تازەی کە ئێشی بە دڵی گەیاندوە زۆر کاریگەر بووە، هەر بۆیە مرواری فرمێسکی زیاتری پێ هەڵرشتووە. شاعیر گفتوگۆ لەگەڵ دڵیدا ئەکات، یا بڵێین سەرکۆنەی ئەکات لە سەر ئەوەی کە شاعیر بە گڕی ئەڤینی مەجازی گڕ تێ بەرنەدا. ئەم جۆرە خۆشەویستیەشی بە دەریای بێ سامان داوەتە قەڵەم و داوا لە دڵی ئەکات کە نەیخاتە گێژاوی ئەم دەریایەوە. چونکە هیچ قازانجێکی تیا نابینێ جگە لەوەی کە هەر بناڵێنێ و بڵێ:
ئاخ بۆ بەختی خۆم.

دوای ئەم سەرکۆنەیە هەواری ئەڤینێکی تری بۆ دیاری ئەکات، هەر چەندە لێرەش هەر ئەبێ ئازار بچێژێ، بەڵام سامانێکی دەست ئەکەوێت و قازانجی لێ ئەکات، چونکە ئازارەکە بە دەستی (نەونەمامێکەوە)یە، کە نەونەمامیش لە پێگەشتن و بەرهەم دان دایە. وە دیسان سکاڵا لە بەختی خۆی ئەکات لە بەر ئەوەی کە تەمەنێکی زۆری لەگەڵ ئەڤینی پێشودا بە سەر بردووەو خۆی بە زیان لێکەوتوو ئەزانێ.

(أ) لای (سها) نوسراوە: باری ستەمان.

٣ـ جەستەی بێزاریت سەنگەسار خاسەن
گڵکۆی نەدیەنت ، نادیار خاسەن

٤ـ دیدەی نەمینت بە بیٚ نوور خاسەن
جە وەقتی جەولان نور جەی دوور خاسەن

٥ـ ساکە تۆ وێت دی بەیَ حاڵ و وێنە
هیچ بە قەول و فیعل ئیقرار مەبینە

دڵ خاران = ئەوانەی دڵیان وەکو درک وایە . خەم = چەماوە . سەنگەسار = بەردباران . نەدیەنت = نەبینراو . نەمینت = تەڕت . جە وەقتی = لە کاتی . جەولان = تاوی غار ، پڕ تاو. وێت دی = خۆت بینی . قەول و فیعل = قسەو کردار . ئیقرار = دان پیا نان .

واتە : دڵە کەم هەر زمان گرتن و لاڵ و قسە نە کردن چاکە . لە گەڵ ئەوانەی خاوەنی شەرت و بەین نین هەڵوەشاندنەوەی پەیمان چاکە و لە لای ئەوانەش کە دڵیان وەکو درک وایە خەیاڵی چەوت و چەماوە چاکە . لەشی بێزارو جارستت بۆ بەرد باران کردن چاکە ، گۆڕی نەبینراوت ون و نادیار بیٚ چاکە . چاوی تەڕو گریاناویت بیٚ تیشک و ڕوناکیی بێت چاکە و لە کاتی تاوی غاردا تیشک هەر لە دوورەوە بیٚ چاکە نەک لە نزیکەوە ،[مەبەستی ئەوەیە کە لە کاتێکدا بە پەلە بەرەو مردن ئەچیت چاوەکانت نابینا بن چاکترەو تیشکیان نەبێت ، چونکە سوارێک لە کاتی تاوی غاردا ئەگەر تیشک نزیک چاوی بکەوێتەوە هەڵئەدێریٚ ، تۆیش کە بەرەو مردن ئەچیت با چاوت تروسکەیان تیا نەمێنیٚ ، نەک بەو تروسکە شۆخیٚ ببینن و جوانیی شۆخەکە گیانت لیٚ بسێنیٚ .]

پاشان کە خۆت بەم حاڵ و شێوە بینی ئیتر بە قسەو ڕەفتاری کەس بڕوا مەکە .

١ ـ دڵەی من جە بێخ ....
بەندی [أ] دڵەی من کەندشان جە بێخ

٢ ـ بە گاز گرتشان [ب]، بڕاشان [ج] بە تێخ
نمەکشان شانا پێکاشان وە سێخ

٣ ـ کورەشان چنی جە بەرزە بایر
سێخ چەنی کەباب داشان بە ئایر

٤ ـ سێخ چەنی کەباب گڕگڕ مگڕیا
هیجرانی قەلبم [د] جێش نمەبڕیا

کەندشان = هەڵیان کەند. گیرتشان = گرتیان. بڕاشان = بڕییان. شانا = وەشاند. پێکاشان = هەڵیان پێکا. کورەشان چنی = کورەی ئاگریان هەڵچنی. بایر = کەلاوە. داشان = دایان. ئایر = ئاگر. چەنی = لەگەڵ. مگڕیا = ئەگڕیا. هیجرانی قەلبم = دووری دڵەکەم. جێش = لیٚ ی. نمەبڕیا = نەئەبڕا.

واتە : بەندی دڵمیان لە ڕیشە دەرهێنا. بەگازگرتیان و بە تێخ بڕی یان ؛ خوێیان پیا وەشان و دایان لە سێخ. لە کەلاوەو وێرانەیەکی بەرزەوە کورەی ئاگریان بۆ دامەزراند و سێخ و کەبابیان پێکەوە دا لە ئاگر. سێخەکەش وەکو کەبابەکە گڕگڕ گڕی لیٚ هەڵئەسا ، هێشتا لەگەڵ ئەوەش‌دا داخی دووری خۆشەویستەکەمی هەر لیٚ نابڕیٚ.

(أ) لای (سها) نوسراوە : بەزەی. لای (ئە) نوسراوە = بە زۆر.

(ب) لای (سها) نوسراوە : بەگازشان گرت. لای (ئە)ش هەر وایە.

١ـ دڵە ناڵەتەن ....
دیسە بناڵە چاخی ناڵەتەن

٢ـ سەرت داخ کەران ، یە چە حاڵەتەن؟ (أ)
مەر دنیای فانی (ب) نە قەباڵەتەن ؟

٣ـ دانگیٚ شەو مانۆ ، بیٚدار بەر جە خەو
دۆس مەدارۆ دۆس ، ناڵەی نیمەشەو

٤ـ سوب سەحەرگاهان بە ئەو لاڵەوە
بە ئەسرین گەرم (ج)، ئاهو ناڵەوە

٥ـ ئەگەر سۆزیٚ هەن جە ناڵەتەدا
بەزەییش مەیۆ وە تاڵەتەدا

- ١٦ -

(ج) لای (سها) نوسراوە : برێشان .
(د) لای (سها) نوسراوە : قیبلەم . لای (ئە)ش هەر وایە و هەروەها لە باتی (سێخ چەنی کەباب) نوسراوە (کەباب چەنی سێخ) .

- ١٧ -

یە = ئەمە . قەباڵە = تاپۆ . دانگیٚ = بەشیٚ . مانۆ = ماوە . بێدار بە = هەڵسە ، هوشیار بە . سوب = بەیانی . ئەسرین = فرمێسک . مەیۆ = دێت . تاڵە = طالع ، بەخت .

واتە : دڵە کەم دیسان وەختی ناڵەناڵتەو بناڵێنە . سەرت داخ بکەن ، جا ئیترئەوە کەی حاڵە تۆ

- ١٨ -

١ ـ دڵە هەزارەن ....
ئەرسەد زامەتت هەزار هەزارەن

٢ ـ ئەرسەد خەیاڵت شەوان چوون خارەن
بیٚ وەفا ، ئاخر جەفات بەی کارەن

٣ ـ فرە کەس چوون من نە دایەرەی دەور
خەلق بیەن پەریٚ مەینەتان و جەور

٤ ـ ئاخر جەفاشان بیٚ بارە بیەن
بەین جە بەختشان ئاوارە بیەن

٥ ـ سا بیٚ وەفایان ، پەریٚ ئەو یاران
وەفاو مەیلشان ، بە بیٚ موداران

- ١٧ -

هەتە ؟. مەگەر ئەم دنیا هیچە تاپۆی تۆیە ؟. لە خەو هەڵسەو بە ئاگا بێرەوە بەشیٚ لە شەو ماوە ، ناڵەی نیوەشەویش دۆستی ئەوێ دۆست .

بەیانی زوو بەو لاڵەو نزاو بەو فرمێسکی گەرم و ئاهو ناڵەوە ، ئەگەر لە ناو ناڵەکەتدا سۆزی تێدابیٚ ئەوا یار بەزەیی دێتەوە بە بەختتدا .

(أ) لای (سها) نوسراوە : زاڵەتەن .

(ب) لای (ئە) نوسراوە : دنیای ئەبەد .

(ج) لای (سها) نوسراوە : بە ئەسرینان گەرم . لای (ئە)ش هەر وایە .

- ١٩ -

١ ـ دڵە هووناوان ....
وەس دەرەم نە جەرگ بەی تەور هووناوان

٢ ـ وەس شەهیدم کەر ، یەندە بێ تاوان
وەس ناوم کەم کەر جە ناوی ناوان

٣ ـ وەس دەرەم نە جەرگ نێشی ئەڵماسان
وەس چوون قەیسم کەر جە زێد هەراسان

٤ ـ با وەس بکێشوون سزای (اناالحق)
با وەس بسۆزوون وە ئایر دۆزەق

٥ ـ دڵە دیت فەرهاد تاشا بێستوون
دیت چێش ئاما پێش شایێ چون مەجنون ؟

- ١٨ -

زامەت = زەحمەت . بەی = بەم . دایەرەی دەور = خولی ڕۆژگار. خەلق بیەن = دروست بووە . بارە = بەهرە . مودارا = ئارام و تاقەت .

واتە : دڵە کەم زەحمەت و ئازارت هەزار بارەیەو. ئەگەر خەیاڵی شەوانەت وەکو درک و داڵ تیژ و تاڵە هۆی ئەوەیە کە بێ وەفایت و سەر ئەنجامی دەردو ئازارت هەر ئەبێ ئەم کارە بێ. زۆر کەس وەکو من لەم زەمانەو خولی ڕۆژگارەدا دروست بوون بۆ سزاو مەینەت. سەرئەنجام جەفایان هەر بێ بەهرە بووەو شەرت و بەین لە بەختیان تۆراوەو ئاوارە بووە . ئەوانەی وەفایان نیە بۆ یاری خۆیان هەروا ئەبن و وەفاو مەیلیان ئارام و تاقەتی لێ براوە .

۶ـ دیت بەهرام جە چین چوون بی خاک نشین
دیت چوون وەیلان بی خەسرەو پەی شیرین ؟

۷ـ دیت پۆشا زوننار شێخی صەنعانی
دیت چوون کەفت یوسف نە چای زوڵمانی ؟

۸ـ ئەوان گرد خەریک نەو وڵاتیٚ بین
هەر یەک پادشای سەربیساطیٚ بین

۹ـ بەو گشت ئەساسەو گەنج و ماڵەوە
بەو گشت جەواهیر دانەی لاڵەوە

۱۰ـ بەو گشت شەوق و زەوق بەو جەمینەوە
بەو نازەنینی دنیاو دینەوە

۱۱ـ نەکەردەن عیلاج دەردەداری دڵ
تامەنزڵ بەردەن بەسەرحەدی گڵ

۱۲ـ ساتۆ چەحاصڵ جەفا بەردەنت
هەر ئاه بکێشە تا ڕۆی مەردەنت *

---

* نوسەری ئەم دیوانە لە پەراوێزی ئەم شیعرەدا نوسیویە :
[با اینکه من این غزل را در دیوان خیلی قدیم بنام بیسارانی یافتم ولی بعقیدهٔ حقیر که به اشعار بیسارانی آشنا هستم از آنِ مرحوم بیسارانی نمی‌باشد چون صفای شعر بیسارانی را ندارد .]

١ـ دڵەی کەمتەر ویر ....
دڵەی کەم خەیاڵ ، کەم فامی کەم ویر

٢ـ شۆ ، جانفیدایی جە پەروانە گیر
پەروانە دارۆ ، جە شۆڵەی ئایر

٣ـ وێنەی پەروانە پڕ مەیل و وەفا
پەریٚ وەصڵی دۆس بکێشە جەفا

٤ـ تا بە ئایری عیشق دڵ یەند نەسوزۆ
کەی ساکن مەبۆ ؟ هەر دۆس مەبێزۆ [أ]

٥ـ وێت دە بە ئایر وێنەی پەروانان
تا جە تایفەی مەجنونت وانان

واتە : [هەر چەندە ئەم غەزەلەم لە دیوانێکی زۆر کۆنی بە ناوی بێسارانیدا دۆزییەوە . بەڵام بە بۆچوونی من کە بە شیعرەکانی بێسارانی ئاشنام هی خوالێخۆش بوو بێسارانی نیە ، چونکە صەفای شیعری بێسارانی نیە]

ئێمەیش کەمیٚ گومانمان لیٚی هەیە لە بەر ئەوە هەر وەک چۆن لە دەست نوسەکەدا نوسرابوو هەروا نوسیمانەوە ، تا بەڵکو ڕۆژیٚ ساخ بێتەوە . وە هەر وەها ئەم شیعرە لای (سها)ش نەنوسراوەتەوە . بەڵام لای (ئە) هەندێکی هەیە و هەر لە ڕیزی شیعرەکانی بێسارانی دایە .

- ٢١ -

١ ـ دڵەی من پێتەن مەر نمەزانی ؟
مەشی وەیانان ، ئایر مەسانی

٢ ـ ئایرێ چوون دڵ من بە دەستت بۆ
ئایر واستەنی ، پەی چی قەستت بۆ ؟

٣ ـ دڵەی من وەسەن جیۆتی ئایر
پەنەش سۆچیۆ کەژو کۆو بایر

٤ ـ بگێرەش وە دەست هەی ئاوات واستە
بە رەش وەیانان ئایر جەی ئاستە

٥ ـ بڵا بانەیۆ روو بە رووی شەماڵ
نەبا ئاڵەمێ پێش بۆ وە زوخاڵ*

- ٢٠ -

ویر = بیر. شۆ = برۆ. پەروا = باک. نەدارۆ = نیەتی. شۆڵەی ئایر = بڵێسەی گڕ. پەرێ = بۆ. وەصڵ = بە یەک گەشتن. یەند = هێندە. نەسوزۆ = نەسووتێ. ساکن = ئۆقرە. مبۆ = ئەبێ. مبێزۆ = ئەبێزێنێ. وێت = خۆت. وانان = دات نین، بتخوێننەوە.

واتە : دڵەی کەم بیر و خەیاڵ و هۆش. برۆ گیانفیدایی و خۆ بە قوربان کردن لە پەپولەوە فێر بە، کە هیچ باکی لە بڵێسەی ئاگر نیە. هەر وەکو پەپولە بەو پەری وەفاو ئارەزووەوە لە پێناوی گەشتن بە یاردا دەردو جەفا بکێشە. تاکو دڵ ئەوەندە بە ئاگری خۆشەویستی نەسووتێ، کەی ئۆقرە ئەگرێ؟ ئۆقرە ناگرێ و هەر دۆست ئەبێزێنێ. وەکو پەپولەکان خۆت بدەرە بەر ئاگر، تا لە تیرەو خێڵی (مەجنون)دا ناوت بەرن.

(أ) لای (سها) نوسراوە : دۆسش میۆزۆ.

مەر نمەزانی = مەگەر نازانی. مەشی وە یانان = ئەچی بۆ ماڵان. مسانی = ئەسێنی. واستەنی = وەر ئەگری، ئەخوازی. جیۆتی = لە باتی. پەنەش سۆچیۆ = پیێ ئەسوتێ. بایر = وێرانە، کەلاوە، یاخود دەشتێک کە کشتوکاڵی تیا نەکرێ. بگێرەش = بیگرە. واستە = خواستە. بەرەش = بیبە. بڵا = بێڵا، بێڵە. نەیۆ = نەیەت. ئاڵەم = عالەم، هەموو خەڵک، دنیا پێش = پیێ. بۆ = بیێ.

واتە : مەگەر نازانی کە دڵی منت پیێە.؟ خۆشەویستەکەم وائەڕۆی بۆ ماڵان و ئاگر لە خەڵک ئەسێنی. ئاگرێکی وەکو دڵی منت بە دەستەوە بێ، ئیتر مەبەستت لە ئاگر سەندن چی یە ؟. دڵی من لە باتی ئاگر بەسە، چونکە کەژوکێوو کەلاوەی پێ ئەسووتێ. بیگرە بە دەستتەوە ئەی ئاواتە خۆازم، لە مێوە ئاگر بەرەبۆ ماڵان. بێڵە با شنەی شەماڵ ڕوو بە ڕووی نەیەت. نەوەکو دنیایەک پیێ ببێ بە خەڵوز.

تێبینی : لە بەرگی یەکەمی کەشکۆڵی کەلەپوری ئەدەبی کوردیدا لاپەرە (١٤٦) بە ناوی شێخ شەهابەوە شیعرێک لە ژێر سەردێری (چراخ وەیانان)دا بڵاوکراوەتەوە، کە ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری (تەرز بید تار)دا لە کەشکۆڵی موفتی وەرگیراون. شایانی باسە کە شیعرەکەی بێسارانیش لە هەموو سەرچاوەکانی بەردەستی ئێمەدا هەن.

ئەوا بۆ نمونە و بەراورد شیعرەکە پێش چاو ئەخەین و لێکۆڵەرەوەکانی ئەدەبی کوردی ئەتوانن هەر جۆرە بڕیارێکی لە سەر دیاری بکەن.

چـــــراخ وە یـــــانان	**پەی ئـاهیر واستەن مشـی وە یـانان**
دڵەی من ها پێت شای نەو جـەوانـان	**پەنەش مسۆچیۆ کـەش و کـۆو یـانان**
ئــەی دڵــەی ئـاهیر نـاڵەم مـەنشورە	**بەرزەن بڵێسەش چوون کوورەی نوورە**
بگێرەش بە دەست سەوڵ خەرامان	**بەرەش وەیـانان ئـامان صـەد ئـامان**
نــەبا ڕوو بــە ڕووی بـاد شـەماڵ بـۆ	**بڵێسەش [نزداوا!] بەو زوڵف و خاڵ بۆ**
زەرەر بـــیاوۆ بــەوگـۆنا و جــەمین	**پـــەنەش بسـۆچۆ زەمـان و زەمـین**
ئازیز جە دووریت گرانەن (شەهاب)	**نەسرین جە دیدەش ڕەوانەن بە تاب**

- ٢٢ -

١ـ دنیای پڕ خەتەر ....
پەرسام جە دنیای دایم پڕ خەتەر

٢ـ واتم سفڵەی شووم بەد جە بەد بەدتەر
چێشەن چەنی کەس نمەدی وەسەر؟

٣ـ یە چێشەن ئەر (شا)ن ئەر کەمتەر گەدان
جە بێ وەفاییت سەر وە سەنگ مەدان ؟

٤ـ هەر کەس مەوینی پەنەت نیەن شاد
گشت جە داخی جەور جەفای تۆشەن داد

٥ـ بێ وەفاو شرەنگ جەفا کارەنی
دایم پەی یاران دڵ ئازارەنی

٦ـ هەردەم نەردی جەور جەفا مەشانی
بە یاران جەفای دووری مەنمانی

٧ـ چێش مەبۆ سوودت شای بێ قەراران
دوور مەوزی جەهەم دیداری یاران

- ٢٢ -

پەرسام = پرسیم. واتم = ووتم. سفڵەی شووم = سپڵەی نەگبەت. نمەدی = نابەیتە.

- ٢٣ -

١ ـ دوور نمای ڕەزان ....
ڕەنگی سەوزو زەرد دوور نمای ڕەزان

٢ ـ قەترەی خوردە ڕێز دەوری ڕووی خەزان
پەردەی دڵ چوون گاز ماران مەگەزان

٣ ـ یانیٚ های خەزان ڕەنگین مەنمانۆ
ڕەنگش بە وێنەی دەردین مەرمانۆ

٤ ـ وەی من پەریٚ ڕەنگ جەستەی خەزانان
مەیۆ پێشاندا دیدەی نەزانان

- ٢٢ -

مـەدان = ئـەدەن . مەوینی = ئەبینی . پەنەت = پێت . شرەنگ = ژار ، هەرچی تاڵ بیٚ .
نەرد = مۆرە. مەشانی = ئەوەشێنی. مەنمانی = ئەنوێنی. مەوزی جە هەم = ئەخەیتەوەلەیەک.

واتە : پرسیارم لە دنیای. هەمیشە پڕ خەتەر کرد . ووتم ئەی سپڵەی نەگبەتی خراپی لە خراپ خراپتر ، چی یە لەگەڵ هیچ کەسێکدا تاسەر نایبەی ؟ . ئەمە چی یە هەرکەس بێت (شا) بیٚ یا هەژار ، هەموو لە داخی سزای دەردی سەری ی تۆ دادو سکاڵایان هەیە؟. بیٚ وەفاو تاڵ و تاوان کاریت و هەمیشە بۆ یاران مایەی دڵ ئازار دانی ، هەردەم مۆرەی تاوان و سزا هەڵئەدەیت و سزای دووری ی بە یاران ئەنوێنی . سوودی چی یە بۆت ؟ ئەی شای ئارام لێبڕاوەکان ، دیداری یاران لە یەک دوور ئەخەیتەوە .

- ٢٤ -

١ ـ دوڕەن ، مەرجانەن ....
لاڵەن ، یاقوتەن ، دوڕەن ، مەرجانەن

٢ ـ چە دوڕ ، چەمەرجان ، تەمام مەرجانەن
گەنجی پڕ مایەی نابوود خەرجانەن

٣ ـ دیدەش جە دیدەی ئاهوانی بەڕ
مەر نەزان هالاّن بووزانش وەگەڕ

٤ ـ قولاپی ئەڵماس موژەش یەند گیران
مەستانۆ ئیمان جە دەستی پیران

٥ ـ چێش واچوو زوڵفش موشکەن یا عەنبەر ؟
موشک و عەنبەرش وستەن نە چەنبەر

- ٢٣ -

دوورنما= دیمەنی لە دوورەوە. خوردە = وردە. مەگەزان = ئەگەزن. مەنمانۆ = ئەنوێنێ.
دەردین = دەردەداری . مەرمانۆ = ئەنوێنێ. مەیۆ پێشان دا = دێت پێیاندا

واتە : دیمەنی دووری ڕەزە دێمەکان بە ڕەنگی سەوزو زەردەوە، قەتارەی وردە دڵۆپەی ڕووی گەڵاکان پەردەی دڵ ئەگەزن وەکو گەستنی مارەکان. ئەمە یانی های گەڵاکان ڕەنگ ئەنوێنن ، ڕەنگی هەر وەکو ڕەنگی دەردەداران نیشان بدا. نارەحەتی من بۆ ڕەنگی جەستەی گەڵاکان ئەوەیە کە چاوی نەزانەکان ئەیانبینێ.

٦ـ بەڵێ شەرت ئێدەن یەکێش مەجنوون بۆ
یەکێ پەی دینش دەرون پڕ هوون بۆ

٧ـ پێسەن ڕاو ڕەوشت پەی لەیلی دینان
تا کە مەجنوونێ بە چەم بوینان

- ٢٥ -

١ـ دەردی مەجنون پێم ....
فەلەک داد، دووچار[أ] دەردی مەجنون پێم

- ٢٤ -

نابود = ناپەیدا، نەبوو. خەرجان = لە خەرج کردنەوە. ئاهو = ئاسک. بەڕ = وشکایی. بووزانش وەگەر = بیخاتەگەڕ. یەند = ئەوەندە. مەستانۆ = ئەسێنێ. چێش واچوو = چی بڵێم. وستەن = خستووە. چەنبەر = لای سەرەوەی سنگ لە ڕێکی شان. ئیدەن = ئەمەیە. پەی دینش = بۆ بینینی. پێسەن = ئاوایە. بوینان = بیانبینێ.

واتە : لە پیا هەڵدانی خۆشەویستەکەیدا ئەڵێ دوڕە، مەرجانە، لاڵە، یاقوتە. چ دوڕو مەرجانێ؟ هەموو سەرتاپا باڵای یەکپارچە مەرجانە، سامانێکی گەورەو پڕ مایەیە بۆ ئەوانەی کە خەرجی یان نیە. چاوی لە چاوی ئاسکی وشکایی ئەچێ کە مەگەر ئەوانەی هەواڵی هیچ نازانن بیان خەنەگەڕ. قولاپی ئەڵماسی ی برژانگەکانی هەر ئەوەندە گیر بوون ئیتر بیروباوەڕ لە دەستی پیران ئەسێنن. لە بارەی زوڵفیەوە چی بڵێم بڵێم موشکن یا عەنبەرن، ئەو هەردووکیانی خستۆتە سەر سنگی. بەڵێ مەرج وایە کە یەکێک ببێتە (مەجنون) و یەکێکیش لە بەر خاتری بینینی دەروونی پڕ ببێ لە خوێن. خوو ڕەوشتی (لەیل) بینین ئاوایە، تاکو (مەجنونێ) بە چاو بیان بینێ.

۲ ـ هیجران دوودەستە ئایر وەردان جێم
دیم بە عەرشەوە دودی ئاهی وێم

۳ ـ ناڵەم نە ئاڵەم ، ئایر خێزنا
ئەسرینم تۆفان نوح ئەنگێزنا

۴ ـ من وێنەی غەواص ، سەر سەنگ ڕەسیدە
غەرق بیم نە گێجاو تۆفانی دیدە

۵ ـ چەنی ئاهی دەرد مەجنون جە خاودا
هەر گێجم مەوەرد(ب) شەو نە گێجاودا*

هیجران = لە یەک بڕان ودووری . ئایر = ئاگر . وەردان جێم = تیَ بەردام . دود = دوکەڵ. خێزنا=بەردا.ئەسرین = فرمێسک. ئەنگێزنا=بەرپاکرد. غەواص = مەلەوان. سەنگ =بەرد. ڕەسیدە =گەشتو ،گەییو . غەرق بیم = نوقم بووم .گێجاو =گێژاو. جە خاودا = لە خەودا. مەوەرد = ئەخوارد .

واتە : ئاسمان داد و هاوار لە دەست ئەوەی کە دەردی مەجنونم بە سەر هاتووە . دوور کەوتنەوە دوو دەستە ئاگری تیَ بەردام و سوتاندومی ، بە چەشنیَ کە بە عەرشەوە دوکەڵی ئاهی خۆم بینی . ناڵەو هاوارم ئاگری لە جیهان بەرداوەو فرمێسکم لافاوێکی وەکو لافاوەکەی نوحی بەرپاکردوە . وەکو مەلەوانێک کە بە سەر بەردگەشتبیَ ، واتە گەشتبێتە بنی دەریا ، ئاوا لە گێژاوی تۆفانی چاودا نقوم بووم . وەکو ئاهی دەردی مەجنون شەو لە خەومدا هەر گێجم ئەخوارد و ئەخولامەوە .

(أ) لای (سها) نوسراوە : فەلەک دادو دەی .

- ٢٦ -

١ ـ دەردین دڵ بە کام ....
مەر ئەوسا وینی دڵەی وێت بە کام

٢ ـ مەجنون ئاسا بای کۆ گەردی کەم فام
بێزار بای جە تەنگ ڕیسوا بای نە عام

٣ ـ بە ناخون کەنی بێستوون بە چەنگ
بدەی بە سەردا هەردەم پارەی سەنگ

٤ ـ شەوانو ڕۆوان ئاهو ناڵەت بۆ
وە دەرگای فەڵەک زاری و لاڵەت بۆ

٥ ـ بە سۆزی ئاهت هەر دەم کوتاوی(أ)
بە ناخون هەردەم(ب) سینە بشکاوی(ج)

- ٢٥ -

(ب) لای (سها) نوسراوە : هەرگێج مەوەردم.

* ئەم شیعرە لای (سها) شەش بەیتە، بەیتی سێیەمی ئەمەیە :

دەروونم ئاهیر ئەوەن پەی تاوان ئاهم سەداش چەرخ گەردوون شکاوان

٦ـ تا مدیەی کەریم کارسازی بێچوون
زەڕیۆ مەیلی تۆش مەوزۆ نە دەروون

٧ـ جە هەردوو لاوە مەیل مەبۆ حاصڵ
ئەوسا مەوینی تۆ وێت بە واصڵ *

وینی = بیینی. کۆگەرد = کێوگەر. عام = گشت. تەنگ = ووشەیەکە بەرامبەر بە عام، لە دەست نوسەکەدا نوسراوە (تنگ) واتە نوختەی یەکەم گەورەترەو بە (ت) ئەخوێنرێتەوە. پارەی سەنگ = پارچە بەرد. بشکاوی = لەت کەی، بدری. تامدیەی = تا ئەبینی. کەریم = مەبەست خوایە. زەڕیۆ = تۆسقاڵێ، کەمەکێ. مەوزۆ = بنێتە. مەبۆ حاصڵ = بە دەست دێ. مەوینی = ئەبینی. واصڵ = گەشتوو، بە ئارەزوو گەشتوو.

واتە : لە کاتی بینیندا مەگەر بەکام و ئاواتی دڵەکەی خۆت بگەیت، بۆ بینینی یاریش ئەبێ وەکو (مەجنون) کەژوکێو بکەیتە کۆڵ و هۆشت کەم بێتەوە، لە تەنگ (کە مەبەستی تایبەتە) بێزار بی و ڕیسوای لای هەموو کەس بی. چیای بێستون بە ناخونەکانت هەڵکەنی و هەردەم لەتکە بەرد بدەی بە سەرتا. بە شەوو بە ڕۆژ ئاهو ناڵەت بێ و لە بەر دەرگانەی ئاسماندا بکروزێیتەوە. سۆزی هەناسە هەڵکێشان وات لێ بکا کە هەمیشە بەختت کورت بیهێنێ و بە ناخونیش سنگت هەڵدڕی. بەم شێوە تا ئەبینی خوای کار ڕێکخەر و بێهاوشان تۆزێ ئارەزووت ئەخاتە دەرونی خۆشەویستەکەتەوە.لە هەردوولاوە ئارەزووبە دەست دێ وئەوساکەش ئەبینی کەبەکام وئاواتی خۆت گەشتووی.

(أ) لای (سها) نوسراوە : بەردو کوتاوی.

(ب) لای (سها) نوسراوە : دایم.

(ج) لای (سها) ئەم بەیتە لەگەڵ بەیتی چوارەمدا پاش و پێشن.

* بێسارانی ئەم شیعرەشی بۆ (مەولا دەردین) وتوە. دیارە وشەی (دەردین) واتە دەرداوی. ئیتر مەرج نیە لە هەر شوێنێکدا ئەم وشە هاتبو، شیعرەکە بۆ (مەولا دەردین) وترابێ.

١ - دەلیل نەزانان .....
عەرضم بەر وەلای شای حاڵ نەزانان

٢ - ئەر پەرسۆ دەلیل یە کێ کیانان
تۆ هەر بێدەنگ بە چوون بێ زوانان

٣ - بۆ بە زانودا تا تەوانات هەن
بواچە پەندش هەر موودەعات هەن

٤ - ئەرشی بە غەضەب لەنجەو لارە کەرد
فەرما ، تۆ جە تەخت وێش ئاوارە کەرد

٥ـ عەرضەی نارەواج ، ڕەنج بە عەبەث وێم
هەزاران بێ کەس ، منیچ بێ کەس وێم *

دەلیل = چاو ساخ ، ڕابەر . نەزانان = نەیزانیوە . عەرضم = سکاڵام . پەرسۆ = بپرسێ . پرسیار بکات . یە = ئەمە . کیانان = ناردوویە . بۆ = وەرە . زانو = ئەژنۆ . بواچە پەنەش = پێی بڵێ . موددەعات = داخوازی . ئەرشی = گەرچوو . غەضەب = قین و تورەیی . فەرما = فەرمووی . نارەواج = بێ نرخ . عەبەث = بێ هودە . وێم = خۆم .

واتە : ڕابەرو چاو ساخە کەم نەیزانیوە سکاڵاو عەرز و حاڵم بەرێت بۆ لای دڵدارە حاڵنەزانە کەم . ئە گەر پرسیار بکات ئەم ڕابەرە کێ ناردوویە ؟ . ئەوا تۆ گوێی لێ بخەوێنەو هەر وەکو ئەوانەی زمانیان لە دەما نیە بێ دەنگ دانیشە . وەرە خۆت برۆ تا توانات هەیە دەستەو ئەژنۆ لە بەریدا بکەوەو هەر داخوازی یەکت هەیە پێی بڵێ . ئە گەر بەلەنجەو لارەوە

- ٢٨ -

١ـ دەوای ضەعفی دڵ ....
حەکیم نمانا، دەوای ضەعفی دڵ

٢ـ ڕێزەی قەند بۆس خونچەی دەهەن گوڵ
سایەی پەروەردەی زوڵف بۆ سونبوڵ

٣ـ جورعەی جە شەربەت مینای مەستی یار
قەترەی جە عەرەق، گوڵی فام ڕوخسار

٤ـ عەننابی لەبان، شەربەتی لیمۆش
بە شەمعی دیدار باوەری بە جۆش

٥ـ بە گەرمی ئەو شەمع بەیان نە قەوام
هەم دەفعی ضەعفەن، هەم دەوای سەرسام

- ٢٧ -

لێت چوو بە ڤیناو فەرمانی دەرکرد کە لە تەختەکەیدا دەرت کا، ئەوکاتە بڵێ.. سکاڵاکەم نرخ و بایەخی نیەو ڕەنج بە خەسار خۆم، وەکو ئەو هەزاران بێکەسەی تر منیش تەنیاو بێ کەس و کار خۆم.

(*) ئەم شیعرە لە لای (سها) شەش بەیتە. بەیتی سێیەمی ئەمەیە :

ئەر پەرسۆ دەلیل ، یە چە هاڵێوەن   یە عەرضەی کام شێت وێرانماڵێوەن؟

٦ـ ماهیٚ‌ی سەقەنقور ، سیم ساق صاف
میثقالیٚ جە موشک ئاهوی خوتەن ناف

٧ـ پەی دەردەداران هەر ئێدەن عیلاج
چوب چینینەن پەی سەردی میزاج

٨ـ نوسخەی ئەی دەوا پەریٚ رۆزگار
نیگاش بداران هەم دڵ ، هەم دڵدار*

- ٢٩ -

١ـ دیدە بیٚ خەوان ....
هامدەنگی ناڵەی ، دیدە بیٚ خەوان

- ٢٨ -

ضەعف = بیٚ هێزیی . حەکیم نمانا . پزیشک نواندی . بۆس = ماچ . دەهەن = دەم . جورعە = پێک . عەنناب = درەختێکە و بەرێکی رەنگ قاوەیی ئەگریٚ ، لە خورما بچوکترە . (سرینچک) . لەبان = هەردوو لێو . باوەری بە جۆش = بیهێنێتە کوڵ . بەیان = بێن . قەوام = باری راستیی . دەفع = لابەر . ماهیی = ماسیی . سەقەنقور = گیاندارێکە وەکو شەوگەردو مارمەزوکە وایە ، کلکی کورتەو تا ٢٥ سانت درێژ ئەبیٚ ، زۆرتر لە روباری نیل‌دا هەیە (فەرهەنگی عەمید - ٧٤٣) . ئاهوی خوتەن = ئاسکی هەرێمی خوتەن . ناف = ناوک . عیلاج = چارەسەر . چوب چینی = دارچینی . میزاج = سروشت (سروشتی مرۆڤ) .

(*) ئەم شیعرە لە نوسخەکەی بەردەستماندا هەبوو ، نوسەرەکەی لە پەراوێزیدا نوسیویە (این غزل را هم از بیسارانی نمی‌دانم) **واتە** : ئەم غەزەلەش بە هی بێسارانی نازانم . ئێمەش وەک خۆی نوسیمانەوە با بمێنێتەوە بۆ لێکۆڵینەوە .

٢ـ کەس بێدار نیەن جە نیمەشەوان
مەربادی شەوخێز ، یا تافی ڕەوان(أ)

٣ـ یەکێ جە ئەوان منەنان هاڵا
پەیوەستەن ناڵەم هەم شەو وە باڵا

٤ـ غەیر جە بادی سوب تافی وەش نەفەس
نمەگنۆم وە گۆش صەدای دەنگی کەس

٥ـ ئومێد هەن بە تۆ یا شای (صاحێب) نەرد
یا هامراز ، یا مەرگ ، یاخۆ دەوای دەرد*

منەنان = منم . هاڵا = ئێستا (حالا) . پەیوەست = هەمیشە . غەیر = جگە . بادی سوب = بایبەیانی . تاف = تاڤگە . وەش = خۆش . نمەگنۆم وەگۆش = ناکەوێتە بەرگوێم . نەرد = زاری تاوڵە = (تەختە).

واتە : چاوم بێ خەوە و بۆتە هاوڕازی ناڵەی چاوە بێ خەوەکان . لەکاتی نیوەشەودا بای شەوانەو تاڤگە نەبێ کەسی تر بێدار نیە . یەکێک لەوانە ئێستە منم ، هەمیشەو هەموو شەوێ ناڵەو هاوارم بەرز ئەبێتەوە بێجگە لە بای سەر لە بەیانیان ئەو بایەی کە هەناسەی خۆش و گونجاوی دەمی تاڤگەکانە ئاوازی دەنگی هیچ کەسێکی ترم بەرگوێ ناکەوێ . هیوام بە تۆیە ئەی پاشای خاوەن نەرد ، لە بەختم هەڵدەو هەر یەک لەمانەم بۆ ببێ ڕازیم ، یا گەشتن بە یاری هاوڕازم ، یا مردن ، یا خۆ چارەسەری دەردو برینم.

- ٣٠ -

١ـ دیدەم پەیامیٚ ....
چێش مەبۆ دیدەم جاریٚ پەیامیٚ؟

٢ ـ یا نام و نیشان دوعاو سڵامیٚ
یا تاییٚ جە زوڵف خەیاتەی خامیٚ

٣ـ یا زەڕیۆ مەیلت بکیانە پەرێم
نەبا چوون قەقنەس ئایر بشۆ لێم

- ٢٩ -

* مستەفا بەگی کوردی‌یش لەم بارەوە ئەڵیٚ :

ئەمان مردم عیلاجیٚ سا لە ڕیٚی پێغەمبەرا چاریٚ
ویصال یا قاتڵ یاتەسکین لە هەر سیٚ بۆم بکەن کاریٚ

ئەحمەد بەگی کۆماسی ئەڵیٚ :

ئـــــەحمەد ئـــــومێدش بـــە دانـــای داوەر
یـــا تـــاقەت ، یـــا مـــەرگ ، یـــا وەصـــڵی دڵـــبەر

مەولەویش ئەڵیٚ :

چـــەپ گـــەرد نـــمازۆم دەمـــیٚ فـــەراقـــەت
ســـاخوا یـــا وەصـــڵ ، یـــا مـــەرگ ، یـــا تـــاقەت .

پیرەمێردیش ئەڵیٚ :

هـــانام بـــە تـــۆیـــە خـــوای پـــەروەردگار
یـــا تـــاقەت یـــا مـــەرگ یـــا دیـــداری یـــار

۴ ـ وەرنە بە ئایر گڕ سۆزانەوە
یاها وێڵ بیان وە هۆزانەوە

\- ۳۱ -

۱ ـ دیدەم نەمین بی ....
با سەر خەم ، دایم ، دیدەم نەمین بی

۲ ـ قامەت چوون کەمان چەفت چەمین بی
موحتاج بە مەئوای ژێری زەمین بی

۳ ـ خەیاڵی شادیم دوورکەفتەن چەنە
هەر سەیلی غەمەن مەوارۆم وەنە

۴ ـ دڵ بە تیخی خەم پارە پارە بی
هەرکۆ شادیم بی گرد ئاوارە بی

\- ۳۰ -

چێش مبۆ = چی ئەبێ . زەڕیۆ = زەرەیە ، تۆسقاڵێ ، ڕێزەیە. بکیانە پەرێم = بنێرە بۆم . ئـایـر بشۆ لێم = ئاگرم تێ چێ . وەرنە = ئەگین . وێڵ بیان = ئاوارە بووم .

واتە : چاوەکەم پەیامێکم بۆ بنێرە ، چی ئەبێ ئەگەر جارێ پەیامێکم بۆ بنێری ؟ یا ناوونیشان و دوعاو سلاوێک ، یا تاڵێ لەو زوڵفە خەیاتە خاوەت . یا تۆزێ مەیل و ئارەزووتم بۆ بنێرە با وەکو قەقنەس ئاگرم تێ بەر نەبێ . ئەگەر وانەکەی ئەوا بە دەست ئاگری بڵێسە دارەوە ، وا وێڵ و ئاوارە بووم بە ناو هۆزو خێڵەکاندا .

٥ـ مەر زەرەی خەمم ئەوسا بشۆوە
سەر بنیۆن وە قەبر تازە گڵکۆوە[أ]

- ٣٢ -

١ـ دیم جەمین گوڵێ ....
بە قەتارەوە دیم جەمین گوڵێ

٢ـ دەهان[أ] پر صەدەف چوون بۆتەی تەڵا
زوڵف شەونم[ب] شانا بە شەونم جەڵا

٣ـ تەڵا صەدەفەن جە صەدەف خانە
بەرز بیەن چون لول جوقەی شاهانە

- ٣١ -

نمین = تەر. قامەت = قەدو باڵا، بەژن. چەفت چەمین = لارو چەماوە. موحتاج = ناچار پێویستی بوون. مەئوا = شوێن، جێ. چەنە = لێ. دوورکەفتەن چەنە = لێ ی دوو کەوتۆتەوە. سەیل = لافاو. مەوارۆم وەنە = ئەبارێ لێم، ئەبارێ بە سەرما. هەرکۆ = لەهە کوێ. بشۆوە = بچێتەوە. بنیون = بنێم.

واتە : چاوم تەرو فرمێسکاوی بوو، بە سەر خەم و پەژارەدا هەمیشە هەروا تەربوو. باڵا وەکو کەمان چەماوەو لار بوو، ناچار بە جێگەیەک بووەوە کو ژێر زەمین کە مەبەست گۆڕە کەڵکەڵەو خەیاڵی خۆشیم لێ دوورکەوتۆتەوەو لافاوی خەمم بە سەردا ئەبارێ. دڵ بە تێکڕ خەم لەت لەت بوو، لە هەر کوێ شادیم بوو هەمووی ئاوارەو تەفروتونا بوو. مەگەر ئەو کات گەردی خەمم بچێتەوەو نەمێنێ کە سەر بنێمە گۆڕی تازەوە.

(أ) ئەم بەیتە لای ئێمە نەبوو، لە (سها) وەرگیراوە.

۴ ـ تەبەق تەبەق گوڵ فەیروزەی ماوی
مەدرەوشۆ چوون باڵ سۆنەی سەراوی

۵ ـ قامەتش باریک سیای تورکی تەڕ
شەیدای سەربناو چوون عەودالی بەڕ

۶ ـ هەر یەند بادێشان مەکەرۆ گوزار
هووناو چوون صەدەف مەتکیۆ بەوار

۷ ـ دایم سەر بە شان ، شەیدای ، مەستەنی
قاشونی صیفەت دەست بە دەستەنیۆ*

جەمین = تەوێڵ ، ناوچاو . قەتار = پلپلەو لەرزانەی دەوری کلاوفینسی ژنانە. صەدەف = بەرهەمی گیاندارێکی ئاویەو مرواری دروست ئەکات (لە شوێنی تردا باشتر باسمان کردووە) . بۆتە = کاسەیەکی بچکۆلەیە کە ئاڵتون و زیوی تێدا ئەتوێننەوە . تەلا = ئاڵتون . شانا = وە شاندی . جەلا = ڕۆشنی . جوقە = گۆپکەی تاج . فەیروزە = پیروزە . ماوی = کەوە . شینی ئاوی . مەدرەوشۆ = ئەدرەوشێتەوە . عەودال = هەڵوەدا و ئاوارە. یەند = هێندە . بادێشان = بایەکیان . مەکەرۆگوزار = هاتوچۆیەک ئەکا. هووناو = خوێناو. مەتکیۆ بەوار = ئەتکێتە خوار . دایم = هەمیشە . قاشونی = قشون = لەشکر .

واتە : ناوچاوگوڵێکم بینی بە پلپلەو لەرزانەوە . دەمی پڕ لە صەدەف هەر وەکو بۆتەی ئاڵتون ، و زوڵفی تەڕی شەونمی ئەپژان و ڕۆشنایی ئەدا بە شەونم . ئاڵتون صەدەفە لە سەدەف خانەدا واتە لە دەمیدا ، سەری هەڵداوە هەروەکو گۆپکەی تاجی پاشاکان . تەبەق تەبەق گوڵەپیرۆزەی کەوە هەروەکو باڵی مراوی سەرئاو ، گرشەی لێوەدێ و ئەدرەوشێتەوە . باڵای

باریک و ڕەش پۆشی هەر وەکو توتركی تەڕو ئاودار ، شێت وشەیدای گوێ ئاوە ، بە وێنە هەڵوەداو ئاوارەی شوێنە وشکایی یەکان . هەر ئەوەندە بایەکیان لێ ئەکەوێتە گەڕو لێیان ئەد ئیتر خوێناویان لێ ئەتکێتە خوار هەروەکو صەدەف. هەمیشە سەر لە سەر شان شێت و شەید سەرخۆشی ، هەروەکو لەشکرێ دەست بە دەستت . پێ ئەکرێت .(سها) بۆ (قشون) نوسیویە هێشتا هەر ئاوارەم .)

* شاعیر لەم دوابەیتەدا ڕووی دەمی ئەکاتەوە دڵدارەکەی و پێی ئەڵێ : ملت کەچ بوو سەرت بە لای شانتا خستووە ، مەبەست ئەوەیە کە مل کەچەو هیچ دەستەڵاتێکی نیە، هەروە پێی ئەڵێ کە شێت و بێ ئاگایت و بێ ئەوەی بە دەست خۆت بێ دەستاو دەستت پێ ئەکەن

شیعرەکە تا بەیتی پێنجەمیش تەواو ئەبێ پیا هەڵدانێکی جوان و شیرینی شۆڕە کچێک لەبارە لە بەیتی شەشەمدا ئەمانباتە سەر ڕووداوێک ، ئەویش بە شو دانی کچەکەیە ، لەووەو بالای چواند بە توترك ، لێرەش‌دا ئەڵێ : ئەو توتركە تەڕو ناسكە كە بایەك لێی ئەد سەری ئەقرتێنێ و بە سەر لاسكەکەدا شۆڕی ئەکاتەوە بەوەش خوێناو لە جەرگیەوە وە سەدەف ئەتکێ، تۆیش وەهای و ئێستە بایەک لێی داویت و خوێناوت لێ ئەتکێ .(خو لێ تکان دوو مانا هەڵدەگرێ ١ ـ کچەکە شوەکەی بە دڵی خۆی نەکردووەو لە بەرامبەر ئ تاوانەدا کە لێی کراوە خوێن و زوخاوی جەرگ و دەروون هەڵئەڕێژێ ، یا خود مەبەس ئەوەیە کەکار تەواو بووەو دەستی مێردەکەی پێگەشتوە) یا ڕەنگە لە سەر مانای یەکەم کە خوێناوی جەرگمان) دانا ، جەرگ نەبێ و چاو بێ ، واتە لە دەست ئەوکارە ناشیاوە ئەگری فرمێسکی خوێنین لە چاوی ئەتکێ .

(أ) لە دەست نوسەکەدا نوسرابوو (دەرون) ئێمە [دەهان] مان بە ڕاست زانی هە وەکو لای (ئە)ش وایە ...

(ب) لای (سها) نوسراوە : سەوسەن .

پیتی - ڕێ -

- ١ -

١ ـ ڕۆێ سوپای کوفر دیم نە دەوری دین
دڵ دەر لاد کافر ، پشت کەرد نە یەقین[أ]

٢ ـ زوننار وست نە دۆش ناقوس گێرت بە دەست
شی نە خاکپای پیری مەی پەرەست

٣ ـ جامێ جە شەراب عەشقی بت نۆش کەرد
حەرفی دین جە لەوح دڵ فەرامۆش کەرد

٤ ـ ڕووم کەرد نە ڕووی دڵ خەیلێم کەرد مەنا
کێ بەردەن وەسای بت پەرەست پەنا ؟

٥ ـ پێسە بێ پەروا وێنەی پەروانە
وێت مەدەی نە شەوق سەیری بتخانە ؟[ب]

٦ ـ دڵ وات بەو کوفرە نە دین بەستەن دەور
من بێزارەنان جە دینت بەی تەور

٧ـ سوب جه بتخانه دەروون پڕ جه[ج] جۆش
شێوەی شیرینی بادەی بادە نۆش[د]

٨ـ خاستەرەن جه دین ڕیا کەردەی تۆ
ڕەنجی ئاخر، هیچ بەر نەوەردەی تۆ

ڕوێ = ڕۆژێ. دەرلاد = خێرا، دەست بە جێ. یەقین = بێ‌گومانی. زوننار=پشتوێنێکە مەسیحیەکان لە پشتی ئەکەن. وست =کردیە، خستی. دۆش = شان. ناقوس = زەنگی کلیسا. شی = چوو، ڕۆشت. لەوح = تەختە. خەیلێ = زۆر. مەنا= سەرکۆنە. پێسە=ئاوا. بێ پەروا = بێ ترس، بێ باک. وێت مەدەی = خۆت ئەدەی. وات = ووتی. بەی تەور = بەم شێوە. سوب = بەیانی. خاستەرەن = چاکترە. نەوەردە = نە خواردوو.

واتە : ڕۆژێ لەشکری کوفرم لە دەوری دین بینی (مەبەست زوڵف و ڕوخساری یارە)، خێرا دڵ لە دین وەرگەڕاو پشتی کردە بڕواو بێ‌گومانی ی. زوناری کردە شان و زەنگی کلیسای گرت بە دەستەوە، ڕۆشت و لە سەر خاکی بەر پێ‌ی پیرێکی مەی پەرستدا ڕاوەستا. جامێ لە شەرابی ئەڤین و خۆشەویستی ی بتی خواردەوە، ووشەی (دین)ی لە سەر تەختەی دڵیدا لە بیر بردەوە. ڕووم کردە دڵە و زۆر سەرکۆنەم کرد، پێم ووت : کێ پەنای بۆ سێبەری بت پەرست بردوە؟ واتەکەس نەیبردووە تۆ بۆ بردت. بۆچی هەروا بێ باک وەکو پەپولە خۆت ئەدەیتە بەر تیشکی بتخانە. دڵ لە وەڵامدا ووتی : سوێند بێ بەو کوفرەی کە دەوری دینی داوە، من لەو جۆرە دینەی تۆ بێزارم.

بەیانیان لە بتخانەدا دەروونی پڕ کوڵ و شێوەی شیرینی شەراب خۆرێک. لە دینی ڕیا کاری تۆ چاکترە، کە لە بەرهەمی دوا ڕۆژیش بێ‌بەشی و لێ‌ی ناخۆیت.

(أ) لای (سها) نوسراوە : دڵ دەرلاد بەکوفر پشت بەست بە یەقین.

(ب) ئەم بەیتە لای (سها) نیە.

(ج) لای (سها). (جه) پەڕیوە.

(د) لای (سها) نوسراوە : جه شنۆی بادەی نۆش نۆشان نۆش.

- ٢ -

١ـ ڕۆیٚ کوفر دیم ، ڕووی ئیمان مەگێرت
دڵ جە دین بەرشی ، دینی تەرسا گێرت

٢ ـ پشت کەرد نەمەذهەب ، عالمانی دین
ڕوو نە بتخانە زوننار بەست یەقین

٣ ـ ناقوس گێرت بە دەست ، سازی گەبریی ژەند
ئیمان دا بە کوفر ، دینی تەرسا سەند

٤ ـ واتم هەی دڵە بیٚ پەروا جە گشت
کیٚ جە دین بەرشی ، ڕوو کەرد نە کەنشت

٥ ـ گێرتەنت بە دەست سازی نەصرانی
هەر سوب سوجدەی بت بە ناقوس وانی

٦ ـ دڵ وات بە کەسیٚ دانا بە گشتەن
بەرشیم جە دینت ڕوو نە کەنشتەن

٧ ـ هەر سەحەر نۆشای بادەی صافی مەست
حەڵقەی زوڵفی دۆس زوننار بەستەن قەست

٨ ـ خاستەر جە سوجدەی ڕیا بەردەتەن
ڕەنجی سەد ساڵەی جیٚ نەوەردەتەن

- ٣ -

١ـ رۆیٚ کوفر دیم ، ئیمان مەپۆشا
دڵ ، ئیمان بە دەست کوففار فرۆشا

٢ـ دینی تەرسا گرت هورگێڵا جە گشت
پشت بەست بە زوننار کلیساو کەنشت

٣ـ واتم ئەی دڵە ، فامت شۆ نە سەر
کیٚ بەستەن بە دین کوففاران کەمەر ؟

٤ـ گرتەنت مەذهەب شێخی صەنعانی
ئیمان مەورەشی زوننار مەسانی

٥ـ دڵە وات بە خودای کار سازی کەریم
من جە دینی تۆ بێزارم ، بەریم

- ٢ -

ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری پێشودا هەر یەک ماناو ناوەرۆکیان هەیە ، تەنها چەند ووشەیەک لێرە هەیە و لەویٚ نیە ، وامانایان بۆ خوێنەران لێک ئەدەینەوە . ووشەکانیش لە پەیوەندی بابەت دەرناچن .

تەرسا = پێشەوای مەسیحی . گەبری = گاوری ، لەپاش هاتنی ئیسلام ناوێکە دراوەتە پاڵ زەردەشتیەکان وبە مەسیحیەکانیش ئەگوتریٚ . کەنشت = کلیسا . نەصرانی = مەسیحی ، کەسیٚ کە پەیڕەوی دینی عیسا بکات .

٦ـ ئەڵقێوە جە زوڵف زونناری دڵبەر
نمەدۆ بە موڵک دارا و ئەسکەندەر

٧ـ سوب صەدای ناقوس سەیری بتخانە
دینی تەرسایان ، کلیسا یانە

٨ـ خاستەرەن جە دین ناتەمامی تۆ
سوجدەی ڕیایی ، صوبح و شامی تۆ

ئەم شیعرەش لە ناوەڕۆکدا هەر ووتنەوەی هەردوو شیعرەکەی پێشوە. هەندێ ووشەکە پێویست بێ ماناکەیان لێک ئەدەینەوە.

مەپۆشا = ئەشاردەوە ، ئەپۆشی. کوففار = کافرەکان. هۆرگێڵا = وەرگەڕا. فام = هۆش. شۆ = بڕۆ ، دەرچێ. شێخی صەنعان = شێخێکی خوا پەرستی ئیسلام ئاین بووە ، هێندە ناز ئەکات بە خوا پەرستی خۆیەوە و لافی پێوە لێ ئەدات ، خوا تۆڵەی لێ ئەکاتەوەو چرای عەشقی کچە مەسیحیەک لە دڵیدا دائەگیرسێنێ. ئیتر ئەو خۆشەویستیە وای لێ ئەکات پشت ئەکاتە ئیسلام و دینی مەسیح قەبوڵ ئەکات. مەورەشی = ئەفرۆشی. مەسانی = ئەسێنی ، ئەکڕی. بەریم = بێ بەشم ، لێی دوورم. ئەڵقێوە = ئەڵقەیەک. نمەدۆ = نایدەم. دارا = داریۆشی سێیەم ، دوا پاشای هەخامنشییەکان. بە دەستی ئەسکەندەر تیا چوو. ئەسکەندەر = کوڕی فیلیپی پادشای مەکدۆنییە ، بە چل هەزار سوارەوە هێرشی کردە سەر ئێران و لە ٣٣١دا پێش میلاد داریۆشی شکان و تەخت و بەختی سوتان. یانە = ماڵ.

ئەم سێ شیعرەی بە دوای یەکدا ، کە هەرسێکیان لە ناوەڕۆکدا لە یەک سەرچاوەوە مەبەست ئەگرن. لەوە ئەچێ ڕۆژێ لە ڕۆژان لە گەڕانی سەردەمی فەقێیەتیدا دڵی بۆ کچە عیسایییەک جولابێ. لە هەر سێ شیعرەکەدا لە سەر ئەوەکەوتۆتە سەرکۆنە کردنی دڵی و

- ٤ -

١ ـ ڕەقیب سیا بۆ ....
ڕووت بە وێنەی زوڵف قیبلەم سیا بۆ

٢ ـ غەضەب جە ئاسمان پەرێت وارا بۆ
بەند بەندت بە تیخ جەهەم جیا بۆ

٣ ـ بە قاڵب مەردە ، بە سەر زیندەبای
خەریکی خەرکاو ئەرامەندە بای

٤ ـ خودا تۆ نەکوشۆ پەریێ خەلاصی
تا خاس خودای وێت بە حەق بشناسی

- ٣ -

ئینجا لە دوا دوایی هەرسێ شیعرەکەدا کەوتۆتە ڕەخنەگرتن لە خۆی و وای داوەتە قەڵەم کە هەرچی خوا پەرستیەک کە ئەیکات ڕیای تیایە، لادان لە دینیش لەکاری خوا پەرستی چاکترە بە ڕیاوە .

وە دیارە بێسارانیش کە لە خۆیەوە دەست پێ ئەکات ، مەبەستیشی هەموو ئەوکەسانەیە کە ڕیایان کردۆتە پیشە . لە سەر ئەم ناوەڕۆکە لە ئەدەبی کوردیدا شیعر زۆرهەیە .

ئەوەی جێگەی باس بێت ئەوەیە کە شاعیر بۆچی سێ شیعری بە یەک شێوە و لە سەر یەک مەبەست ووتوە ؟ خۆ شاعیر دەوڵەمەند و بە توانایە ، ئەیتوانی هەمان مەبەست بە وشەو وێنەی ترەوە دەبڕێ. کەچی نەیکردووە . ئیتر نازانین مەبەستی چی بووە و بۆچی وای کردووە .

٥ـبەی تەور بەیۆ پێت تۆ جە ناسازی
هەردەم مەرگ وێت بە ئاوات وازی

٦ـساکە تۆ هیجران قیبلەم صەڵا دای
کافری موطڵەق، گیری بەڵا بای

-٥-

١ـرەنگی زەردمەن ......
زەعفەران وێنەی ڕەنگی زەردمەن

-٤-

ڕەقیب = چاودێر، ناحەز. سیابۆ = ڕەش بێ. غەضەب = قین. پەرێت وارا بۆ = لێت بباریێ. جەهەم = لە یەک. قاڵب = لەش. زیندەبای = زیندووبی. ئەرامەندە = داماو. نەکوشۆ = نەکوژێ. خەلاصی = ڕزگاری. خاس = چاک، باش. بشناسی = بناسی. بەی تەور = بەم جۆرە. بەیۆ پێت = بێ‌بۆت. ناسازی =نەخۆشی،ناساخی. وێت =خۆت. وازی = بخوازی. هیجران = دووری، لێک بڕان. سەڵا = بانگ وهاوار. موتڵەق = بێ‌بەند.

واتە : ڕووی ئەو کەسەی کە چاوم لە شوێن ئەگێڕێ و ناحەزمە هەروەکو زوڵفی خۆشەویستەکەم ڕەش بێ. لە ئاسمانەوە قین و توڕەییت بە سەردا بباریێ و لەشت بەندبەند بە تێخ لە یەک جیا بێتەوە. بە لاشە مردوو بە سەر زیندو بی، بە دەست خەریک بوون بە خۆتەوە داماوو کڵۆڵ بی. خوا هەر بەو دەردە بتهێڵێتەوە و نەتکوژێ و ڕزگارت ببێ، تا بەڵکو خوای خۆت بە ڕاستی بناسی. بەم جۆرە دەردو نەخۆشیت بۆ بێ و هەمیشە مەرگی خۆت بە ئاوات بخوازی. تۆ کە بانگ و سەڵای دوورکەوتنەوەمت لە یار هەڵدا، ئەی کافری موتڵەق گیرۆدەی دەستی بە ڵاو نارەحەتی بیت.

٢ ـ جۆیای مەینەت بار ، مەجنون گەردمەن
بێستوون سەنگێ جەکۆی دەردمەن

٣ـ چەنی باری خەم ، خەم قامەتمەن
قیامەت قامەت ، پڕ زامەتمەن

٤ ـ ئەو زامەت جەستەی من کەردەن بە خۆ
پێش مەبۆ زوخاڵ ئەربگنۆ بە کۆ

- ٦ -

١ ـ ڕێحانی بێ گەرد ....
ڕێحانی پەل دێز قەترانیی بێ گەرد

- ٥ -

زەعفەران = گیایەکە لە تیرەی زەمبەق و بەرهەمی هەیە . جۆیا = ئەوەی بە شوێن کەسێک یا شتێکدا بگەڕێ . بێستوون = چیایەکی بەرزە لە خۆر هەڵاتی شاری کرماشان . سەنگ = بەرد . کۆ = کەژ . چەنی = لەگەڵ . (خەم)ی دووەم = چەماوە . قامەت = باڵا . قیامەت = هەستانەوە ، ڕۆژی دوایی . زامەت = زەحمەت . پێش = پێی . زوخاڵ = خەڵوز . بگنۆ = بکەوێ .

واتە : زەعفەران وەکو ڕەنگی زەردی من وایە . بە دەردو مەینەت باری‌یەوە هەر وەکو مەجنون دێم و ئەچم و بە دوای شتێکدا ئەگەڕێم ، چیای بێستوون بەردێکە بە چیای دەرد و ئازارمەوە . لەگەڵ باری خەم و خەفەتا لەشم چەماوەتەوە ، ڕۆژی دوایی بەو هەمو دەردو زەحمەتەوە باڵای پڕ زەحمەتی منە . ئەو زەحمەتەی کە لەشی منی وا لێ کرد، ئەگەر بکەوێ لە کەژێ ئەیکات بە خەڵوز .

٢ـمەزانی بە وێت وەختی خۆرەزەرد
مەبۆت وەمیهمان ،زڵێخای هام دەرد

٣ـهۆرگێردت نەخاک ،کەفتەی ڕووی زەمین
مەپێچوت بە چین کڵافەی موشکین

٤ـوێنەی زوڵفی وێش پێچنۆت بە دەستە
بۆ مەنیۆ نەبۆت چوون ئاوات وەستە

٥ـ درێغا بدیات نە ڕووی سەر زەمین
مەپێچای نە چین کڵافەی موشکین

٦ـڕێحان بەشقی حەق چێوی پەرسوو لێت
بۆی لەیل وەشتەرەن ، یا بۆی بەرگی وێت.؟

٧ـڕێحان وات جە من چوون پەرسات هەواڵ
بە دانای داوەر بەرزی بیٚ میثاڵ

٨ـبەو شا بێگەردەن ،نەزاو نەمەردەن
منشان جە ئەزرەت زوڵفی لەیل کەردەن

ڕێحانە =گیایەکیکورتە باڵای بۆن خۆشە و بۆ خواردن بەکاردیٚ. پەل دێز =گەڵا ڕەش.
قەترانی = ڕەشی تێر. مەزانی بەوێت = ئەزانی بە خۆت . میهمان = میوان .
هۆرگێردت = هەڵی گرتی . کەفتە =کەوتوو . مەپێچوت = ئەتپێچیٚ. بۆمەنیۆ نەبۆت = بۆن
ئەنیٚ بە بۆنتەوە . درێغا = بە داخەوە . بدیات = بتبینایە . مەپێچای = ئەی پێچایت .

- ٧ -

١ـ ڕێحانیٚ مبۆ پەل دێزی بیٚ گەرد
چوون زوڵفی سیای لەیلی عەنبەر زەرد

٢ـ بەر مەیۆ نەخاک باڵا مەرمانۆ
بویٚ عەنبەر نە ڕووی زەمین مەشانۆ

٣ـ چوون باخچەی خانان قەیتوڵ و ناران
دەستە بە دەستە چوون زوڵفی یاران

- ٦ -

بەشق = بە عەشقی . حەق = مەبەست خوایە . چێویٚ = شتیٚ . پەرسوو = ئەپرسم . وەشتەرەن = خۆشترە . وەڵگیٚ وێت = گەڵای خۆت . پەرسات = پرسیت . دانای داوەر = مەبەست خوایە . بیٚ میثال = بیٚ وێنە . نەزا = ئەوەی لە دایک نەبووە. نەمەردەن = ئەوەی نامریٚ . منشان = منیان .

واتە : ئەی ڕێحانەی گەڵا ڕەش و بیٚگەرد . بە خۆت ئەزانی کە دەمەو ئێوارە زڵێخای هاو دەردت ئەبیٚ بە میوانت . لە کاتێکدا کە لە سەر زەوی کەوتبوی هەڵی گرتی وپێچایتی بە زوڵفی کڵافەی موشکینی خۆیەوە. وەکو زوڵفی خۆی چۆن ئەکات بە پەلکە ئاوا تۆش ئەچنیٚ و ئەتکاتە چەپکیٚ ، وەکو ئاواتە خوازێک بۆن ئەکا بە بۆنی خۆشتەوە. بە داخەوە خۆزگە بتدیایە کە هەڵت ئەگریٚ و ئەتپێچیٚ بە زوڵفی کڵافەی موشکینی خۆیەوە. ڕەیحانە ڕەشە گویٚ بگرە بۆ خاتری عەشق و خۆشەویستی خوا شتێکت لیٚ ئەپرسم وەڵامم بدەرەوە ، بۆنی زوڵفی لەیل خۆشە یا خود بۆنی گەڵای تۆ.؟ ڕێحانە هاتە وەڵام و ووتی چونکە ئەو هەواڵەت لیٚ پرسیم ، منیش بە خوای گەورە و بەرزی بیٚ وێنە ، ئا بەم شێوە وەڵامت ئەدەمەوە. بەوەی کە لە دایک نەبووە و ئەوەی کە هەرگیز نامریٚ منیان بە عەزرەتی زوڵفی لەیلەوە دروست کردووە .

۴ـهەرکۆ باخیٚ هەن ئانا تێش‌دا
بۆی عەنبەر مودام مەیۆ پێش‌دا(ب)

۵ـشێوەی ئەو ڕێحان بەو کڵافەوەن
بەو کڵافی سۆز موشک نافەوەن

- ٨ -

١ـڕیزنات جەرگم ....
ڕێزە ڕێزە بای، ڕیزنات جەرگم

٢ـدوور نە دین دینت دیۆنا دەردم
ویەرد جەگەردوون هەناسەی سەردم

- ٧ -

مبۆ = ئەبێ، پێویستە. عەنبەر = مادەیەکی بۆن خۆشە بە ڕەنگی خۆڵەمێشی. بەرمەیۆ = دێتەدەر. مەرمانۆ = ئەنوێنێ. مەشانۆ = ئەپژێنێ. قیتول = واژەیەکی عەرەبییە بەواتای لەشکرگاو شوێنی سەیران و حەوانەوەی پاشا. وناران = گرتیان، وەستاندیان. نافە = ناوک.

واتە : ڕێحانەی گەڵا ڕەشی بێ گەرد پێویستە وەکو زوڵفی ڕەشی لەیل وابێ کە بە عەنبەری زەرد داهاتووە. سەر لە خاک دەردێنێ و باڵای ئەنوێنێ، بۆنی عەنبەر بە رووی زەویدا ئەپژێنێ. وەکو باخچەی خانەکان لە لەشکرگادا گیریان کردووەو وەستاندویانە، چەپک بە چەپک هەروەکو زوڵفی یاران ئەبێ خۆی بنوێنێ. لە هەرکوێ باخێک هەیە ئەوەتا تێیدا و هەمیشە بۆنی عەنبەری لێ ئەبێتەوە. شێوەی ئەو ڕێحانەیە ئەوەتا بەوکڵافەی زوڵفەوە، ئەو کڵافەی کە بە موشکی ناوکی ئاسک ڕێژراوە.

(ب) ئەم بەیتە لای ئێمە نەبوو، لە (سها) وەرگیراوە.

٣ـ پارە پارەی جەرگ چوون شەرارەی نار
چەنی زوخ جە چەم ڕێزیا بەوار

٤ـ هەر موژەم وێنەی کەلاغی کۆسار
پارەی جە جەرگم گێرتەن بە مینقار

٥ـ ڕێزەی جەرگی وێم چنیم نەدامان
هەردام بە سەردا هەرتاکە سامان

ڕێزنات جەرگم = جەرگمت ئەنجن ئەنجن کرد. دینت = بینینت. دیونا = کولاندیەوە. ویەرد = تێپەڕی. شەرارەی نار = بزیسکەی ئاگر. چەنی = لەگەڵ. ڕێزیا بە وار = ڕژایە خوارەوە. کەلاغ = قالاو، باڵندەیەکی ڕەشەو پەڕی سپیشی هەیە و دەنوکیشی ڕەشە. مینقار = دەنوک. چنی = چنییەوە. هەرتاکە سامان = تاکو لە هۆش خۆم چووم.

واتە : جەرگت ئەنجن ئەنجن کردم، دەک تۆیش ئەنجن ئەنجن بی وا بەو دەردەت بردم. بێ بڕوای دوور لە دین بینینت دەردی کولاندمەوە و هەناسەی ساردم لەگەردوون تێپەڕی. لەت وکوتی جەرگم هەر وەکو بزیسکەی ئاگر لەگەڵ زوخی چاومدا ڕژانە خوارەوە. هەر برژانگێکم وەکو قالاوی کوێستان، پارچەیە لە جەرگمی گرتووە بە دەنوکەوە. لەتکەی جەرگی خۆمم لە داوێنمدا چنییەوە و بەردەوام دام بە سەری خۆمدا هەتاکو هۆشم لێ بڕا.

پیتی - زێ -

-١-

١- زەڕگون کەردەوە ....
نەووەهار زەمین زەڕگون کەردەوە

٢- سۆزەی دارکێشا سەر جە پەردەوە
شەو بە شەونم، خاو دیدەش بەردەوە

٣- خێزا بارخانەی بادی سەبایی
کەردەوە بنەی تاقەگوشایی

٤- چەمەن بێ مەجلیس گوڵانی وەش بۆ
توند کەرد تەنافان، هۆردا چەتری نۆ

٥- داخڵ مەجلیسان مەستی جامی مەی
فەرما بولبولان نەوای سازی، نەی
٦- کۆسار نمانا، ڕەنگێ زەڕ(١) گونی
شەقایق مەی کەرد(٢) نەجامی هوونی

٧- چنوور دەماخ بەرز، سۆسەن خێمەکۆ
ساقی شەقایق، شەوشیفای شەوبۆ

٨ـبەڕەزایێ هەن بە ڕووی تاوێران
تاریان چوون تاری زوڵف خاوێران

٩ـبەڵێ پەی کەسێ نە دڵ نەبۆش خار
بویارۆ بە زەوق سەرمەستی وەهار

١٠ـنەک چوون من خەریک دەردی بێ دەرمان
تەن تاویای ، تاو ، ئایری زامان

١١ـمنیش جەفاو جەور جە دووری یاران
ڕێزا جە دیدەم ئەسرین چوون واران

سۆزە = چرۆ. خاو = خەو. دیدە = چاو. خێزا = هەڵسا. بادی سەبایی = بای بەیانی، (سەبا بە مانای شەماڵیش دێ) . بنە = مەکۆ. گوشایی = ئازادکردن. چەمەن = چیمەن. مەجلیس =کۆڕ. هۆردا = هەڵیدا. داخل = لە ناو. فەرما = فەرمووی. نەوا = ئاوازە. نمانا = نواند. زەرگونی = وەکو ئاڵتون. شەقایق =گوڵە مێلاقە. چنوور =گیایەکی بۆن خۆشی کوێستانی‌یە. سۆسەن = گیایەکە گەڵایەکی درێژ و باریک وگوڵێکی جوان و بۆن خۆش ئەگرێت بە ڕەنگی زەرد ، شین ، سپی . ساقی = مەی گێڕ. شەوبۆ =گوڵە شەوبۆ. بەڕەزا =گیایەکی کوێستانیە و ئەخورێت. تاوێران = تاوێرە بەردەکان ، تاشە. تار = تاڵ. پەی = بۆ. خار = درک. بویارۆ = رابوێرێ. زەوق = شادی. تەن = لەش. تاویای = تواوەی. تاو =گەرمایی ، تین. ڕێزا = رژا. واران = باران.

واتە : نەوبەهار هەموو سەرزەوی وەکو ڕەزەدێم ڕازاندەوە. چرۆی دارەکان لە دووتوێی پەردەوە سەریان هێنایە دەرو شەویش بە تەڕایی شەونم خەو لە چاوی تۆرا. بارخانەی بای بەیانیان هەڵسا و مەکۆی بەفرەکانی لە سەر تاقەکان کردەوەو ڕچەی

- ٢ -

١ ـ زامنان خاڵی ی ....
دەوری زامن دیم ، جەیاران خاڵی ی

٢ ـ دەروون جۆشش دا ، بە دەرد مناڵی ی
گەردی ڕووی زەردم ، بە زوخاڵ ماڵی ی

٣ ـ بەو طورە گرەم من جە دەروونەن
عەجەب ممانۆ سیرم جە بوونەن

- ١ -

شکاندن . چیمەن بە بێ کۆری گوڵە بۆن خۆشەکان تەنافەکانی توند کردو چەتری تازەی هەڵدا . لە ناو کۆرەکاندا سەرخۆشێک بە پیاڵەیە شەرابەوە بە بولبولەکانی فەرمووکە ئاوازەی سازێ ، نەیەکیان لێوە بێت . کەژو کۆسار ڕەنگی ئاڵتونیی نواند و گوڵەمێلاقە شەرابی کردە پیاڵەی خوێنەوە . گیای چنوور کەیفی هەیەو دەماخی بەرزە ، گوڵە سۆسەنیش چەتری هەڵداوە . مێلاقە بۆتە شەراب گێڕ و شەویش بۆتە دەرمانی شیفابەخشی شەوبۆ . گیای بەرەزاش بە ڕووی تاوێرە بەردەکانەوە کە تاڵەکانیان لە تاڵی زوڵف و قژی خاوی یاران ئەچێ . بەڵێ ئەم بەزم و سەیرانە بۆ کەسێ چاکە کە دڵ بریندار نەبێت و بە خۆشی و شادی یەوە ڕابوێرێ و سەرمەستی بەهاربێ . نەک بۆ کەسێکی وەکو من کە گێرودەی دەردی بێ دەرمانم و لەشم بە تین و تاوی ئاگری برین و زام تواوەتەوە . منیش ئازارو ژانی دوورکەوتنەوەم لە خۆشەویستانم کارێکی وای بە سەر هێناوم وەکو باران فرمێسک لە چاوەکانم ئەرژێن .

(أ) لای (سها) نوسراوە : ڕەز .

(ب) لای (سها) نوسراوە : مەی گێڕ .

۴ـموازوون ئەردڵ بگریان بیا
بیا بە کۆگای زوخاڵی سیا*

- ٣ -

١ـزامداری دەردان..........
من گۆشەنشین، زامداری دەردان

٢ - مەگێڵوم چوون چەرخ، وێڵ و سەرگەردان
بەتەر خەزانان، سەرگەردان کەردان

٣ـبەتەر جە خەزان، دەردم خێزیان
جە دەردشان چوون سەیل ئەسرم ڕێزیان

- ٢ -

طورە = زوڵف. ممانۆ = ئەمێنێ. موازوون = ئەخوازم، داوام ئەوەیە. بیا = بوایە. زوخاڵی سیا = خەڵوزی ڕەش. (ئەمزاراوەیە نامۆیە، چونکە خەڵوز هەر ڕەشە.)

واتە: دەوروبەری شوێنەکەتانم بینی چۆڵ و هۆڵ بوو. دەروون کەف وکوڵی هەڵساو بە دەست دەردەوە ناڵاندی، تۆزی ڕووی زەرد هەڵگەڕاومی لابرد و ڕووی ڕەش کردم. من بەو زوڵفە گڕ بەربۆتە دەروونم، ئیتر سەیرە نهێنی لە گیانم دائەمێنێ. داوام ئەوەیە کە ئەگەر دڵ گڕی تێ چوایە، ببوایەتە کۆی زوخاڵ.

(*) ئەم شیعرە لای ئێمە نەبوو، لە (سها) وەرگیراوە. وەگومانم لە هەندێ وشەی ناو شیعرەکە هەیە کە بۆم ساخ نەکرابنەوە.

۴ـ خەزانان دێز ڕەنگ، ئالای گوڵ نەگڵ
ئێشناشان زامی ناسۆر کەفتەی دڵ

۵ـ ئیسە وێڵیی من وەجایێ یاوان
ئەجەل پەیێ کوشتەم نەدارۆ تاوان

- ۴ -

۱ـ زلێخام ئەثەر ....
جەوساوە دووریت، لێم کەردەن ئەثەر

۲ـ چوون ڕۆیێ مەردەگان، سفتە[أ] ڕووی جگەر
دەستێوەم خاکەن، یەک وەبانی سەر

- ۳ -

مەگێڵوم = ئەگەڕێم. بەتەر = خراپتر. خێزیان = هەڵساوە، لێ هاتووە. سەیل = لافاو. ئەسر = فرمێسک. ڕێزیان = ڕژایە. دێز = ڕەنگی مەیلەو ڕەش. ئاڵا = بەرزی، مەبەست باڵایە. ئێشناشان = کولاندیانەوە، ئێشانیان. جایێ = شوێنێ، ڕادەیە. یاوان = گەیی. نەدارۆ = نیەتی.

واتە: برینداری دەرد و بەڵام و گۆشەنشین کەوتووم. وەکو گەڕۆک ئاوارە و بێ سەروشوێن ئەگەڕێم و لە گەڵای پایزان خراپتر وەیلان بووم. لە گەڵای خەزان دەردی خراپترم بە سەرهاتووە، لە تاو دەردی ئەوان فرمێسک هەر وەکو لافاو لە چاوم ئەڕژێ. گەڵاکان ڕەنگیان بەرەو ڕەشی گۆڕیوە و باڵای گوڵیش کەوتۆتە سەر خاک، ئائەوە برینە ناسۆرەکەمی کولاندەوە کە لە سەر دڵم پەیدا بووە. ئێستە ئاوارەیی من گەشتۆتە ڕادەیەک کە ئەگەر ئەجەل بێت و لە ناوم بەرێت، هیچ تاوانێکی نیە.

٣ـ جەپەی نەدیەنت[ب] بە نائومێدی
وێڵ وێڵ مەگێڵو بێدی وەبێدی

٤ـ یاخوا بە وەصڵی تۆ شادم کەرۆ
یاخۆ خێر وەمەرگ ئازادم کەرۆ*

ئەثەر = نیشانەوکارتێکردن. سفتە = سوتاو. دەستێوەم = دەستێکم. مەگێڵو = ئەگەڕێم.
بێدی = چۆڵەوانی.

واتە : خۆشەویستەکەم لەوکاتەوە دووریی تۆ کاری تێکردووم، هەر وەکو رۆژی مردوان جگەرم سوتاوە، دەستێکم وابە خاکەوەو بە دەستەکەی تریشم ئەدەم بە سەردا. لە بەر نەدیتنی تۆ بە بێ هیوا چۆڵەوانیەکان ئەگەڕێم. بەڵکو خوا بمگەیەنێ بە تۆو شادم بکات، یاخۆ مەرگم بۆ بنێرێ و لەم دەردیسەریە ئازادم بکات.

(*) ئەم شیعرە لە هەر دوو دەست نوسەکەی لای (میم) و (ئە)دا هەیە و لای ئێمە و (سها) نیە. بەمەش تۆزێ گومان ئەکەوێتە سەر شیعرەکە.

(أ) لای (میم) نوسراوە : سفتەگان مەردە.

(ب) لای (ئە) نوسراوە : جە پەی دین تۆ.

(ج) لای (ئە) نوسراوە : خودا بە وەسڵ.

بێسارانی زۆر جار کە ڕووی دەمی ئەکاتە خۆشەویستەکەی و ئەیدوێنێ ووشەی (چراغ یا چراغم) بەکار دێنێ کە دیارە بە شێوەیەکی سەرەکی مەبەستی ئەوەیە کە خۆشەویستەکەی وەکو چرا وایە و شەوەزەنگی ئەڤین و خۆشەویستیی ئەم ڕوناک ئەکاتەوە. یا مەبەستی ئەوەیە کە چرا بۆ خۆی ئەسوتێ و بەڵام ڕوناکی و تیشک پێشکەش بە خەڵک ئەکات، خۆشەویستەکەی ئەمیش بۆ ئەم ئەسوتێ. یا مەبەستی ئەوەیە ئەو چرایەو ئەم پەپولە لە دەوری ئەگەڕێ. یا زۆر جار ووشەی (قیبلەم) بەکار دێنێ، کە لەمیش‌دا مەبەستی ئەوەیە خۆشەویستەکەی وەکو قیبلە وایە و هەموو کەس ڕووی تێ ئەکات.

٣ـ جەپەی نەدیەنت[ب] بە نائومێدی
ویڵ ویڵ مەگێڵو بێدی وەبێدی

٤ـ یاخوا بە وەصڵی تۆ شادم کەرۆ
یاخۆ خێر وەمەرگ ئازادم کەرۆ*

ئەئەر = نیشانەوکارتێکردن. سفتە = سوتاو. دەستێوەم = دەستێکم. مەگێڵو = ئەگەڕێم. بێدی = چۆڵەوانی.

واتە: خۆشەویستەکەم لەوکاتەوە دووریی تۆ کاری تێکردووم، هەر وەکو ڕۆژی مردوان جگەرم سوتاوە، دەستێکم وابە خاکەوەو بە دەستەکەی تریشم ئەدەم بە سەردا. لە بەر نەدیتنی تۆ بە بێ هیوا چۆڵەوانیەکان ئەگەڕێم. بەڵکو خوا بمگەیەنێ بە تۆو شادم بکات، یاخۆ مەرگم بۆ بنێرێ و لەم دەردیسەریە ئازادم بکات.

(*) ئەم شیعرە لە هەردوو دەست نوسەکەی لای (میم) و (ئە)دا هەیە و لای ئێمە و (سها) نیە. بەمەش تۆزێ گومان ئەکەوێتە سەر شیعرەکە.

(أ) لای (میم) نوسراوە: سفتەگان مەردە.

(ب) لای (ئە) نوسراوە: جە پەی دین تۆ.

(ج) لای (ئە) نوسراوە: خودا بە وەسڵ.

بێسارانی زۆر جار کە ڕووی دەمی ئەکاتە خۆشەویستەکەی و ئەیدوێنێ ووشەی (چراغ یا چراغم) بەکار دێنێ کە دیارە بە شێوەیەکی سەرەکی مەبەستی ئەوەیە کە خۆشەویستەکەی وەکو چرا وایە و شەوەزەنگی ئەڤین و خۆشەویستیی ئەم ڕوناک ئەکاتەوە. یا مەبەستی ئەوەیە کە چرا بۆ خۆی ئەسوتێ و بەڵام ڕوناکی و تیشک پێشکەش بە خەڵک ئەکات، خۆشەویستەکەی ئەمیش بۆ ئەم ئەسوتێ. یا مەبەستی ئەوەیە ئەو چرایەو ئەم پەپولە لە دەوری ئەگەڕێ. یا زۆر جار ووشەی (قیبلەم) بەکار دێنێ، کە لەمیشدا مەبەستی ئەوەیە خۆشەویستەکەی وەکو قیبلە وایە و هەموو کەس ڕووی تێ ئەکات.

- ٥ -

١ ـ زلّێخام تەتار ....
دوو دیدەش وێنەی وەڵەدەی تەتار

٢ ـ جەیرانْ دەودۆ ، جیا جە قەتار
دوور کەفتەی سارای ، مەئوای خوتەن شار

٣ ـ مێرغوزار ماوا ، ڕەوێڵەی ڕەوێڵ
وەڵگی گوڵ بە دەم نە پای هەردان گێڵ

٤ ـ زامەن جە سەری ، طەبیب بەند موشکەو
نەخەوفی صەیاد ، شەو نەکەردە خەو

- ٤ -

بەڵام لێرەداو لە چەند شیعرێکی تریش دا ووشەی (زلّێخام) بە کار دینێ. زلّێخا ژنی عەزیزی میصر بوو ، حەزی لە حەزرەتی یوسف (د. خ) کرد ، بەڵام یوسف دڵی بەو نەدا. تەنانەت ڕۆژێ بەگیری دێنێ کە ئارەزووی دامرکێنێتەوە ، بەڵام یوسف خۆی لێ لائەداو ئەویش لە دواوە کراسەکەی ڕائەکێشێ و ئەدرێ. کاتێ کە دادگایی یان ئەکەن ، ئەوکراس درانە لە دواوە بۆی ئەبێتە بەڵگە کە ئەم نەیویستوە کاری وا بکات و ئەو زۆری بۆ هێناوە. لە ئەنجامدا زلّێخا هەر واز لە خۆشەویستی ئەو ناهێنێ و دوای ئەوەی عەزیز نامێنێ حەزرەتی یوسفیش مارەی ئەکات .

جا مەبەست ئەوەیە بێسارانی ، بۆ ئەم وشە بەرامبەر بە خۆشەویستەکەی بە کار دێنێ ؟ هەر وەکو لە یوسف و زلّێخادا بوو.

٥ـ دەیری‌ی بیدی گێڵ دەوەندەی دوورپەڕ
کڵاف بە شەونم خونچەی گوڵان تەڕ

٦ - قنیات کەر وەگوڵ خونچەی سۆسەنان
شەو خاوگەش نەپای بارگەی چل تەنان

٧ـ قودرەت بە کەرم بێ هەستایی وێت
بە حەرفی ئەوەڵ (ئەلف لامی) وێت

٨ـ ئەو وەلەدەی شۆخ نە پای هەردان گێڵ
حوققەی نافی موشک ، زوڵف ماوا پێڵ

٩ـ پەی ساکنی‌ی دەرد بگێرەش نە دام
تا چەندێ مەرهەم بەیۆ پەرێ زام

(تەتار)ی یەکەم = گەڕۆک . (تەتار)ی دووەم = تورکمەنستانی چینەکە بە ئاسک بە ناوبانگە. وەلەدە = بەچکە . جەیران = ئاسک . دەودۆ = بە پەلە ئەڕوا . قەتار = ریز . سارا = دەشت . مەئوا = شوێن . خوتەن = ناوچەیەکە لە وڵاتی چین کە ئاسکی موشک داری زۆرە . مێرغـوار = شـوێنـی مێرگ و سـەوزایـی . ڕەوێڵە = ڕێ لـێ تـێک چوو . ڕەوێڵ = کۆمەڵ . وەڵگ = گەڵا . طەییب = بۆن خۆش ، زۆر چاک . موشکەو = کۆشک ، سەرا . خەوف = ترس . صەییاد = ڕاوچی . دەیری‌ی = کەسێک وەک ڕەبەن بە تەنها لە دەیـردا بـژی ، کـەسێک وەکـو شێت پەیوەندی بە دنیاوە نەمابێ . بێد = چۆڵایی . دەوەندە = ڕاکردوو . قنیات = قەناعەت ، ئەوەی مرۆڤ پێ‌ی بژی . چل تەنان = ڕەنگە شوێن بێ ، یا خود چل خواناسی ـ ئەهلی حەق - کە ئەمە ناوەکانیانە . (دەمام ، شەمام ،

١ ـ زلێخام تەیار ....
سەحەر کەرد ئاخێز ، خاڵان کەرد تەیار

- ٥ -

قاموس ، ئەژدەر ، ئەنوەر ، گەوهەر ، شەماڵ ، سەیقاڵ ، نگین ، مسکین ، موئمن ، سەفیر ، کەبیر ، ناری ، سابق ، قانون ، صەیاد ، لامی ، مەستی ، غازی ، پێشەنگ ، ئاورنگ ، خەزاوی ، عەزازیل ، ئیدراک ، خونجی ، وردی ، نیشان ، چەرگا ، سەقا ، مەرزی ، بەیا ، تەوار ، صەراف ، سەروەر ، حەریر ، تۆفیق ، زریاب ، قەندیر ، شەمیل .)
قودرەت = دەستەڵات . بەکەرەم = بە بەخشندەیی . وێت = خۆت . حەرفێ ئەوەڵ = پیتی یەکەم . (ئەلف لام) مەبەست لە اللە یەکە بەو دوو پیتە دەست پێ ئەکات . حوققە = قوتو. ناف = ناوک . پێڵ = سەرشان . بگێرەش = بیگرە . دام = داو . بەیۆ پەرێ = بێت بۆ.

واتە : خۆشەویستەکەم هەر ئەگەڕێ و چاوەکانی وەکو چاوی بەچکە ئاسک وەهان . ئاسکەکە لە قەتار جیابۆتەوەو بە پەلە ئەڕوا ، دوور کەوتۆتەوە بەرەو دەشتێک کە شاری خوتەن لەوێیە . لەو مێرگە سەوزەدا ڕێگای لێ تێک چووە و لە کۆمەڵی ئاسکەکان جیا بۆتەوە ، گەڵای گوڵێکی بە دەمەوەیەو بە ناو هەردەکاندا ئەگەڕێ . برینێکی بە سەرەوەیە و ئەو بۆنە خۆشەی کە هەیەتی لە کۆشکی ناوکی‌دا دیل بووە ، لە ترسی ڕاوکەر شەو خەو نەچۆتە چاوی . تەنیاو سەرشێت بەو چۆڵەوانیەدا پەڕی گرتووە ڕائەکا ، تاڵە مووەکانی لەشی بە ئاوی شەونمی خونچەی گوڵەکان تەڕ بووە . بە گوڵ خونچەی سۆسەنەکان ڕازی بووە بژی و نزیک بە بارگەی (چل تەنان) جێگەی شەوی خۆش ئەکات . خوایە بە بەخشندەیی بێ وێنەی خۆت ، بە یەکەم پیتی (ئەلف لامی) خۆت. ئەو بەچکە ئاسکەی کە لەو هەردانەدا ئەگەڕێ ، قوتوی ناوکی موشکی تیایەو زوڵفیشی لە سەر شان پەخشان بووە ، بۆ ئەوەی دەردو ئازارەکەی ئارام‌بێ بیخە نێو داوێکەوە ، تا بەڵکو زامەکەی مەرهەمێکی بۆ بێ و چاک بێتەوە .

۲ ـ ساکە ڕووی جام دی بە دیدەی خومار
داش بە سەنگ‌دا مینای جام بە قار

۳ـ وات چە خێرتەن ، لێڵاو بامەنی . ؟
جەی لێڵاوتەر بای ، چە خاس جامەنی

۴ ـ جام لاڵا بە زار بەزگارەوە
بە مینای شکەست پارە پارەوە

۵ ـ واتش یە چێشەن . چون بەی تەورەنی . ؟
پێسە بێ ئینصاف ، چمان گەورەنی . ؟

۶ ـ جامان بە جەمین تۆ لێڵاو بامەن
تۆ بێ ئینصافی چێش گونای جامەن

تەیار = ئامادە . ئاخێز = ڕاپەڕین . جام = ئاوێنە . مینا = شوشە . بەقار = بە قینەوە . وات = ووتی . بام = سەربان . زگار = خەفەت . واتش = ووتی . یە چێشەن = ئەمە چی‌یە؟. بەی تەورەنی = بەم جۆرەی . چمان = وەک بڵێی ، وەک . جەمین = تەوێڵ، ناوچاو . گونا = گوناح ، تاوان .

واتە : خۆشەویستەکەم بەیانی‌ی زوو لە خەو هەڵساو خاڵەکانی ئامادە کرد ، واتە ڕازاندنیەوە . (خاڵان) مەبەستی لە زوڵف و چاوو ، برۆو ، دەم و ڕومەت و خاڵەکەیەتی . بە چاوی مەست و خومارەوە سەیری ئاوێنەکەی کرد و بە قینەوە کێشای بە بەردێکدا . ووتی چی‌یە وا ئەڵێی لێڵاوی سەربانی ؟ دەک لەوەش لێڵ‌تر بی چۆن ئاوێنەیەکی ؟ ئاوێنەکە بە داخ و خەفەتەوە لالایەوە بۆ شوشەی شکاوی لەت لەت بووی . ووتی ئەمەچی‌یە بۆ وا بەم

١ـزلێخام چەمەر ....
زوڵفش پەی شینم خاس بەستەن چەمەر

٢ـپۆشا بەرگی صاف سیای موشک پەروەر
کەردەن بە سەردا پییاڵەی عەنبەر

٣ـزوڵفانش لول دان بە ماتەمەوە
بەند بیەن بە چنگ خاری خەمەوە

٤ـیانی دوو دیدەش خوماری داران ؟
وەرنە پێم دەران دەوای بیماران

٥-کەسێ زوڵفی ئەو پێش چەمەرگیرەن
ماوای بەهەشتش جە کۆ جەویرەن ؟

- ٦ -

جۆرەی ؟ . ئاوا بێ ئینسافیت ، خۆ تۆ گاور نیت . ئەی نازانی ئاوێنەکان لە بەرامبەر ڕوخساری تۆدا ئەبنە لێڵاوی سەربان و ڕەنگی خۆیان لە دەست ئەدەن ؟ کەواتە تۆ بێ ویژدانی و ئینسافت نیە وا ئەمشکێنی ، تاوان وگوناحم چی‌یە . ؟

- ٧ -

چەمەر = شیوەن . صاف = بێ‌گەرد . وەرنە = ئەگینا . دەران = ئەدەن . جە کۆ = لە کوێ .
جەویرەن = لە بیرە .

واتە : خۆشەویستەکەم لە بەرخاتری شیوەن و گریانی دڵی من زوڵفەکانی شیوەنیان کرد

- ٨ -

١ـ زلێخام خاودا ....
به پەنجەی نازک ، ئاراستەی خاودا

٢ـ دەستە دەستە زولف ژەند بە گوڵاودا
ئاوەرد بە ڕوخسار بومی ئافتاودا

٣ـ پەنجەی خاس خێزان ، خەرامانی مەست
پانییا بە ناز چارگۆشەی ڕەنگ بەست

٤ـ باڵا گیرداوە ، شی بە ناوْدا
کێشا باڵا پۆش بە ئافتاوْدا

٥ـ خاوی خێرش بۆ ، ئەی گوڵ ئەندامە
چونکە کەس نەدیەن ، بەندەی بەی تامە

- ٧ -

(دیارە مەبەستی لە شیوەنی زولف ئەوەیە کە بە وسمە ڕەشی کردووە ئەو ڕەش کردنەشی بە شین گێرانێک داناوە بەرامبەر بە شیوەنەکەی خۆی) . جل وبەرگی بێگەردی وەک موشکی ڕەش لە بەر کرد و پیاڵەی عەنبەری کرد بە سەریا . بە پەژارەو ماتەمەوە زوڵفەکانی لول کردن، ئەو زوڵفانەی کە دیل و بەندی دڕکی خەم و خەفەتن . بڵێی چاوەکانی مەستی و خوماری‌یان هەبێ ؟ ئەگەر وانیە ئەی بۆ دەرمانی نەخۆش و دەردەدارانم پێ دەدەن ؟ کەسێک کە زوڵفی ئەو نازدارە شینی بۆ بگێڕێ ، شوێنی وەکو بەهەشتی کەی لە بیرە . ؟

٦ـ عەجایەبم دی بەی فریشتەوە
ئافتاوێ بی ، ضیاو نیشتەوە

- ٩ -

١ـزلێخام دارۆ ....
شەستی تۆ مایەی زیندەگی دارۆ

٢ـبا بەیۆ فێشتەر ، جە هێزی ئارۆ(أ)
نەبا دڵ جە داخ گیانش بسپارۆ

- ٨ -

ئاراستە = ڕازاوە. ئاوەرد = هێنای . خێزان = هێنا . خەرامان = ڕۆشتن بە لەنجەو لارەوە . پانییا = پێ ی . دانا .. چار = چوار . شی = ڕۆشت . خاو = خەو . نەدیەن = نەی دیوە . بەی = بەم . عەجایبم دی = سەیرم بینی . ضیا = دەرکەوتن ، سەرهەڵدان ، پرشنگدانەوە

واتە : خۆشەویستەکەم بە سەر پەنجە ناسکەکانی زوڵفی خاوی ڕازاندەوە . دەستە دەستە زوڵفی هێنا بەگوڵاودا ، واتە بە ناو دەمیدا ، هێنای بە ڕوخساری تەختی خۆردا . چاک پەنجەکانی پیا هێنان ئەو بە نازی سەر مەستە ، هەربەوەش پیِ ی لە سەر نازی چوار چێوەی خۆرداناو ڕەنگی پیِ نەهێشت . باڵای کەمیِ چەماندەوەو خۆی کرد بە ناودا ، عاباکەی دا بە سەر خۆردا . ئەو گوڵئەندامە خەوی ئەهات بۆیە وای کرد ، چونکە تا ئێستە کەس بەم تام و بۆنەوە نەیدیوە ، واتە خۆی لە دڵدارەکانی بشارێتەوە . شتێکی سەیر بوو بەم فریشتەوە بینیم ، خۆرێک بوو لە یەک کات دا سەری هەڵداو خێراش نیشتەوە . ئەم خۆرە بە پێچەوانەی خۆری کەون و بونەوەرەوەیە ، ئەوکە هەڵدی ڕۆژێک ئەباتە سەر ، کەچی ئەم لە ساتە وەختێکی کەمدا هەڵهات و نیشت .

٣ ـ پەی چێش بە پەیکان تۆ ژیانمەن ؟
وەرنە نەمەندەن وەختی گیانمەن

٤ ـ ئازیز با بەیان(ب)خەدەنگان خاس خاس
پەیاپەی پەی پەی ژارالوی ئەڵماس

٥ ـ هەم بشان بشان بەڕشتەی(ج)جەرگم
هەرتاکە بەرشۆ خۆفی ڕۆی مەرگم

٦ ـ شیەنم نە دڵ چەندە پەیکانێ
جەو بۆنە مەندەن نیمە جە گیانێ

٧ ـ فیدات بام ، جە شەست مودارات نەبۆ
زیندەگی بەخشەن مەودای تیری تۆ

دارۆ = هەیەتی . بابەیۆ فێشتەر = با زیاتر بێت . ئارۆ = ئەمڕۆ . بسپارۆ = بسپێرێ . پەیێ چێش = بۆچی . پەیکان = تیر . وەرنە = ئەگینا. نەمەندەن = نەماوە. با بەیان = بابێن . خەدەنگ = تیر . ژارالو = ژەهراوی . بشان = بیوەشێنە . بەرشۆ = دەرچێ. خۆف = ترس . شیەنم نە دڵ = چووە بە دڵما . مودارا = ئارام .

واتە : خۆشەویستەکەم ئەموستیلەی ڕاوی تۆ مایەی ژیانی منی پێوەیە . با ئەمڕۆ لەوپەڕی هێزو تواناتەوە تیری زیاتر بێت ، نەبا دڵ لە داخی بێ مەیلیی تۆ گیان بدات بە دەستەوە . بۆچی من بە تیری تۆ ئەژیم ؟ ئەگەر وانیە من ژیانم نەماوەو خەریکە گیانم دەرئەچێ . ئازیزەکەم با تیرەکانت بێن و یەک لە دوای یەک وەکو ئەڵماسی ژاراوی لێم بدەن . بیان وەشێنەو جەرگمی پێ ببڕە تاکو ترسی ڕۆژی مردنم لە دڵ دەرچێ . ئەو

- ١٠ -

١ - زلێخام زوننار ....
پەرێ دینی تۆ ، بەستەنم زوننار

٢ - بێ خەوف جە تانەی ڕەقیب و ئەغیار
ها شیم نە مەزهەب تایفەی کوففار

٣ - چوون شێخی صەنعان بەرشیام جە دین
پۆشام خەرقەی کوفر ، تەرسای بێ ئاین

٤ - نەڕای دینی تۆ ها بەستم کەمەر
بەر شیام جە دین خوداو پێغمبەر

٥ - پەی چێش ؟ پەی حەڵقەی زوڵفی پڕچینت
تاریکیی کوففار ، دەوری جەمینت

٦ - تاکە بواچان نەڕووی سەر زەمین
کەسێ پەی کەسێ پەرشیەن جە دین

- ٩ -

چەند تیرەی داویانە لە دڵم بوونەتە هۆی ئەوەی کە نیوە گیانێکم تیاماوە. بە قوربانت بم لە شەست بەکار هێنان ماندوو نەبیت ، چونکە نوکی تیژی تیری تۆ ژیان ئەبەخشێ.

(أ) لای (سها) نوسراوە : وارۆ

(ب) لای (سها) نوسراوە : با بەیان ئازیز.

(ج) لای (سها) نوسراوە : ڕیشەی .

٧ـ هیچ نەدارون باک تۆم قبوڵ کەردەن
هەر تۆم خەیاڵەن ، تا وەرۆی مەردەن

٨ـ وەگەر نە ، تۆ هیچ حاڵم نەزانی
بە وێنەی مەجنون داخ پێم مەنمانی

٩ـ ئەوسا جەو دما وەسێتم خاکەن
تا مەرگ سامان دیدەم نمناکەن

١٠ـ تا ئەو رۆ خاکم بشۆ نە دیدە
ئەراگێڵی تۆم ،لەب بەرگوزیدە *

ئەغیار = بێگانە . مەنمانی = ئەنوێنی . جەو دما = لەوە و دوا ، پاشان . بشۆ = بچێتە .
ئەراگێڵ = ئاوارە . بەرگوزیدە = هەڵبژاردە .

واتە : خۆشەویستەکەم لە بەر ئاینی تۆ زونارم بەست . بێ ترس لە تانەو تەشەری ناحەز و بێگانە چوومە سەر ئاینی کافران . وەکو شێخی صەنعان لە دین وەرگەڕام و بەرگە کۆنەی کفرم کردە بەرو ئاینی مەسیحیم قبوڵ کرد . لە ڕێی ئاینی تۆدا بەستمە کەمەرو لە ئاینی خواو پێغمبەر لامدا. بۆچی ؟ بۆ ئەڵقەی زوڵفی پێچ پێچت و تاریکایی زوڵفی کافرت کە دەوری ڕوویان داوی . ئەمەشم لەبەر خۆشەویستی تۆکرد تاکو هەموو خەڵکی سەرزەوی بڵێن کەسێ لە بەر خاتری کەسێکی‌تر لە دینی خۆی دەرچووە. هیچ باکیشم لەوقسانە نیە چونکە بە دڵ تۆم قەبوڵ کردووە وتاکو ئەو ڕۆژەی کە ئەمرم هەر تۆم لە خەیاڵە . ئەگەر تۆیش هیچ لە حاڵم نازانی و ئەتەوێ هەر وەکو مەجنون داخم پێ بنوێنی . ئەوا منیش دوای ئەوە داوای مردن و چوونە ژێر خاک ئەکەم ، چونکە ئەزانم تا ئەو ڕۆژەی کە ئەمرم سەرمایەی

١ ـ زڵێخام ساوان ....
دوو دیدەش وێنەی وەلەدەی ساوان

٢ ـ کام وەلەد ؟ ئانە خەستەن ، پەی ئاوان ؟
هەر ئەو ناف مەوزۆ سوب نەسەراوان

٣ ـ خەرامانی مەست ، جقەی ناف بە دۆش
قنیات وەسونبوڵ ، چوزەی نێرگز نۆش

٤ ـ وەڵگی گوڵ جە بێخ ، بە هەرە کەندە
سادار ، سەرسام ، سایەی وێش مەندە

٥ ـ دەیری دیدەوان ، ڕەوێڵەی خوتەن
بێزار جەزامەن ، دوورکەفتەی وەتەن

٦ ـ زامەن نە جەبەل صەیادی توند خو
کەمتەر وەگوریز ، پاکێشی تیز دوو[أ]

- ١٠ -

چاوم هەر فرمێسک ڕشتنە . تاکو ئەو ڕۆژەی خاک هەڵ ئەدەنەوە بە سەر چاومدا ، هەر بە دوای تۆدا وێڵ و ئاوارەم ئەی جوانی لێو نەخشین و بێ وێنە .
(*) ئەم شیعرە لە دەست نوسەکەی لای (میم) وەرگیراوە . لای (وارستگان) یش تەنها شەش بەیتی ئەوەڵی هەیە .

۷ـ سەرسام، بێ هوش، خاوێر و مەلول
شەو خاوگەی مەکۆش پای بارگەی بالول

۸ـ قودرەت بە کەرەم، بەبێ هەمتاییت
بە دایەرەی چەرخ هەفتەم سەماییت

۹ـ ئەو وەلەدەی شۆخ، وەحشی خەیاڵ خام
پەی ساکنیی دڵ بگێرەش نەدام

وەلەدە = بەچکە. جقە = شتێکە کە لە زێڕ و زیو و شتی گران دروست ئەکرێ لە سەر یا خود لە کەمەر. دۆش = شان. قنیات = ئەوەی پیێ بژیت. وەڵگ = گەڵا. هەرە = مشار. سادار = ئەوەی نەخۆشی (سا)ی هەبێت. دەیری = کەسێک کە لە چۆڵیدا بژی و تاک کەوتبێ. ڕەوێڵ = کۆمەڵ. جەبەل = چیا. صەیاد = ڕاوچی. گوریز = ڕاکردن، هەڵهاتن. پاکێشی = پێ ڕاکێشان. تیز دوو = تیژ ڕەو. خاوێر = گێژ، لاژگ. مەلول = بێ تاقەت. مەکۆش = تێ ئەکۆشێ، هەوڵ ئەدا. بالول = وەهب کوڕی عەمرو، پیاوێکی خوا ناسی صۆفی مەشرەب بووە، هەروەها پلەی خوێندەواری بەرز بووە. کاتێ کە هارونەڕەشید حەزرەتی صادق تاوانبار ئەکات و بڕیاری زاناکان کۆ ئەکاتەوە بۆ کوشتنی، بالول ئەو بڕیارە پەسند ناکاو لە ترسی هاروون خۆی شێت ئەکات. قودرەت = هێز، مەبەست خوایە. بگێرەش = بیگرە.

واتە : خۆشەویستەکەم چاوەکانی وەکو چاوی کار ئاسکی ساوان. کام بەچکە ئاسک؟. ئەوەی کە تینوو ماندووە بۆ ئاو و ئەیەوێ بەو بەیانیە ناوکی بداتە بەر ئاوی سەر چەشمەکان (بەیانیان ناوک دان لە ئاو ڕەوشتی ئاسکەکانە کە بەوەش ئەو مادەی لە ناوکیاندا هەیە بۆن خۆش تر ئەبێ و موشکی لێ دەر ئەچێ.) بە لەنجەولار وسەرمەستیەوەجقەی ناوکی داوە بە

سەر شانیدا و قەرسیلی گژ و گیاو چوزەرەی نێرگزە کان ئەخوات. بە دانە کانی کە وەک مشار وان گەڵای گوڵە کان لە بێخ ئە کاتەوەو لە سێبەری خۆی ورۆکاس و سەرسام ماوە. تەنیا کەوتوە و چاو بۆ هاورێکانی ئە گێڕێ لە خوتەن ، لە زامە کەی لەشی بێزارو جاڕستە بۆیە واله نیشتمانی دوورکەوتۆتەوە. ئەو زامەی کە بە چیاوە ڕاوچیە کی تنە تەبیعەت کردویەتیە لەشی. (مانای نیوەی ئەم بەیتەمان بۆ ڕوون نەبوویەوە). سەرسام و بێ هۆش ، گێژ و بێ تاقەت ، هەوڵ ئەدا کە جێگەی خەوتنی شەوی بەرێتە لای بارگەی بالول. خوایە بە بەخشندەیی خۆت و بە بێ هاوتاییت ، بە دەوروخولی ڕۆژگار و حەوت تەبەقەی ئاسمانت. ئەو بەچکە جوانە کێوی یە خەیاڵ خاوە ، گیری داوێک بکە تا دڵی منیش ئارام ببێ. دیارە مەبەستی لە داو داوی دڵ و خۆشەویستی ی خۆیەتی.

(أ) ئەم نیوە بەیتە لای (سها) وا نوسراوە : گمەتەر وەگورێز پاکیش تیزڕەو.

وە ئەم شیعرە لای (سها) دەبەیتە و ئەمە بەیتی سێ یەمیەتی

جـــــەیرانـــــی دەوردۆ دەلیـــلەی بـــاڵدار
پـــەنجەی ســم کـۆ گـەرد ، خـاوێر خـاڵدار

وەلە پەراوێزیشدا لە سەر (بارگەی بالول) نوسیویە : مەبەست چیای داڵەهۆیە کە (علی‌اللهی) یە کان پێیان وایە گۆڕی بالول لەوێدایە.

ڕەنجوریش ئەڵێ :

یـــا بـــارگەی (بـــالول) هـــەردەی (داڵـــەهۆ)
یـــا (عـــومەر گـــودرون) مـــاوا (گـــودرون کـــۆ).

١ـزلێخام ماران ....
دوو عەقرەب چەنی دوو دەستەی ماران

٢ ـ چین چین صەف نەدەور کەعبە وناران
بەردەنش نە بەند ڕای ڕاوییاران

٣ـجە کەعبە تا فەرق (اسودالحجر)
دەوری دایرە جای زەمزەم یەکسەر

٤ـبە دەستوری جان دەستاخی خاین
عەقرەب وەسەردا جەی گەردەن تاین

٥ - پەی قەتڵ و تاراج حاجی یانی صاف
کەردەنش نە بەند ڕای کەعبە طەواف

٦ـ وەختەن قیامەت پەی خەڵق ئەوپابۆ
ڕۆی ئاخر زەمان دەوری دنیا بۆ

٧ـ ئەر یە نیشانەو عەلامەت نەبۆ
ڕۆزی ڕەستاخێز، قیامەت نەبۆ ؟

٨ـکێ دیەن طەواف کەعبە باطڵ بۆ
زەهرەن نە کوففار زەمزەم قاتڵ بۆ

- ١٣ -

١ - زینهار سەد زینهار ....
دڵە واتم پێت ، زینهار سەد زینهار

٢ - بێ وەفا هەرگیز مەگێرە بە یار
جە بێ وەفایان مەبینە قەرار

٣ - کەسێ بگێرە تۆ بە یاری وێت
ئەو جە تۆ فێشتەر بسۆچۆ پەرێت

- ١٢ -

عەقرەب = دوپشک . چەنی = لەگەڵ . وناران = گرتویانە . بەردەنش = بردویانە . راوییاران = رێبواران . فەرق = سەر . اسودالحجر = حجرالاسود = بەردەرەش . دەستاخ = گیرۆدە . تاین = پەیدا بوو . قەتڵ = کوشت و کوشتار . ئەوپابۆ = بەرپابێ . یە = ئەمە . رەستاخیز = قیامەت .

واتە : دوو دەستە ئەگریجەو دوو دەستە پەلکەی خۆشەویستەکەم ، چین چین بە دەوری کەعبەی روخساردا ریز بوون و رێگەی رێبوارانیان بەستووە . هەر لە ئەوەڵی کەعبەوە تا کو سەر بەردە رەش و بە دەوری چاڵی زەمزەمی دەمدا وەستاون . بە برپارێک گیان گیرۆدەی دەستی خائینێ بووە و دووپشک لەو سەرەوە لە گەردنی ئاڵاون و رێگەی زیارەتیان گرتووە . بۆ کوشتن وتاڵان کردنی حاجیەکان رێگەی کەعبەو طەوافیان بەند کردووە . بەم کارە خەریکە رۆژی قیامەت بۆ خەڵکی بەرپا بێ و رۆژی دوایی بێتە پێشەوە وئەم دنیا دوایی بێ . ئەگەر ئەمە نیشانە و بەڵگەی رۆژی دوایی نیە ؟ ئەی کێ دیویەتی تەوافی کەعبە دروست نەبێ و ئاوی زەمزەم ببێتە زەهر و خەڵک بە نرخی کافر بکوژێ

۴ ـ زینهار با سەودای کەسێت نەسەر بۆ
ئەو جۆیای عەشق بۆ ، جە تۆ بەتەر بۆ

۵ ـ بێ بەینەت شێوەی شێویان دارۆ
کەسێ سەرنەڕای ئەوان نەسپارۆ

۶ ـ ڕەفیقی ناحاڵ ، دۆستی بێ بەینەت
مەگنەشان نە شون ، مەینەتەن مەینەت

زینهار= ئاگات لە خۆت بێ. واتم = وتم. وێت = خۆت. فێشتەر = زیاتر. بسۆچۆ = بسوتێ. پەرێت = بۆت. جۆیا = شوێن کەوتوو. نەڕای = لە ڕێی. نەسپارۆ = نەسپێرێ. مەگنەشان نە شون = مەکەوە شوێنیان.

واتە : دڵەکەم چەند جار پێم ووتی کە ئاگات لە خۆت بێ. هەرگیز کەسی بێ وەفا مەگرە بە یارو لە لایان ئارام مەگرە. کەسێک بکە یارو خۆشەویستت کە ئەو لە تۆ زیاتر بۆت بسوتێ. ئاگات لە خۆت بێ و داوات لێ ئەکەم کە سەوداو عەشقی کەسێکت لە سەردابێ کە لە تۆ خراپتر بە شوێن عەشقدا بگەڕێ و شوێن کەوتەی عەشق بێ. کەسێ مەرج و پەیمانی نەبێ وەکو دێوانە وایەو هیچ کەس سەریان پێ نەسپێرێ. هاوڕێی حاڵ نەزان و یاری بێ پەیمان لە بەر چاو مەگرە و هەرگیز شوێنیان مەکەوە، چونکە دەردو مەینەتی لەدوایە.

پیتی - سین -

- ١ -

١ـ ساقی کەی بۆ کەی ....
بەشق دیدەی وێت ، ساکەی مبۆ کەی . ؟

٢ـ جەرگم بی کەباب ، ڕەنگم بی وەبەی
ئینتیظارەنان ، مەی ماوەری ، مەی

٣ـ بامانەت هەر یەند مەکەرۆ ناڵە
با مینا بنیۆ دەم نە پیاڵە

٤ـمەی یاقووتی ڕەنگ ، دور جەی ستادە
ساقی شەربەتیێ ، گوڵاو ئوفتادە [أ]

٥ـ دەور بدە بە جەم ، پێم دەرە جامیێ
تامەر ، جە دەروون بەر بیرون فامیێ [ب]

ئینتیظارەنان = چاوەڕێم . باوەری = بێنی . یانە = ماڵ . مەکەرو = ئەکەم . بنیۆ = بنیێ .
ئوفتادە = کەوتوو .

واتە : مەیگێڕ کەی بۆکەی ؟ . بۆ خاتری چاوی خۆت ساکەی ئەبێ کەی ؟. جەرگم برژا بوو بە کەباب و ڕەنگم وەکو بەی زەرد هەڵگەڕا ، فریام کەوە چاوەڕێی مەی ئەکەم ،

بۆم بێنە. بە هاتنت هەر ئەوەندە هاوار ئەکەم و ئەناڵێنم، با شوشەی شەراب کە لار بێتەوە و دەم بنێ بە دەمی پیاڵەکەوە. شەرابێکم بۆ تێکە یاقووتیی دورێک بێت لەم (ستادە = ماناکەیمان بۆ ساخ نەبوویەوە)، مەیگێڕ شەرابێکم پێ بدە کە گوڵاوی لێ بچۆڕێتە سەر زەوی. بە سەرماندا بگەڕێ و جامێکیش بدە بە من، (ئەم نیوە بەیتەشمان بۆ ساخ نەبوویەوە).

(أ) لای (ئە) نوسراوە : مەی یاقوتی ڕەنگ دەرجەی ستادە

ساقی سەر پەتی کڵاو فتادە

واتە : مەیەکی یاقوتی ڕەنگم پێ بدە لەم (ستادە)، ئەی مەیگێڕی سەر ڕووتی کڵاو داکەوتوو.

مەبەست لەوەیە کاتێ کە ساقی مەیەکە ئەگێڕێ و دائەنەوێتەوە لەو کاتەدا کڵاوەکەی ئەکەوێتە خوارەوە. کە ئەمەش وێنەیەکی جوانە و پێم وایە شاعیریش ئەمەیانی فەرمووە.

(ب) لای (ئە) نوسراوە : تامەرجی دنیا بوینی کامێ.

وەهەروەها ئەم سێ بەیتەشی لەگەڵە کە لای ئێمە نین :

ڕەها بوون جە دام دنیا پەرستی
تا پێم نمانۆ یەک زەرێو مەستی
داخڵ بوون بە خەم، مەجلیسی مەستان
بویەرۆ جە دین خودا پەرستان
تا منیچ چەندێ دەور بە کامم بۆ
سوراحی لەب ڕێز، مەی وە جامم بۆ

واتە : ئازاد بم لە داوی دنیا پەرستی و کەمێک مەستیم پێ بنوێنی. بچمە ناوکۆڕی خەمەوەو لە ئاینی خوا پەرستیدا کۆڕی مەستان خۆش بێ. تا منیش ماوەیەک چەرخی ڕۆژگار بەکامم بێ و سوراحی پڕ لە مەی پیاڵەم پڕ بکات.

١ـ ساقی مەی داریم ....
ئارەزووی نۆشای جامیٚ مەی داریم

٢ ـ هەر شەو تا سەحەرناڵەی نەی داریم
پەیٚ نۆشای جامیٚ، ڕەنگ چوون بەی داریم

٣ ـ مەتەرس جە تانەی[أ] حەسودانی بەد
جامیٚ مەی مەکەر، جە عاشقان ڕەد

٤ - سەحەر سوراحی سوجدە وەجام بەر
جەو پەی عارفان جە عەقڵ و فام بەر

٥ ـ مەی ئاقیق ئاسا، نە جامی تەڵا
پەی ئاوێنەی دڵ مبۆ بە جەڵا

٦ ـ ئەوسا دەور مدەی، ساقی جام وە جەم
با جە زوڵفتدا[ب]، زەڕیۆ نەبۆ کەم

٧ ـ پەی چێش؟ ئەی مەجلیس شادیی نامدارۆ
هەر کەس خەمینەن، خەمیش مویارۆ[ج]

٨ـ ئامانت ساقی ، پێمان دەر جامیٚ
تاکە جە تۆوە بوینمیٚ کامیٚ(د)

٩ـ بەشق دیدەی وێت ، هەر یەند سەحەر بۆ
باجۆششی نۆش مەیمان نەسەر بۆ

مەتەرس = مەترسە. حەسود = چاو چنۆک . ئاقیق = بەردێکی بە نرخە، ئەوانەی کە ڕەنگی سوورەو و بە ئاقیقی یەمانی بە ناو بانگە . جەلاّ = ڕۆشنیی. مدەی = ئەدەی . زەرێو = تۆسقاڵیٚ. مویارۆ = تێئەپەڕیٚ .بوینمیٚ=ببینین. پەیمانە = ئەندازە .

واتە : مەیگێڕ ئارەزوی خواردنەوەی کاسەیە مەی ئەکەین. شەو تا بەیانی وەکو نەی هاوارو ناڵەمان لێوە دیٚ و بۆ خواردنەوەی کاسەیەک ڕەنگمان وەکو ڕەنگی بەهیٚ زەرد هەڵگەڕاوە. لەتانەو تەشەری چاو چنۆکە خراپەکان مەترسەو کاسەی مەی لە دڵدارەکان مەگێڕەوەو بیان دەریٚ.

بەیانی کە سوراحی کڕنوش بۆ جام ئەبات ، لەوەوە بۆ خوا ناسەکان هۆش و ژیریی بەرە. مەیەکی وەکو ئاقیق لە کاسەیەکی ئاڵتون دا کە بۆ ئاوێنەی دڵ ئەبێتە مایەی ڕۆشنایی. ئەوساتەی بە جامەوە دەور ئەدەی بە دەوری هەمووماندا، با وابیٚ گوڵاوی پەرچەم و زوڵفتی پێوە بیٚ و ڕێزەیەکی کەم نەبیٚ. بۆچی.؟ چونکە ئەم کۆڕە ناوی کۆڕی شادییەو هەرکەس کە خەفەت بارە خەم و خەفەتی تیائەدا بەبا. دەستم بە داوێنت مەیگێڕ کاسەیەکمان پیٚ بدە، تا لەتۆوە ئارەزوویەک ببینین. بۆ خاتری چاوی خۆت تا ئەوەندەی ڕۆژ ئەبێتەوە . با جۆش وکوڵی نۆشینی مەیمان لە سەردابیٚ و هەر سەرگەرم‌بین .

(أ) لای (سها) نوسراوە : مترسە جە طعن .

(ب) لای (سها) نوسراوە : مەیلت .

(ج) لای (سها) نوسراوە : عەجەب فام دارۆ .

(د) لای (سها) نوسراوە : تامەر جە دەوران یاومیٚ بە کامیٚ.

١ـ ساقیناڵەی نەی.......
نالەم زگارەن ،وێنەی ناڵەی نەی

٢ـ جەرگم کەبابەن ، ڕەنگ ضایف چوون بەی
پەی چێش؟ پەی نۆشای جورعەی جامی مەی

٣ـ باوەس بناڵۆ دڵ بە جەفای زام
با سەرنگون بۆ سوراحی نە جام

٤ - مەی گوڵ خونچە ڕەنگ ، حەمرا چوون شەفەق
ساقی بێ مەی مەست ، جەمین پڕ عەرەق

٥ـ پێم دەرە جامێ وێنەی جامی جەم
تامەر ساکن بۆ دڵ جەباری خەم

٦ـ جامێ مەی بە دەست ، نۆشا نۆشم بۆ
قەهقەهەی مینا[أ] با نە گۆشم بۆ

٧ـ بنۆشو جامێ پێم یاوۆ مەستیی
بێزار بۆ جە دین دنیا پەرستیی

٨ـ با پڕبۆ جە مەی سوراحی و جامم
چەندێ بگێلۆ دنیا بە کامم

- ۴ -

۱ ـ سای سەهەند سەنگ ....
صوبح دەم وەشەن سای سەهەند سەنگ

۲ ـ بەڵام بە شەرتێ ، ڕەقیبی بەد ڕەنگ
نەگنۆنە وەنەت فرسەنگ بە فرسەنگ

۳ - چەنی دۆس وێت ، بنیشی بە شاد
ویەردەی ساڵان ، باوەری وەیاد

- ۳ -

زگـار = خـەفـەت . ضـایـف = لاواز . نـۆشـای = خواردنەوەی . جورعە = قوم . حـەمـرا = سـوور . شـەفـەق = ئـاسۆ . سـاکـن = ئارام . قەهقەهە = قوڵپە قوڵپ . گۆش = گوێچکە . بنۆشو = بخۆمەوە . پێم یاوۆ = بۆم بێت . بگێڵۆ = بگەڕێ .

واتە : مەیگێڕ ناڵەو هاوارم هەر داخ و خەفەتە ، وەکو ناڵەو هاواری نەی . جەرگم کەبابەو ڕەنگیشم هەر وەکو ڕەنگی بەی زەردولاوازە ، بۆچی ؟ . بۆ خواردنەوەی قومێک مەی . با بەس دڵ بە ئازاری زامەوە بناڵێنێ ، دەست بەرەو سوراحیەکە لار کەرەوە بۆ سەر کاسەکە . شەرابێکم بەرێ گوڵ خونچەیی و سوور بێ وەکو ڕەنگی ئاسۆ ، ئەی ساقیەکەی بێ مەی سەرخۆش و ناوچاو پڕ لە عارەق . کاسەیەکم پێ بدە وەکو جامی‌جەم بێ کە هەموو دنیای تیا ببینم ، مەگەر ئەو کاتە دڵم لە دەردی خەم وکەسەر ئارام ببێ . جامێ مەی بەو دەستانەت بدە بیخۆمەوە و قڵپەقڵپی (تریقەی پێکەنینی) شوشە بێتە بەرگوێم ، کاسەیەک بخۆمەوەو سەر خۆش بم ، چونکە بێزارم لە ئاینی دنیا پەرستی . باسوراحی وکاسەکەم لێوان لێو بن لە مەی تا تاوێ دنیا بە ئارەزووم بگەڕێ .

(أ) لە دەست نوسەکەدا نوسراوە (مەینەت) بەڵام (مینا) ڕاستەو لای (ئە)یش هەرمینایە .

۴ ـ گا نییاز جه تۆ ، گا ناز جه دڵبەر
تۆ پەی ئەو سۆزان ، ئەو جه تۆ بەتەر

۵ ـ هەرتاکه عومرت یاوۆ بە ئەنجام
نە سای ئەو سەنگدا بویاری بە کام

۶ ـ ئیدەن سەرمایەی ئەی دنیای فانی
ماباقی پووچەن هەر چێو مەزانی

- ۵ -

۱ ـ ستاریۆ مەبۆ وادەی سوب سەحەر
بەر مەیۆ جه بورج بەرزی کەڵەدەر

- ۴ -

سای = سێبەری . سەهەند = نسار . صوبحدەم = دەمەوبەیانی . وەشەن = خۆشە . رەقیب = چاودێر،ناحەز . نەگنۆ = نەکەوێ . وەنەت = لێت . چەنی = لەگەڵ . ویەردە = بەسەرچوو . باوەری = بێنی . سۆزان = سوتان . بەتەر = خراپتر . یاوۆ = ئەگا . بویەرە = خۆش بە . ئیدەن = ئەمەیە . فانی = هیچ . هەرچێو = هەرچی .

واتە : سێبەری بەرد لە کاتی دەمەو بەیاندا خۆشە . بەڵام بە مەرجێ ناحەزی ناشیرین و بەوفەساڵ فرسەخ بە فرسەخ نەیە بە لاتاو لێت نزیک نەکەوێتەوە . لەگەڵ یاری خۆتدا بە شادی و خۆشی دانیشی باس و بەسەرهاتی ساڵانی رابوردوو بێنیتەوە یاد . جارجارێ لە تۆ نیاز و ئارەزوو لەویش نازو ، تۆ بۆ ئەو بسوتێیت و ئەویش لە تۆ خراپتر گڕی خۆشەویستی کاری تێ بکا . تا تەمەنت دوایی دێ هەر لە ژێر سێبەری ئەو بەردەدا ئارەزووم بە خۆشی بەریتە سەر . ئەمە ئیتر ئەوپەڕی سەرمایەی دنیای هیچ و بێ فەڕە و هەرچی‌یەکی‌تر هەیە و ئەیزانی هیچ و بێ مانایە .

٢ـ نوورش پەخش مەبۆ نەڕووی سەر زەمین
ڕەهنومان پەریێ دیندارانی دین

٣ـ وەختێ کە دیدەم منمانۆ جەمین
مەکەرۆ تەیار، سوپای زەنگی و چین

٤ـ ستارەی شەریف جەمین مایەی خوەر
چوون شەرم دارەن ، سەرمەوزۆ نەوەر

٥ـ کەسێو ستارەی سەحەر، نەوسەندەن
فیداش بام عەجەب پایە بوڵەندەن

ستاریۆ = ئەستێرەیەک. وادەی = کاتی. کەڵەدەر = کەژێکی بەرزە لە بێساران. بەرمەیۆ = سەردەردێنێ. ڕەهنمان = ڕێ نیشاندەرە. مەنمانۆ = ئەنوێنێ. مەکەرۆ = ئەکا. تەیار = ئامادە. زەنگی = ڕەش، لێرەدا مەبەست لەشکری حەبەشەیە. چین = وڵاتی چین. مەوزۆ = ئەخا. خوەر = خۆر. کەسێو = کەسێک. نەو = لە ئەو. سەندەن = سەندووە. فیداش بام = قوربانی بم.

واتە : ئەستێرەیەک لە دەمەدەمی بەیانیدا پەیدا ئەبێ و لە بورجی بەرزی کەڵەدەرەوە سەر دەردێنێ. تیشک و ڕوناکی خۆی بڵاو ئەکاتەوە بە سەر زەویدا و ئەبێتە ڕێ نیشاندەری ئەوانەی خاوەنی ئاین و بیروبڕوای خودایین. کاتێ کە چاوم ڕوخساری ئەبینێ، دوو شت ئامادە ئەکات بۆ شەڕ لەگەڵ ئەو ئەستێرەیەدا. یەکەم: برژانگەکانیەتی کە وەکو لەشکری حەبەشە وان و دووەمیش ناوی چاوە کە لە چاوی کەژاڵی ئاسکەکانی (خەتا) و (خوتەنی) چین ئەچن. بەڵام لەو شەڕەدا نایباتەوە چونکە ئەو ئەستێرە بەرێزە ناو چاوی بە پرشنگی خۆر ڕووناک بۆتەوە (دیارە هەر لە سەرەتاوە کە ناوی ئەستێرە ئەبات مەبەستی

- ٦ -

١ ـ ستارەی سەحەر ....
ستارەی شەریف ، وەقتی سوب سەحەر

٢ ـ وەشڵە پێت هەریەند جە بورج مەی وەبەر
شۆڵەت ئاستانەی کەسێ مەدۆ سەر

٣ ـ هەر ڕۆ تەمامەن وەقتی سوبح دەم
ئەوزێدو ماوا مەوینی ی بە چەم

٤ ـ نەک بە جەستەی من ، ستارە سیا
دوور کەفتەی زامەن ، جە یاران جیا

٥ ـ یە خەیلێ وەختەن شەڵڵا نمانو
زەدەی هیجرانم هیچ نمەزانو

- ٥ -

چاوی خۆشەویستەکەیەتی وەک ئەبینین ئەڵێ :) ئەو ئەستێرە یا ئەو چاوە چونکە شەرم ئەکات ، سەردەرناهێنێ و هەڵنایە ، واتە چاوی شەرمی داخستوەو لەو داخستنەدا ڕوومەت ئەبینێ کە ئەویش کانگای نوورە . ئەم بەراوردە لەگەڵ چاوی شاعیر خۆیدا وا نیشان ئەدات کە چاوی شاعیر شەرمی نیەو هەر ئەیگێڕێ . کەسێک کە ئەستێرەی بەرەبەیان جوانی و شۆخ و شەنگی ی لەو سەندووە ، من بە قوربانی باڵای بم کە هێندە پلەوپایەی بەرزە .

٦ـ وەشڵە پێت شەریف ڕەوشەن ستارە
چوون من هیجرانت نیەن نە چارە

وەشڵە = خۆزگە. یەند = ئەوەندە، هیندە. مەی وەبەر = دێتە دەر. شۆڵە = تیشک. ئاستانە = بەردەرگا. مەدۆ = ئەدا. هەر ڕۆ = هەموو ڕۆژێ. زێدوماوا = جێگەو شوێنی لە دایک بوون. موینی = ئەبینی. کەفتە = کەوتوو. خەیلێ = دەمێکە. نمانۆ = ئەنوێنێ. هیجران = دووریی. نمەزانو = نازانم.

واتە : ئەی ئەستێرەی بەڕێزو بە نرخی دەمەو بەیانی. خۆزگەت پێ بێ هەر ئەوەندەی سەرلە بورج دەردێنی، ئیتر تیشکت ئەکەوێتە سەر بەردەرگای کەسێ. هەموو ڕۆژێ لە کاتی بەرەبەیاندا، ئەو جێگەو ڕێگە بە چاو ئەبینی. (شاعیر کە ناوی بەردەرگای کەسێ ئەبا، کەسە کە دیاری ناکات کە کێیە، چونکە مەبەستی تەنها جوانێک نیە، بەڵکو مەبەستی لێرەدا ئەوەیە کە باسی خۆشبەختی و بەختیاریی ئەو ئەستێرە ئەکات کە هەموو بەیانیەک تیشکی ئەخاتە سەر دەرگای جوانێ و وەک ئەوەی بە خیلی بەو بەختیاریەی بەرێ، بۆیە بەدوایدا دێتە سەر باسی بەختی خۆی وئەڵێ:) پرشنگت ناکەوێتە سەر کەسێکی وەکو من کە ئەستێرەی بەختم ڕەشەو زامی دوورکەوتنەوە و دابڕان لە یاران گینگڵم پێ ئەدا. ماوەیە کە خۆزگە ئەخوازم و ڕازی دڵم لەم بارەوە ئەنوێنم، بەڵام هیچ شتێک نازانم چونکە زام و دەردی دووریی کەلەلای کردووم. ئەی ئەستێرەی بەڕێز و ڕۆشن خۆزگەم پێت بێ لە بەر ئەوەی کە وەکو من نیت، دوورکەوتنەوە بیێتە چارەنوست و لە یاران و دۆستان دوورت بخاتەوە.

لە شیعری پێش ئەم شیعرەشدا بێسارانی ناوی (ئەستێرەی شەریف)ی بردووە. لەوە ئەچێ بۆ هاوڕێیەکی بە ناوی (شەریف) نوسیبێ. بەڵام چونکە مێژوو تا ئێستە کەسێکی وەهای بەم ناوەی پێ نەناساندووین، چەندێ ڕێی تێ ئەچێ کە بۆ (شەریف) ناوێکی نوسیبێ، ئەوەندەش ڕێی تێ ئەچێ کە هەر مەبەستی بەڕێزەوە ناو بردنی ئەو ئەستێرەیە بێت کە لە بەرەبەیاندا چاو هەڵدێنێ.

١ ـ سۆز ، جە سۆزی من ، بێقەرار بیەن
دەرد جە پەی دەردم ، دەردەدار بیەن

٢ ـ زامەت زویرەن ، جە پەی زامەتم
خەم خەجڵ مەندەن ،جە خەم قامەتم

٣ - وێڵ ، جە وێڵی من ، تەمام وێڵ بیەن
چوون من ، کۆ بەکۆ ئاراگێل بیەن

٤ ـ ساکەسیٚ چوون من ، بەی تەور بۆ پەیدا
زامەت و دەردش گشت دا بەوەیدا

٥ ـ تا وەقتیٚ گەردوون گەردم دۆ وەباد
شەرتەن جەفای من ، کەس نەگنۆش وەیاد ؟

زامەت = زەحمەت . خەجڵ = شەرمەزار . خەم = چەماوە . کۆ بە کۆ = کەژ بە کەژ . ئاراگێڵ = ئاوارە . بەی تەور = بەم جۆرە . وەی = شەرو بەڵا . گەردم = تۆزم. دۆ = بدا . نەگنۆش = نەکەوێتە .

واتە : سوز لە تاو سۆزو قرچەی جەرگی من ئارامی لێ براوە ، دەردیش لە بەر دەرد و ئازاری من دەردەدار بووە . زەحمەت بۆ زەحمەتی من زویر و دڵشکاوە و خەمیش لە بەر باڵای چەماوەی من شەرمەزار بووە . سەرگەردانی بۆ وێڵی و سەرگەردانی من تەواو وێڵ و ئاوارە بووە ، وەکو من چیا بە چیا ئەگەڕیٚ. کەسێک وەکو من بەم شێوە هاتبێتە دنیاوە ، هەموو دەردو زەحمەتی بدا بە وەی و بەڵادا. تا ئەوکاتەی خوا گەرد وتۆزی لاشەم ئەدا بە بادا ، مەرجە

- ٨ -

١ ـ سۆسەن گوڵێ دیم ، بۆش چوون عەنبەر بی
دەهەن شکەستەی ، بادی سەحەر بی

٢ ـ یەقین خۆ نەوخێز خونچەی ساوا بی
جەوەش بۆش ماوای خوتەن ئاوا بی

٣ ـ بەڵێ سوب سەحەر پێکابێ لافێ
زوڵف لول لەولاو ، موشکین کڵافێ

٤ ـ واتش منیچ بۆم ، وێنەی بۆی زوڵفەن
وەلێ ئەو چین چین سەرتاپا کوڵفەن

٥ ـ نمەز بای شەماڵ ، جە ڕووی[أ] زوڵف دەستە
چەنەش مژنەوۆ چەند لاف بەی جەستە[ب]

٦ ـ بێ حیساب قارێ نە دڵ مبەرۆ
بێ جا دەهانش شکەست مدەرۆ

- ٧ -

کە ئێتر جەفاو دەردی‌سەرییم نە کەوێتە یادی کەس .؟

ئەم پرسیارەی شاعیر گلەیی‌یەکی تیایە کە خەڵک بە تایبەتی ، دۆست و هاوڕێکانی دیارە ڕۆژێ لە ڕۆژان دووچاری گیروگرفتێک بووەو دۆست و هاوڕێکانی پشت گوێ‌یان خستووە ، ئەمیش بەم جۆرە لە گەڵ دەربڕینی دەردو ئازارەکانیدا ئەو گلەیی‌یەی لێ کردوون .

٧ـ جه پێکای ئەو لاف بێ مەوزونەوە
هێمای دەهانش ها بەو خونەوە

- ٩ -

١ـ سەر زەمینانەن .. ..
وەهار جەلا بەخش، سەر زەمینانەن

سۆسەن =گوڵێکی بۆن خۆشە. **دەهەن** = دەم. **یەقین** = بێ گومان. **نەوخێز** = تازە هەڵچوو. **وەش** = خۆش. **پێکابێ** = گیری کردبوو. **واتش** = ووتی. **بۆم** = بۆنم. **کوڵف** = جۆرە گرێیەکە. **نمەز** = نازانم. **چەنەش** = لێیەوە. **مژنەوۆ** = ئەبیسێ. **مبەرۆ** = ئەبات. **مدەرۆ** = ئەدا. **مەوزوون** = رێک و هاوسەنگ.

واتە: گوڵێکی سۆسەنم بینی بۆنی لە بۆنی عەنبەر ئەچوو وە شەماڵی بەیانیان دەمی کردبوویەوە. بێگومان ئەو گوڵە خونچەیەکی تازە هەڵچووی ساوا بوو، بە هۆی بۆن و بەرامەی خۆشیەوە ناوچەی خوتەن ئاوەدان بوو. بەڵێ بەرەبەیان دەمی کردەوەو لافێکی لێ دا، لافەکەشی بەرامبەر بە زوڵفی لولی وەکو لاولاو و خەیاتە موشکین بوو. ووتی منیش بۆنم وەکو بۆنی ئەو زوڵفە وایە، بەڵام ئەو چین چینەو هەمووی کراوەتە چەپک، واتە وەکو من ئازاد نیە. تومەزە بای شەماڵ لە بارەی ئەو چەپکە زوڵفەوە گوێی لەم چەند لافە ئەبێ، کە بەم چەشنە ئەیبیسێ، ئیتر بێ هیچ حیساب و کیتابێ قینێک ئەباتە دڵەوە و ئەدا بە ناو دەمیدا و ئەیشکێنێ. لە سەر ئەو لاف لێدانە نارێکو پێکە هێشتا دەمی هەروا بە خوێنەوە. مەبەست لە رەنگی ئاسوێ بەرەبەیانە کە رەنگێکی سوورە، واتە ئەو رەنگە سوورە لەوەوە هاتووە کە رۆژێ لە رۆژان لافی بەرامبەر بە زوڵف لێداوەو بای شەماڵیش ئەو لاف لێ دانەی بەلاوە چاک نابێ، لە وەڵامیدا ئەدا بە ناو دەمیاو پڕی ئەکات لە خوێن، ئیتر لەو رۆژەوە رەنگی سوور هەڵگەڕاوە.

(أ) لای (سها) نوسراوە : جارووی.

(ب) لای (سها) نوسراوە : مژنەوۆش چەند لاف بەی تەرزوجەستە.

٢ـ مەکانی گوڵگەشت ، جام جەمینانەن
فەصڵی ئاخ و داخ دڵ خەمینانەن

٣ـ نازداران جە زەوق ، گوڵانی ئاڵا
شادی و زەوقشان ، بەردەن وەباڵا

٤ـ دەردینان جە سەیر گوڵانی باخان
ئاخشان مبۆ بەدەخمای داخان

٥ـ هەر دڵێ بێ ڕەنگ ، وێنەی سەنگی خار
بێ بارەن ، جە نەقش ڕشتەی نەوبەهار

- ١٠ -

١ـ سۆسەنێ مەبۆ ، سۆسەنێ وەش وەخت
بەر مەیۆ نەپای تەختەی وەفری سەخت

جەلا = ڕۆشنیی. ئاخشان = ئاخیان . دەخمە = گۆڕ . سەنگی خار = بەردی سەخت.
ڕشتە = هۆنراوە ، دارێژراو.

واتە : بەهار ڕوناکیی دەری سەرزەمینە ، شوێنی سەیران و سەفای ئەو نازدارانەیە کە تەوێڵ و ناوچاویان وەکو ئاوێنە ئەدرەوشێتەوەو وەرزی ئاخ وداخ هەڵکێشانی ئەوانەیە کە خەمیان لە دڵدایە . نازدارەکان لە خۆشی و شادیی گوڵە بەرزو ڕازاوەکاندا خۆشی و شادییان سەری کرد و بەرز بوویەوە . لە سەیری گوڵانی باخەکاندا دەردەدار ئەبن و ئازار ئەچێژن .ئەو ئاخەی کە لە عەزرەت جوانی بەهارو گوڵەکان هەڵیئەکێشن ئەبێتە گۆڕی داخ و خەفەتیان . هەر دڵێک لەم ڕەنگانەی بەهار ڕەنگ وەرنەگرێ و بێ ڕەنگ بمێنێتەوە ، وەکو بەردێکی سەخت وایە و لە نەخش و نیگاری دارێژراوی بەهاری نوێ باری نیە .

٢ ـ گا لاشۆ وەشین[أ] ممالۆ جەمین
گا پەل مەکەرۆ بڵاو[ب] نەزەمین

٣ـ گالولو و کرژەن چوون زەڕین کڵاو
گا باد مکەرۆش پەل جە پەل بڵاو

٤ ـ هەردان مکەرۆ بە دەشتانی چین
جە ڕەنگی[ج] دیدەی مەحبوبی ماچین

٥ ـ شێوەی ئەو سۆسەن ها بەو دیدەوە
بەو گۆنای گوڵڕەنگ بەرگوزیدەوە

وەش = خۆش. بەرمەیۆ = سەر دەردێنێ. وەفر = بەفر. لاشۆ = لە لای. ممالۆ جەمین = ناو چاو ئەماڵێ. پەل = گەڵا. مەکەرۆ = ئەکات. مەحبوب = خۆشەویست. ماچین = لە (مەهاچین)ەوە هاتووە واتە چینی مەزن. بەرگوزیدە = هەڵبژاردە.

واتە : (سۆسەن) مەبەست قژە و (تەختەی وەفری سەخت)یش تەوێڵە. کە هەم سپی یە وەکو بەفر، هەم تەخت و سەختیشە. ئینجا ئەو سۆسەنەی کە لە کاتێکی خۆش دا بە داوێنی بەفرێکەوە سەر دەردێنێ، جارجار لە لایەوە بە دەم شیوەن و گریانەوە ناو چاوی ئەماڵێ و جارجاریش گەڵاو پەل بە سەر زەویدا بڵاو ئەکاتەوە. جارجارێ وەکو کڵاوی زێڕ لول و کرژە و جارجاریش بایەک پەلەکانی بڵاو ئەکاتەوە. (ئەو چەند تاڵە قژە سۆسەنیەی کە لە سەر تەوێڵیەوە دێتە خوارەوە لە ڕێکی دەم و لوتیدا بەکرژی وەستاوون، بەڵام کاتێ کە هەناسە ئەدا بەرز ئەبنەوە و لێک دوور ئەکەونەوە، دیسان لەگەڵ نەمانی هەناسەدا کرژ ئەبنەوە).

لە ڕەنگی چاوی نازدارە خۆشەویستەکانی (ماچین) داکەژوکێوەکان ئەکاتەدەشتەکانی

- ١٢ -

١ـ سەیری نەمامان ....

ئارۆ شیم وە سەیر نەوتوڵ نەمامان

٢ـ دیم بەدەن عوریان جە سەر تا دامان

وەڵگی باڵاشان ڕێزان وەدامان

- ١١ -

وولاتی چین . (ئەو قژەی کە بە سەر چاودا هاتووەتە خوارەوە ئەو چاوەی کە لە چاوی کەژاڵی کار ئاسکەکانی (ماچین) ئەچێت ، بەرزاییەکانی هەردووگۆناو لوت و چەناکەی کردووەتە دەشتی (چین) و ڕەنگی چاوەکەی لە سەر هەموویان دارشتووە).

شێوەی ئەو سۆسەنە سروشتیە ئەوەتا بەو چاوەوە ، ئەوەتا بەو گۆنا هەڵبژاردەوەکە لە ڕەنگی گوڵ ئەچێت .

لێرەدا شاعیر لێک چواندنەکەی پێچەوانە دیاری کردووە (تشبیه مقلوب) کە لە ڕاستیدا ئەبێ بگوترێ چاوی سەوزەڵەی یار لە سۆسەن ئەچێ ، کەچی ئەم پێچەوانەی کردووەتەوە . ئەوەش هونەرێکی بەرزی شیعریەو مەولەویش ئەڵێ :

گوڵ چوون ڕووی ئازیز نەزاکەت پۆشان

بەفراوان چوون سەیل دیدەی من جۆشان

(أ) لای (سها) نوسراوە : گالاوە شێوان .

(ب) لای (سها) نوسراوە : بە هووناو

(ج) لای (سها) نوسراوە : ئەشک یا (ڕەشک) کە پیتی یەکەم وا نوسراوە بە هەردووکیان ئەخوێنرێتەوە .

٣-بێ زەوق و زویر وێنەی خەم کێشان
زەلیل و زەبوون، زار و پەرێشان

٤-پەرسام نەمامان خاتر جە خەم کەیل
کوون وەشیی دێرین ڕەشتەی نەوسوەیل.؟

٥-واتشان پەنەم ئەر هەی بێ خەبەر
بە کەس نەمەندەن وەشی تا بە سەر

٦-ڕەشتە بی سوەیل وەڵگی باڵامان
هەرزان کەردەبی ئاڵاو واڵامان

٧-ناگا بادێ سەرد، ستەم غەضەبناک
وەڵگی باڵامان ڕێزنا نە خاک

٨-ئیسە نەمەندەن شادیی و وەشیمان
شادیی فەصڵێ بی، دیمان، نەدیمان

٩-وەشیی چە وەش بی، وەشیی های وەشیی
وەشیی وەش وەش بی وەش جە دەس بەرشیی

ئارۆشیم = ئەمڕۆ چووم. عوریان = ڕووت. وەڵگ = گەڵا. واتشان پەنەم = پێیان ووتم. نەمەندەن = نەماوە. ناگا = لە ناکاودا. بەرشی = دەرچوو.

واتە : ئەمڕۆ چوومە سەیری نەمامەکان، سەیرم کرد گەڵایان پێوە نەماوەو سەرتاپایان ڕووت بۆتەوەو گەڵاکانیان وەریوەتە داوێنیان. بێ زەوق و دڵشکاو وەکوئەوانەی کە هەمیشە

- ١٣ -

١ ـ سیای بۆ عەنبەر ....
دوو دەستە جە زوڵف ، سیای بۆ عەنبەر

٢ ـ چەفت ، چەمیدە ، پڕچینی ، چەنبەر
بەرئامان[أ] جە بێخ شەوبەندی دڵبەر

٣ ـ وەختێ بای شەماڵ مەگنۆشان نەوەند
دەور مەدان نە دەور دائیرەی شەوبەند

٤ ـ جە تاوی هوجوم بادی بێ ئاهەنگ
دامانی شەوبەند مەگێران بە چەنگ

- ١٢ -

خەم و خەفەت ئەخۆن ، داماوو بێ دەستەڵات وکزۆڵ و پەرێشان . لێم پرسین ئەی نەمامە کانی دڵ پڕ لە داخ و خەفەت ، خۆشی و ئەوساتان و ئەو ڕەنگەێ ئەستێرەی سوەیل لە سەری دارشتبوون ، چی لێ هات ؟ . پێیان ووتم : ئەی بێ هەواڵ ، خۆشی و شادیی تا سەر بۆ کەس نەماوە و نامێنێ . ئەستێرەی سوەیل ڕەنگی گەڵاکانمانی دارشتبوو بەوەش نرخی بەرزو بڵندی هەرزان کردبووین ، بەڵام لە ناکاودا بایەکی ساردی تورە هات و گەڵاکانمانی هەڵوەراندە سەر زەوی . ئێستە شادی و خۆشیمان نەماوەو شادی وەرزێ بوو دیمان و نەمان دی . خۆشیەک بوو بەڵام چۆن خۆشیەک ، خۆشییەکی وابوو لە ڕادەبەدەر و لەو پەڕی لوتکەدا . بەڵام لە دەستمان دەرچوو .

٥ـ هەر وەخت جەوەندشان باد مبۆ بەتاڵ
ئەودی پەخش مەبان نەدەورانی خاڵ

٦ـ نەشیم وەگەردەن جەو زوڵفە تایێ
هەرتایێ لێم بی بە سەد بەڵایێ.

چەفت = لار. چەمیدە = چەماوە. چەنبەر = ئەڵقە. بەرئامان = دەرهات. شەوبەند = پشتوێنی شەو، سەرپۆش. مەگنۆشان = ئەکەوێتە. وەند = بەند. مەدان = ئەدەن. دائیرە = بازنە. هوجوم = هێرش، پەلامار. مەگێران = ئەگرن. مەبان = ئەبن. نەشیم وەگەردەن = نەچووە ملم.

واتە : دوو چەپک لەو زوڵفە رەشە کە بۆنی وەکو عەنبەر وایە لارو، چەماوە، پڕچین وەکو ئەڵقە، لە ژێر سەرپۆشی یارەوە دەرکەوتن. کاتێ کە بای شەماڵ ئەکەوێتە داوی بەندیانەوە، بە دەوری سەرپۆشەکەیدا ئەکەونە خول و دەوردانەوە. لە تاو هێرش و شاڵاوی بای ناسازو بێ ئاهەنگ چنگ لە سەرپۆشەکە گیر ئەکەن. کاتێ کە باکە لە سەریان نامێنێ بە دەوری خاڵی سەرگۆنایدا پەخش و بڵاو ئەبنەوە. تاڵێ لەو زوڵفە جارێک لە گەردن و ملم گیر نەبوو، تاهەر تاڵێکی لێم بوو بە سەد بەڵا.

(أ) لای (سها) نوسراوە : هۆر ئامان.

پیتی -شین -

- ١ -

١ ـ شای سۆسەن خاڵان ....
مایەی ڕێحانان، شای سۆسەن خاڵان

٢ ـ کەردەنش وەزێد بورجی کۆساڵان
دینش سەرمایەی دڵ کەردەن تاڵان

٣ـ دوو زوڵفش دەستەی پەریزاد بەستەن
دوو دیدەش دیدەی نەرگسی مەستەن

٤ ـ سوڵتانی سۆسەن ، تەختی سوڵتانی
شیەن نەمەذهەب ، خاڵی موڵتانی

٥ ـ گوڵانی ڕەنگ ڕەنگ ، نازاران دڵگیر
وەفراوان نیان[أ]، نە پاشان زنجیر

٦ ـ نەبا جە ناگا دوورگنان جەلاش
بنان وەخت سەیر فەرشی قەدەمگاش

٧ـگاهیٚ مەیلش هەن وەسەیرانی گوڵ
پا نەنیۆ وەبووم، بنیۆ وەبان گوڵ

٨ـ شیرین لەیلێوەن، سپەردەی وەیس بۆ
چوون لەیلیٚ ڕەنگەن، با یەکێش قەیس بۆ

کەردەنش =کردوویە . زێد = شوێنی لە دایکبوون . دینش = سەیرکردنی . شیەن = چووە.
موڵتان = شارێکە لە خۆراوای پاکستان و ئەکەوێتە خواری پنجابەوە، ئافرەتانی ئەویٚ خاڵی جوان لە ڕوویاندا ئەڕێژن (بڕوانە لاپەڕە « ٢٤٧ »ی فەرهەنگی معین) .
نیان = نایان . پاشان = پیٚیان . دوورگنان = دوورکەونەوە . قەدەمگاش = جیٚ پیٚی .
نەنیۆ = نەنیٚ . بووم = وڵات ، تەخت . وەیس = حەزرەتی وەیسی مایەشت .
قەیس = دڵداری لەیلا (مەجنون) .

واتە : خۆشەویستەکەم کە خەت و خاڵی لە گوڵە سۆسەن ئەچیٚ و مایەی ڕێحانەیە. بورجی چیای کۆساڵانی کردووە بە مەڵبەندو بە سەیرکردنێکی هەموو سەرمایە و دەسکەوتی دڵی تاڵان کرد . زوڵفەکانی وەک هی پەریزادەن و چاوەکانیشی لە چاوی نێرگسی مەست ئەچن . سوڵتانی ئەوگوڵە سۆسەنانەیە کە لە کۆشک وسەرای سوڵتاندان و چۆتە سەر ڕێبازی خاڵی موڵتانی . گوڵە ڕەنگاو ڕەنگە بەنازو دڵگیرەکان کە بەفراوەکان ئەڵقەی زنجیریان لە پیٚیان گیر کردووە . نەبا لە ناکایەکدا لیٚی دوورکەونەوە، چونکە کاری پیٚیان هەیە ،کارەکەش ئەوەیە کە شیرین دێت بۆ سەیر وگەڕان فەرش لە بەر پیٚیدا ڕاخەن . شیرین کاتیٚ کە ئارەزووی سەیری گوڵ ئەکات با پیٚ نەنێتە سەر خاک بەڵکو پیٚ بە سەر گوڵدا بنیٚ . خۆشەویستەکەم لەیلایە کە بۆ خۆی و لە جوانیدا تاقانەیە، منیش بۆ ئەوەی جوانیەکەی پارێزراوبیٚ ئەیسپێرم بە بارەگای حەزرەتی وەیس و ئاگاداری بێت ، چونکە شیرین شێوەی لە لەیلا ئەچیٚ بایەکێکیش بۆی ببێتە قەیس (مەجنون) .

- ٢ -

١ـ شكۆفییان گوڵ ....
خاس ئاما وەهار، شکۆفییان گوڵ

٢ـ هەریۆ بە ڕەنگێ بەر ئامان جە گڵ
بەڵێ مەخێزۆ جێشان، دەردی دڵ

٣ـ وەلێ بە بێ یار مدیۆ نەپێشدا(أ)
چمان چەم مەدان بە سەری نێشدا(ب)

٤ـ یانی هەر پێسەن، دایم گەشتی گوڵ
یار بێ گوڵ وەشەن، نە گوڵ پەرێ دڵ(ج)

شکۆفییان = گەشانەوە، چرۆیان کرد. ئاما = هات. هەریۆ = هەریەک. بەرئامان = دەرهاتن. مەخێزۆ = هەڵئەسێ. جێشان = لێیان. مدیۆ = ئەڕوانم. پێشدا = پێیدا. چمان = وەک بڵێی. چەم = چاو. مەدان = ئەدەم. نێش = درک، نوکی تیژ. پێسەن = وایە. وەشەن = خۆشە.

واتە : چاک بوو بەهار هات و گوڵان گەشانەوە. هەریەک بە ڕەنگێ سەر لە خاک دەردێنن و لە جێگەیاندا دەردی دڵ هەڵئەسێ. بەڵام کە بە بێ خۆشەویستەکەم سەیریان ئەکەم وەک ئەوە وایە چاوم بە نوکی درکێکدا چەقیبێ. یانی هەمیشە گەشت و سەیرانی گوڵ هەر وایە، کەیار بێ گوڵ خۆشە نە وەک گوڵ بۆ دڵ بێ.

لێرەدا شاعیر خۆشەویستەکەیو گوڵ هاوتا ئەکات، ئەڵێ کە یارت لە گەڵدا بوو ئیتر گوڵ نەبینی، نە وەک دڵ عەشقی بچێت بە لای گوڵەکەدا و خۆشەویستیی ئەو لە ناخیدا بڕوێ.

- ٣ -

١ـ شەرابی گوڵڕەنگ ....
شەراب ئەرخەوان ، یاقووتی‌ی گوڵڕەنگ

٢ـ ئەگەر قەترەیۆش بتکیۆ وەسەنگ
سەنگ دەردەدار بۆ لێش مەیۆ وەدەنگ

٣ـ نەک ئەو شەرابی جام بەسەر بەربۆ
شەرابی دڵ پەیش موو شکاف تەربۆ

٤ـ ساقی ئەر صوبحیٚ بدەرۆ شەراب
غەیر جە پارەی جەرگ ، هیچ نەبۆش کەباب

- ٢ -

پێم وایە شاعیر مەبەستی لە ووشەی گوڵ شوێنی (شاراوەی) دڵدارەکەیەتی ، دیارە لە ڕوانگەی خواپەرستی خۆیەوە سەیری ئەم مەسەلەی کردووە ، کە بینینی یارەکەی پیٚ ڕەوایە و بەڵام بە دروستی نازانیٚ کە ئەو شوێنە شاراوەی ببینیٚ ، نەوەک دڵی بۆی لیٚ بدا وپیٚ‌ی لە تەڵەی تاوانێک گیر بکات .

وە لە سەرەتای شیعرەکەوە مەبەستی لە ووشەی (گوڵ) هەر گوڵی ئاسایی‌یە ، بەڵام لە دوایی‌دا مەبەستەکەی بەو شێوە گۆڕیوە ، دیارە بەوەش هونەرێکی بەرزی نواندووە .

(أ) لای (سها) نوسراوە : مدیۆ پێشەدا .

(ب) لای (سها) نوسراوە : چمان دڵ مدان بە سەر نێشەدا .

(ج) لای (سها) نوسراوە : یار بیٚ گوڵ وەش بیٚ ، یار وەش بیٚ نەگڵ

٥ـ کیٚ بۆ دەور بدۆ، بەو شەراب جامیٚ؟
بدەرۆ جامیٚ بوینم کامیٚ؟

قەترەیۆش = دڵۆپەیەکی . بتکیۆ = بتکیٚ. لێش مەیۆ = لیٚی دێت. مووشکاف = موو بپسێنیٚ. صوبحیٚ = بەیانیەک . بدەرۆ = بدات. بدۆ = بدا. بدەر = بیدە.

واتە : شەرابێکی ئەرخەوانی و سوور وەکو یاقووت کە ڕەنگی گوڵی گرتبیٚ. ئەگەر دڵۆپەیەکی بتکێتە سەر بەردیٚ، دەردەدار ئەبیٚ و لیٚی دێتە دەنگ . ئەو شەرابە ناکە لە پیاڵەو کاسەدا بیٚ. بەڵکو شەرابێک کە وەها بیٚ دڵ زیاتر پیٚی هۆشیار بێتەوە بە چەشنێک کە زیاتر موو لەت بکا. ساقی ئەگەر بەیانیەک لەو شەرابەم بداتیٚ، جگە پارچەی جگەرم هیچ شتێکی تر بۆی نایێتە کەباب. کیٚ بیٚ لە دەوری ئەو شەرابە کۆبێتەوە؟ ئەو شەرابەی کە ئەکرێتە پیاڵەوە، واتە شەرابی ئاسایی ، دەوری کاسە شەرابێک بدەم کە بە ئاوات و ئارەزووم شاد ببم.

شاعیر لەم شیعرە عیرفانیەدا دوو جۆر شەرابمان پێش چاو ئەخات، یەکەم شەرابی سروشتی ، دووەم شەرابی خۆشەویستی. لە بەیتی سێیەمدا بە ڕوونی جیاوازیی نێوان ئەو دوو شەرابەمان نیشان ئەدات و ئیتر تا کۆتایی شیعرەکە هەر شەرابی دووەم هەڵئەبژێریٚ کە خۆشەویستیی خوایە، چونکە ئارەزووی دێنێتە دی.

شەراب لە ناو شیعری عیرفانیدا زۆر ڕەنگی دارشتووە، دیارە ئەهلی عیرفان لە ئەنجامی زیادە خواپەرستی و بیرکردنەوە لە گەورەیی خوا و دەست کردەکانیدا، ئەکەونە حاڵێکەوە کە وەک سەرخۆشیان لیٚ دیٚ و هۆشیان لە بۆتەی خۆیان دەرئەچیٚ و بەو بیرەوە ئەگیرسێتەوە.

لەم بارەوە نمونە زۆرە وکەسیٚ سەروکاری لە گەڵ شیعردا هەبیٚ شتێکی لیٚئەزانیٚ، وەدیارە ئەمەش لە ناو ئەدەبی گەلانی تردا هەر هەیە و مێژوویەکی کۆنیشی هەیە.

۱ـ شەماڵ مداران ....
شەماڵ بێ مروەت ، چۆنت مداران ؟

۲ـ بشۆ وەضامن وەلای گشت یاران
واچە پەرێمان هیمەت بداران

۳ـ هەردەم بکەران دوعای خێرمان
کۆتا نەکەران دڵ جە مێرمان

۴ـ جە دەستی ڕەقیب ، بەدانی بەد گەست
جەی زێد و ضامن دەستورێمان وەست

۵ـ جە جەورو جەفای چەرخی بێ بونیاد
ڕوومان کەرد بە چۆڵ هەر چە باداباد

۶ـ چونکە نەگێڵا چەرخمان بە کام
شەرتەن بنێمێ سەر وە موڵکی شام

مروەت = پیاوەتی . بشۆ = بڕۆ. واچە = بڵێ. پەرێمان = بۆمان. بکەران = بکەن. نەکەران = نەکەن. مێر = میهر ، خۆشەویستی ی . ڕەقیب = چاودێر، ناحەز. دەستور = شێواز. وەست = بەست. بونیاد = بنچینە. نەگێڵا = نەگەڕا. بنێمێ = بنێین. شام = وڵاتی شام.

واتە: شەماڵی پیاوەتی لە دەست نەهاتوو چون وا ئەبێ و خۆت ئەگری . بڕۆ بۆ

- ٥ -

١ـ شەوان بێداریی ....
دەردی بێ هام دەرد ، شەوان بێداریی

٢ـ سەیل ئەسری هوون دیدەم بە زاریی
مەنمانۆ نە ڕووم ڕەنگی وەهاریی

٣ـ هەناسەم چوون باد وەختی سوبحدەم
خێڵی گوڵخونچان ماوەرۆ وەهەم[أ]

٤ـ خەیاڵ گوڵ خونچان ماوەرون نە دڵ
چەمانم دەروون مەپێکان وە چڵ

٥ـ شکاونۆوە وە دیدەمەدا
مەیان وە موژگان هوون دیدەمەدا[ب]

- ٤ -

شوێنێ هەموو دۆستان و پێیان بڵێ هیمەتێ بکەن. هەمیشە توک و نزای خێرمان بۆ بکەن و دڵ لە سۆزو خۆشەویستیمان نەبڕن. لە دەستی ئەو ناحەزانەی کە خراپ ئەگەزن ، لەم شوێنەدا لە سەر دەستی کەفیلێکدا دەستورو شێوازێکمان بەستووە. لە بەر زۆرداری وستەمی چەرخی بێ ڕیشە و بێ بنچینە ڕوومان کردۆتە چۆڵەوانی و ئیتر هەرچیمان بە سەر دێ دێ. لە بەر ئەوەی کە دەوری ڕۆژگار بە ئارەزووی ئێمە نەگەڕا شەرتمان کردووە کە سەری خۆمان بەرەو ولاتی شام هەڵگرین.

۶ـ بە ڕوخسار مەدان پێکانان تەبەق
چوپەی مەشانان بە دامان وەرەق

۷ـ پڕ وەرەق دایم کەیلەن دەروونم[ج]
گوڵچینی باخچەی دەردی مەجنونم.

سەیل = لافاو. ئەسر = فرمێسک. مەنمانۆ = ئەنوێنێ. ماوەرۆ = دێنێتەوە. شکاونۆوە=ئەیپشکوێنێ. مەشانان = ئەوەشێنن. وەرەق = گەڵا.

واتە : شەوانی نەخەوتن و خەو لێ زڕان، دەردێکە هاوتای نیە. لافاوی فرمێسکی خوێنینی چاوم بە دەم گریانەوە، وێنەی ڕەهێڵەو تاوی بارانی بەهار لە ڕووم‌دا ئەنوێنێ. هەناسەم وەکو بای بەرەبەیان، گوڵ خونچەکان کۆ ئەکاتەوەو یەکیان ئەخات. خەیاڵ گوڵ خونچەکان دێنێتە دەروونمەوە و چاوەکانیشم دەروونم لە چڵ و لقەکان هەڵئەپێکن.

کە خەیاڵ ئەو گوڵخونچانە ئەپشکوێنێ بە ڕووی چاومانداو، خوێنی ناوچاو ئەکەونە سەر برژانگەکانم. (بەیتی شەشەم یا ئێمە ماناکەیمان نەزانی یا خود بە هەڵە ڕێنوس کراوە).

دەروونم هەمیشە پڕیەتی لە گەڵا و بوومەتە گوڵچینی باخچەی دەردی مەجنون.

(أ) ئەم بەیتە لە دەست نوسەکەدا میصرەعەکانی پاش و پێشە، لای (سها)ش ئاماژە بۆ ئەو پاش و پێشیە کراوە. وە هەروەها لەم دو شوێنەشدا هەر پەیڕەوی (سها)مان کرد.

(ب) ئەم بەیتە لای ئێمە وا نوسراوە :

مـــــــتاونۆوە دەم بـــــــە دەمـــــــم‌دا
مـــــــەیان بـــــــە مـــــــوژگان نـــــــەم دیـــــــدەمم‌دا.

(ج) لای ئێمە نوسراوە : هەر وەرەق گوڵشەن، دامان دەروونم.

١ـشەوقی شەم بە وێش پەروانە یۆزەن
چوون بێ پەروانە ، هەر پڕ نە سۆزەن

٢ـتا پەی پەروانە نمەسۆچۆ شەم
پەروای پەروانە هیچ نمەبۆ کەم

٣-سۆزی شەم پەرێ پەروانە بێ شۆن
وەرنە پەروانەی بێ شەم سۆز جەکۆن ؟

٤ـدیش کە پەروانە ئاوێزانشەن
بێ پەروا پەرێ ئەو سۆزانشەن

بەوێش = بە خۆی . یۆز = دۆزینەوە . سۆز = سووتان . نمەسۆچۆ = نەسووتێ . نمەبۆ =نابێ . شۆن = شوێن ، دوا ، گفت و پەیمان ، نیشانەو پاشماوە . وەرنە = ئەگین . جەکۆن = لەکوێیە ؟ . دیش = سەیری کرد .

واتە : تیشک و شۆڵەی مۆم پەپولە بۆ خۆی ئەدۆزێتەوە ، چونکە بووە بە پەروانە ئەبێ هەر بسوتێ تا مۆم بۆ پەپولە نەسووتێ ، ترس و باکی پەپولە کەم نابێتەوە ، (واتە پەپولە ئەو کاتە ترسی هەیە کە مۆم نەسوتێ .) . سووتانی مۆم بۆ پەپولە بێ حەدو حیسابە ، ئەگینا پەپولەیەک کە بێ مۆم بسووتێ لە کوێیەو کامەیە ؟ . کاتێ کە مۆم بینی شەم خۆی پێدا هەڵواسیوە ، ئیتر بێ ترس بۆی ئەسوتێ .

شاعیر مۆم و پەروانەی کردۆتە دوو ئامانج کە یەک یەکتر تەواو ئەکەن ، مۆم ئامانجی ئەوەیەو حەز ئەکات کە بسوتێ لە بەر ئەوەی پەپولە رازی بکات و یارمەتی ی بەدی هێنانی ئامانجەکەی بدات ، ئەمیش هەروەها لەو نزیک ئەبێتەوەو بێ ترس ئاوێزان دەبێ و باڵی ئەداتە بەر شۆڵەکەی بۆ ئەوەی هەم خۆی دڵشاد و ئاسودە بێ و هەم یارمەتی ی ئەویش بدات بۆ گەشتن بە ئاوات و ئامانجەکەی .

- ٧ -

١ـ شەویٚ شەریف تەر جە صوبحی نەورۆز.
ڕەوشەن تەر جە زوڵف، ماهی دڵ ئەفرۆز

٢ - ئاسمانان یەک یەک پرشنگ مەشانان
مەلەکان جە عەرش (لاحول) مەوانان

٣ـ هەر جە وادەی شام، تا وەسوب صەلات
بولبول مەوانا بانگی (یا حی) وات

٤ -ستارە جە بورج بە جەولان کەری
زوهرە موقابیل بورجی موشتەری

٥ـ دڵ وە مەیل یار شیرین تەدارەک
هەوا فەرەح بەخش، ساعەت موبارەک

٦ـ دڵ بەندی زنجیر زوڵفی گرنج بی
دوو لەب میوە چین نارنج نارنج بی

٧ـ دریٚغا ئەو شەو تا وەسوب سەحەر
لەب وەبانی لەب تا (یوم‌المحشر)(*)

شەریف تەر = بەڕیزتر. ئەفروز =گڕدار. مەشانان = ئەوەشیٚنن. مەلەکان = فریشتەکان.
لاحول = لاحول ولاقوةالاباالله. مەوانان = ئەخویٚنن. سوب صەلات = بانگی بەیانی.

- ٨ -

١ـ شیرین بەڵا کەرد ....
ڕویٚ عەزم جەزم شۆرو بەڵا کەرد

٢ـ سوپای سام نە دەور دیدەش وەڵا کەرد
نەبەردی یەزید ڕۆی کەربەڵا کەرد

- ٧ -

یا حی = مەبەست خوایە . وات = ووتی . جەولان = گەڕان . کەری = بکەی . زوهرە = ئەستێرەیەکە . موقابیل = بەرامبەر . موشتەری = ئەستێرەیەکە . تەدارەک = ڕازاندنەوە و کەل و پەل بۆکردن . فەرەح = شادی‌ی . موبارەک = پیرۆز . گرنج = لول . لەب = لێو . نارنج = میوەیەکە . یوم المحشر = ڕۆژی حەشر کردن .

واتە : شەویٚ بەڕێزتر لە بەرەبەیانی نەوڕۆز و ڕوشن‌تر لە بریسکەی زوڵفی مانگی (مەبەست یارە) کە دڵی گڕی عەشقی تیٚ بەربووبیٚ . ئاسمانەکان یەک یەک پرشنگ ئەوەشێنن و فریشتەکان لە تەختی خوادا (لاحول ولاقوةالابالله) ئەخوێنن . هەر لە ئێوارەوە تا مەلابانگدان بولبول خوێندی و بانگ و سەڵای (یا حی) هەڵئەدا . ئەستێرە لە بورجدا بخەیتە گەڕان و زوهرە لەگەڵ موشتەریدا بەرانبەر کەیت . دڵ بە مەیل و ئارەزووی ئەو خۆشەویستەوە کە جوان خۆی ڕازاندوەتەوە ، لەو هەوا شادی بەخشەدا ئەوکاتەت پیرۆز و بەفەڕبیٚ . دڵ دیل و گیرۆدەی زنجیری زوڵف بوو ، هەر دوو لێو بوونایەتە میوە چنی نارنج . حەیفم بۆ ئەو شەوە کە تا بەرەبەیان لێومان لە سەر لێو بوو خۆزگە تا ڕۆژی حەشر هەروابوایە .

(※) ئەم شیعرە لای (ئە) دەستمان کەوت . وەپێم وایە شیعرەکەش تەواو نیە و ئێمەیش چون نوسرابوو هەروا نوسیمانەوە .

٣- پۆشا بەرگی صاف سیای غەضەبناک
دڵ جە ڕەحم و ڕای ڕەزای خودا پاک

٤- فەرمان دا بە قەتڵ دیدەی بیٚ خەوان
نەفەس ناڵینان، چەم چوون سەراوان

٥- یەکێشان من بیم بە یەک دیانیٚ
شیەنم نە دڵ هەزار پەیکانیٚ

٦- کەسیٚ سوپای سام دیدەش بەی تەور بۆ
ئەر زوڵفش پەخش بۆ، مەبۆ چ تەور بۆ؟

عەزم = نیاز. جەزم = کارێک کە بیٚگومان بکرێت. سام = ترس، یا مەبەست سامی باپیرەی ڕۆستەمی زاڵە. یەزید = کوڕی معاویە کە حەزرەتی حسەینی شەهید کرد. کەربەلا = شارێکە لە عیراق وگۆڕی حەزرەتی حسەین لەوێیە. قەتڵ = کوشتن. یەکێشان = یەکێکیان. دیان = ڕوانین. شیەنم نەدڵ = چووبە دڵمدا. پەیکان = تیر.

واتە : شیرین ڕۆژیٚ بە بیٚ دوو دڵی نیازی شەڕ و ئاژاوەی کرد لەگەڵمان. لەشکری سامی لە دەوری چاوی تەیار کرد و شەڕە خوێناویەکەی یەزیدی لە ڕۆژی کەربەلادا بەرپا کرد. بەرگی تەواو ڕەشی ڕق و قینەی لە بەر کرد و سۆزو بەزەیی خوای لە دڵیا نەهێشت. فەرمانی کوشتنی بۆ چاوە بیٚ خەوەکان دەرکرد و هاواروناڵە هەڵساو چاوەکانیش بوون بە سەرچەشمەی فرمێسک. یەکێک لەوانە من بووم کە هەر بە بینین و تەماشا کردنی هەزار تیر چەقی بە دڵما. کەسیٚ لەشکری سامی چاوی بەم جۆرە بیٚ، ئەی ئەگەر زوڵفی پرش و بڵاو کاتەوە چۆن ئەبیٚ؟.

لە وێنەی ئەم شیعرەدا وا دەر ئەکەویٚ کە ئەو ئافرەتەی ئەم شیعرەی بۆ ووتراوە سەری داپۆشیوە و قژو زوڵفی بە دیارەوە نیە، ئەو شەڕە خوێناوییە تەنها برژانگەکانی کردوویانە، جا

- ٩ -

١ـ شيرين بەينت بەست ....

مەر يادت مەيۆ ، ئەورۆ بەينت بەست. ؟

٢ـ دەستى ڕاست نياى بانى ديدەى مەست

تەبەسومت كەرد ، لێوى لەعلت گەست

٣ـ من بەو شەرت و بەين بەستەى هەر جاران

تۆم كەرد وە صەنەم ، وێم چوون ڕەهبانان

٤ـ مەزهەبى ميللەت مەسيحاى مەريەم

دەردەم ، دەر ساعەت ، ئاوەردم بە هەم

- ٨ -

ئەگەر زوڵفیشی دیار بوایە ئەوا شەڕەکە گەورەتر و خوێناویتر ئەبوو.

لە دەفتەرەکەی لای (ئە)دا غەزەلەکە حەوت بەیتەو بەم بەیتە دوایی دێ.

ئـــاستانەی وێش كـــەرد كـــەربەلای حســەين

چــەند شــەهيدی صاف خـەڵتانی خـاك بـيەن

واتە : (بەردەرگاکەی خۆی کرد بە شاری کەربەلای حسەین و ژمارەیەک شەهیدی لە خاک گەوزاو کەوتوون) ئەم بەیتە لای (سها)ش هەیە.

لە بەیتی شەشەمدا ئیشکالی قافیە هەیە ئێمەیش لە سەرچاوەکاندا چۆن بوو هەروا نووسیمانەوە.

٥ـ زاهیدان زانان، ظاهیر بی نه عام
شیرین بەندەیۆش سەندەن پەی غولام

٦ـ ئیسه یه چێشەن؟ موژەت شەڕ دارۆ
جه چارەت غەضەب، عەزا مەوارۆ

٧ـ بێزاریت واستەن جەی کەمتەر بەندە
غولامی جه وێت کەردەن ڕەوەندە

٨ـ حەیفم هەر ئیدەن، حوری حورلەقا
شەرت داران وانان تۆ وه بیٚ بەقا

مەیۆ = دێت. تەبەسوم = زەردەخەنە. لەعل = بەردێکی بەنرخە. صەنەم = بت. ڕەهبان = خوا پەرست و کەنیسەنشین. مەسیحای مەریەم = مەبەست حەزرەتی عیسا پێغمبەرە و مەریەم دایکی بووە. ئاوەردم = هێنام. زاهید = خوا پەرست. زانان = زانییان. ظاهیر = ئاشکرا. عام = هەموو کەس. بەندەیۆش = بەندەیەکی. غەضەب = قین. عەزا = ماتەم. موارۆ = ئەبارێ. واستەن = خواستوە. جەی = لەم. ڕەوەندە = تەرە. ئیدەن = ئەمە. حوری = ژنە جوانەکانی بەهەشت. لەقا = ڕوخسار، شێوە. وانان = خوێندیانەوە. بەقا = مانەوە

واتە: شیرین ئەو ڕۆژەت لە بیر دێ کە پەیمانت تیا بەست لەگەڵما. دەستی ڕاستت نایە سەر چاوی مەستت، زەردەخەنەیەکت کردوو لێوی وەکو لەعلت گەزی. من لە سەر ئەو پەیمان و بەڵێنەی کە بەستمان تۆم کرد بە بتی خۆم و خۆیشم کرد بە خوا پەرست و گۆشەی کەنیسەم گرت. ئاینی حەزرەتی عیسام خێرا قبوڵ کرد. خوا پەرسەکان زانییان و لای هەموو کەس ئاشکرا بوو کە شیرین بەندەیەکی بۆ خزمەت کردنی خۆی ڕاگرتووە. ئیستە ئەمە

- ١٠ -

١ـ شیرین بەینی نۆ ....
تۆ چەنی بەدان ، بەستت بەینی نۆ

٢ -زوڵف ئەشەد کڵاف ، خاڵان عەنبەر بۆ
چوون بیٚ بەینەت بیت بێزیام جە تۆ

٣ـ ئەورۆ ئیبتیدای عەهدو پەیمان بی
پەیمانت بە عەهد لەیلای زەمان بی

٤ـ بە لەفظی شیرین ئیقرارت مەکەرد
لافی بەین مەدای ، سەوگەندت مەوەرد

٥ـ منیچ بەو گوفتار خەیلیٚ بەردم ڕەنج
واتم مەر بە ڕەنج پەیدا ببۆ گەنج

٦ـ ئاخر نە گەنج دیم ، نە سەوگەند ، مایە
ڕەقیب ناستانەت یاوا بە پایە

- ٩ -

چی‌یە برژانگت شەڕ ئەفرۆشیٚ و دەم وچاوت تورەیی و ماتەمی لیٚ ئەباریٚ؟ . بێزارییت لەم بەندە کەم و بچکۆلەی خۆت دەربڕیوە ، ئەگەر نازانی ئابەوە خزمەت کارێکت لە خۆت تاراندوە . حەیفم هەر ئەمەیە ئەی حوری شێوە جوان و ڕازاوە، کە ئەوانەی خاوەنی پەیمان و بەڵێنن تۆیان بەوە دانا کە لە سەر مەرج و پەیمان نامێنیتەوە .

٧ـ حاشا ، جه ئەلطاف لوطفی خوداوەند
ڕەنجبەر بێ بەش بی ، ڕەقیب وا یەمەند *

چەنی بەدان = لە گەڵ خراپەکاراندا . ئەشەد = توندتر . ئیبتیدا = سەرەتا . عەهد = بەڵێن . ئیقرار = دان پیانان . مەدای = ئەتدا . سەوگەند = سوێند . خەیلێ = زۆر . ڕەقیب = چاودێر ، ناحەز . ناستانە = بەردەرگا ، (نە ئاستانە) . یاوا = گەیشت . ئەلطاف = کۆی لوطف . لوطف = سۆز . وایەمەند = ئامانج دار .

واتە : شیرین ، تۆ لە گەڵ ناحەزو خراپەکاراندا پەیمانی تازەت بەستووە . ئەی زوڵف کڵافەی توندو شەتەک دراوو خاڵان وەکو عەنبەر ، چونکە بەم شێوە پەیمانت بەست وامنیش لێت بێزار بووم . ئەو ڕۆژەی سەرەتای پەیمان و بەڵێن بوو (وەک ئەوەی بە سەر ئەو پەیمانە تازەی کە لە گەڵ خراپەکاراندا بەستویە ، پەیمانی ڕابوردووی نێوان خۆیانی بیر بخاتەوە) وا پەیمانەکەت هەر وەکو پەیمانەکەی لەیلای زەمانە وابوو . بە وتەی شیرین دانت پیا ئەناو دەرت ئەبڕی ، لافت بەو پەیمانە لێ ئەداو سوێندت ئەخوارد کە بیبەیتە سەر . منیش بۆ خاتری ئەو قسەو بڕیارەی تۆ ڕەنجی زۆرم کێشا ، وتم دیارە هەر بە ڕەنج و زەحمەت کێشان سەرمایە بە دەست دێ . کە چی لە کۆتایی‌دا نە سەرمایەو نە سوێندیشم نەدی و ناحەزێ لە دەربارتا بە ئامانج گەیی . لە سۆزو مەرحەمەتی خوا بێ‌بەش بووم و هیچم نەدی جگە لەوەی کە ئەوەی ڕەنجی کێشا بێ‌بەش بوو ناحەزیش بە ئامانج گەیی

*** ئەم شیعرە لای (ئە) و (وارستگان) هەیە ، لە گەڵ دەست نوسەکەی بەردەستماندا لە چەند وشەیەکدا جیاوازی‌یان هەیە . وەکو : نیوەی دووەمی بەیتی دووەم بەم شێوە نوسراوە : (من بێ بەینەتیم نەپەنداشت جە نۆ)**

لە نێوان بەیتی چوارەم و پێنجەمیش‌دا ئەم بەیتە هەیە

مەواتت ئەی قەیس زام زەدەی مەینەت
کەس چوون من نیەن ، بە وەفاو بەینەت

وەنیوەی دووەمی بەیتی پێنجەم بەم شێوەیە :

(واتم بەو ڕەنجە حاصڵ مەبۆ گەنج)

وە نیوەی یەکەمی بەیتی شەشەم بەم شێوەیە :

(ئاخر نە گەنج دیم ، نە سوود ، نە مایە).

١ـ شیرین تار کەردەن ....
یەک تایێ جە زوڵف سیاش ، تار کەردەن

٢ - بە تارش عەقڵم تارومار کەردەن
بەپێچش کۆی خەم وەنەم بار کەردەن

٣ـ بە شەوبۆش ، بۆ عەتر دەماخم کەردەن
بە ڕەونەق ڕەنگ بەست ڕووی داخم کەردەن

٤ـ بە باریکیش گەرد ، تەنم بە ئاودا
ئاوداش بە ڕووی بەرگ بافتەی ساودا (أ)

٥ـ بە درازیش عومر کۆتام درازەن
تا پەردەی حیجاب نە ڕووی ڕازبازەن

٦ـ ئەو بە تایێ زوڵف سیای بۆ عەنبەر
بەند کەردەن گیانم تا بە ڕۆی مەحشەر

٧ـ ئەر ئەو دەستەی زوڵف شەماڵ بشانۆ
گشت ئاڵەم زیندەی جاوید مەمانۆ

تارومار = پرش و بڵاو . دراز = درێژ . باز = کراوە . بشانۆ = بپرژێنێ . ئاڵەم = عالەم ، هەموو کەس . حیجاب = پەردە ، پەچە . جاوید = هەمیشە . مەمانۆ = ئەمێنێ .

- ١٢ -

١ ـ شيرين زوڵف لول ....
فیدای زوڵفت بام، گا کرژەن ، گالول

٢ ـ گا چوون سیا مار ، پەشێوەن ، مەلول
گا وێنەی لاولاو ، مەپێچیۆ نە تول

٣ ـ گاگا پەشێوەن ، گاهیٚ گرنجەن
گاگا گرە بەند ، مڵەمای زنجەن

٤ ـ گاگا چەم وەردەن چوون چەنبەرەی چین
گا پەی جەمینت بیەن وە پەرچین

- ١١ -

واته : خۆشەویستەکەم تاڵێک لە زوڵفی جیا کردەوە، بەو تاڵە هۆش و ئاوەزای لیٚ بڕیم و بە پێچێکی ئەو زوڵفەی خستمیە ژێر باری خەمەوە. بە شەوبۆی ئەو زوڵفەی عەتری پژان بە لوتمدا و بە جوانیەکەی ڕەنگی ڕوخساری پڕ لە خەمی بەستم. بە باریکیەکەی گەردی لەشی دام بە ئاوداو ئاوی دا بە ڕووی بەرگی ڕێک و پێک چنراومدا، بە درێژیەکەی تەمەنی کورتم درێژ ئەبێت ، تا ئەو کاتەی کە پەردەی پەچە لە ڕووی لادراوە. بە تاڵێک لەو زوڵفە ڕەشە عەنبەرینەی گیانی بەند کردم تا ڕۆژی حەشر. ئەگەر ئەو دەستەی زوڵفە بای شەماڵ بیهێنیٚ و بیباو بیشەکێنێتەوە، ئەوا هەموو کەس بە ژیانێکی هەمیشەیی ئەمێننەوە.

(أ) لای ئێمە نوسراوە : نەودا. **لای (سها) بەو شێوە نوسراوە و ئێمەیش ئەمەمان پیٚ ڕاستتربوو.**

۵ـگا تاتان جه تاو سەر ڕشتەی شەماڵ
گا خەفتەن ساكن نە دەورانی خاڵ

۶ـدیدەم چێش مەبۆ، تایێ جەو زوڵفە..؟
جەو زوڵفی وەش بۆی، لولی سەرکوڵفە

۷-شای شیرین پەیکەر، جەمین جامی صاف
پەرێم بکیانی تایێ جەو کڵاف

۸ـبماڵوون نە چەم ساکن بۆ جە دەرد
دڵ بی بە زوخاڵ، با نەبۆ وەگەرد

مەپێچیۆ = هەڵئەپێچێ. گاگا = جارجارێ. چەم = چەماوە. وەردەن = خواردووە. چەنبەرەی چین = ئەڵقەی چەماوە. جەمین = ناوچاو، تەوێڵ. پەرچین = پەرژین. تاتان = تاڵ تاڵە. ڕشتە = دارێژراو، هۆنراوە. خەفتەن = خەوتووە. ساكن = نیشتووە، ئارام. چێش مەبۆ = چی ئەبێ. کوڵف = گرێ. صاف = بێ گەرد. پەرێم = بۆم. بکیانی = بنێری. بماڵوون = بیماڵم. نەبۆ = نەبێ.

واتە : شیرینی زوڵف لول، بە قوربانی زوڵفت بم جارێ ئاڵۆزو جارێ لولە. جارێ وەک ڕەش مار پەشێوو بێ تاقەتە، جارێکیش وەکو گوڵە لاولاو هەڵئەپێچێ لە توڵ و نەمام. جارجار پەشێوەو جارجاریش لولی خواردووەو شکاوەتەوەو جارجاریش چاودێری چەناگە ئەکات. جارجارێ پێچی خواردووە وەکو ئەڵقەی چەماوە، جارجاریش بۆ دەم و چاوت بۆتە پەرژین. جارجارێ تاڵ تاڵە وەکو ئەوەی دارێژراوی دەستی شەماڵ بێت و جارجارێکیش خەوتووەو لە سەر خاڵت ئارامی گرتوە. چاوەکەم چی ئەبێ ؟ تاڵێ لەو زوڵفەت، لەو زوڵفە بۆن خۆشەی لولی سەر شانت، شای بەدەن شیرین و ڕوخسار وەکو

ئاوێنەی بیٚ گەرد، تاڵێکم لەو خەیاتەی زوڵفەت بۆ بنێری. تا بیهێنم بە چاومدا دەردی بسرەویٚ، ئەوا دڵم بوو بە خەڵوز لیٚ گەریٚ با نەبیٚ بە گەردو تۆزو تەواو لە بەین بچیٚ.

١ - ئەم شیعرە پێنج بەیتی بە نیوە ناچڵی لە لاپەڕە (٤)ی کتێبی پیرشالیاری زەردەشتیدا بڵاو کراوەتەوە. دوا بەیتی لای ئێمە نیە کە ئەڵیٚ :

وزیـــم نـــەگـــەردەن عـــومری ویـــەردەم
تـــەجدید بـــۆ دەفـــعی هـــووناوان کـــەردەم

٢ - لای (ئە)ش دە بەیتە. بەیتی سیٚیەمی ئەمەیە :

گـــاگـــا پـــەخش بـیەن نـە دەوری جـەمین
گـــاگـــا لول وەردەن چـــین وەبـــانی چـــین

(ئەم بەیتە لای (سها)ش هەیە) (لای «وا»ش هەروایە)

بەیتی هەشتەمینی ئەمەیە :

بـــدەی بـــە دەســـتم هـــەی بـــەرگوزیدەم
چـــوون تـــەواف چـــیان مـــاڵوش نـــە دیـــدەم

٣ - لە لاپەڕە (١٨٤)ی مێژووی ئەدەبی کوردیدا چوار بەیتی بەم شێوە بڵاو کراوەتەوە :

شـــیرین زوڵـــف لول، شـــیرین زوڵـــف لول
فـــیدای زوڵـــفت بـــام گـــا گـــرژەن، گـــا لول
گـــا چـــون ســـیا مـــار پـــەشێوەن مـــەلول
گـــا وێنـــەی لاولاو، مـــەپێچـــۆ نـــە تـــول
گـــا تـــاتان نـــە دەست گـــەردش شـــەماڵ
گـــا خـــەفتەن ســـاکـــن نـــە دەوران خـــاڵ
گـــاهیٚ پـــەشێوەن، گـــاهیٚ گـــرنجەن
گـــاگـــا گـــرەبەند مـــڵەمای زنـــجەن

١ - شیرین سەرەوە ....
بە شەدەی شیرین موختەصەرەوە

٢ - ئاما عەزم سەیر صەحراو دەرەوە
دیاردا وێش گێرت وە ڕووی خوەرەوە

٣ - جەمینش چوون جام، جیهان داجەڵا
پێکابیٚ وەسەر دوو حوققە تەڵا

٤ - زوڵف تەڵا، تۆمار جوقەی کەیکاوس
قەترانتەر جە پەڕ دێزی باڵ تاوس *

موختەصەر = کورت. ئاما = هات. عەزم = نیاز. صەحرا = دەشت. دیاردا = دەرکەوت. وێش گێرت = خۆی گرت. جەڵا = ڕۆشنیی. حوقە = قورسایی یەکەبۆ پێوانە. تەڵا = ئاڵتون. تۆمار = سەرپێچە. جوقە = گوێکەی سەری تاج. کەیکاوس = دووەمین شای کەیانیەکان، کوڕی کەیقوباد وباوکی سیاوش. قەتران = ڕەشیی

واتە : شیرین لای سەرەوە، بە شەدەی جوان و کورتەوە، هات و نیازی سەیرانی دەرودەشتی کرد، کە دەرکەوت خۆی بەرانبەری خۆر گرت. ناوچاوی وەکو ئاوێنەییٚ ڕۆشنایی‌دا بە جیهان و دووحۆقە ئاڵتونی هەڵپێکابوو لە سەری. زوڵفی ئاڵتونیی وەک تۆماری گۆپکەی تاجەکەی شاکەیکاوس. ڕەشتر لە پەڕی باڵی تاووس.

(قەتران = ڕۆنێکی ڕەشە لە هەندێ درەخت دائەچۆڕێ). دیارە شاعیر مەبەستی لەو ڕەشیی‌یە ئەو ڕەشاییی‌یەیە کە لە هەندێ پەڕی ڕەشی تاوس ئەبێتەوە.

(*) ئەم شیعرە لە (ئە) وەرگیراوە.

- ١٤ -

١ ـ شیرین شناسان ....
یه چه ڕۆیێ بی ؟ ، من تۆم شناسان

٢ ـ نه خودا مەرگیٚ مەدۆ بە ئاسان
نه دڵ جه لای تۆ مەبۆ هەراسان

٣ ـ دەستو پا بەستە خەجاڵەتەنان
چوون شاهی شەترەنج کش و ماتەنان

- ١٥ -

١ ـ شیرین شەرط و بەین ....
قات بیەن جه لات ، ڕەویەی شەرط و بەین

- ١٤ -

شناسان=ناسی. یه = ئەمە. چەڕۆیێ = چ ڕۆژێ. مەدۆ= ئەدا. خەجاڵەتەنان = شەرمەزارم

واتە : شیرین ئەمە چ ڕۆژێ بوو کە من تۆم تیاناسی . نەخوا بە ئاسانی ئەمکوژێ و نە دڵیش لە تۆ ناڕەحەت و هەراسان ئەبێ . دەستوپێم بەسراوەو شەرمەزار ماوم ، وەکو شای شەترەنج ڕێگەی دەرچوونم نیەو (کش و مات)م لێ کراوە .

ئەم شیعرە لای (ئە) چوار بەیتەو ،بەیتی سێیەمی ئەمەیە :

نـــە پــام ڕامــدۆ بشــۆن وەجــایێ نــە حــەکــیمێ هــەن بـدۆ دەوایـێ

لای (سها)ش هەروایە .

٢ـچوون خۆفت نیەن تۆ جه من وبەین[أ]
قەتڵت واجبەن ، وەگەردەنم دەین

٣ـ پەی چێش که جەلای شەرطو شۆن داران ؟
(صاحیب) وەفاو بەین ڕووی ڕۆزگاران

٤ـ هەرکەس بێ شەرطەن جه بەینەت دوورەن
(واجب القتل)ەن ، ئەر سەد چوون حوورەن

٥ـ تۆ خودا خەیرت دۆ ، ئازیزەی نەبات[ب]
چمان شەرط و بەین قات بیەن جه لات

٦ـ ئەگەر مەزانی زوڵفان عەنبەر بۆ
بێ شەرطی خاسەن ، تۆ کەردەن بە خۆ

٧ـ تەقصیرێ[ج] مەگیر من بێزارم جێت
چەنی بێ شەرطی‌ی وێت مەزانی وێت

ڕەویه = شێوە ، هۆش . خۆف = ترس . قەتڵت = کوشتنت . شۆن = گفت و پەیمان .
صاحیب = خاوەن . (واجب القتل) کوشتنی ڕەوایە . حوور = پەری . دۆ = بدا .
نەبات = ڕوەک ، شیرینیەکه وەک شەکر . چمان = وەک بڵێی . مەزانی = ئەزانی .
تەقصیر = کەم وکوڕی . مەگیر = مەگرە . جێت = لێت . چەنی = لەگەڵ . وێت مەزانی
وێت = خۆت ئەزانی خۆت .

واتە : شیرین ، هۆش و بیری مەرج و پەیمانت لە لا نەماوە . چونکە ترست نیە

- ١٦ -

١ـشيرين شەرم نیەن ....

شیرین پەی خاسان ، شەرط هەن ، شەرم نیەن.

٢ ـ پەی چێش مەواچان حیجاب خاس نیەن

جه ئافتاو خاس تەر کەسێ کێ دیەن ؟(أ)

٣ـئەگەر پەی خاسان حیجاب خاس مەدی(ب)

ئافتاب و مەهتاب هیچ کەس نمەدی

- ١٥ -

نه لە من و نه لە پەیمان ،کوشتنت پێویسته قەرزم بەگەردن بێ. ئەوە بۆچی ئەوانەێ مەرج و پەیمانیان هەیەو خاوەنی وەفاو بەڵێنن ؟ هەرکەسێ خاوەنی شەرت نەبێ لە بەینەتەوە دوورەو کوشتنی ڕەوایە ، ئەگەرچی سەدبار لە جوانیدا ! لە پەری بچێت ، تۆ خوا خێر بێنێتە ڕێت خۆشەویستە شیرینەکەم ،لەوە ئەچێ وەفاو بەین لە لات نەمابێ و قات و قڕبووبێ . ئەگەر ئەزانی بێ شەرتی چاکە ئەوە تۆ خۆت هەڵت بژاردووەوکردووتە بەخوو. ڕەخنەمان لێ مەگرە من بێزارم لێت . هەڵکردن لەگەڵ بێ شەرتاندا خۆت ئەزانی خۆت .

(أ) لای (سها) نوسراوە : مناومین .

(ب) لای (سها) نوسراوە : بهلز ڕێزەی نەبات .

(ج) لای (سها) نوسراوە : تەقسیرم .

۴ـ کەسیٚ وێنەی تۆ شەم بۆ جەمینش
لازم پەروانان مەیان وە دینش

۵ـ ئێمەیچ پەروانەی شەم شوناسانیم
پەڕوبال سفتەی دینی خاسانیم

۶ـ میللەتی پاک دین پێغمبەرانیم
نەک جە طایفەی کەم نەظەرانیم

۷ـ بنمانە جەمین نووری پاکتەن
ئەرتۆ پاکەنی ، جە کیٚ باکتەن ؟

حیجاب = خۆ داپۆشین بۆ ژنان ، پەچە. ئافتاب = خۆر. مهتاب = تریفەی مانگ. جەمینش = ناوچاوی. لازم = پێویست. مەیان = بێنە. دینش = تەماشاکردن. بنمانە = بنوێنە. جە کیٚ باکتەن = لە کیٚ باکت هەیە.

واتە : شیرین ، جوانان شەرتیان هەیەو بەلاّم شەرمیان نیە ، بۆچی ئەلّێن خۆ داپۆشین چاک نیە ، کیٚ لە خۆر جوانتری دیوە ؟ ئەگەر ڕووپۆشین بۆ جوانان چاک بوایە ، ئەوا کەس خۆرومانگی نەئەدی. کەسێک وەکو تۆ ڕوخساری وەکو مۆمی داگیرساوبیٚ ، پێویستە پەپولەکان بێنە تەماشای. ئێمەیش ئەو پەپولەین کە مۆم ئەناسین و لە خێلّی نەزانان نین. گەلی ئەو پێغمبەرەین کە ئاینێکی پاک و بیٚ گەردی هەیە و لە خێلّی تەنگ بینەکان نین. ڕوخسارت بنوێنە ئەوە ڕۆشنایی پاکیتەو پاکێتی تۆ نیشان ئەدات ، ئەگەر تۆ پاکی باکت لە کیٚ هەیە . ؟

(أ) ئەم بەیتە لای (سها) وەرگیراوە.

(ب) لای (سها) نوسراوە : مبی.

١ ـ شیرین کەرد تاڵی ی ....
خەم ڕێزا نە دڵ ، شیرین کەرد تاڵی ی

٢ ـ تەختی دڵ جە گشت شادی یان ماڵی ی
کەردش پەی سوپای تاڵی یان خاڵی ی

٣ ـ هەرکۆ خەمیٚ بی گشت ئامان نە دڵ
نزارو ماوای دڵ کەردش مەنزڵ

٤ ـ دڵ موقەدەمەن جەفاش تاڵیەن
جەزای دڵ سزاش دەردی ناڵیەن

٥ ـ عەهدکەروو چەنی سوپای دڵ تاڵی ی
تا دڵ بوینۆ جەتاڵی خاڵی ی .

ڕێزا= وەراندی، وەری. کەردش =کردی . هەرکۆ= لە هەرکویٚ. ئامان = هاتن. ماوا=شوێن موقەدەمەن = پێشەکی. عەهد = پەیمان . کەرو = ئەکەم . چەنی = لەگەڵ . بوینۆ =ببینیٚ.

واتە : خۆشەویستە شیرینەکەم خەمی وەراندە دڵەوە و شیرینی ی کردم بە تاڵی ی . هەموو خۆش و شادی یەکی لە تەختی دڵ ڕاماڵی و خاڵی ی کردەوە بۆ لەشکری تاڵی ی . لە هەرکویٚ خەمیٚ بوو هاتنە ناو دڵم و نزار و شوێنی دڵمی کردە نیشتەجیٚ ی خۆی . پێشەکی جەفای دڵ تاڵی یەو (ئەم نیوە بەیتە هەروا نوسرابوو لەوە ئەچیٚ تەواو نەبیٚ.) پەیمان لەگەڵ سوپای تاڵی ی ناو دڵمدا ئەبەستم ، تا دڵ خۆی بە خاڵیەتی ببینیٚ. واتە لەگەڵ ئەو لەشکرەدا ڕیٚ ئەکەوم تا واز بێنیٚ و دڵم چۆڵ بکات .

(*) ئەم شیعرە لە (ئە) وەرگیراوە .

١ـ شیرین مەوانا ....
ئایەتی شەریف قورئان مەوانا

٢ـ گاگا جەمین چوون قەمەر مەنمانا
من بە فریشتەی پای عەرشم زانا

٣ـ تبارک الله ئەورۆ جەو دەمدا
زوڵف چوون باڵی طەیر مەدا وەهەمدا

٤ـ دوو دەستەی کڵاف وناران چوون صەف
پەخش کەرد وەبان (بسم‌الله)ی مەصحەف

٥ـ ئەر بە دەنگ نەرم ڕێزەی ڕازەوە
بە لەحنی جەدید خۆش ئاوازەوە

٦ـ جە وەختی مەمات ئادەم نەناسین
ئەر شیرین پەیمان بوانۆ یاسین

٧ـ صەدای دەنگی ئەو بژنەوی بە وێت
ئیشەڵڵا ڕەوضەی باقی مەدان پێت *

مەوانا = ئەخوێنێ . قەمەر = مانگ . مەنمانا = ئەنوێنێ . مەدا وەهەمدا = ئەدا بە یەکدا.
وناران = گرتویانە . مەصحەف = پەڕە . لەحنی جەدید = ئاوازی نوێ . مەمات = مردن .

- ١٩ -

١ـشیرین نەشتەرەن ....
نە دەوری دیدەش هەزار نەشتەرەن

٢ - موژانش جە تێخ ئەڵماس تیژتەرەن
زامەتش جە زام ئەفعی فێشتەرەن

٣ـ دەس دا نە دیدەی شۆخی شەڕ ئەنگێز
ساوا بە سوان پەی داوای هوون ڕێز

٤ ـ دوو هیلالی قەوس ، سیا کەرد پەیوەست
فاقەی گیروگاز ، شەستی سەرپەل بەست

- ١٨ -

پەیمان = بۆمان . بوانۆ = بخوێنێ . بژنەوێ = ببیستێ . ڕەوضە = باخ ، بەهەشت .

واتە : شیرین ئایەتی شەریفی قورئان ئەخوێنێ . جارجاری ڕوخساری وەکو مانگ ئەنوێنێ و بەو شێوە من بە فریشتەی بارەگای خوام زانی . تبارک الله ئەمڕۆ لەکاتێکدا کە زوڵفی وەکو باڵی مەل دابەیەک دا . دوو دەستەی ئەگریجەی لەم لاو لایەوە ڕیزیان گرتووە بڵاو بوونەتەوە بە سەر (بسم‌الله)ی لاپەڕەکەدا . ئەگەر بە دەنگێکی نەرم و چرپەوەو بە ئاوازێکی تازەو خۆشەوە بێتە سەرم ، لە کاتی مردندا ئێمە کەس ناناسین ئەگەر شیرین بەو دەنگەوە بێتە سەرمان و یاسین‌مان بخوێنێ . دڵنیام دەنگی ئەو ببیسی بەهەشتت پێ ئەدەن .

(*) ئەم شیعرە لە دەفتەرەکەی (وارستگان) وەرگیراوە .

٥ـ پای چەپ وست وەپێش ، ڕاست نە جا محکەم
چەپ کەرد وەستون ، ڕاست ئاوەرد وە هەم

٦ـ هەر ئەوسا زانام دڵ[أ] جە دەروون‌دا
پەخشاو پەخش بی ڕێزا بە هوون دا

٧ـ پێکیای پەیکان موژەی چەمیدەم
شەهیدی پەیکان شابازی دیدەم

نەشتەر = جۆرە تێخێکە . دیدەش = چاوی . موژان = برژانگ . ئەفعی = ماری گەورە . فێشتەر = زیاتر . ئەنگێز = بەرپاکەر . سوان = هەسان . هوون ڕێز = خوێن ڕێژ . هیلال = کەمان ، مانگی نوێ . سیا = ڕەش . فاقە = لق ، داو . شەست = ئەموستیلەیەک کە لەکاتی تیر تەقاندن‌دا ژێی کەوانەکەی پێ ئەگرن . وست = خستی . محکەم = قایم . ئاوەرد وەهەم = هێنایەوە یەک . زانام = زانیم . پەیکان = تیر . چەمیدە = چەماوە .

واتە : بە دەوری چاوی شیرین‌دا هەزار نەشتەر هەیە . برژانگی لە تێخی ئەڵماس تیژترە و زام و ئازاری لە هی ماری گەورە زیاترە . دەستی هێنا بە چاوی کەژاڵی شەر فرۆشیدا و دای لە هەسان بۆ شەڕی خویناوی . دوو ئەبرۆی کەوانی‌ی وەکو مانگی نوێ‌ی هێنایەوە یەک (نیشانەی توڕەبوون) ، داوی گیروگازی نایەوەو شەستی کردە پەنجەیەوە . پێ‌ی چەپی خستە بەرەوەو پێ‌ی ڕاستیشی قایم کرد ، پێ‌ی چەپی وەکو ستوون داناو ڕاستیشی هێنایەوە یەک . ئیتر زانیم دڵ لە ناوگیانم‌دا تێک شکاو تلا بە خوێنمەوە . پێکراوی تیری برژانگی چەماوەم و شەهیدی چاوی شابازم .

- ٢٠ -

١ـ شیرین نیاوه ....
پەی سفتەی دڵان دامش نیاوه

٢ ـ پەردەی سیا ماڵ هۆرداو ، دیاوه
چوون مانگ نەگۆشەی هەوری سیاوه

٣ـ ئەر سەد مانگ دارۆ شۆڵەی شەوقی نوور
کەسێش پەی نیەن پەروانە دەستوور

٤ ـ ئید چەند پەروانەی گیانفیدا دارۆ
جە دوور پەی دینش هەر گیان مەسپارۆ

٥ ـ یەکێ جە ئەوان منەنان ، هاڵا
بڵێسەش بەردەن ناڵەم وە باڵا

٦ ـ هەر شەمێ کەسێش پەی سۆزان نەبۆ
با ئەو شەم هەرگیز فرۆزان نەبۆ*

نیـاوه = نـایـەوه . دامش = داوی . سیـامـاڵ = دەوار ، ڕەشمـاڵ . هۆردا = هـەڵدا . دیـاوه = ڕوانـی . دارۆ = هـەیـەتـی . نیەن = نیه . ئێد = ئەم . دینش = بـینینی . مەسپارۆ= ئەسپێرێ .منەنان = منم.هاڵا = ئێستە . بەردەن = بردی . سۆزان = ئەوەی بسوتێ . نەبۆ = نەبێ. فرۆزان = ئەوەی بگرێ .

واته : شیرین ،بۆ سووتاندنی دڵەکان داوی خۆی نایەوه . پەردەی ڕەشماڵەکەی هەڵدایەوەو

- ٢١ -

١ـ شیرین نیگایێ ....

کەرەم کەم مەکەر ، جە نیم نیگایێ .

٢ـ جە پەی واتەی عام نەگشت جێگایێ

جایێ بی ڕەقیب ، ئەویچ گاگایێ

- ٢٠ -

سەیرێکی کرد ، هەروەکو مانگێ وابوو بە گۆشەی هەوری ڕەشەوە . ئەگەر مانگ سەدجار شۆڵەی تیشک و ڕووناکی‌ی هەیە ، کەسێکی نیە کە وەکو پەپولە وابێ ڕوو لە شۆڵەکەی بکات . ئەم چەند پەپولەی گیانفیدای هەیەو لە دوورەوە گیانیان ئەکەن بە قوربانی بینینی . ئێستە یەکێک لەوانە منم کە بڵێسەکەی ناڵەی لێ هەڵساندووم . هەر مۆمێ کەسێکی نەبێت بۆی بسوتێ ، با ئەو مۆمە هەرگیز گڕی نەبێ و دانەگیرسێ .

(*) ئەم شیعرە لای (ئە) بەیتی پێنجەم وشەشەمی نیە ، تا بەیتی چوارەم وەک دەفتەرەکەی بەردەستمان وایە ، لە بەیتی پێنجەمەوە بەم شێوە دەست پێ ئەکات .

دام نـــە دایـــرەی جـــەمین تـــەندە بـــی

پـــــەنای دامــــــی‌دا ، دانش شــــــەندەبی

مـورغی دڵ چـوون تیر کـوشتەی پـەشێو هـاڵ

بـــەرشی ، هـــەواســـەند عـــەزمی دانـــەی لاڵ

لول بـــەستەن چـوون زولـف ، زەمـانەی بـاڵا

بـــــار دا وەهـــــەمدا ، ڕووی زەمـــین مـــاڵا

چەنگ بەست وە زەمین ، دانش وست وە چـەنگ

گـــیر ئـاوەرد بـە دام قـەترانـی‌ی شـەورەنگ

هــەرچــەند فـریام کـەرد ، پام جە دام بـەربۆ

دام گـــیر ئـــاوەردەن ، ســـەخت تـــەر مـــبۆ

٣ـ تۆ تازە بەینی ، بەدکاران بیٚ بەین
مترسوو وزات دوور جه وەفاو بەین[أ]

٤ـ نه کیٚشانت جەور بیٚ کەسی ی جاریٚ
بیٚ وەفا مەبی به یەک ئازاریٚ

٥ـ جه بەد واتەشان خاتر گەرد مەبی
وێنەی بیٚ مەیلان ، مەیلان سەرد مەبی

٦ـ فیدای نیگات بام با جه نیان بۆ
نەبا واتەشان پێمان زیان بۆ

کەرەم = بەخشیش . مەکەر = مەکە . جەنیم = لە نیو . واتە = قسە . عام = هەمووکەس . ڕەقیب = ناحەز ، چاودێر . بەین = پەیمان . مترسوو = ئەترسم . وزات = بتخەن . نیان = نهێنی . واتەشان = قسەیان .

واتە : شیرین لایەکم لێ بکەرەوەو لە نیوە سەیر کردنیش بیٚ بەخشیشم کەم مەکە . بە قسەی هەمووکەس لە هەموو شوێنیٚ وایە ، شوێنیٚ کە ناحەزی لیٚ نەبێت ئەویش جار جاریٚ . تۆ تازە خەریکی پەیمان بەستنی و خراپەکارانیش پەیمانیان نیە ، ئەترسم لە وەفاو پەیمان دوورت بخەنەوە . تۆ جارێک دەرد و ئازاری بیٚ کەسیت نەکیٚشاوە ، وا بوایە بیٚ وەفا ئەبووی بە ئازارێک . لە قسەی خراپیان دڵت گەردی ئەگرت و وەکو ئەوانەی کە مەیل و ئارەزوویان نیە مەیلت سارد ئەبوویەوە . بە قوربانی نیگایەکت بم با ئەمە لە نێوانماندا نهێنی بیٚ و ئەوان نەزانن ، نەبادا قسەکانیان زیانمان پیٚ بگەیەنیٚ .

(أ) قافیەی ئەم بەیتە تەواو نیە ، چونکە هەردوو (بەین) ڕەدیفن و ئەبوو ووشەکانی بەر لە (بەین) هاوسەنگ بوونایە . لای (سها) نوسراوە : مناومەین .

- ٢٢ -

١ـشیرین وەتاڵی‌ی ....
خەم، دڵ تەبدیل‌دا شیرین وەتاڵی‌ی

٢ـ تەختی دڵ جەگشت شادی کەرد خاڵی‌ی
کەرد وە سەر عەسکەر تاڵییان، تاڵی‌ی

٣ـوەلا کەرد وەناز. شامارانی مەست
صنعانی ئاسا سەدبار زوننار بەست

٤ـقاپی‌ی دین شکەست، مەذهەب دا وە باد
دنیا کافر کەرد شۆخی بێ‌بونیاد

٥ـشی نەڕای مەذهەب عارییانی بەر
پەرێ غەزای من خاس بەستەن کەمەر

٦ـپاشا باجەتی ڕەسولی سەروەر
باوەریش بە دین خوداو پێغمبەر

٧ـتا شاد بون بە شەوق شۆڵەی مەهـجەمین
کەس نەبۆ کافر، بەری بۆ جەدین *

تەبدیل دا = گۆڕای. عەسکەر = سەرباز. شاماران = مەبەست هەردوو چاوە.
زوننار = پشتوێنی مەسیحیەکان. بێ‌بونیاد = بێ‌پایە، بێ‌بنچینە. شی = ڕۆشت.

- ٢٣ -

١ـشیم نه خەیاڵان سەیری دنیام کەرد
واتم مەر وینۆ کەسێو (صاحب) دەرد

٢ـشار بە شار گێڵام ، بیام دەربەدەر
پەرسام ، کەس جە دەرد نەدارۆ خەبەر ؟

٣ـهەر دام بە سەردا پەرێ جەستەی وێم
پەرێ دەوای دەرد جەی نەرەستەی وێم

- ٢٢ -

عاری = ڕووت ، ناپۆشته . بەر = پێش . غەزا = داگیرکردن ، شەڕو نەبەرد . یاشا = یا خوا . باجەتی = بۆخاتری . باوەریش = بیهێنی . بەری = بەش بڕاو ، بێ بەش .

واته : شیرین خەمی دڵی لە شیرینیەوە گۆڕی بە تاڵی ی . تەختی دڵی لە هەموو شادی یەک خاڵی ی کردەوە ، تاڵی ی کرد بە پێشەوای سەربازانی تاڵی ی . هەر دووچاوی مەستی خست بە لادا و هەروەکو شێخی صنعان سەدجار زونناری بەسته پشت . دەرگای دینی شکانو مەزهەبی دابە بادا ، ئەو جوانە بێ پایە هەموو دنیای کافرکرد . چووە سەر مەزهەبی بێ دینەکانی پێشو ، بۆ داگیرکردن یاکوشتنی من چاک کەمەری توندکرد . خوایە بۆ خاتری پێغمبەری سەروەر بیهێنیتەوە سەر دینی خواوپێغمبەر . تا شادبم بە تیشک و شۆڵەی ئەو ڕوخسار مانگەو کەس کافر و لە دین بێ بەش نەبێ .

(*) ئەم شیعرە لە دەفتەرەکەی لای (میم) وەرگیراوە .

وە دوو بەیتی یەکەمی ئەم شیعرە لە هەردوو بەیتی یەکەمی شیعری (شیرین کەرد تاڵی ی) نزیکەو جیاوازی یەکی وایان نیە .

- ٢٤ -

١ ـ شینم کەر وەنەرم ....
واچدێ بە قیبلەم شینم کەر وەنەرم

٢ ـ بە ڕشتەی چاوان، بە ئەسرینان گەرم
بانگ هوردۆ وە سەرم بێ پەروا بێ شەرم(أ)

٣ ـ زینهار چۆی تەرمم بانەونەمام بۆ
وێنەی باڵای ئەو نازک ئەندام بۆ

٤ ـ ئەی بەڵا باڵای ئەو پەی کەردەنان
عەشقی دینی ئەو بە خاک بەردەنان

٥ ـ ئەوسا دوو چێوە تەرمم سوار کەن
جەو درەنگەدا، یار خەبەردار کەن

- ٢٣ -

شیم = ڕۆشتم. واتم = ووتم. وینۆ = ببینم. گێڵام = گەڕام. بیام = بووم. پەرسام = پرسیم. نەدارۆ = نیەتی. جەی = لەم. وێم = خۆم. نەڕەستە = ڕزگار نەبوو.

واتە : چووم بە خەیاڵا و سەیرێکی دنیام کرد. ووتم بەڵکو کەسێکی دەردەدار ببینم. شار بە شار گەڕام و دەربەدەر بووم، پرسیم کەس لە دەرد خەبەری نیە. قوڕم دا بە سەرما بۆ حاڵی خۆم، بۆ دەرمانی دەردێ کە ڕزگار بوونم لە دەستی نیە.

٦ـنیم نیگایێ ناز چەنیم بکیانۆ
غەمزەش وەباڵای قەبرم بشانۆ

- ٢٥ -

١ـشێوە لەولاوێ مەبۆ نە چەمەن
نە دەوری ڕێحان چوزەی یاسەمەن

٢ـدەست ڕەنجی شیرین جەمین قورسی خۆر
خاس کەوت بە خاتر لەیلی خاتر تۆر(أ)

- ٢٤ -

واچدێ = بڵێن . ڕشتە = ڕێژراو . ئەسرین = فرمێسک . هوردۆ = هەڵدا . چۆ = دار . کردەنان = کردم. بەردەنان = بردم . چەنیم = لەگەڵم . بکیانۆ = بنێرێ. بشانۆ = بڵاوکاتەوە.

واتە : بڵێن بە خۆشەویستەکەم نەرم و لە سەر خۆ بۆم بگری . بە چاوە ڕێژراوەکانی و بە فرمێسکی گەرم ، بانگ بدا بە سەرما بێ ترس و شەرم . ئاگادار بن کە داری تەرمەکەم با تازە نەمام بێ ، وەکو باڵای ئەو ناسک بێ . ئەم بەڵایەی کە باڵای ئەو بە سەریا هێناوم، خۆشەویستی ئاین و ڕێبازی ئەوم بردە گڵەوە . ئەوسا هەردوو داری تەرمەکەم بخەنە سەرشان و دوای درەنگانێ خۆشەویستەکەم ئاگادار بکەن . بە نازەوە لایەکم لێ بکاتەوە و غەمزەی بڵاو کاتەوە بە سەر گۆڕەکەمدا .

(أ) کێشی ئەم دوو بەیتەی یەکەم قورسن و لەگەڵ بەیتەکانی تردا یەک ناکەون . لەوە ئەچێ بێسارانی مەبەستێکی هەبووبێ ، من وای بۆ ئەچم کە مەبەستی ئەوە بووبێ ، هەروەکو قورسیی کێشی ئەم دوو بەیتە ، یاریش ئاوا نارەحەت بگری . هەردوو بەیتەکەش داواکردنە لە یار کە شیوەن بکات و فرمێسک بڕێژێ .

٣ـ مەخێزۆ نە خاک ، مەنمانۆ باڵا
مەبۆ بە پەشتان نەوتوڵی ئاڵا

٤ـ شێوەی ئەو لەولاو هابەو باڵاوە
بەوباڵا شیرین سەروو ئاڵاوە

مەبۆ = ئەبێ. جەمین = ناوچاو ، تەوێڵ. قورس = قورص = تۆپ ، شتی خڕ. خاتر = دڵ ، یاد. تۆر = تۆراو . مەخێزۆ = سەردەردێنێ. مەنمانۆ = ئەنوێنێ. پەشتان = ئەوەی لەگەڵ کەسێکدا رابکشێ.

واتە : لاولاوێ ئەبێ لە چیمەندا لە دەوری ڕێحانەو چوزەی یاسەمەندا . نێژراوی دەستی شیرین ،کە ناوچاوی لە تۆپی خۆر ئەچێ ، چاک چووە بە دڵی لەیلای دڵ تۆراودا. لە خاک سەر دەرئەهێنێ و باڵای ئەنوێنێ ، لەگەڵ تولە نەمامێکی تازە هەڵچودا ئەبێتە هاوشان . شێوەی ئەو لاولاوە ئەوەتا بەو باڵاوە ، بە باڵای ئەو سەرووە جوانو بەرزەوە .

(أ) قافیەی ئەم بەیتە لای (سها) بەم دوو وشەیە : ١ ـ مەر . ٢ ـ تەر .

پیتی - غەین -

-١-

١-غەریبانی دەرد ....
کەسیٚ نەزانۆ ، حاڵشان وەدەرد

٢-هەر یەند مەکێشان هەناسانی سەرد
تا مەسۆچییان پەی مەبان وەگەرد

٣-مەکەران وەیاد ، قەومان و خوێشان
ئاهی دەردناک نە دڵ مەکێشان

٤-ماوەران وەیاد زامی ویاران
ئەسرینان وە چەم چوون سەیل مواران *

غەریب = ئاوارە . نەزانۆ = نەزانیٚ . یەند = ئەوەندە . مەکێشان = ئەکێشن . مەسۆچییان = ئەسوتێن . مەکەران = ئەکەن . ماوەران = دێننەوە . ویاران = ئەوەی ڕابوردووە . ئەسرین = فرمێسک . چەم = چاو . سەیل = لافاو . مواران = ئەبارێنن .

واتە : ئاوارەکانی دەستی دەردو ئازار ، کەس بە حاڵی دەردیان نازانیٚ . هەر ئەوەندە هەناسەی سارد هەڵئەکێشن تا ئەسوتێن و ئەبن بە گەرد و تۆز . بیری کەس و کارو خزمەکانیان ئەکەنەوەو لە دڵەوە ئاخی دەرداوی هەڵئەکێشن ، زام و ئازاری ڕابوردوو بە یاد دێننەوەو فرمێسک لە چاویانەوە وەکو لافاو ئەبارێنن .

(*) ئەم شیعرە لە دەفتەرەکەی لای (ئە) وەرگیراوە .

پیتی ـ قاف ـ

- ۱ -

۱ ـ قیبلەم بە جۆشەن ....
جە دووری باڵات ، دەروون بە جۆشەن

۲ ـ دیدەم ئەلوەدای نەدییەن تۆشەن
سەرتاپام پەی خاڵ تۆ سیا پۆشەن

۳ ـ جەرگم لەت لەتەن ، دڵ پارە پارەن
ڕۆحم جە قامەت ، پەی تۆ ئاوارەن

۴ ـ جە دێر دیدەنیت ئەی بەرگوزیدەم
هووناو سەر کەردەن وەبانی دیدەم

۵ ـ ئەر باوەڕداری سۆمای چەمانم
مەڵهەمی زامان یاگەی خەمانم

۶ ـ نەخاو ، نە خۆراک ، نە ئاراممەن
جە دووری باڵات ناسۆر زاممەن

۷ ـ بە خەیلێن جە گیان شیرین بێزارم
دەردم کاری یەن ، (صاحیب) ئازارم ٭

- ٢ -

١ـقیبلەم تۆ نامای ، وە جامەی نیان
ئامای عاشقان بستانێنە گیان

٢ـنە ڕێسمانەن ، سەوڵی سەرئەفراز
ڕیشەی گیانمەن ، تۆ گێرتەن بە ناز

٣ـچوون گیری قولاب گازی تۆ بیەن
مەکێشەش مەیۆ ، موداراش نیەن

٤ـنە ڕێسمانەن ، ئا سپی تەنی
ڕیشەی گیانمەن ، مەگێڵون چەنی

- ١ -

نەدییەن = نەبینین . سیاپۆش = ڕەش پۆش . بەرگوزیدە = هەڵبژاردە . هووناو = خوێناو . یەخەیلێن = ئەمە ماوەیەکە .

واتە : خۆشەویستەکەم لە دووری باڵات دەرونم کوڵ ئەدا . چاوم سەرکێشی نەبینینی تۆیە و هەموو گیانم بۆ خاڵەکەی تۆ ڕەشپۆشە . جەرگ و دڵم لەت وکوت وگیانم ئاوارەی باڵای تۆیە .خۆشەویستە هەڵبژاردەکەم لە بەر ئەوەی لە زووەوە نەمدیویت، خوێناو لە چاوم دێتە دەرێ. سۆمای چاوەکانم ، مەرهەمی برینم ئەگەر باوەڕت هەیە . نەخەوو نە خواردن و نە ئارامم هەیەو لە دووری باڵات زامەکانم ناسۆرن. ماوەیەکە لەگیانی شیرینم بێزارم ، دەردم کاریگەرەو خاوەنی ئێش و ئازارم .

(※) ئەم شیعرە لە دەفتەرەکەی لای (میم) وەرگیراوەو بە هەمان شێوە لای (ئە)ش هەیە .

٥ـئازیز من فیدای جامەتەنیت بام
ڕیشەی دڵ بەگاز جەبێخ کەنیت بام

٦ـقیبلەم تۆ نامای، جامەی نۆتەنی
ئامای مەزاریٚ پەریٚ من کەنی*

نامای = نەهاتی. جامە = جل وبەرگ. نیان = نهێنی. ئامای = هاتی. بستانێنە = بستێنی. ڕێسمان = تەناف. سەوڵ = گیایەکی گەڵا پانە و گوڵێکی سوور ئەگریٚ. ئەفراز = بەرز. مەیۆ = دێت. مەگێڵون = ئەگەڕێم.

واتە: خۆشەویستەکەم تۆ لە توێی بەرگی نهێنیدا نەهاتی، بەڵکو بە ئاشکرا هاتی تاکو گیان لە دڵدارەکان بستێنی. خۆ ئەوە تەناف نیە ئەی سەوڵی سەر بەرز، ئەوە ڕیشەی گیانی منە تۆ بە ناز گرتوتە. لە قولاپی گازی تۆ گیر بووە. پێویست بە ڕاکێشان ناکات، خۆی چونکە ئارامی لەبەربڕاوە، دێت. ئەو تەنە سپیە تەناف نیە و ڕیشەی گیانمە لە گەڵتا ئەگەڕیٚ. ئازیزەکەم من بە قوربانی جل و بەرگی بەرت بم و بە قوربانت بم کە ڕیشەی دڵت بە گاز هەڵکەندم. خۆشەویستەکەم تۆ نەهاتی بۆ ئەوەی بە جل وبەرگی تازەوە خۆت بنوێنی، بەڵکو هاتیت بۆ ئەوەی گۆڕیٚ بۆ من هەڵکەنی.

(*) ئەم شیعرە لە کەشکۆڵی کەلەپوری کوردی ـبەرگی دووەم ـلاپەڕە ـ(٢٣) بە نیوە ناچڵی بڵاو کراوەتەوە. وە بە شیعری مەلا میکایلی داوەتە قەڵەم. بەڵام هەموو ئەو شیعرانەی کە لە ژێر ئەم ناوەدا نوسیوونی شیعری بێسارانین و لای ئێمە هەن، تەنها شیعری (٤) و (٥) نەبێت کە ئەمانیش لای (سها) هەن. نوسەری کەشکۆڵ خۆیشی دڵنیا نیە کە شیعری مەلامیکایلن، بۆیە لە پێشەکیەکەیدا نوسیویە (لەلاتەنیشتی پارچەی (١) و (٢)ەوە بە خەتێکی تازە ناوی «بێسارانی» نوسراوە.) بەڵام لای ئێمە ساخ بوونەوە کە شیعری بێسارانین و دیارە مەلا میکایل نوسەری شیعرەکان بووە، نەک شیعری خۆی بن. شاعیرێکیش بە ناوی مەلا میکایل تا ئێستە لە ناوکاروانی ئەدەبیماندا نیە.

- ٣ -

١ـ قیبلەم جەفای تۆ ....
داد ، بێداد جە دەس جەورو جەفای تۆ

٢ـ ئامان جە پرشنگ ئاماو لوای تۆ
فریاد جە خەدەنگ موژەی سیای تۆ

٣ـ هاوار جە ئامای شەققەی شەستی تۆ
داخ داخ جە قەتران دیدەی مەستی تۆ

٤ـ واوەیلا جە بەژن سەوڵ ئەندامی تۆ
سەرتاپا بێ عەیب گوڵ ئەندامی تۆ

٥ـ قیبلەم ئەر مەیلت مەندەن جە لامان
ساوەس پەردەی دڵ بدەر وە پامان

٦ـ بتەرسە جە ئاهـ وەخت و بێوەختم
بکیانە مەرهەم پەی زامی سەختم*

ئاماولوا = هات وچۆ. خەدەنگ = تیر. مەندەن = ماوە. وەس = بەس. بکیانە = بنێرە.

وانە : خۆشەویستەکەم ، دادوبێداد لە دەست تاوان و ستەمی تۆ. ئامان و دەخیل لە پرشنگی هات و چۆی تۆ و فریاد لە تیری برژانگی ڕەشی تۆ. هاوار لە هاتنی شەققەی ئەموستیلەکەت وداخ داخ لە دەستی چاوە ڕەش ومەستەکانت .واوەیەلالە دەست باڵای وەکو

- ٤ -

١ ـ قیبلەم جە لاتەن ....
قیبلەم ، بە کەلام مەیلم جە لاتەن

٢ ـ ئەرسەد قاڵبم دوور جە وڵاتەن
گیانی شیرینم نە خاکپاتەن

٣ ـ مەواچە قاڵب کەفتەن جە تۆ دوور
ڕۆح نە پەروازەن پەروانە دەستوور

٤ ـ مەگێڵۆ ، مەدۆ ، دەور نە دەور یانەت[أ]
هەر سوب مەماڵۆ سەر[ب] نە ئاستانەت

٥ ـ قاڵب بێ ئەرواح ئامان بەی ڕاوە
بەی ڕای نارەزای قەستی قەضاوە

- ٣ -

سەوڵت و پەیکەری بێ عەیبی وەکو گوڵت . خۆشەویستەکەم ئەگەر هەواو ئارەزووت لە لای منی دڵدارت ماوە ، دەی ئیتر بەس پەردەی دڵم بخەرە بەرپێ . لە ئاهوناڵەی وەختوناوەختم بترسە و مەرهەمێک بۆ زامی سەختم بنێرە .

(*) بڕوانە لاپەڕە (٢٢٩) کەشکۆڵی کەلەپوری کوردی ـ بەرگی دووەم ـ ئەم شیعرەی بە پێنج بەیت بڵاو کردووەتەوە ، بەیتی پێنجەمی نەنوسیوە ، وەلە نیوەی دووەمی بەیتی سێیەمدا لە جیاتی (دیدە) نوسراوە (موژە) .

٦ـهەم نیاز بەو کەس بینای کارانەن
باعیثی مۆبەت مەیلی یارانەن

٧ـمنیچ مەسۆزوو دوور جەزوڵف و خاڵ
وەرنە ویٚ پەی من وێرانمەن ماڵ

جەلاتەن = لەلاتە. کەلام = مەبەست قورئانە. قاڵب = لەش. مواچە = مەڵیٚ. کەفتەن = کەوتووە. پەرواز = باڵ گرتنەوە. مەگێڵۆ = ئەگەریٚ. مدۆ = ئەدا. یانە = ماڵ. مەماڵۆ = ئەماڵیٚ. ئاستانە = بەردەرگا. ئامان = هات. بەی راوە = بەم ڕێگە. قەضا = خواکرد. باعیث = هۆ. مۆبەت = خۆشەویستی. مەسۆزوو = ئەسوتێم. وەرنە = ئەگین. ویٚ = خۆ.

واتە : خۆشەویستەکەم سوێندم بە قورئان، مەیلم هەر لە لاتە. ئەگەرچی سەد بار لەشم لەولاتەوە دوورە، بەڵام گیانی شیرینم هەر ئەو خاکەیە کە پێی پیا ئەنیٚی. مەڵیٚ بە لاشە لێم دوورکەوتۆتەوە، چونکە گیانم هەر وەکو پەپولە لە باڵ گرتنەوەدایە و لە دەوری مۆمی روخسارت سەما ئەکا. لەش بە بیٚ گیانم هاتووە بەم ڕیٚیەوەو لەم دەوروبەرە گیرساوەتەوە، بەم ڕێگەی کە ڕەزامەندی لە سەر نیەو خۆی داوەتە دەست مەبەستێک کە خوا کردوویە. هاونیاز بە کەسێکە کە ئاگای لە هەموو کاروبارێک هەیەو هۆی دروست کردنی خۆشەویستی نێوان دڵدارانە. منیش دوور لە زوڵف و خاڵ ئەسوتێم و ئەمە کارێکە خوا وای داناوە، ئەگین خۆ ئەم کارە بۆ من مایەی ماڵ وێرانی و ڕەنجەڕۆیی‌یە.

(أ) ئەم نیوە بەیتە لای ئێمە بەم شێوە نوسرابوو :

مەگێڵۆ، مەدۆ، دەور دیانەت

ئێمەیش بەو شێوە لە بەر دەست نوسەکەی (سها) ڕاستمان کردەوە.

(ب) لای ئێمە نوسرابوو (ڕوو). دیارە ئەمەی (سها) ڕاستە.

-٥-

١ـقیبلەم داخەوە.............
تۆ وەش بای ، مەردم من بە داخەوە

٢ـداخۆ بۆ ، تۆ بەی وە بەیداخەوە .؟
مەیل کەی بە جەستەم بە دەماخەوە .؟

٣ـ بەیداخان پەخش کەی وەسەر باڵادا
لەرزان بان وەبان باڵای ئاڵادا

٤ـ پەی چێش وە بێ تۆ ، بینایی دیدەم
سوپای خەم نە دڵ وەنەم بیەن جەم .؟

٥ـ سا بە فیدات بام جە بەیداخان بۆ
با داخان سارێژ خەم پەی داخان بۆ .

وەش بای = خۆش بی . مەردم = مردم . بەی = بێ‌ی . بەیداخ = ئاڵا . ئاڵا = بەرزو رێک . پەی چێش = بۆچی . وەنەم = لە لام .

واتە : خۆشەویستەکەم تۆ خۆش بی ، من بە داخەوە مردم . ئاخۆ بێ تۆ بێیت و دەست بە ئاڵا بە زەوقەوە ئارەزووی من بکەیت ؟ . ئاڵاکان بە سەر باڵاتا بڵاو بکەیتەوەو بە سەر باڵای بەرزتەوە بلەرێنەوە . ئەوە بۆچی بە بێ تۆ بینایی چاوەکەم لەشکری خەم و خەفەت لە دڵمدا کۆ بوەتەوە .؟ دەسا بە قوربانت بم بە بەیداخەکانەوە وەرە ، با برینی داخ و خەمەکانم سارێژ بین و خەم پێ‌ی داخدار بێ .

- ۶ -

۱ـ قیبلەم دڵگیرەن ....
جە نازاریی وێش، ئەوەند دڵگیرەن.

۲ـموژەش چوون پەیکان ،خەمزەش چوون تیرەن
جە دەرونمدا دایم دڵگیرەن

۳ـدیدەش چوون جەلاد، وازەن پەی قەتڵ
هیچ ڕەحمش نیەن مەعلومەن جە دڵ[أ]

۴ـخوداوەند ڕەحمێ بدەرۆ پەنەش
ئەی بێ مروەتی بستانۆ چەنەش

۵ـتۆ مەبە وە تەنگ جەواتەی بەدان
ئەر هەی بینابیم سەر وەسەنگ مەدان

۶ـبەد هەر بەدبیەن[ب] خاسی حیسابەن
با مەیلت بەیۆ خەیلێ صەوابەن

۷ـنیم نیگای نازت نەزاکەت دار کەر
ئەی هوون ڕێزی‌یە جە دەروون بار کەر

۸ـ تا چەندێ دنیا بویارمێ بە کام
نەک نزاو بۆ مەرگ، جەی دنیای بێ ڕام

- ٧ -

١ـ قیبلەم دڵەی سەخت ....
یاوا وەگەردوون ناڵەی دڵەی سەخت

- ٦ -

وازەن =کراوەتەوە. بدەرۆ پەنەش = بدە پیٚ ی. بستانۆ = بسێنە. چەنەش = لیٚ ی. جە واتەی = لە قسەی. بەدان = خراپەکاران. مەدان = ئەدەن. بەیۆ = بێت. خەیلیٚ = زۆر. صەوابەن = خێرە. نەزاکەت = ڕێک و پێک لە بارەی ڕەوشتەوە. هوون ڕیزی = خوێنڕێژی. بویارمیٚ = ڕابوێرین. نزاو = نزیک. بیٚ ڕام = بیٚ ڕەحم.

واتە : خۆشەویستەکەم لە ناسک و نازداریدا زیاد لە پێویست دڵگیرە برژانگ و خەمزەکردنی هەردووکیان وەکو تیر وەهان و کاریان لە سەر ناخ و دەروونم کردووە. چاوی کراوەی بۆ کوشتن وەکو خوێنمژ وایە و ئاشکرایە کە هیچ بەزەیی لە دڵدا نیە. خوایە تۆزێ بەزەیی پیٚ ببەخشەو ئەو بیٚ مروەتیەی لیٚ سەنەرەوە. بینایی چاوم، تۆ لە قسەی خراپەکاران دڵتەنگ مەبەو ئەوانە هەرچی ئەڵێن سەرلە بەرد ئەدەن. بە حیسابێکی تایبەتی کەکراوە. خراپ هەر خراپ بووەو گویٚ مەدەریٚ و تۆ مەیلی خۆت لەگەڵ مندا بکە زۆر خێرت ئەگا. بە گۆشەی چاوکە بە نازەوە سەیرم ئەکەی، با هەروا نەبیٚ و زیاتر ڕێک و پێکی کەو وازلەم خوێنڕێژیەی دەرونی من بێنە. تا ماوەیەک دنیا بە ئارەزووی دڵ ڕابوێرین، تا لەم دنیای بیٚ بەزەیی یە دەرنەچووین و مەرگ نزیک نەبۆتەوە.

(أ) لای ئێمە ئەم بەیتە لە جیٚ ی بەیتی دووەم و ئەویش لە جیٚ ی ئەم نوسراوە، بەم شێوە لە بەر دەستنوسەکەی (سها) ڕاستمان کردەوە، کە دیارە بەم جۆرە دروستە چونکە قافیەی بەیتی دووەم و یەکەم جوت ئەبن.

(ب) لای ئێمە نوسراوە (بە دەیری بدیەن) و بەم شێوەی لای (سها) ڕاستە.

٢ـ دودی دەروونم سیا کەردەن بەخت
جە قەڵوەزەی هوون گڵگون بیەن ڕەخت

٣ـ فیراقی حەسرەت جە نەو خێزاوە
دیدەی نابینام ئەسرین ڕێزاوە

٤ـ شەوقم تەوقی خەم شی نەگەردەنش
لادێ نین قیبلەم شادیی کەردەنش

٥ـ چەپ گەردی گەردوون ، بەدبەخت ، بێ ئامان
من وست ئەو تۆڕ دام نەڕای بێ سامان

٦ـ پەی دیدەن دیدەت لەیلی ڕوو بێ گەرد
من دەستە پاچەو دڵ هەناسە سەرد

٧ـ نە صەور ، نە ئارام جە بەدیی تاڵەم
هەراسان بیەن ئاڵەم جە ناڵەم

٨ـ دەستم دامانت سەوڵی خەرامان
بکیانە مەڵهەم پەی شەفای زامان

٩ـ بەڵکەم ئەمجاریچ گەردەن جە گەرد پاک
نەدیەنی باڵات نەبەروون بە خاک*

یـاوا = گـەیـی . دود = دوکـەڵ . هـوون = خـوێن . گڵگون = گوڵاوی .

- ٨ -

١ـ قیبلەم دیم نەدیم ....
خاڵت خاوێ بی ، جارێ دیم نەدیم

٢ـ بە ئیخلاص نە ڕای عیشقت ، شیم نەشیم
پەشتانی باڵات جارێ بیم نەبیم

٣ـ شوکرانەی وەصڵت ، وانام نەوانام
تۆم بە دۆستی وێم ، زانام نەزانام

- ٧ -

ڕەخت = جل و بەرگ ، پێخەف . فیراق = لە یەک دابڕان . خێزاوە = هەڵساوە . شی = چوو.
لادێ = تاوێ . من وست = منی خستە . صەور = ئارام . بکیانە = بنێرە. نەبەروون = نەبەم.
واتە: خۆشەویستەکەم ناڵەی دڵە سەختەکەم گەشتە گەردوون . دوکەڵی ناخم بەختی ڕەش کردەوە و لە بەر قەڵبەزەی خوێناوم جل وبەرگم یا پێخەفەکەم گوڵ گوڵین بووە. بە داخەوە سەرلە نوێ لە یەک دوور کەوتینەوەو چاوە کوێرەکانم فرمێسکیان ڕێژایەوە. شادیم تەوقی خەفەتی چۆتە گەردن ، چونکە ئەوەندە نیە کە خۆشەویستەکەم شایی و زەماوەندی کردووە گەردوون کە لە بەدبەختی‌ی مندا بە لای چەپدا ئەگەڕێ و ئامانی نیە ، منی خستۆتە ناو تۆڕی داوێکی بێ سەروبەرەوە . بۆ بینینی چاوەکانت ئەی لەیلی سیما بێ گەرد ، من دەستەپاچە ماوم و دڵم هەر هەناسەی سارد هەڵئەکێشێ . لە بەر بەدبەختی و بێ شەنسی ئارام و قەرارم نەماوە و دنیا لە تاو هاوارو ناڵەم هەراسان بووە. دەستم بە داوێنت ئەی سەوڵی خەرامان مەرهەمێ بنێرە بۆ چارەسەری زامەکانم . بەڵکو ئەم جارەش ئەی گەردن بێ گەرد نەدیتنی بەژن و باڵات نەبەمە ژێر گڵ .
(*) ئەم شیعرە لە دەفتەرەکەی وارستگان وەرگیراوە .

۴ـ قیبلەم چوون وەفات ، بێ وەفایی بی
ڕەواییم جەلات ، نارەوایی بی

۵ـ یاشا هەر کەسێ بێ وەفاوبەین بۆ
گیرۆدەی غەضەب ئیمام حسەین بۆ*

خاوێ = خەوێ. بە ئیخلاص = بە ڕێزودڵسۆزیەوە. نەڕای = لە ڕێی. شیم نەشیم = چووم و نەچووم. پەشتان = ئەوەی لەگەڵ کەسێکدا ڕابکشێ. بیم نەبیم = بووم و نەبووم. شوکرانە = سوپاس کردن. وەصڵ = بە یەک گەشتن. وانام نەوانام = خوێندمەوەو نەمخوێندەوە. ونم = خۆم. یاشا = یا خوا. غەضەب = قین.

واتە : خۆشەویستەکەم ، خاڵی تۆ خەونێک بوو ، جارێ دیم و نەمدی. بەڕێزو دڵسوزی‌یەوە بەڕێی خۆشەویستی‌ی تۆدا چووم و نەچووم و جارێ هاوباڵات ڕاکشام و رانەکشام. شوکرانەی بە یەک گەشتنم لەگەڵ تۆدا خوێندەوەو نەخوێندەوە و تۆم بە یاری خۆم زانی و نەزانی. خۆشەویستەکەم چونکە ئەنجامی وەفای تۆ بێ وەفایی بوو ، هەرچی بە لای منەوە چاک بوو بە لای تۆوە چاک نەبوو. خوایە هەرکەسێ بێ وەفاو پەیمانە گیرۆدەی قین و قاری حەزرەتی حسەین بێ.

زۆر کەس لایان وایە کە بێسارانی ژنی نەهێناوەو هەر بە ڕەبەنی سەری ناوەتەوە، بەڵام لەم شیعرەداو بە تایبەتی لە نیوەی دووەمی بەیتی دووەمدا وادەرئەکەوێ کە وانیە. وە لەوەش ئەچێ ئەو ژنەی کە هێناویەتی هێندە لای نەماوەتەوەو تۆراوە هەر وەکو لە هەردوو بەیتی چوارەم و پێنجەمدا دەری بڕیوە.

(*) ئەم شیعرە لە کەشکۆڵی کەلەپوری کوردی ـ بەرگی دووەم ـ لاپەڕە (۲۲۸)دا بڵاوکراوەتەوە و تەنها لە چەند وشەیەکدا جیاوازیمان هەبوو ،

لای ئێمە	لای ئەو
جارێ	ئەمجار
تۆم	تۆ
نارەوایی	نارەواییم
غەضەب	....

-٩-

١-قیبلەم صەفای تۆ..........
چێشەن نەیاوا، دڵ بە صەفای تۆ؟

٢-من چوون لەیلیٚ دیم، میهرو وەفای تۆ
جەو پەی نەپێچام سەر جە جەفای تۆ

٣-وێنەی مەجنون دام، سەر بە جەفای تۆ
قانع بیم بە قەید بەستەی وەفای تۆ

٤- خۆ تۆ نمانای جەورو جەفا پێم
من هەر جەفای تۆ شیرین تەرەن لێم

٥-سەوگەندم بە تۆن، شای (صاحیب) وەفا
ئەرسەد جەی بەتەر، پێم مدەی جەفا

٦-من هەر مەجنونم، جۆیای جەفانان
جان فیدای لەیلی (صاحیب) وەفانان*

صەفا = شادی. چێشەن = چیە. نەیاوا = نەگەیی. میهر = خۆشەویستی. قەید = بەند. نمانای = نواندت. سەوگەند = سوێند. مدەی = ئەدەی. جۆیا= شوێن کەوتە. جان = گیان

واتە : خۆشەویستەکەم، چی بوو خۆشی و شادیی تۆ نەگەیی؟. من خۆشەویستی و وەفای تۆم هەر وەکو لەیلا ئەهاتە بەرچاو، بۆیە لەوەودوا سەرم نەپێچا بە جەفای تۆوە. هەر وەکو مەجنون سەرم دا بە جەفای تۆو ڕازی بووم بەوەی کە بەبەندی وەفات گیرت کردم.

- ١٠ -

١ ـ قیبلەم گرفتار ....
دڵ بە جەفای تۆ ، بیەن گرفتار

٢ ـ هیجرانت بەی تەور وەنەم کەردەن کار
مات و بێدەنگم[أ] چوون نەقشی دیوار

٣ ـ نە زووان یاران چەنیت کەرۆ ڕاز
نە هەن دەلیلێ عەرض کەرۆ نیاز

٤ ـ نە گۆش ، نە زووان ، مژنەوۆ دەنگت
نە چەم نورش هەن بوینۆ ڕەنگت

٥ ـ نە کۆتا مەبۆ هەناسەی سەردم
نەتۆ مەزانی بە حاڵی دەردم

٦ ـ خەریکم بەی دەرد جەفای سەختەوە
بەی تاڵەی بەدبەخت مەجنون ڕەختەوە

- ٩ -

خۆ تۆ کارت هەر ئەوە بوو دەردو ئازارت پێ نواندم ، بەڵام دەردوئازاری تۆ بە لای منەوە لە هەموو شتێ شیرین ترە . سوێند ئەخۆم بە تۆ ئەی پاشای خاوەن وەفا ، ئەگەرچی سەدبار لەمە خراپتر جەورو جەفام ئەدەی . من هەرچی بم لەوە زیاتر نیم کە مەجنونێکی شوێن کەوتەی جەفام و گیان لە پێناوی لەیلای خاوەن وەفام .

(*) ئەم شیعرە لە دەست نوسەکەی لای (سها) وەرگیراوە .

-١١-

١ ـ قیبلەم نمانا ....
تایێ جە گێسوش ، پەنەم نمانا

٢ ـ دین جە دەستم سەند ، زوننارم سانا
وەشی ئەی دنیا هیچ پێم نەمانا

٣ ـ هەی داد ، هەی بێداد ، هەی های ، هەی هانا
تایێ بی بەی تەور ستەم نمانا

-١٠-

هیجران = لێک بڕان و دوورکەوتنەوە . بەی تەور = بەم جۆرە . وەنەم = لێم . چەنیت کەرۆ = لەگەڵت ئەکا . دەلیل = ڕێ نیشاندەر . عەرض = پێ ووتن بەڕێزەوە . گۆش = گوێ . مژنەوۆ = ئەبیسێ . چەم = چاو . نور = ڕوناکی . بوینۆ = ببینێ . نەکۆتا مەبۆ = نەکورت ئەبێ . تاڵە = بەخت . ڕەخت = جل و بەرگ ، باروبنە .

واتە : خۆشەویستەکەم ، دڵم بە دەست ئازارو سزای تۆوە گیری خواردووە . دوورکەوتنەوەت بە چەشنێ کاری لێ کردووم ، کە مات و بێ دەنگ وەکو وێنەو نیگاری ڕووی دیواری لێ کردووم . نە زمانی دۆستان وخۆشەویستان ڕازو نیازت لەگەڵدا ئەکەن و نە ڕێنیشاندەرێکیش هەیە نیازی منت پێ بڵێ . نە گوێ قسەت ئەبیسێ و نەزمان قسەت پێ ئەکاو نە چاویش ڕوناکایی وەهای ماوە ڕەنگ و ڕوخسارت ببینێ . نە هەناسەی ساردم دوایی دێ و نە تۆش بە حاڵی دەردو ئازارم ئەزانیت . بەم ئێش و ئازارە سەختەوەو بەم بەختە شوومەی وەک مەجنونەوە سەرم گەرمەو ئەتلێمەوە .

(أ) لای (سها) نوسراوە : مات بیەن دەنگم .

۴ـ ئەر وەر دوو زوڵفان ، دوو دەستەی کڵاف
شێخانی کەبیر ، صۆفیانی صاف

۵ـ مەشان نەمەذهەب   تەمام بیٚ دینان
ئیمان موەرشان ، زوننار مەبینان*

- ۱۲ -

۱ـ قیبلەم نە خاوم ....
قیبلەم چە خێرتەن ، نمەی نە خاوم ؟ .

۲ـ یا شومی‌ی منەن ، ڕەنج بەردەی لاوم ؟
یا تۆ ڕەنجیدەی ؟ سۆمای دوو چاوم

۳ـ مەگەر خاترت   جە من ڕەنجیدەن
نە شەو مەی نەخاو ، نە ڕۆ وە دیدەن ؟ .

۴ـ بەشق ڕەضای حەق   شەویٚ جە شەوان
بوریٚ نە خاوم   چوون پەیکی دەوان

- ۱۱ -

(*) ئەم شیعرە لە لاپەڕە (۵۳۱) کەشکۆڵی کەلەپوری کوردی بەرگی دووەم وەرگیراوە . لە ڕیزی ئەو شیعرانەیە کە بە هی مەلا میکایل دراوەتە قەڵەم . چونکە شیعرەکانی‌تری ئەم ڕیزە، شیعری بێسارانی بوون ئەبیٚ ئەمیش هەر هی ئەم بێت . وەچونکە گومانم هەبوو کە هەندیٚ ووشەی بە هەڵە نوسراوە منیش هەروا وەکو خۆی نوسیمەوەو دەستم بۆ لێکدانەوەشی نەبرد .

٥ـ تا تێر تەماشای باڵات بکەروون
نەوا داخانت وە قیامەت بەروون

٦ـ قیبلەم مترسو ، تۆرت یەکجار بۆ
ئاهیری دۆزەخ لێم ئیختیار بۆ

- ١٣ -

١ ـ قیبلەم نەکێشۆ ....
سەرێ کە سەودای خاڵت نەکێشۆ

٢ ـ خاترێ بە غەم ، تۆ ، نەیەندێشۆ
بە زامی ناواک[أ] ، سوب سەحەر ئێشۆ

- ١٢ -

خاو = خەو. نمەی = نایەی . لاو = لافاو. خاتر = دڵ. مەی = دیێ . ڕۆ = ڕۆژ. بورێ = وەرە. پەیکی دەوان = نامە بەری خێرا. بکەروون = بکەم. بەروون = بەرم ، بیەم. مترسو = ئەترسم. تۆرت = تۆرانت ، دڵشکانت. ئاهێر = ئاگر. ئیختییار = هەڵبژاردن.

واتە : خۆشەویستەکەم ، چ خێرێک ئەبینی وا نایەیتە خەوم. بەوبەختی منەو ڕەنجم لافاو بردویەتی ، یا خۆ تۆ لێم ڕەنجاوی ، سۆمای چاوەکانم ؟ . مەگەر دڵت لێم ڕەنجاوە کە نە شەو دێیتە خەوم و نە ڕۆژیش بە دیدارت شادئەبم ؟ بیکە بە خاتری ڕەزای خوا شەوێ لە شەوان وەکو نامەبەرێکی خێراو گورج وگۆڵ وەرە خەوم. با تێرتێر تەماشای باڵات بکەم ، نەبا ئەو داخەی لە دڵمایە بیبەمە ئەو دنیا. خۆشەویستەکەم ، ئەترسم بە یەکجاری تۆرابی و ئاگری دۆزەخم بە چارەنوس بێ.

٣ـ سەریێ وەلای تۆ سەر نەدۆ شەوان
پایێ کە نەیۆ وەلات وە دەوان[ب]

٤ـ ئەو سەر سەرنگون گڵکۆی تازە بۆ
ئەوپا گەستەی مار بێ ئیجازە بۆ

٥ـ دیدەی[ج] نەوینۆ هەر سەحەر رەنگت
زوانێ هەر شەو نەبۆ هام دەنگت[د]

٦ـ ئەو دیدە ئەسرش بێ مدارا بۆ
ئەو زوان بە سەنگ سیای سارا بۆ

٧ـ دەستیۆ نەکەرۆ سەیرانی باخت
نەکەرۆ خزمەت بەرزی دەماخت

٨ـ ئەو دەستە بەستەی جەلادی گەور بۆ
هەر رۆ جە نۆوە سزاش بەی تەور بۆ

٩ـ قیبلەم دووریی تۆ یەکجار منش کوشت
باللە[ه] بەی تەور بۆ بێزارم جە گشت*

نەیـەندیشۆ = بیر نەکاتەوە. ناواک = تیر. سوب سەحەر = بەرەبەیان. دەوان = خێرا، پەلە. نەوینۆ = نەبینێ. مدارا = قەرار. گەور = گاور. بەی تەور = بەم جۆرە.

واتە : خۆشەویستەکەم، سەرێک سۆزو سەودای خاڵی تۆی تیا نەبێ. و دڵێ بیری لە خەم و خەفەتی تۆ نەکاتەوە، بەزامی تیری بەرەبەیان بکەوێتە ئێش. سەرێک کە شەوانە

دیدەنی تۆ نەکات و پیێەک کە بە پرتاو نەیەت بەرەو لای تۆ. ئەوسەرە سەری لەگۆری تازەوە دەرچێ و ئەو پیێەش ماری بێ ئیجازە بیگەزێ. دەستێک گەشت و سەیرانی باخی تۆ نەکات و خزمەتی شادی و ئارەزووت نەکات. ئەو دەستە بە دەستی جەلادی گاور مەزهەبەوە ببەسترێتەوەو هەموو ڕۆژێ سزای نوێی بەم جۆرە بە چارە بێ. چاوێ هەموو بەیانیەک ڕەنگ و ڕوخساری تۆ نەبینێ و زمانێک شەوانە نەبێتە هاو دەنگت. ئەو چاوە بێ قەرار فرمێسک بڕێژێ و ئەو زمانەش ببێتە بەردی ڕەشی دەرودەشت. خۆشەویستەکەم، دووریت بە یەکجاری منی کوشت و ئەگەر کار بەم شێوە بڕوا، ئەوا من لە هەموو شتێ بێزارو جاڕستم.

(*) ئەم شیعرە لە کەشکۆڵی کەلەپوری کوردی -بەرگی دووەم- لاپەڕە (٢٣٥)دا بڵاوکراوەتەوە. لەگەڵ ئێمەو دەست نوسەکەی (سها)ش دا ئەم جیاوازیانەی هەیە.

(أ) ناوک.

(ب) پایێ وەلای تۆ نەیۆ بە دەوان.

(ج) دیدیۆ.

(د) زبانیۆ نەبۆ شەو بە هامدەنگت. لای (ئە) ش هەر وایە.

(هـ) ئەگەر.

لای (ئە) بەیتی نۆیەم نیە. تا بەینی هەشتەم لە گەڵ ئێمەدا هێناویەتی. لە نۆهەمەوە بەم شێوەیە.

چێش مەبۆ دیدەم جە ساڵێ جارێ
باوەریم وەیاد وەیادگارێ

تاتایێ جە تای زوڵفی موشکینت
یا دانەی جە خاڵ دەوری جەمینت

ئازیز ئەر بۆ مەیل ئاخر مەبۆ چێش
بکیانی پەریم پەی ساکنیی ئێش

وەرنە ها مەردم سپی سەوڵ قامەت
داوای من وتۆ کەفت ئەو قیامەت

- ١٤ -

١ ـ قیبلەم وانابۆ ....
وەرجە تۆ فێشتەر ، کەسم وانابۆ

٢ ـ وە هەردوو دیدەم ، نەشتەر شانابۆ
غەیر جە تۆ کەسم بە خاس زانابۆ

- ١٥ -

وە فایەق بێ‌کەس لە سەر ئەم شێوە دارشتنە ووتویە :

دڵــیٚ لە خــۆیا دایــم تــەر نــەبیٚ سەرخۆشی بادەی ڕووی دڵبەر نەبیٚ
مــەفتونی بــاڵای قــەدعەرعەر نــەبیٚ بە جامی شەراب کەیل و مەستی کەی
سا خوا ئەو دڵە دایم پەستی کەی ... هتد

وەهەروەها بیری ئەم شیعرە بەم شێوە لای پیرەمیرد ڕەنگی ڕشتوە :

وەک ژەهر تاڵ بیٚ ، وەک ژەهر تاڵ بیٚ تــامی زبــانم بــا هــەروا تــاڵ بــیٚ
دڵــیٚ بیٚ خــەمی خــاڵت مــەلاڵ بــیٚ ئەو دڵـە دانــەی شــەوچرای لاڵ بــیٚ
باگەوهەری تاج ڕۆســتەمی زاڵ بــیٚ تو خوا لیٚی گەڕیٚ با بە زوخاڵ بــیٚ
سەریٚ سەربەرزبێت بۆ بارەگــای تــۆ بە شەو ســەر نــەدا لە بــارەگــای تــۆ
ئەو سەرەسەردار دەورانی دوون بــیٚ تو خوا لیٚی گەڕیٚ با سەرنگون بــیٚ
دیــدەم دیــدەیەک نــەبینیٚ چــاوت چـــاو نــەڕیژیٚ بــە گــەردی پــیٚلاوت
ئەو دیدە دیــدەی ئــاهوی تــەنیا بــیٚ تـــو خــوا لیٚی گــەڕیٚ بــا نــابینا بــیٚ
دەستیٚ پڕ نووری یــەدی بــەیضا بــیٚ ئەگەر لە دەستەی زوڵــفت جــدا بــیٚ
هەرچەند فیرعەونی پــیٚ پــڕ ئــازابــیٚ ئەو دەستە با هەر بەستەی قــەزا بــیٚ
پەی پەی پەیجورت نــەبیٚ پــەیاپەی وەک سێبەر ڕێگات نەپێویٚ پەی پەی
ئەو پایە پایەی عەرشی ڕەحمان بیٚ یا خوا پابەستەی کــۆتی زیــندان بــیٚ

٣ ـ ئەرمن ...تۆم نەدەم زیابۆ
ئاهێر وە میحراب مزگیم نیا بۆ

٤ ـ ئەرباوەڕ داری ، شای لاڵ جەمینان
بدان وەتاڵەم ، نا حەق مەوینان

٥ ـ وەرنەسپەردیم وەبێ ڕایی وێت
هەناسەی سیای سەردم گەرۆ پێت

- ١٥ -

١ ـ قیبلەم وەشەوبۆ ....
مەیل کەر وەجەستەم[أ]، شەوێ وەشەوبۆ

٢ ـ بدەم نە دەماخ شەوبۆت چوون شەوبۆ[ب]
تا دڵم ساکن بە بۆی شەوبۆت بۆ

٣ ـ مەواچان شەوبۆ جە سەر نساران
شەوبۆش مەکیانۆ پەی دیدەی یاران[ج]

- ١٤ -

ئەم شیعرە لە کەشکۆڵی کەلەپوری کوردی ـ بەرگی دووەم ـ لاپەرە (٢٣٦)دا بڵاو کراوەتەوە. ئێمەیش وەکو خۆی نوسیمانەوە و لەبەر ئەوەی هەندێ وشەیمان بۆ ساخ نەکرایەوە ، هەروا بێ دەستکاری و لێکدانەوە هێشتمانەوە .

۴ـقیبلەم تۆیچ بە ڕەنگ[د] شەوبۆ بنمانە
شەوێ[هـ] بە شەماڵ، شەوبۆت بکیانە

۵ـشەماڵ بۆی شەوبۆ، بە دەوانی دەو
باوەرۆ، پەرێ دەردەداری شەو*

وەشەوبۆ = بە شەو وەرە. شەوبۆ = گوڵێکی بۆن خۆشەو نزیکەی نیو مەتر بالآ ئەکات، گوڵێکی زەرد ئەگرێ و هەندێ جار مەیلەو سوور (لێرەدا مەبەست زوڵفە). دەماخ =لوت. ساکن = ئارام. مەواچان = ئەڵێن. نسار = نزار. مەکیانۆ = ئەنێرێ. بنمانە = بنوێنە. دەوانی دەو = ڕاکردن بە هەڵەداوان. باوەرۆ = بێنێ.

واتە: خۆشەویستەکەم بە شەودا وەرە بۆ لام، شەوێ بە شەوبۆی زوڵفەکانت ئارەزووی دیداری من بکە. ئەو زوڵفەت وەکو گوڵی شەوبۆ بدەم لە لوتم تا بۆنی شەوبۆت دڵم ئارام بگرێ. ئەڵێن شەوبۆ بە نزارەکانەوە شەوانە بۆنی خۆی ئەنێرێ بۆ دۆست ویاران. خۆشەویستەکەم تۆیش وەکو گوڵی شەوبۆ خۆت بنوێنە و شەوێک بە بای شەماڵدا بۆنی شەوبۆی زوڵفت بنێرە. بای شەماڵ بۆنی شەوبۆ بە پڕتاو بێنێ بۆ دەردەدارانی شەو.

(*) ئەم شیعرە لە لاپەڕە (۴۲ ـ ۴۳)ی کتێبی پیرشالیاری زەردەشتیدا بڵاو کراوەتەوەو لەگەڵ ئێمەدا ئەم جیاوازیانەی هەیە.

(أ) مەیل کەرد جەستەم.

(ب) ئەر نەدامەنم شەوبۆت وە شەو بۆ.

(ج) شەوبۆش ببەخشۆ پەی دەردەداران.

(د) قیبلەم تۆ وە ڕەنگ.

(هـ) جاریۆ. وەهەروەها بەیتی پێنجی ئێمە لای ئەو نیەو هی ئەویش کە بەم شێوەیە لای ئێمە نیە.

ئـــــەر بـــــە شــــــەماڵ بــۆ دووری وڵاتــــم
شــــــەوبۆت بکـــــیانە ســــــەد خـــەجەڵاتم

دیارە ئەم شیعرە کاری تایبەتی کردۆتە سەر (ڕەنجوری) بۆیە وتویە :

چـــــــــراخــــــــــم بــــــە شــــــەو ....
شــەویٚ چــوون شــەوبۆ بـا بـۆت بـۆ بـە شــەو
شــــــەوبۆت نــە دەمـــاخ شــــەوبۆ دەوری دۆ
تا شەوبۆ جە بـۆی ئـەو شــەو بـۆن خـۆش بـۆ
شــەوبۆی شــەوبۆوان جــەو پـیٚ وەش شـێوەن
شەوبۆییش جــە بـۆی شــەو بـۆی تـۆ پـێوەن
ڕۆ ڕەنگت مـــــدۆ شــــەوق وەنــــوور چـــەم
شــــەو شــــەوبۆت نـــە دڵ هـــیچ نـمازۆ خـەم
ئــەر شــــەویٚ شــــەوبۆت بـــەیۆم نـە دەمـاخ
پـــەی بـۆی شــەوبۆوان کــەی مکـێشام داخ ؟
ئـــەر شــــەوبۆت بـــدۆ وە مـــن بـــۆی شــەوبۆ
شـــاڵلا ڕۆی ڕۆشـــن جـە لام چــوون شــەو بـۆ
(ڕەنــجوری) هــەر شــەو ئـارەزووش بـۆی تـۆن
جـــەو پـــیٚ دەمـــاغش پــڕ عـــەتر شــەوبۆن

وە هەروەها (کۆماسی) بەم شێوە پێشوازی لێ کردووە :

چـــــــــراغـــــــــم شــــــــــــەوبۆ ....
شــــەویٚ جـــە شــــەوان شـیم پـەریٚ شـەوبۆ
هـــــەراس بـــیم جــە داخ شـەوبۆی زوڵـفی تـۆ
لاعــــــیلاج چـــــنیم دەســـتە شــــەوبۆی کـــۆ

- ١٦ -

١ - قیبلەم ها مەردم ....
قیبلەم جه دووریت ، بالله هامەردم

٢ - هەر شەو تا بە سوب ، هامڕازی دەردم
هەی داد ، هەی بێداد ، هەی ڕۆی نەبەردم

٣ - هیجرانت بەی تەور ، کار کەردەن وەنەم
هەرساتێ مەرگێ ، مەنمانۆ پەنەم

٤ - مەگەر خوداوەند بکەرۆ کارێ(أ)
شاد بم(ب) بە دیدار ، ئەو دڵبەر جارێ

- ١٥ -

شـــایەد بـــۆی زوڵـــفت کـــەمێ بـــەیۆ لێش
بـــــەڵکە زامـــــانم کـــەمتەر کـــەران ئـــێش
چــــەندێ بـــۆ نـــیام بـــۆ وەبـــۆی شـــەوبۆ
بـــۆش مـــەدا ئـــەمما ،نـــەچوون زوڵـــفی تـــۆ
فـــیدای ئـــەو شـا بـام تـۆش ئـیجاد کـەردەن
زوڵـــفانت گـــــرەو جـــــەشەوبۆ بـــــەردەن
ئـــــەرشەوبۆی زوڵـــفت بـــدەم بـــە شـــەوبۆ
دەیـــری بـــام نـــە جـــەمع دەیـــرییانی کـــۆ
(ئـــەحمەد) تـــا زیـــندەن هـــەر سـەرگەردانـەن
پـــەی شـــەوبۆی زوڵـــفت ویـــڵی هـــەردانـەن

٥ـوەرنە من بیٚ تۆ یاری دوور وەتەن
گیانی شیرینم بەرمشۆ جە تەن*

- ١٧ -

١ـ قیبلەم دیدارت ....
ئەمشەو وەکارەن، جیلوەی دیدارت

٢ـ نیم نیگای وەناز، دیدەی خومارت
ئیشارەی ئەبرۆی سیای تاتارت

- ١٦ -

ڕۆ = ڕۆژ. هیجران = دووری و لێکبڕان. وەنەم = لێم. مەنمان پەنەم = پێم ئەنوێنیٚ.
نەکەرۆ = نەکا. وەرنە = ئەگین. بەرمشۆ = دەرئەچیٚ.

واتە: خۆشەویستەکەم، لە دووریی تۆ، بە خوا وامردم. هەموو شەویٚ تا بەیانی هاوڕازی دەردو ئازارم و هەی داد و بێداد لە ڕۆژی پڕ لە کێشەو زەحمەتم. دووریت بە جۆریٚ کاری لیٚ کردووم کە هەر ساتەی مەرگێکم پیٚ ئەنوێنیٚ. مەگەر خواکارێکی وابکا کە جارێک بە دیداری خۆشەویستەکەم شاد ببم. ئەگینا من بە بیٚ تۆ یاری دوور وڵاتم، گیانم دەرئەچیٚ و لە لەشم جیا ئەبێتەوە.

(*) ئەم شیعرە لە لاپەڕە (٢٣٣)ی کەشکۆڵی کەلەپوری کوردی ـ بەرگی دووەم ـ دا بڵاوکراوەتەوە. ئەم چەند جیاوازیەی لەگەڵ ئێمەدا هەبوو.
(أ) ئەگەر خوداوەند نەکەرۆکاری.
(ب) بۆ.
(ج) ئەرێ.

٣ـ لادەر پەردەی شەرم جەڕووی ڕوخسارت
فەلەک نەشێونۆ گەرمیی بازاڕت

٤ـ تایاران بەیان بوینان بە چەم
سەرنوکی ئەنگوشت بگیران نە دەم

٥ـ من ئاسا بنیان پا وەئەخگەردا
بوڵی سفتەی من بکەن وەسەردا

٦ـ هەنی نەکەران مونای خەمبارت
فەلەک نەشێونۆ گەرمی بازاڕت

جیلوە = خۆنواندن ، لای ئەهلی عیرفان بە تینی نوری خوا ئەگوترێ. تاتار = ناوی مەگۆلیەکان لەکۆندا . فەلەک = مەبەست خوایە . نەشێونۆ = نەشێوێنێ. بەیان = بێن . بوینان = ببینن . ئەخگەر = پشکۆ . بوڵی سفتە = خۆڵەمێشی سووتان . هەنی = ئیتر . مونای = موناجات ، پاڕانەوە .

واتە : خۆشەویستەکەم ، ئەمشەو خۆنواندنی دیدارت کاریگەرە . نیوە ڕوانینی بە نازی چاوی مەستت ، لەگەڵ ئاماژەی بڕۆی ڕەشی خوێن ڕێژتا کارم تێ ئەکەن . پەردەی شەرم لە ڕووی ڕوخسارت لابە ، خوا بازاڕی گەرمیی جوانیت نەشێوێنێ تا دۆستان و یاران بێن و بە چاو ببینن و سەرپەنجەیان بگەزن . وەکو من پێ بنێن بە پشکۆداو خۆڵەمێشی سووتانم بکەن بە سەردا . ئیتر ئەوەندە نەپاڕێنەوە ، خوابازاڕی گەرمیی جوانیت نەشێوێنێ .

پیتی ـ کاف ـ

ـ ١ ـ

١ ـ کۆی خەمبار وێم ....
زەلیل و زەبوون ، کۆی خەمبار وێم

٢ ـ ئەسیری خەستەی کەفتەکار وێم
بە دەردی هیجران گرفتار وێم

٣ ـ شەیدای خاکسار خەم خەیاڵ وێم
پا جە دۆست بڕیان وێران ماڵ وێم

٤ ـ نارەزای جە لای یاران بڕیای وێم
جە زەخمی یاران نە سەروپای وێم

٥ ـ ئاشوفتە ، ڕەنجوور ، ڕەنج وەباد وێم
بەکام نەیاوای ناموراد وێم

٦ ـ شەڵڵا کەس نەبۆ بەی تەورە جەستەش
پێسە دوور نەبۆ جە ئاوات وەستەش *

زەلیل و زەبون = بێ دەستەڵات و لێقەوماو. هیجران = دووری ، لێک بڕان.

- ٢ -

١ ـ کەسم ، کەسان بە ....

کەسم هەر تونی دوور جە کەسان بە

٢ ـ بێزار جە هامسای خارو خەسان بە

تیژتەر جە دیدەی بەد نەفەسان بە

٣ ـ کەسی کەسانیم ، تۆیچ بیٚ کەسەنی

چێش کەروون بە کەس هەرتۆم وەسەنی

٤ ـ سپەردەی بارگەی بیٚ کەس بۆ ، کەست

با هەر کەسێو بۆ ، تۆ فەریاد ڕەست

- ١ -

خاکسار = وەک خاک ، لە خاکدا تلاو . ئاشوفتە = پەشێو . نەیاوا = نەگەیو . بەی تەورە = بەم جۆرە . پێسە = ئاوا . وەستەش = خواستوی .

واتە : بیٚ دەستەڵات و لێقەوماو ، کێوی خەمبار خۆم . دیلی برینداری لەکارکەوتو خۆم ، بە دەردی دووریی گرفتار خۆم . شەیدای لە خاک و خۆڵ تلاوی خەم و خەیاڵ خۆم ، پیٚ لە یار براوی وێران ماڵ خۆم . نارازی لە لای یاران براو خۆم ، لە برینیٚ کە یاران داویانە لە سەروپێم خۆم . پەشێوو بیمار و ڕەنج بە بادراو خۆم . بە ئاوات نەگەشتوی ناموراد خۆم . یا خواکەس لاشەی بەم جۆرەی لیٚ نەیەت و بەم شێوە لە ئاوات خواستەی دوور نەبیٚ .

(*) ئەم شیعرە لە دەفتەرەکەی (میم) وەرگیراوە .

- ٣ -

١ـکەم خزمەتیم چێش . ؟ ....
درێغ بزانام ، کەم خزمەتیم چێش . ؟

٢ـجە چێش خاترت جە من کەردەن ڕێش . ؟
ئەگەر دیدەم بۆ کۆر کەروون پەرێش

٣ـدرێغ بزانام عوزرو تەقصیرت
حەقەن ، یا ناحەق ، خەشم و زویرت

٤ـقیبلەم یە حەیفەن وێنەی تۆ شایێ
بگێرۆ نە دڵ خەشمی گەدایێ

- ٢ -

هامسا = دراوسێ . خاروخەس = درک و داڵ . بەد نەفەس = مەبەست لەوکەسانەیە هەناسەی سارد هەڵئەکێشن بۆ شتێ کە بەخیلی پی بەرن . چێش کەروون = چی بکەم . وەسەنی = بەسە . بارگە = بارەگا . فەریاد ڕەس = ئەوەی بەهاواری کەسێکەوە بێت.

واتە : کەسەکەم ببە بەکەسم و من هەر تۆم هەیەو تۆیش لە خەڵکی تر دوورکەوەرەوە. لە دراوسێیەتی درک و داڵ بێزارو جارِست بەو لە چاوی ئەوکەسانە تیژتر بە کە بەداخەوە هەناسەی سارد هەڵئەکێشن . تۆکە بێ کەسی ، بۆ من هەموو کەسێکی ، من چی بکەم لە خزم و کەس و کار ، تەنها تۆم هەبێ ئیتر کەسی‌ترم ناوێ و بەسمە . هەرچی کەسو کارت هەیە سپاردەی بارەگای خوا بێت ، با هەر کەسێ بێت تۆ بە هاواریەوە بچیت .

ئەم شیعرە لای ئێمە و لای (سها)ش هەر بەم شێوە نوسرابوو . گومانم لە لێکدانەوەکەی مەیە و هەر ئەوەندە ڕێگەم پێ برد .

٥ـ ئەگەر گوناهیٚ وەنەم کەردی بار
یە سەر ، یە شمشێر ، یە تەناف ، یە دار

٦ـ وەگەرنە چوونەن بە واتەیٚ بەدگۆ
مانۆ نە پەردە ڕازی من و تۆ *

چێش = چی یە . ڕێش = بریندار. کۆر = کوێر . کەروون = ئەکەم . عوزر = بیانکە ، بیانوو. تەقصیر = کەم و کورِی ی . خەشم = رِق و قین . بگێرۆ = بگرێتە . وەنەم کەردی = لیٚ کردویت. بەدگۆ = ئەوانەی قسەی خراپ ئەکەن . مانۆ = بمێنێتەوە .

واتە : خۆزگە ئەمزانی خزمەت کردنم چی کەم بووە ؟ . لە بەرچی دڵت لە من شکاوە ؟. ئەگەر چاوم بووە ئەوا کوێری ئەکەم بۆی . خۆزگە ئەمزانی بیانکە و کەم و کورِیت چی یە ، ئایا ئەو رِق هەڵسان و دڵ شکانەت رِاستە یا رِاست نیە . خۆشەویستەکەم، حەیفە پاشایەکی وەکو تۆ ، رِقی هەژار و نەدارێکی وەکو من بگرێتە دڵ . ئەگەر تاوانێکم بەرامبەرت کردووە ، ئەوە سەر ، ئەوە شمشێر ، ئەوە تەناف ، ئەوە دار . ئەگین چۆن ئەبیٚ بە قسەی خراپەکاران ، رِازی سەوداو خۆشەویستی ی نێوان من و تۆ لە ژێر پەردەی نهێنی دا بمێنێتەوە .

(*) لای ئێمەو (سها)ش بەیتی چوارەم نیە . بەیتی چوارەم و پێنجەم و شەشەم لە سیٚ شوێنی تردا وەک شیعرێکی سەر بە خۆ چاپ کراون . ئەو سەرچاوانەش ئەمانەن کە دیارە سەرچاوەی دووەم و سیٚیەم هەر لە سەرچاوەی یەکەمیان وەرگرتوە .

١) مێژووی ئەدەبی کوردی . لاپەرِە (١٨٣) .

٢) مشاهیر کرد ـ بەرگی دووەم ـ لاپەرِە (١٧) .

٣) پیرشالیاری زەرِدەشتی . لاپەرِە (٣٧) .

بەڵام ئێمە پێمان وابوو کە یەک شیعرەو پەیوەندی نێوان هەردووبەیتی سیٚیەم و چوارەم ئەوە بە چاکی دیاری ئەکات .

پیتی ـ گاف ـ

ـ ١ ـ

١ ـ گوڵ تەبەقێ هەن، پێش ماچان شەست پەڕ
زەرد مەبۆ، بێ عەیب، جەمین قورصی خوەر

٢ ـ بەرمەیۆ نە دەور، ڕێحانانی چەم[أ]
گۆناش بە ئاوی سەحەر، مەدۆ نەم

٣ ـ دەور مەدۆ نە دەور باخچەی ئەمیران
وێنەی قەتارەی قاشونی، گیران

٤ ـ سالاری سوپای گردین[ب] گوڵانەن
مودام، جاش نە پای تیمی سۆڵانەن

پێش ماچان = پێی ئەڵێن . شەستپەڕ = جۆرە گوڵێکی پەڕپەڕە بە چەند ڕەنگێ.
قورسی خوەر = تۆپی خۆر. بەرمەیۆ = دەردێ، ئەڕوێ. گۆناش = ڕوومەتی. مدۆنەم
= شێ ئەدا. قاشون = قشون = سوپا، لەشکر. گردین = هەموو. مودام = بەردەوام.
جاش نەپای = جێی لە نزیک. تیم = تیپ. سۆڵ = سەوڵ = گیایەکی گەڵاپانە و
گوڵێکی سوور ئەگرێ.

واتە : گوڵ تەبەقێک هەیە پێی ئەڵێن شەست پەڕ. زەرد نابێ، بێ خەوشە، تەوێڵی

١ـگوڵ خونچێوەم دی(أ) وەرەق نەشکوفتە
جە نەشکوفتەگیش یانەی(ب) دڵ سوفتە

٢ ـنە ئەی گوڵ خونچە بە خار هەمسایە
گوڵ خونچەی وەش بۆ موشک چین مایە

٣ ـهێمای بولبولیێ وە رووش نە ناڵان
مەکەرۆ یانەی هەزار دڵ وێران

٤ ـئەگەر بولبولیێ نەرووش بوانۆ
باللە ، گیان جە دەس ئاڵەم مسانۆ(ج)

- ١ -

وەکو تۆپی خۆر وایە . لە دەوری ڕێحانەی چەم ئەڕوێت و ڕوومەتی بە ئاوی بەیانیان نم ئەدا. دەور ئەدا لە دەوری باخچەی ئەمیران و وەکو قەتارە و ڕستی لەشکر گرتویە . سەرکردەی هەموو لەشکری گوڵانە و بەردەوام جێگەی لە نزیکی تیپی سەوڵەکاندایە .

(أ) لە دەستنوسەکەدا نوسراوە : شەم .

(ب) لە دەست نوسەکەدا نوسراوە : گشتین .

ئێمە بەو شێوەی کە نوسیمان ڕاستمان کردەوە ، هیوادارم بە هەڵەدا نەچووبم.

وەرەق =گەڵا. نەشکوفتە = نەپشکوتو. یانە = ماڵ. سوفتە = سوتاو. خار = دڕک. هامسایە = دراوسێ. موشک = مادەیەکە ئاسک دروستی ئەکات، بە تایبەتی ئاسکی ناوچەی خوتەن لە وڵاتی چین. هێمای =هێشتا. مکەرۆ = ئەکا. بوانۆ = بخوێنێ. ئاڵەم = عالەم، دنیا. مسانۆ = ئەسێنێ.

واتە : گوڵ خونچەیەکم بینی کە گەڵاکەی نەپشکوتوبو، بەو نەپشکوتوەی خۆیشی ماڵی دڵی سوتان. لەم گوڵ خونچەی دراوسێی دڕکە، کەبۆنی لە موشکی چین وەرگرتوە. هێشتا بولبولێ بە ڕوویدا ناڵەو چریکەی هەڵنەداوە، کە چی ماڵی هەزار دڵ وێران ئەکات. ئەگەر بولبولێ بەڕوویدا بخوێنێ، بە خوا قەسەم گیان لە هەموو کەسێ ئەسێنێ.

(أ) لای ئێمە نوسراوە : گوڵ خونچیۆ دیم. (سها) بەو شێوە ڕاستی کردوەتەوە.

(ب) لای ئێمە نوسراوە : مایە. (سها) کردوویە بە (یانە) کە دیارە ئەوی ئەم ڕاستە.

(ج) لای (سها) نوسراوە : باللە زو قەتڵ ئاڵەم مشانۆ.

پیتی - لام -

-١-

١- لێت دیار مەبی ....
قیبلەم ئەر دەردم لێت دیار مەبی

٢- باللە ئەر دڵت سەنگی خار مەبی
سوفتەی دڵ مەدیت، بێ قەرار مەبی

٣- بەڵێ سوفتەی دڵ، نمەوینی وێت
باوەڕ نەداری، من واچون پەرێت

٤- جە دوور مدیەنە سفیدەن بەرگم
بدیە نەدەروون لەت لەتەن جەرگم*

مەبی = ئەبوو. خار = لێرەدا مانای نوکی تیژی بەرد ئەدا. مەدیت = ئەبینی. نمەوینی وێت = نابێتە تۆ. واچون پەرێت = پێت بڵێم. مدیەنە = ئەبینی. سفید = سپی. بدیە = بڕوانە.

واتە: خۆشەویستەکەم، ئەگەر دەرد وئازارم لە نزیکەوە لێت دیار ئەبوو. سوێندم بە خوا ئەگەر دڵت پارچە بەردێکی تیژ ئەبوو، بە بینینی دڵی سووتاوی من ئارامت لێ ئەبرا. بەڵێ سووتانی دڵی من بە تۆ ناگاو ئەگەر باوەڕ ناکەی، ئەوا من خۆم پێت ئەڵێم. لە دوورەوە ئەبینیکە بەرگم سپیە، بەڵام لە ڕاستیدا وانیە ومن لەناخەوە جەرگم لەت لەت بووە.

(*) ئەم شیعرە لە (میم) وەرگیراوە.

پیتی - میم -

-١-

١ـ مەبۆ نەبۆش ژەنگ ....
ئاینەی عاشق   مەبۆ نەبۆش ژەنگ

٢ـهەم نەبۆ مایە ، یەک ڕەنگیش ، دووڕەنگ
هەم نەبۆ جە جەور جەفای نەنگ ، بە تەنگ

٣ـ بە وێنەی فەرهاد(أ) یەکتا بەندە بۆ
نەقشی نێش جەڕووی سەنگْ کەندە بۆ

٤ـبا ئەو شەووڕۆ ، هەر ئێد بۆ کارش
شەو بە زوڵف زانۆ ، ڕۆ بە ڕووی یارش

٥ـهەرکەس دەردی عەشق   بەی تەور مەویارۆ
شەرطەن پێش واچان ، مایەی نوور دارۆ*

نەبۆش = نەیبێ . ئێد = ئەمە . زانۆ = بزانێ . ڕۆ = ڕۆژ . بەی تەور = بەم جۆرە . مەویارۆ= بە سەر بەرێ . واچان = بڵێن .

واتە : ئاوێنەی دڵی دڵدار نابێ ژەنگی هەبێ . وەنابێ دووڕەنگیشی هەبێ وە هەروەها نابێ لە دەست ئێش و ئازاری نەنگی‌ی دڵتەنگ ببێ . ئەشێ بەندەیەکی وەکو فەرهاد بێ و نیگاری ئـازاری بەرووی بەردەوە هەڵکەندبێ . ئەبێ شەووڕۆژ کاری هەرئەمە بێ کە شەو بە

-٢-

١-من دڵیٚ سوفته ....
من دڵیٚ داروون ، چوون زوخاڵ سوفته

٢-بە سەنگی سزا ، هارپیاو ، کەفتە
گشت نە کوڵ و زوخ ، دەروونم ڕەفتە(أ)

٣-ئەوەند سۆچیان چەنی ئاخ و ئۆخ
تێدا نەمەندەن زەڕیۆ نەم جە زۆخ

٤-کەمتەر زوخاوی دەرونم دارۆ
ئەویچ جە دیدەم چوون سەیل مەوارۆ

٥-من دەردێم پێوەن جە دووریی خەزان
سەدجار جەفای دەرد ڕۆی مەرگش بێزان

-١-

زوڵف و ڕۆژ بە ڕووی یار بزانیٚ. هەرکەسیٚ ئێش و ئازاری خۆشەویستیی بەم شێوە بەسەر بەریٚ، مەرجە کە بەو کەسە بووتریٚ سەرچاوەی ڕووناکیی هەیە.

(*) ئەم شیعرە لای ئێمە لەگەڵ چوار بەیتەکەی شیعری (مەعلوم بۆ جە لای) بە یەک شیعر دانراوون، بەڵام (سها) کردوونی بە دووان. دیارە ئەم دیاریکردنەی ئەم ڕاستە.

(أ) لای ئێمە نوسرابوو : مەجنون. (سها) بە (فەرهاد) ڕاستی کردۆتەوە.

٦ـ دەردێ مەرگ ساتێ جەفاش مەنمانۆ
ئێد هەر سات مەرگێم پەنە مەرمانۆ

٧ ـ فیدای کەسێ بام دووریش دەردی مەرگ
بێزان و، کەردەن، ڕێزە ڕێزەی جەرگ

- ٣ -

١ ـ من کۆی نەفتینم، تۆ ئاهیر وە دەست
هەر کاتێت زانا گڕ بڵێسەش بەست

- ٢ -

سوفتە = سوتاو. داروون = هەمە. کەفتە = کەوتو. زوخ = کێم و جەراعەت. سۆچییان = سوتا. زەرپۆ = زەرەیە = تۆسقاڵێ. سەیل = لافاو. مەوارۆ = ئەبارێ. ڕوێ = ڕۆژێ. مەنمانۆ = ئەنوێنێ. مەرمانۆ = ئەنوێنێ.

واتە: دڵێکم هەیە وەکو خەڵوز سووتاوە. بە بەردی سزاو چەوسانەوە تێک شکاوەو لێ کەوتوە، لە بەر ئەو هەموو کەف وکوڵ و زوخاوەی دەرونم لە دەست ڕوشتوە. ئەوەندە لەگەڵ ئۆف و ئاخ و ئۆخدا سووتاوگڕی تێبەربوو، یەک تۆسقاڵ تەڕایی کێم و جەراعەتی تیا نەماوە. زوخاوی دەرونم کەم هەیە و ماوە، ئەوەیشی کە ماوە وەکو لافاو بە چاومدا ئەبارێ. من لە تاو دووریی خەزان توشی دەردێ بووم، کە ئازاری ئەو دەردە سەد جار ڕۆژی مەرگی بێزاند. دەردی مەرگ جارێ دێت و ئازارێک ئەنوێنێ، بەڵام ئەم هەر ساتەی مەرگێکم پێ ئەنوێنێ. بە قوربانی کەسێک بم کە دووریەکەی دەردی مەرگی بێزان و جەرگی لەت لەت کردم.

(أ) لای (سها) نوسراوە : کەفتە. دیارە ڕاست نیە چونکە لەگەڵ کەفتەی میصرەعی یەکەمدا ئەبنە ڕەدیف و ئەو کاتە قافیە تەواو نابێ.

٢ـ گرِ بڵێسەش بەست ، هانام کەرد وەشار
دیم کە پەیدا بی هەزار گییان دار

٣ـ هەر یەک جە لایێ ئاو لێم مەشانا
گرِ هەر چەند ئاما پرشنگ نمانا

٤ـ ناکا پەیدا بی قیبلەی وێم جە دوور
مەدا بە سەردا ، غوڵام بی وەنوور

٥ـ ساکە پەیدابی قیبلەم جە لاوە
دەس دا بە ئاودا سوفتەم کوشناوە

٦ـ زوڵف کەرد وە مەرهەم ، نیا نە زامم
هانا هاناشەن ، سوفتەن غوڵامم

کۆ = کەژ. ئاهێر = ئاگر. مەشانا = ئەیوەشاند. ئاما = هات. نمانا = نواند. سوفتەم کوشناوە = سووتاویەکەی کوژاندمەوە. هانا هانا = هاوار هاوار.

واتە : من کەژێکی نەوتاویم و تۆیش ئاگر بە دەست ، کاتێکت زانی گرِم گرت و بڵێسەی گرِم هەڵچوو. گرِ بڵێسەی داو هاوارم کرد لە خەڵکی شار ، ئەوەندەم زانی هەزار گیاندار لەم لاو لاوە پەیدا بوون. هەر یەک لە لایەکەوە ئاوی ئەپرژان پێمدا ، بەڵام گرِ هەر ئەهات و پرشنگی ئەدا. لە ناکایەکدا خۆشەویستەکەم لە دوورەوە هات و ئەیدا بە سەریاو ئەیووت : غوڵامەکەم بوو بە نوور. کە خۆشەویستەکەم لەو لاوە هات و هەندێ ئاوی پیا کردم ، یەکسەر کوژامەوە. زوڵفی کرد بە مەڵهەم و نایە سەر برینەکەم ، هاوار هاوار دەنگی هەڵبرِی : غوڵامەکەم سووتاوە.

-٤-

١ـ موطریب نەوای چەنگ ....
سەخت بێ، نەوانان، پەرێ نەوای چەنگ

٢ـ ساقی مروەتەن شەرابی گوڵڕەنگ
دەوران دوو ڕەنگەن مەکەرە درەنگ

٣ـ موطریب بکێشەناڵەی نەوای نەی
کەیکاوس، کۆ، شی، دارا، کەی بی کەی ؟

٤ـ کەمانچەی شادیی بگێرە بە دەست
مەست کەرە هۆشیار، هۆشیار کەرە مەست

٥ـ با بە قانوون بۆ، نەغمەی سازانت
چوون یەک شەو چەنی ساقی سازانت

٦ـ تا ئەی مەجلیسە بویارمێ بە شاد
شادی و ناشادیی موویەران چوون باد

موطریب = گۆرانی بێژ. نەوا = ئاوازە. چەنگ = چنگ = ئامێریکی مۆسیقایە. نەوانان = نەی‌خوێند. دەوران = زەمانە. کەیکاوس = دووەمین پاشای کەیانیەکان، کوڕی کەیقوباد و باوکی سیاوشە. کۆ = لە کوێیە؟ کوا؟. شی = ڕۆشت. دارا = داریوشی سێیەم و یەکێک لە پاشاکانی هەخامەنشی. کەمانچە = ئامێرێکی مۆسیقایە. قانوون = ئامێرێکی مۆسیقایە لە شێوەی سەنتوردا. نەغمە = دەنگ.

- ٥ -

١ ـ مەخێزنۆ وەی ....
نیم نیگای نازش ، مەخێزنۆ وەی

٢ ـ دیدەش مەواچۆ بە مەستانی مەی
مۆژەش مەکەرۆ ڕیشەی گییان پەی

٣ ـ زوڵفش سونبڵان جە یەک طورەنان
ڕەنگش ڕووی گوڵان تەمام شۆڕەنان

- ٤ -

ئاهەنگ = ئاوازی خۆش . ساز = ئامێرە مۆسیقیەکان وەکو تارو سێ‌تارو چەنگ و عود و هتد . سازانت = ڕێکت خست . مەجلیس = کۆڕ . بویارمێ = ڕابوێرین . موویەران = تێئەپەڕن . باد = با .

واتە : گۆرانی بێژ نەیخوێند بۆ ئاوازی چەنگ ، ئەوەش کارێکی نارەحەت بوو. مەیگێڕ کاتی پیاوەتیە و شەرابێکی گوڵڕەنگی بێنە ، خێرا فریای خە ، چونکە زەمانە دوو ڕەنگە ، واتە لەو دوو ڕەنگە خەم و شادی ئەنوێنێ ، ئەگەر زوو شەرابەکە نەهێنی ئەوا ڕەنگی شادیمان لە دەست دەرئەچێ و گیرۆدەی خەم ئەبم . گۆرانی بێژ با دەنگی ئاوازی شمشاڵەکەت بێ ، کەیکاوس کوا و چی بە سەر هات ، ڕۆشت و داراش کەی بووەکەی ؟ کەمانچەی خۆشی و شادی بگرە بە دەست و مەست هوشیار و هوشیاریش مەست بکە . با بە قانون بێت دەنگی ئاوازی خۆشی سازەکانت ، هەروەکو شەوێ لەگەڵ مەیگێڕدا ڕێکت خست . تاکو ئەم کۆڕە بە خۆشی‌یەوە بە سەر بەرین ، خۆشی و ناخۆشی‌ی هەرکامێکیان بێن هەر وەکو با بە سەرماندا تێ ئەپەڕن وئەڕۆن .

۴ـ مەنمانۆ وەرەنگ لاڵی بەدەخشان
لەبانش جارێ ڕەنگش بی پەخشان

۵ـ ئەر پەرسۆ موژەش بە چە تارێوەن
سا ماچان بە تار، گازی مارێوەن

۶ـ غەمزەی ئێد، بە گاز مار کەی مەنمانۆ؟
ئید گیان مەبەخشۆ، ئەو گیان مەستانۆ

- ۶ -

۱ـ مەولام بێ قەرار ....
سپی تافێ دیم، بێ حەد بێ قەرار

- ۵ -

مەخێزنۆ = هەڵئەسێنێ. وەی = بەڵا. مەواچۆ = ئەڵێ. مەکەرۆ = ئەکا. پەی = دەرهێنان. طورە = دەستەمووی ئەم لاو لای تەوێڵ. شۆڕ = ئاژاوە. مەنمانۆ = ئەنوێنێ. لاڵ =لەعل. بەدەخشان = هەرێمێکە لە نێوان هیندستان و خۆراساندا و ئێستە بەر ئـەفغانستان کەوتووە، ئەم هەرێمە بە لەعل بەناو بانگە. لەبان = لێوەکانی. پەرسۆ = پرسی. تار = تاڵ. ماچان = ئەڵێن. ئێد = ئەم. مەبەخشۆ = ئەبەخشێ. مەستانۆ = ئەسێنێ.

واتە: نیوە سەیرکردنی بە نازی بەڵا بەرپا ئەکا. چاوی لەگەڵ سەر خۆشەکانی شەرابدا قسە ئەکاو برژانگیشی ڕیشەی گیان دەرئەهێنێ. زوڵفەکانی سونبوڵی یەک دەستەن و ڕەنگیشی بە ڕووی گوڵان مایەی شەرو ئاژاوەیە. لە ڕەنگیدا لەعلی بەدەخشان ئەنوێنێ، ئەگەر جارێک لێوەکانی ڕەنگیان بڵاوبێتەوە. ئەگەر پرسی برژانگی بە چ تاڵێکەوە بەندە، ئەوا ئەڵێن بە تاڵی دەمی مارێکەوەیە. خەمزەونازی ئەم کەی بە شێوەی گازگرتنی مارە؟. ئەم گیان ئەبەخشێ و ئەو گیان ئەسێنێ.

٢ـ جەمای بەرزەوە ، وێش مەوزۆ بەوار
تەن پارەپارە مەبۆ سەد هەزار

٣ـ دیسان جە گۆڵدا مەخرۆشێوەوە
چەنی دەردەدار مەجۆشێوەوە

٤ـ پەرسام سپی تاف مودام خەرامان
شێت و شەیدای عەشق ، بێ سەروسامان

٥ـ یە جە عەشقی کێن ، پێسە ڕەوانی
بێ خوردو بێ خاو نیمە شەوانی ؟

٦ـ یە چون جە گیانت گەوهەر مەسازی
پەی نیثاری کێ ئاوات مەوازی ؟

٧ـ تاف لالا بە زار ، وێش دا بە کەمەر
تەن پارە پارە دوود بەرشیش نە سەر

٨ـ واتش یە خەیلێن جە یار بڕیانان[أ]
جەو پەی پەی وەصڵش بێ سەروپانان

٩ـ یەندە مەسازو جە تەن مرواری
تا نە پای دۆسم کەرو نیثاری

۱۰ـ حەرفش ڕێزنا تەعجیل بە دەوان
سەردا بە سەنگدا، ڕاهی بی ڕەوان

۱۱ـ مەولام هەر کەسیٚ طالیب بە یار بۆ
شەرطەن وێنەی تاف بیٚ ئیختییار بۆ

مەولا = گەورەو مەزن. ما = بەشێکی سەخت لە کەژوکێو. مەوزۆ بە وار = ئەخستە خـوار. گـۆل = زەریـای بـچوک. مـەخرۆشێوەوە = ئـەکـەوێتە هـاوارو نـاڵە. مەجۆشێوەوە = ئەکوڵیٚ. پەرسام = پرسیم. مودام = هەمیشە. خەرامان = بە لەنجە. پـێسە = ئـاوا. نـیڤار= قـوربان، فـیدا. مـەوازی = ئـەخوازی. دوود = دوکـەڵ. بەرشیش=دەرچو واتش = ووتی. یەخەیلێن = ئەمە ماوەیەکە. وەصڵ = بەیەک گەشتن. تەعجیل = خێرا، پەلە. دەوان = خێرا، زوو. بیٚئیختیار= بیٚ دەستەڵات، هیچبە دەست.

واتە : گەورەم تاڤگەیەکی سپیم بینی کە لە ڕادەبەدەر ئارامی لە بەر بڕابوو. لە مای بەرزەوە خۆی ئەخاتە خوارو پارچەپارچە ئەبیٚ بە هەزار لەتەوە. دوای ئەوە لە ناو گۆلێکیش دا دەست ئەکا بەگرمەگرم و هاوار هاوار، وە لەگەڵ حاڵی دەردەداردا ئەکوڵیٚ. پرسیم ئەی تاڤگەی هەمیشە بە لەنجە، شێت و شەیدای ئەڤین و بیٚ سەروسامان. لە خۆشەویستیی کیٚیە وا هەمیشە ڕەوانی و بیٚ خواردن و خەوی؟ چۆن وا لەگیانت گەوهەر دروست ئەکەیت و بۆ گیانفیدا کردنی کیٚ ئاوات ئەخوازی ؟؟. تاڤگەکە لالایەوەو خۆی دا بە پشتوێنەی ماکەدا، لەشی خۆی لەت و پەت کرد و دوکەڵ لە سەریەوە دەرچوو. ووتی ئەمە ماوەیەکە لە یار بڕاوم و لەووەوەیەو بۆ گەشتن بە یارە سەروپێم نەماوە. ئەوەندە مرواری لە لەشم دروست ئەکەم تا گیانفیدای یاری بکەم. خێراو بە پەلە ئەم قسانەی دەربڕی، سەری دا بە بەرد دا و خێرا ڕایی بوو. گەورەم هەرکەسێک بیەویٚ یاری هەبێت، پێویستە وەک ئەو تاڤگەیەی بە سەر بیٚ و هیچ شتێکی بە دەست نەبیٚ.

(أ) لای ئێمە نوسرابوو : یاریانان. لە بەر دەستنوسەکەی (سها) ڕاستمان کردەوە.

١ـ مەولام جە سەحەر ....
بادی نەمناکی مەیۆ جە سەحەر .

٢ـ جەو پەی مەشانۆ زوڵف موشک پەروەر
تا کەیلی موشک بۆ ساراو دەشت و دەر

٣ـ نە جەو پەی زوڵفش ، مەکەرۆ لەرزان
یانی موشک خام پێش مەبۆ ئەرزان

٤ ـ ناگا هەر وەختێ مەیۆ نەکەمین
زوڵفان مەویارۆ نە قورصی جەمین

٥ـ بادت ڕەنجنا تۆ بەبێ گونا
کەردەت بکەرۆ پەروەردە بونا

٦ـ ئیسە سەبەب چێش جە کردگاران
نماری بۆی زوڵف چوون هەردەجاران ؟

نەمناک = شیٚدار . مەیۆ = دێت . مەشانۆ = ئەپرژێنێ . کەیل = مەست . ئەرزان = هەرزان
مەویارۆ = ئەگەیەنێ . قورصی جەمین = تۆپی ناوچاو. ڕەنجنا = ڕەنجان. گونا=گوناح،
تاوان. کـــردە = کـردەوە. بکەرۆ = بکـە . بونا=بونیاد = ڕیشە . سەبەب = هۆ ، بنۆس .
نماری = ناهێنی . هەردە جاران = جارانی پێشو .

واتە : گەورەم لە بەرەبەیاندا بایەکی شیٚدار دێت . بۆنی زوڵفی بە موشک پەروەردە

١ ـ مەولام دەردشەن ....
تافی دێوەزناو ، عەجەب دەردشەن

٢ ـ پرشنگ مەشانۆ ڕۆی نەبەردشەن
پەرێ وەصڵی دۆست ئاهی سەردشەن

٣ ـ بە بێ دەست و پا ، صافی بێ جەستە
تەن پارەپارە ، دەروون شکەستە

٤ ـ جە تاف قەڵوەز ، وێش مەوزۆ بە وار
مەگنۆ وەڕووی سەنگ ، قەترەی خۆشگەوار

٥ ـ زار زار مەناڵۆ چوون زامەت داران
جەو پەی ڕەوانییش بە بێ موداران

٦ ـ مەشنۆ وە نەغمەی سازی ڕەزباری
مەوزۆ وە کەنار سپی مرواری

- ٧ -

کراو بڵاو ئەکاتەوە ، بۆ ئەوەی دەرو دەشت مەست بکات . هەرکاتێ زوڵفی یار ئەشەکێنێتەوە ، نرخی موشک لە بەرامبەریدا هەرزان ئەبێت . هەرکاتێ لە ناکاودا لە پارێز دەرئەچێت قژی ئەگەیەنێ بە تەختی تەوێڵ . تۆ ئەو (با)یەت بە بێ تاوان ڕەنجان، لە بەر ئەوە کردەوەت و مەبەستت لە ڕیشەوە بگۆڕەو بە بارێکی‌تر پەروەردەی بکە . ئێستە هۆی چی‌یە لە کردگارانەوە وەکو جاران بۆنی زوڵف ناهێنی ؟

٧ـ جێش مەیۆ صەدای دەنگی زەمانی
مواچۆ جە فیراق ، ڕازی نیهانی

٨ـ دایم نە سەیرەن وەقتی سوبح و شام
ڕوو وە کەسێشەن ، نەدارۆ ئارام

٩ـ سا مەگەر وەقتیٚ بگێرۆ قەرار
غەڵطان بوو فانی واصڵ نە پای یار

١٠ـ هیجری بیٚ پایان ، مدران بە خدمەت
مەکەرۆ تەسبیح قادری قودرەت

١١ـ عاشقیٚ چوون تاف ، زەوق و شادیشەن
مەعشوق پەریٚ ئەو یا عیبادیشەن

١٢ـ مەولام هەر کەسیٚ حاڵی تاف زانۆ
دانا بۆ ، عارف ، هەستیش نمانۆ

دێوەزناو = گوندێکە لە ناوچەی ژاوەرۆ و تاڤگەیەکی بەرزی تیایە. مەشانۆ = ئەوەشێنیٚ ، بڵاو ئەکاتەوە. پەریٚ وەصڵ = بۆ بە یەک گەشتن. شکەستە = شکاو. مەوزۆ بەوار = ئەخاتە خوار. مەگنۆ = ئەکەویٚ. خۆشگەوار = زوڵاڵ. مەناڵۆ = ئەناڵێنیٚ. مەشنۆ = شنە ئەکات. نەغمە = ئاواز. ڕەزباری = تریٚیی. جێش مەیۆ = لیٚی دیٚ. مەواچۆ = ئەڵیٚ. فیراق = لێکبڕان. بگێرۆ قەرار = ئارام بگریٚ. غەڵطان = نوقم. فانی = تیاچوون. واصڵ = گەیوو. هیجر = کۆچ ،

۱ـ مەولام گوڵ خونچەی ، ساوا ، نەشکوفتە
سەودای چەند بولبول تێدا نەهوفتە

۲ـ هێمای نەبریان نامش بە گوڵێ
نەژنەوان بە گۆش ، ناڵەی بوڵبوڵێ

- ۸ -

دوورکەوتنەوە. تەسبیح = تەسبیحات ، (سبحان‌الله) کردن. یا عیبادی = ئەیٚ بەندەکانم، ئیشارەتە بە فەرمودەیەکی خوا. عارف = خوا ناس. نمانۆ = ئەنوێنیٚ.

واتە : تاڤگەی دێوەزناو دەردو ئازارێکی هەیە. ڕۆژی کێشەو مڵ ملانیٚ‌یەتی و پرشنگ ئەپرژێنیٚ، بۆ گەشتن بە یار هەناسەی سارد هەڵئەکێشیٚ. نە دەست و پیٚ و نە لەشی هەیە، گیانی پارچە پارچە و دەروونی تێک شکاوە. قەڵبەزەی ئاو لە تاڤگەکەوە خۆی هەڵئەداتە خوارەوەو دڵۆپە زوڵاڵەکانی ئەکەوێتە سەر بەردەکان. وەکو زەحمەت‌بارەکان ئەگری و ئەناڵێنیٚ، بە خوڕ بەر ئەبێتەوەو هیچ ئارامی نیە. بە ئاوازی سازی ڕەزباری شنە ئەکات و مرواری سپی ئەخاتە کەنارەوە. ناڵەی دەنگی ڕۆژگاری لیٚ دیٚ. بەرامبەر بە دەردی لە یار بڕان ڕازی نهێنی ئەخوێنێتەوە. هەمیشە ، بەیانی و ئێوارە سەیران وگەشت ئەکات ، ڕووی لە کەسێکە کە ئارامی لە بەر بڕاوە. مەگەر ئەوکاتە ئارام بگریٚ‌کە نوقم بییٚ و تیا بچیٚ و بگا بە یار. کۆچی بیٚ بڕانەوەی لە بەردایەو دەست بە خزمەت وەستاوەو تەسبیحاتی خوا ئەکات. دڵدارێکی وەکو ئەم تاڤگەیە زەوق و شادی هەیە ، چونکە دڵخوازەکەی (مەبەست خوایە) پیٚ‌ی ئەڵیٚ (یا عبادی). گەورەم هەر کەسێک لە حاڵی ئەم تاڤگەیە بزانیٚ، ئەگەر ئەوکەسە دانا بیٚ یا خوا ناس ، دان بە بوونی ئەودا ئەنیٚ واتە خوا.

٣ـ به نیم نیگای وێش هیچ نمەزانۆ
جه شێخی صەنعان ئیمان مەسانۆ

٤ـ ئەر بولبول نەڕووش نەغمە بوانۆ
دینی دینداران باطڵ ممانۆ

٥ـ ئانە گوڵێوەن[أ] نەشکوفتەی ساوا
داخۆ یانەی کێ پێش مەبۆ ئاوا ؟[*]

ـ ١٠ ـ

١ـ میرزام خێزانی ....
بە کەمانەوە سەحەر خێزانی

ـ ٩ ـ

نەشکوفتە = نەپشکوتو. نەهوفتە = نهێنی. هێمای = هێشتا. نەژنەوان = نەیبیستوە.
گۆش = گوێ. مەسانۆ = ئەسێنێ. بوانۆ = بخوێنێ. باطڵ = پوچ کردنەوە.
مەمانۆ=ئەمێنێ. یانە = ماڵ.

وانە : گەورەم، گوڵخونچەیەکی ساوای نەپشکوتو کە ڕازی خۆشەویستیی چەندین بولبولی لای خۆی شاردوەتەوە. هێشتا ساوایەو ناو نەنراوە گوڵ و ناڵەی بولبولیشی نەبیستووە. بێ ئەوەی هیچێ بزانێ، بە نیوە ڕوانینێک باوەڕ لە شێخی سەنعان ئەسێنێ. ئەگەر بولبولێ گۆرانیی بۆ بڵێ دینی دینداران پوچەڵ ئەکاتەوە. ئەوەی کە باسم کرد گوڵێکی ساوای نەپشکوتووە، ئاخۆ ماڵی کێ پێ ئاوەدان بێتەوە ؟

(أ) لای (سها) نوسراوە : کەسێوەن.

(*) ئەم شیعرە لە کەشکۆڵی کەلەپوری کوردی ـ بەرگی دووەم ـ لاپەڕە (٢٢٧)دا بڵاوکراوەتەوە بە هەندێ هەڵەوە کە خوێنەر ئەتوانێ بەراوردیان بکات.

٢ ـ ئوستادیش (سەعد وەقاص) بێزانی
پەڕوباڵ بە تیر شەستش ڕێزانی

٣ ـ هەر تیرێ یەک جار سەد زامم کەردە
هەزاری چوون من ، بەو زامە مەردە

٤ ـ جگەر هوون ، جەستەش تەمام هووناوەن
هووناوش وە چەم جاگیری خاوەن

٥ ـ ناوکی نیان ئەوەند پێکانان
خەریک مەندەنان وەجای پەیکانان

٦ ـ دادگەریمانەن چوون نەزان هاڵان
جە زامی ناواک دڵبەر مەناڵان

٧ ـ هەنیچ تازە بوون ، دڵ مەدیۆ پێشدا
پێکانی پەیکان ، دڵ مەدۆ نێشدا

٨ ـ ئەرسەد جەی بەتەر وەگیانم زامەن[أ]
شیرین تەر جە گیان ، شیرین جەلامەن

خێزانی = هەڵیساندم. سەعد وەقاص = یەکێکە لە هاوڕێکانی پێغمبەر و لەو دەکەسەیە کە لە دنیادا موژدەی بەهەشتیان پێ دراوە. ڕێزانی = هەڵوەراند. هوون = خوین. جاگیری خاوەن = جێگەی خەوی گرتوەتەوە. ناوک = تیر. نیان = داینا. مەندەنان = ماوم.

- ١١ -

١ ـ میرزام نەو وەهار ....
هەنی نەیۆوە، ئیمساڵ نەو وەهار

٢ ـ وەنەوشە شێوان، نە چەم نگون سار
بەرنەیان وە بەر سۆسەنان جە خار

٣ ـ گوڵان بەرنەیان نە سەوزو نە زەرد
خاتر خەمین بان، چەنی تۆزو گەرد

- ١٠ -

مەناڵان = ئەناڵێنم. مەدیۆ = ئەڕوانێ. مەدۆ = ئەدا.

واتە: گەورەم، دەست بە کەمانەوە سەر لە بەیانی هەڵیساندم. لە تیر تەقاندندا پێشی سەعدی کوڕی ئەبی وەقاسی دایەوە (دیارە سەعد لە تیر تەقاندندا زۆر کارامە بووە)، پەڕوباڵی بە تیری شەستەکەی هەڵوەراندم. هەر تیرێکی سەد زامی چزاندووە بە گیانمەوەو هەزاری وەکو من بەو زامە مردوون. جگەر هەر خوێن و هەموو لەشی خوێناوە، خوێناوی جێگەی خەوی لە چاودا گرتوەتەوە. تیری هێنایە پێشەوەو ئەوەندەی پێوە نام، ئیتر هیچم بۆ ناکرێ و هەر خەریکی جێگە تیرەکانم.

وەکو ئەوانەی لە هەموو شتێ بێ خەبەرن خەریکی دادگەرین و بە دەست زامی دڵبەرەوە ئەناڵێنم. زامی تازەم هەیە کە دڵ پێیدا ئەڕوانێ و جێگەی تیرەکان ئازار بە دڵ ئەگەیەنێ. ئەگەر سەد جار لەمە خراپتر لەشم زامدار بێ، ئینجا شیرین بە لامەوە لە گیان شیرینترە.

(أ) لای (سها) نوسراوە: وەزامم گیانەن.

٤ـ ژەرەژ نەوانۆ جە سەر نساران
شەماڵ نەشانۆ شەونم جە داران

٥ـ نە دەنگی ساز بۆ ، نە عەیشی بوڵبوڵ
نە ڕەنگی گوڵ بۆ ، نە کارخانەی دڵ

٦ـ سیوەیل بەرنەیۆ ، ئەمساڵ نە یەمەن
ڕەنگ ڕەژ نەکەرۆ خەزان نە چەمەن

٧ـ پەی چێش بی قیبلەم نمەدۆ دیار ؟
بێزارم جە سەیر گوڵانی وەهار

٨ـ مەولام بۆ ڕاییێ بواچە تەدبیر
زیندەگیم شیەن نە بەندی زنجیر

هەنی = ئیتر . نەیۆوە = نەیەتەوە . نگونسار = سەرنگون . سۆسەن = گیایەکی گەڵا پانی بۆن خۆشە و گوڵێک بەم سێ ڕەنگە ئەگرێ ، زەرد، شین ، سپی . خاتر خەمین = دڵتەنگ . ژەرەژ = کەو . نـەوانۆ = نەخوێنێ . نـەشانۆ = نەپرژێنێ . عەیش = ژیان ، شادیی . سیوەیـل = ئەستێرەی گەلاوێژ . یـەمـەن = وڵاتـی یـەمـەن . ڕەژ نەکەرۆ = نەرێژێ . نمەدۆ = نادا. ڕاییێ = جارێ . بواچە = بڵێ . شیەن = دەرچووە .

واتە : میرزام داوام وایە کە ئیتر نەوبەهار ئەمساڵ نەیەتەوە . وەنەوشە بژاکێ و لە ناو چەمدا نەمێنێ ، گوڵە سۆسەنەکانیش لە درک و داڵ گیر بن و جیا نەبنەوە . گوڵە سەوزو زەردەکان سەر دەرنەهێنن و هەروا دڵتەنگ بن لە گەڵ گەردو تۆزدا . کەو بە سەر نزارەکانەوە نەخوێنێ و شەماڵیش شەونم بە ڕووی دارەکاندا نەپرژێنێ . دەنگی سازو چریکەی شادیی بولبول نەیەت و نە ڕەنگی گوڵ و نە کارخانەی دڵیش بمێنێ . ئەمساڵ

ئەستێرەی گەلاوێژ لە یەمەنەوە هەڵنەیەت و ڕەنگی خۆی بە سەر گەڵای باخە کاندا نەرژێنێ. ئەمە بۆ؟. لە بەر ئەوەی کە خۆشەویستەکەم دیار نیە، لە سەیری هەموو گوڵەکانی بەهار بێزارم. گەورەم وەرە جارێ تەکبیرێکمان بکە، چونکە لە بەندی زنجیردا ژیانم لە دەست دەرچوو.

پیرەمێردیش بە دەستکاری‌یەوە ئەم شیعرەی بێسارانی وەرگیڕاوەتە سەر زاراوەی کرمانجی خوارو ئەڵێ :

خـــودایـــە بـــەهار ، خـــودایـــە بـــەهار
بگـــــــەڕێتەوە بـــۆ زســـــتان بـــــەهار
وەک هـــەوری بـــەهار بـــۆ خـــۆی بگـری زار
ڕۆژی ڕونـــــاکـــــی بـــێتە شـــەوی تـــار
وەنـــەوشە شـــین پـۆش مـل کـەچ نگـون‌سار
ســۆسەن کـــون کـون بــێ بـە نـینۆکـی خـار
دەنگــــــی کــــەو بـــبڕێت لە دەوری کـــۆسار
ســـــروەی بـــا نـــەبێ لە ســـەر پـــەلکی دار
ئـــــەستێرەی ســــیوەیل وێـــنەی تــازی‌دار
ڕەش پـــۆش بـــێ شــــەوقی نـــەبینێ دیـــار
حـــــەوتەوانـــــە لێک بـــــبڕێن ، تـــارومار
لەیـــــلا بـــــە ئـــــاهی مـــەجنونی هـــەژار
لە ئـــــــاسماندا بـــــۆی نـــــەبێ قـــــەرار
زراوی (زوهـــــــرە) بـــــتۆقێ بـــــە قــــار
دجــــلە کـــەف چـــین و ، لێــڵ ، دیـــوانـــەوار
پـــــــــێ لە زنــــــجیردا بـــــناڵێنێ زار
قـــیبلەکـــەم ڕۆیـــی دڵـەکـــەم مـــەلولە
بـــەهار خـــەزانـــی حـــوزنی ئـــەیلولە

پیتی -نون -

-١-

١ـناڵەی دەردەدار، بیٚ ئاخ نمەبۆ
دەروونی عاشق، بیٚ داخ نمەبۆ

٢ـعاشق تا دەمیٚ جەفاش نمەبۆ
بیٚ جەفا، هەرگیز صەفاش نمەبۆ

٣ـگوڵ جە گوڵستان بیٚ خار نمەبۆ
بولبول جە عەشقش بیٚزار نمەبۆ

٤ـهەر کەسیٚ عەشقش رەفیق نمەبۆ
واصڵ بە طەریق حەقیق نمەبۆ

٥ـمەحزوونی عاشق، بیٚ یار نمەبۆ
عاشقان بیٚ یار، مودار نمەبۆ

٦ـتا مەجاز نەبۆ، حەقیق نمەبۆ
حەقیق بیٚ مەجاز، تەحقیق نمەبۆ

٧ـشیٚوەی مەجنونیی، بیٚ لەیل نمەبۆ
کۆکەنیی فەرهاد، بیٚ مەیل نمەبۆ

٨ـ هەر کەسێ جه عەشق دڵشاد نمەبۆ
دەری خەیر پەرێش ، گوشاد نمەبۆ*

سەفا = خۆشی‌ی . واصڵ = گەیو . طەریق = رێگا . حەقیق = حەقیقەت ، ڕاستی‌ی . مەحزوون = خەفەت بار . مدار = وەستان . مەجاز = ناوبردنی شتێ بە وشەیەکی تر کە هەمان مانابگەیەنێت . تەحقیق نمەبۆ = بە دی نایەت . کۆکەن = کێو هەڵکەن ، شۆرەتی فەرهادە کە نەخشی تاقوسانی لە چیای بێستوون هەڵکەندووە . گوشاد نمەبۆ = ناکرێتەوە.

پێم وایە لێکدانەوەی ئەم هەندە وشە بەسە بۆ ئەوەی خوێنەر لە شیعرەکە تێر بێ ، چونکە شاعیر بە زمانێکی سادەو ساکار دەری بڕیوە .

(*) ئەم شیعرە لای (ئە) هەیە بە بێ بەیتی پێنجەم . لای ئێمە و (سها) بەم شێوە نوسراوە ، وە هەر ئەم شیعرە لە لایەن محەممەد عەلی قەرەداغی‌یەوە دراوەتە پاڵ (ڕەنجوری) و لە لاپەڕە (٢٢٧ ـ ٢٢٧)ی دیوانی ڕەنجوریدا چاپ کراوە دیسان بە بێ بەیتی پێنجەم . وە لە دوای دوا بەیتەوە :

هەرکەسێ جه عەشق دڵشاد نمەبۆ   دەری خەیر پەریش ،گـوشاد نـمەبۆ

چوار بەیتی‌تر نوسراوە کە ئەم چوار بەیتە هێندە پەیوەندی‌یان بەم شیعرەوە نیەو نازانین چۆن بووە کە کاک محەممەدعەلی کاری وای کردووە ؟ . ئەبوایە ئەو کـە خەریکی بوژاندنەوەی شیعری شاعیرانە و هەمیشە سەرگەرمی ئەم دیوو ئەو دیـو کردنی کەشکۆڵ و بەیاضەکانە بە سەرکاری وادا نەچوایە . هیچ نەبێ لە پەراوێزی ئەم شیعرەدا بینوسیایە کەگومانی لە سەرە ، یەکەم لە بەر ئەوەی کە شیعرەکە دوو دەنگ و ڕەنگە و دووەم لە بەر ئەوەی کە بەشی یەکەمی بۆنی بێسارانی لێ دێ . یا بڵێ‌ی ئەو کەشکۆڵ و بەیاضانەی کە کاک محەممەدعەلی دیونی و لە بەر دەستیدان و شیعری بێسارانی‌یان تیایە ئەم شیعرەیان تیا نەبێت ؟ .

ئێمە بۆیە پێ لە سەر ئەوە دائەگرین کە شیعری بێسارانی‌یە چونکە سێ بێسارانی ناس ئەم شیعرەیان دیوەو کەسیان هیچیان لە سەر نەووتوە . ئەو سێ کەسەش ئەمانەن : (مەلامحەممەد ڕەشیدی مەعدومی) ، (سها) ، (مەلا عەلی صەبار) .

جا لێرەدا بۆ لێکۆڵینەوەی ئەدەبی شیعرەکە هەر وەک چۆن لە دیوانی ڕەنجوریدا نوسراوە بڵاوی ئەکەینەوە.

نـــاڵەی دەردەدار بـــێ ئـــاخ نـــمەبۆ
دەروون عـــــاشق بـــێ داخ نـــمەبۆ
عـــاشق تـــا دەمـــێ جـــەفاش نـمەبۆ
بـــێ جـــەفا هـــەرگیز صـــەفاش نـمەبۆ
گـــوڵ جـــە گـــوڵستان بـــێ خـــار نـمەبۆ
بـــولبول جـــە عـــەشقش بـێزار نـمەبۆ
هـــەر کـــەسێ عـــەشقش ڕەفـیق نـمەبۆ
واصـــیل بـــە طـــەریق حـــەقیق نـمەبۆ
تـــا مـــەجاز نـــەبۆ حـــەقیق نـمەبۆ
بـــێ مـــەجاز حـــەقیق تـــەحقیق نـمەبۆ
شـــێوەی مـــەجنونی بـــێ لەیـــل نـمەبۆ
کـــۆکـــەنی فـــەرهاد بـــێ مـــەیل نـمەبۆ
هـــەر کـــەس بـــە عـــەشقش دڵشـاد نـمەبۆ
قـــاپی خـــەیر پـــەرێش گـــوشاد نـمەبۆ
حـــەق ڕاگـــەی ڕاســـەن فـــەنوازی نـیەن
حـــەق جـــە فـــەن بـــازان هـیچ ڕازی نـیەن
حـــەق وە حـیسابات پـــارە و پـــوڵ نـیەن
لاش بـــەندەی دوورەنگ هـــیچ قـەبوڵ نـیەن
ڕاگـــەی حـــەقیقەت بگـــێرە نـــە دەست
بشـــۆ نـــە مـــەیدان بـــێ پـیاڵەی مـــەست
نـــوطق نـــەزانـیت بـــەرەش بـــە قـــەفەس
ڕاز پـــەنهانیت مـــەواچـــە بـــە کـــەس

١ ـ نەدارو تانە ....
نەدارو تاقەت ، توانای تانە

٢ ـ بە وێنەی مەجنون ، وێڵی دێوانە
مەشون وە چۆڵدا ، مەسازو یانە

٣ ـ بەرگ تەن ، جە وەڵگ درەختانی چۆڵ
پەی وێم مەورازوون ، مەگێرو نە کۆڵ

٤ ـ یەک سیا سەنگێ ، مەنیۆ نە باڵین
تەک مدەو پێوە ، پەرێ شەو ناڵین

٥ ـ پەی وێم مەگێڵو سەر وەش نەکاوان
مەر مەلان مەردەن ، بێدشان ماوان

٦ ـ خاوم بە راحەت ، گەشتم بە دڵواز
نە نەزان رەفیق ، نە رەقیب هەمراز[أ]

مەشون = ئەچم . مەسازو یانە = ماڵێ دروست ئەکەم . بەرگ و وەڵگ = گەڵا . پەی وێم = بۆ خۆم . مەنیۆ نە باڵین = ئەیکەم بە سەرین . مدەو = ئەدەم . مەگێڵو = ئەگەڕێم . کاوان = چیاکان . بێد = چولەوانی . دڵواز = دڵخواز .

واتە : تاقەت و حەوسەڵەی تانەو تەشەرم نیە . شێت و ئاوارە هەر وەکو مەجنون روو لە چۆڵایی ئەکەم و ماڵێک بۆ خۆم ئەسازێنم . گەڵای دارەکانی ئەو دەشت و چۆڵەکۆ

- ٣ -

١ـ نەرگسیٚ مەبۆ ساق سەوزو چەم زەرد
شەو بە شەونم کەیل ، پەل سپی و بیٚ گەرد

٢ـ شەوان بە شەونم ، خاڵ مەدۆ جەڵا
جامی زەرِ پێوەن ، چوون حوققەی تەڵا

٣ـ چەنی بادی صوبح باڵا مەنمانۆ
شکۆفەش بە شەوق ئافتاو مەمانۆ

٤ـ تەن لەرزان بە جەور ، بادی سوب تۆفان
پێشرەوی قوشەن ، شەوق شکۆفان

- ٢ -

ئەکەمەوەو ئەیدەم بە کوڵدا . بەردیکی رِەش ئەکەم بە سەرین و پاڵی پێوە ئەدەم بۆ هاورِیٚیەتی ناڵە ناڵی شەوانەم . بۆ خۆم وەکو سەرخۆش بەو کەژو کێوانەدا ئەگەرِێم ، مەگەر ئەو مەلانەی ئەو چوڵەوانیەیان کردووە بە مەنزڵ مردوون ؟ بە رِەحەتی بخەوم و بە دڵی خۆم بگەرِێم ، ئەوە خۆشترە چونکە نە نەزان هاورِێمەو نە ناحەزیش هاورِاز .

(أ) لای (سها) نوسراوە : دڵواز . ئەم شیعرە لای (وارستگان)یش هەیە و بەم بەیتە دوایی هاتووە :

هـــامدەمم نـــەدیۆ نـــە مـــەلائیکەت
حـــاشا نـــە رِەفـــیق کـــولل خـــەلایقەت

٥ـ شێوەی ئەو نەرگس بەو شەوبەندەوەن
بەو شای شکۆفان شا پەسەندەوەن

- ۴ -

١ـ نەورۆز گوڵێ هەن نە پای سەراوان
بەر مەیۆ نە سای ڕێزەی وەفراوان

٢ـ سەرتاپا کەبود ، وێ بە خەم ڕەشتە
بۆی موشک و عەنبەر ، بە خاڵدا وەشتە

٣ـ پەل پەل نوختەی نوور ، ڕێزەی مرواری
بە نوختەی خاڵان ، وێ کەرد دیاری

- ٣ -

کەیل = سەرخۆش . مەدۆ = ئەدا . جەلا = ڕۆشنیی . حوقەی تەڵا = کاسەی ئاڵتوون . صوبح = بەیانیی . مەنمانۆ = ئەنوێنێ . مەمانۆ = ئەمێنێ . قوشەن = لەشکر . شەوبەند = مەبەست سەرپۆشە .

وانە : گوڵە نێرگسێ ئەبێ لاسکی سەوزو چاوی زەرد وگەڵا سپی ، کە شەوانە بە ئاوی شەونم سەرخۆشە . شەوان بە شەونم خاڵەکەی ڕۆشن ئەکاتەوە ، ئاوێنەیەکی زێڕینی پێوەیە کە هەر لە کاسەی ئاڵتوون ئەچێ . لەگەڵ بای بەرەبەیاندا بالای جوانی ئەنوێنێ و چرۆکەیشی بە تیشکی خۆر ئەژی . بە زۆری بای توندی بەرە بەیان لەرییەوە، ئەم نێرگسە پێشەنگی سوپای پرشنگی چرۆکانە . وێنەو شێوەی ئەو نێرگسە ئەوەتا بەو سەرپۆشەوە کە یار داویە بە سەردا ، ئەو یارەی کە شای چرۆکان و پەسەندکراوی شایە .

۴ ـ دەستە بە دەستە چوون زوڵف وەشبۆ
بەر ئامان ، مدران ، کۆکۆ نە پای کۆ

۵ ـ شێوەی نەورۆز گوڵ هابەو نەخشەوە
بەو نەخشی خاڵان وەشبوێ پەخشەوە

- ۵ -

۱ ـ نەوسیوەیل باخان ....
دیسان مایەی ڕەنگ ئاوەرد نە باخان

۲ ـ فروزان جە وەڵگ داران چراخان
سۆچییان پێشان پەروانەی داخان

- ۴ -

بەرمەیۆ = سەوز ئەبێ . کەبود = کەوە ، شین . وەشت = باران . وێ = خۆی . وەش بۆ = بۆن خۆش. بەرئامان = دەرهات . مدران = وەستاوە . کۆکۆ = کۆمەڵ کۆمەڵ . کۆ = کەژ .

واتە : لە مانگی نەورۆزدا گوڵێک هەیە ، یا خود (گوڵە نەورۆز) ێک هەیە کە لە بەر سەرچاوەی ئاوەکانداو لە سای وردە بەفراوەکاندا سەر هەڵئەدا . هەموو گیانی شینەو خۆی بە خەم ڕشتوە ، بۆنی موشک عەنبەر لە خاڵەکەی ئەبارێ . گەڵاگەڵا نوختەی تیشکی وردە مرواری پێوە دیارە کە بۆی بوونەتە نوختەی خاڵ . چەپک چەپک وەکو قژی بۆن خۆش دەرهاتوە و کۆمەڵ کۆمەڵ وەستاوە لە بەر پێی چیادا . شێوەی ئەو گوڵە نەورۆزە ئەوەتا بەو نەخشی خاڵانەوە کە بۆن و بەرامەی خۆش پەخش و بڵاو ئەکاتەوە .

٣ـ وەڵگ وەن داران وەختی ئافتاو خێز
کەردەن وێنەی لاڵ نگینی پەروێز

٤ ـ جە عەکس خەزان ، جامی گوڵاوان
چمان قورصی زەر ، تەڵا پەی تاوان

٥ـ ڕەنگی بەست سەرتەرز باڵای بلەرمان
چوون بەرگ زوخین زامی بێ دەرمان

٦ ـ پەی کەسێ شێوەی سەوداش نە سەر بۆ
جۆیای جانفیدای وەصڵی دڵبەر بۆ

٧ـ خەزان جەلابەخش ، خەم خەیاڵشەن
پاماڵ کۆی گەنج شادی و ماڵشەن

ئاوەرد = هێنـا ، هـاورد . فروزان = ئەوەی بگرێ. وەڵگ = گەڵا . سۆچییان = سووتا.
وەن = دار وەن ، قەزوان . ئافتاو خێز = خۆر هەڵاتن . نگین = بەردێکی بە نرخ کە زۆرتر
لە موستیلەی ئەدەن. پەروێز = نازناوی خەسرەو، دووەم پاشای ساسانی . عەکس = وێنە.
چمان = وەکو . قورصی زەر = گۆی زێڕ . پەی تاوان = بۆی توایەوە . بەست = بەستی.
پاماڵ = کوتاندنەوە بە پێ، لە ناو بردن. گەنج = خەزێنەی زەڕو زیو .
واتە : ئەستێرەی گەلاوێژی تازە هەڵهاتوو جارێکیتر ڕەنگی خۆی ڕژان بە باخەکاندا.
داگیرسانی گەڵای دارەکان وەک چراخانی نیشان ئەداو پەپولە داخ لە دڵەکانپێی سووتان
(مەبەست لە ووشەی داگیرسان دەرکەوتنی سیوەیلە لە سەر گەڵاشێدارەکان). گەڵای دار
وەنەکان لە کاتی دەرکەوتنی خۆردا لە لەعلی ناوئەموستیلەکەی پەرویز ئەچن. لێرەدا

- ٦ -

١ـ نەوسیوەیل بێ دەرد ....
ئێمە دەردەدار ، نەو سیوەیل بێ دەرد

٢ـ بێ دەرد ، بە وێنەی تۆفی هەوای سەرد
تاراجی دوکان چەمەنانش کەرد

٣ـ چەند پارچە خەزان ڕەنگ ڕەنگی ئاڵا
ڕەنگی ئاڵاشان نە ڕووی خاک ماڵا

٤ـ دیبای فەرەنگی جە تەرزی خەزان
کەردەن هەوای سەرد نەوپایز هەرزان

٥ـ ئێمە باری خەم ، تەن خەستەی زویر
شیەنمان جە ڕەنگ خەزانان جە ویر

- ٥ -

پەنجەی پەرویز لقی دارە و گەڵاکەش کە پێوەی بەندەو وێنەی ئەستێرەی گەلاوێژی تیایە ئەموستیلەکەیەتی . لە ناو گەڵاکەدا ئاوێنەی گوڵاو وەکو گۆی زێڕ وایەکە ئاڵتونی تیا توابێتەوە . ئەو ڕەنگەی بەستی بە سەر تەرزی باڵای بلەرمانەوە (مانای بلەرمان)مان نەزانی ، هەر وەکو بەرگی زوخینی زام و برینی بێ دەرمان وایە .

بۆ کەسێ کە سەوداو خۆشەویستی‌ی لە سەردابێ و شوێن ئەو مەبەستەکەوتبێ کەگیانی بکاتە قوربانی گەشتن بە یار . گەڵای ڕووناکی بەخش مایەی خەمی خەیاڵ وکەڵکەڵەیەتی، کوتاندنەوەی کەژی گەنجینەی زێڕوزیو مایەی شادی و سامانیەتی .

٦ـ ئەرسەد ڕەنگی خەم، مەپۆشان خەیاڵ
مەخصەڵ ماڵ مەکەرد، خەزانانی ئاڵ

٧ـ هەوای نەوپایز جە هاڵ نەزانی
خەزان ڕێزان کەرد، ڕەزان خەزانی

٨ـ ئیسە ئێمە و دەرد، جەفای ڕۆزگار
دەست نەگەردەنیم، تا فەصڵی وەهار

ـ ٧ ـ

١ـ نەو وەهار خەمین ....
عەجەب نەو وەهار، دڵگیری خەمین

ـ ٦ ـ

تاراج = تاڵان. چەمەنانش = چیمەنەکانی. دیبا = جۆرە قوماشێکی ئاوریشمی ڕەنگین. فەرەنگ = مەبەست فەرەنسایە. شیەنمان = لە دەستمان چوو. جە ویر = لەبیر. مەپۆشان = داپۆشێ.

واتە : ئەستێرەی تازە هەڵهاتووی گەلاوێژ هیچ دەردو ئازاری نیەو ئێمە دەردەدارین. بێ دەرد هەر وەکو کرێوە دوکانی چیمەنەکانی تاڵان کرد. چەند گەڵایەکی ڕازاوەی هەڵوەراندە سەر خاک. پارچە ئاوریشمی فەرەنگیی وەک ئەو گەڵایە، بای ساردی سەرەتای پایز نرخی هەرزان کرد. ئێمە ئەوەندە دڵتەنگ ومات و ماندوو بووین لە بیری گەڵا وەریوەکاندا لە سەر خۆ چووین. ئەگەر سەد جار و سەد بار ڕەنگی خەم خەیاڵ بشارێتەوە، گەڵا ئاڵەکان هەر خۆیان ئاشکرا ئەکەن. هەوای پایزی نوێ بە نەزانی گەڵاکانی وەران و ڕەزەکانی داماڵی. ئێستە ئێمە و دەرد و ئازار و چەوسانەوەی ڕۆژگار، لەگەڵ یەکدا دەست لە ملان بووین تا هاتنی وەرزی بەهار.

٢ـ هۆرْ مەگێرۆ بە دیدەی نەمین
مەوارۆ بە تاو وەرِووی سەر زەمین

٣ـ شەتاوان چوون مار پێچ مەدان وەهەم
نە پای وەفراوان پێشان مەبۆ جەم

٤ ـ سەرکۆوان تەمین ، دەشتان گرد زەرگوون
بولبول مژنەوۆ ، سازی ئەرغەنون

٥ ـ جە مەعدەنی خار گوڵ بەرماوەرۆ
هەر یەک بە رەنگێ پەیدا مەکەرۆ

٦ ـ مەژنەوۆ بە سۆز ، مەگرەوا بە زار
بە وێنەی عاشق دەروون پر جە خار

٧ـ گا شادەن بە سەیر شکۆفەی گوڵان
گاهێ زەلیلەن ، چوون رەفتە دڵان

٨ـ ئەوسا کەم مەبۆ شەوقی شۆڵەی گوڵ
وێنەی دەردەدار لەت لەت مەبۆ دڵ

٩ـ دەردەدار مەبۆ وێنەی بولبول بۆ
دایم ئینتیظار بە دیەن گوڵ بۆ

١٠ـ ئاخ پەی حەکیمێ دانشمەندی دڵ
مازە حەسرەت مەند ، داخ بەرۆ وەگڵ *

- ٨ -

١ـ نەو وەهار سیان ....
ئیمساڵ وە دیدەم، نەو وەهار سیان

٢ـ نوور بینایی جە دیدەم جیان
بە هیچ ڕەنگێدا مەتاوو دییان

- ٧ -

هـۆر مـەگێرۆ = هـەڵئەگـرێ. مەوارۆ = ئەبارێ. مەدان وەهەم = ئەدەن بە یەکدا. تەمین = تەماوی. زەرگوون = وەک ئاڵتوون. مەژنەوۆ = ئەبیسێ. ئەرغەنون = ئامێرێکی مـۆسیقایـە لـە شێوەی پیانـودا و ئـەڵێن ئـەفلاتـوون دایهێناوە. ماوەرۆ = ئـەهێنێ. مەگرەوا = ئەگریا. شۆڵە = تیشک. دایم ئینتیظار = هەمیشە چاوەڕوان. مازە = بێڵە.

واتە : بەهاری تازە، خەمبار و دڵگرانە. بە چاوی تەڕی ئاو هەڵئەگرێ و بە تاو ئەبارێ بە سەر ڕووی زەویدا. شەتاوەکان وەکو مار پێچ ئەدەن بە یەکدا و لە نزیک بەفراوەکاندا ئارام ئەگرن وکۆ ئەبنەوە. لوتکەی کەژەکانی تەماوین و دەشتەکان وەکو ئاڵتوون وەهان، لە خۆشی ئەوەدا بولبول دەست ئەکات بە لێدانی سازی ئەرغەنون. لە کانگای دڕکدا گوڵ دێنێتە بەر و هەرگوڵەی بە جۆرێ پەیدا ئەکا. بە سۆزەوە ئەچریکێنێ و بە دڵتەنگیەوە دەنگی گریان هەڵئەدا هەروەکو دەردەدارێکی دەروون پڕ لە ئازار. جارجارێ بە سەیری چرۆی گوڵەکان دڵشادە و جار جارێکیش وەکو دڵ ڕەنجاوەکان کز و بێ دەستەڵاتە. ئەو کاتە پرشنگی تیشکی گوڵ کەم ئەبێتەوە کە دڵ وەکو دەردەدارێ پارچەپارچە ئەبێ. دەردەدار ئەبێ وەکو بولبول وابێ و هەمیشە چاوەڕێی دیداری گوڵ بێت ـ ئاخ بۆ دانایەکی حاڵزانی دڵ، کە ڕێگە بدات منی داخ لە دڵ داخم بەرمەگڵەوە.

(*) ئەم شیعرە لە دەفتەرەکەی (میم) وەرگیراوە.

۳ـمن هەر یەند مەگنۆم، چەم بە دینی گوڵ
چوون خونچەی نەوخێز لەت لەت مەبۆ دڵ

۴ ـ هەر گوڵ نەشتەریٚ ، هەر سۆسەن خاریٚ
هەر چەمەن زیندان ، هەر شەتاو ماریٚ

۵ـوەبەختم بدیە ، چەتەور شێوی‌یان
سوپای مەینەتان ، وەنەم دێوی‌یان*

مەتاوو دییان = ناتوانم بڕوانم. یەند = ئەوەندە . مەگنۆم چەم = چاوم ئەکەویٚ.
نەوخێز = تازە پشکوتوو. وەنەم = لێم. دێوی‌یان = تێکدام، تێکچوو.

واتە : ئەمساڵ بەهاری تازە لە بەر چاوم ڕەش ئەنوێنیٚ. تیشکی بینین لە چاومدا نەماوەو بە هیچ جۆریٚ ناتوانم بڕوانم و سەیری ئەم لاولا بکەم. من هەر ئەوەندەی چاوم بە دیداری گوڵ ئەکەویٚ ، ئیتر دڵم وەکو خونچەی تازە پشکوتوو لەت لەت ئەبیٚ، مەبەست ئەوەیە خونچەکانی دەم ئەکاتەوە و ئەبیٚ بە گوڵ پەڕەکانی لە یەک جیا ئەبنەوە. هەر گوڵێک لە لام نەشتەرێکەو هەر سۆسەنێکیش دڕکێکە ، هەر چیمەنیٚ زیندانێک و هەر شەتاوێکیش وەکو مار وایە لە لام. سەیری بەختم کە چۆن شێواوەو سوپای دەردو مەینەت ژیانی لیٚ تێک داوم.

(*) **پیرەمیردی شاعیر ئەم شیعرەی تێهەڵکێشی شیعرەکانی خۆی کردووە. بڕوانە دیوانی پیرەمیرد لاپەڕە (۳۲۴).**

پیتی ـ واو ـ

-١-

١ـ وەبانی دیدەم ....
(علیک السلام) وەبانی دیدەم

٢ـوەش ئامای بە خێر، ئەی بەرگوزیدەم
جای جاڕوی پاتەن، موژەی چەمیدەم

٣ـبەڵێ داوا چوون، چراغم دڵبەر
تۆ مەعنای سەلام وێت وانە وەبەر

٤ـ سەلام یانی های ئەیمەن بە، جە من
چەنی ئەیمەن بۆ موژەت مەتاش ون

٥ـ زوڵفت بە ناواک کوشندەی دیدە
پا بەستەش کەردان، هەی بەرگوزیدە

٦ـ یا بە شەستی تیر کەمانی ئەبروت
باللە بیەنان ضایفتەر جە مووت

٧ـ ئارۆ سا هەر پەی قورئانم بە قەست
سا ئامای ئامان، سا بگێرەم دەست

٨ـ موشەڕەفت کەرد ، هەی بەرگوزیدەم
وەش ئامای بە خێر وەبانی دیدەم

-٢-

١ـ وەشیی ویەردەم ....
ئاخ پەی وەشیی وەخت ، ساڵی ویەردەم

٢ـکۆن دڵ ؟ وە ئەسر ناوکان کەردەم
کۆن هووناوی دڵ ، چوون شەربەت وەردەم ؟

٣ـکۆن ئەو ئەسر چەم وەسەیل مەمانا
دڵ زوخاو مەدا ، موژگان مەستانا

-١-

وەش ئامای = خۆش هاتی . بەرگوزیدە = هەڵبژاردە . جاڕو = گسک . موژەی چەمیدە = برژانگی چەماوە . ویت وانە وەبەر = خۆت بدەرەوە . ئەیمەن = بێ ترس . متاش ون = (ماناکەیمان نەزانی) . ناواک = تیر . بیەنان = بووم . ضایف = لاواز . ئارۆ = ئەمڕۆ . موشەڕەفت کەرد = ڕێزت نواند .

واتە : عەلەیکە سەلام و سەرچاوم ، بە خێر هاتی هەڵبژاردەکەم ، برژانگی چەماوەم بۆ گسک دانی بەرپێتە . بەڵێ داوا هەر وایە خۆشەویستە دڵفرێنەکەم ، کە تۆ خۆت سڵاوەکەت بدەیتەوە . سڵاو واتە : بێ ترس بە لە من و لەگەڵ ئەو بێ ترسیەدا .... زوڵفت بە تیری کوشندەی چاو ڕێی لێ بەسراوە ئەی هەڵبژاردەکەم . یاخۆ بە ئەموستیلەی تیری ناوکەوانی ئەبرۆت ، سوێندم بە خوا لە مووت لاوازتر بووم .

مانای بەیتی حەوتەمیشمان بۆ لێک نەدرایەوە ، پێم وایە بە هەڵە نوسراوە .

ڕێزت نواندو بە ڕێزت کرد ئەی هەڵبژاردەکەم ، بۆ سەرچاوم خۆش هاتی بە خێر .

۴ـ کۆن ئەو سەوداوسەیر ، ئەو ساڵ وماهی ؟
قنیاتم مەکەرد ، وەنیم نیگاهی

۵- بیەنان وەسەنگ کۆنە هەواران
بە تەمای سایەی وەصڵی نازداران

- ۳ -

۱ـ وەڵگی گوڵ ڕێزەن ....
چەمەن بیەن صاف ، وەڵگی گوڵ ڕێزەن[۱]

۲ـ زوڵفان وەنەوشەی بۆی عەنبەر بێزەن
موژان مەی ئالوود ، مەرگی دڵ خێزەن

- ۲ -

وەشیی ویەردەم = خۆشیی لە دەست چووم . کۆن = کوا ؟ . ئەسر = فرمێسک . ناوک = تیر . هوونـاو = خوێناو . وەردەم = خواردم . چەم = چاو . سەیل = لافاو . مەمانا = ئەمێنیٚ . مەدا = ئەیدا ، ئەدایەوە . مەستانا = ئەسێنیٚ . ماە = مانگ . بیەنان = بووم . وەصڵ = بە یەک گەشتن .

واتە : ئاخ بۆ کاتی خۆشیی ساڵی ڕابوردووم . کوا ئەو دڵەی دامە بەر تیری برژانگ و کردم بە فرمێسک ؟ کوا ئەو خوێناوی دڵەی کە وەکو شەربەت خواردمەوە ؟ کوا ئەو فرمێسکی چاوەی وەک لافاو ئەمێنیٚ و نابڕێتەوە ؟ ، دڵ زوخاوی دەرئەداو برژانگ لیٚ ی وەرئەگرت ، واتە زوخاوی دڵ ئەبووە فرمێسکی چاو و لە سەر برژانگ قەتیس ئەبوو. کوا خۆشەویستیی و سەیرانی ئەو ساڵ و مانگانەی کە بە نیوە ڕوانینێک قایل ئەبووم ؟ . بووم بە پارچە بەردێکی کۆنە هەواران و بە تەمای سێبەری بە یەک گەشتنی نازدارەکانم .

٣ـلەبی لاڵ وەی ڕەنگ شەفای زامان دەر
دەهان صەدەفین ، جە صەدەف خاستەر

٤ـبالآ وێنەی سەوڵ ، یاسەمەن دیدە
تێخی باغەبان نەتەراشیدە

٥ـسپەردەی وەیس بۆ ، خاس مایەدارۆ
مەجنونێ چوون من نە سایە دارۆ *

وەڵگ = گەڵا . صەدەف = مادەیەکی بە نرخە گیاندارێکی دەریایی دروستی ئەکات . ئالوود = تێکەڵ . نەتەراشیدە = هەڵنەپاچراو ، نەتاشراو . وەیس = مەبەست وەیسی مایەشتی پیاو چاکە .

واتە : گەڵای گوڵ هەڵوەریو . و چیمەن بێ بەرگ ماوە . زوڵفەکانی یارەکەم گوڵە وەنەوشەی عەنبەرینە ، برژانگەکانی شەرابی خواردوەو کاتی مەرگی دڵ هاتووە . لێوی وەکو لەعلی شیفای زامگەل ئەداو ، دەمی صەدەفێکە ، بەڵکو لە صەدەف چاکتریش . بالآی وەکو گیای سەوڵ و چاوی وەکو گوڵە یاسەمەن کە قایچی باخەوان هەڵینەپاچیبێ . ئەو خۆشەویستەم ئەسپاردەی حەزرەتی وەیس بێ چونکە سەرمایەیەکی چاکی هەیە ، بۆ مەجنونێکی وەکو من ناشێ کە هیچ سایەو سێبەرێکم نیە .

(أ) لای (میم) نوسراوە : جەمین چوون صەدەف ......

(*) ئەم شیعرە لە (میم) وەرگیراوە ، لای ئێمە نەبوو ، لای (سها)یش تەنها بەیتی یەکەمی نوسراوەو ئەوی‌تری بە بۆشی هێشتۆتەوە .

وە لای (ئە)ش هەیە ، بەڵام لە نێوان دوو شیعری (میرزا شەفیعی جامەڕێزی)دا نوسراوەتەوە . نیشانەی (ولە)یشی لە سەر دانەناوە . واتە دوای شیعرەکەی میرزا ئەمیش هی ئەو بێ .

١ـوەنەوشێوە هەن جەوەڵ وەهاران
بەر مەیۆ نە پای ، چەتری چناران

٢ـبە نیم خاو نەرم ، خام خام خەرامان
مەبۆ بە بووم دۆز ، فەرشی نەمامان

٣ـوەنەوشەی وەش وەخت ، خاویار ، خاونەرم
سادار ، سەرنەوەر ، مەستی ناز ، شەرم(أ)

٤ـباد بۆش ماوەرۆ ، وە سەرزەمین دا
بۆ مازۆ(ب) وەبان ، بۆی موشک چین‌دا

٥ ـ شێوەی وەنەوشە ، ها بەو خاڵەوە
بەو گۆنای گوڵ ڕەنگ ، بومی لاڵەوە

- ٣ -

لە گەڵ (میم) دا ئەم جیاوازیانەیان هەیە .

بەیتی یەکەم : چوون جەمین صەدەف وەڵگی گوڵ ڕێزەن .

بەیتی سێیەم : لەبی لاڵ وەی ڕەنگ صاحیب ڕازی تەڕ .

بەیتی چوارەم : باڵا وێنەی سەوڵ مەجنون چەریدە .

تێغی باغەبان ناشی بڕیدە .

-٥-

١-وەهار نمانا ....
وەهاری ڕەنگ سەوز ، زەرگوون نمانا

٢-بولبولان نەغمەی ڕزگاری‌ی وانا
عاشقان جە چەم ، هووناوان شانا

-٤-

جەوەڵ = جە ئەوەڵ = لە سەرەتای. بەرمەیۆ = سەوز ئەبیٚ. بووم = خاک ، سروشت.
خاویار = خەواڵو. سادار = لە سەر خۆ چوو ، بوراوە. سەرنەوەر = سەر لە پیٚشەوە.
باد = با. بۆش = بۆنی. ماوەرۆ = دێنیٚ. مازۆ = ئەهێڵێتەوە. لاڵ = لەعل. بوم = تەخت.

واتە : گوڵە وەنەوشەیە هەیە کە لە سەرەتای وەرزی بەهاردا لە ژێر سێبەری دار چنارەکاندا ئەڕوێت. بە نیوە خەوێکی نەرم و نیانەوە خاوخاوی لەنجەو لار ئەکات ، ئەو خاکەی کە بۆتە فەرشی دارەکان ئەیچنیٚ و ئەیڕازێنێتەوە. ئەو گوڵە وەنەوشە شادمانە خەواڵوە ، بە نیانی خەو چۆتە چاوی ، بوراوەتەوە و سەری بۆ پێشەوە لار بۆتەوە و سەرمەستی نازو شەرمە. (با) بۆنی دێنیٚ و بڵاوی ئەکاتەوە بە ڕووی زەویدا ، بۆنەکەی ئەدا بە سەر موشکی چیندا ، واتە گرەوی بۆن خۆشی‌ی لیٚ ئەباتەوە. شێوەی ئەو وەنەوشەیە ئەوەتا بەو خاڵەی یارەوە ، ئەوەتا بەو ڕوومەت گوڵەوە کە تەخت و شوێنی دانیشتنی لە لەعل پێکهاتووە.

(أ) بەیتی (سیٚ و دوو) لە دەست نوسەکاندا پاش و پێشن. ئێمە بەیتی سی‌ٚیەممان خستە جی‌ٚی دووەم بۆ گونجانی قافیەو ماناش لە جی‌ٚی خۆیدایە. زۆر جار لە ناو بەیاضەکاندا بەیتەکان بە شێوەیەک ئەنوسریٚ کە زەحمەتی گەرەکە ڕیز بکرێن.
(ب) لای ئێمە نوسرابوو : بۆر ماچۆ. کە دیارە ئەوی لای (سها) ڕاستە.

٣ـ واراوه ڕێزەی هووناو وەزەمین
پۆلی نازداران ، جەلادا جەمین

٤ـ وەفراوان هورزا ، شەتاوان ماڵا
وەفر لانسار بەردەن وەباڵا

٥ـ سەیلات هۆرێزا ، شەتاوان جۆشا
عەرصەی سەر زەمین ، بەرگی سەوز پۆشا

٦ـ داران ڕەنگی سەوز پەیدا کەردەوە
ڕەنگی سیای تار ، جەوێ بەردەوە

٧ـ سەنگەرچەی گوڵان ، جە نەو پەیدا بی
عاشقان بێ هۆش بەتەر شەیدا بی

٨ـ ئەوەڵ وەنەوشە جە خاک هۆردا سەر
بۆی عەنبەر مەدۆ ، چوون زوڵفی دڵبەر

٩ـ نەورۆز گوڵ کەریاش تاسەی سەراوان
بەڕەزا نە پای ڕێزەی وەفراوان

١٠ـ چنوور کۆنە زێد لەیلاخان کەرد مەیل
تۆق تۆق جەم بەستەن ، وێنەی زوڵفی لەیل

نمـانا = نواند. زەرگوون = ئاڵتونیی . نەغمە = دەنگی خۆش. وانا = خوێندی .

١ـوەهار یاواوە........
فەرشی سەوز نە ڕووی چەمەن یاواوە

- ٥ -

چەم = چاو. شانا = وەشاندی . واراوە = باری‌یەوە. هورێزا = هەڵسا. ماڵا = ماڵی‌ی ، دایماڵی . سەیلات = لافاو. عەرصە = مەیدان. سیای تار = ڕەشی تاریک. جەویٚ = لە خۆ. سەنگەرچە = سەنگەری بچوک. هۆردا = هەڵیدا. کەریاش = کردی [هەر بەم شێوە نوسرابوو]. زێد = نیشتمان ، شوێنی لە دایکبوون. لەیلاخ = کوێستان. تۆق ، تۆق = چەپک ، چەپک. جەم بەستەن = کۆ بوونەتەوە.

واتە : بەهاری ڕەنگ سەوز خۆی نواندو دەرو دەشتی کرد بە زیوو زەڕ. بولبولەکان گۆرانی‌ی ڕزگار بوونیان لە بەندو داوی زستان خوێندو دڵدارەکانیش خوێناو بە چاویاندا هاتە خوارەوە. تک تک خوێناو داباری‌یە سەر زەوی و نازدارەکان ناو چاویان ڕۆشن بوویەوە. بەفراوەکان جوڵان و شەتاوەکان دەستیان کرد بە ڕاماڵین ، بەفری لانزارەکانیان بەرەو بەرزایی کەژەکان هەڵبڕی. لافاو هەڵساو شەتاوەکان هەڵچوون ، دەرو دەشت بەرگی سەوزی کردە بەر. دارەکانْ ڕەنگی سەوزیان پەیداکردەوە ، ئەو ڕەنگە ڕەشە تاریکەی کە زستان بە باڵای پۆشیبوون ، لە خۆیانْ کردەوە. سەنگەری بچکۆلەی بەرگری کردنی گوڵەکانی لە سەرماو سۆڵە ، سەر لە نویٚ پەیدا بوو ، دڵدارەکان بیٚ هۆش و خراپتر شێت و شەیدا بوون. یەکەم جار وەنەوشە سەری لە خاک دەرهێناو هەر وەکو زوڵفی دڵبەر بۆنی عەنبەری لێوە دیٚ. گوڵە نەورۆز تاسەی سەرئاوەکانی کرد هەروەکو تاسەی بەرەزا بۆ وردە بەفراوەکان [مەبەست لە وردە بەفراو ئەو تۆزە ئاوانەیە کە لە چاڵە بچکۆلەکاندا ئەمێننەوە]. چنوور ئارەزووی کوێستانی کۆنە نیشتمانی کردەوەو چەپک چەپک وەکو زوڵفی یار کۆ بونەتەوە.

٢ ـ باد پێچیا وه بەژن خونچەی ساواوه
خونچەی ساوا ، وێش پەل شکاواوه

٣ ـ جەلادا جەمین ، خاڵی نەورۆزان
چوون صاحیب جەماڵ[أ] نیەن جه هۆزان

٤ ـ وێنەی سپی لاڵ ، قەترەی زەڕ ئەفشان[ب]
جا بەردەن جه پێچ[ج] زوڵفی مەهوەشان

٥ ـ سونبوڵان نەوەر[د] زوڵف چەنبەرنیان
دەور بەستەن نه دەور ، خاڵ عەنبەر نیان

٦ ـ فەصڵێوەن ، ئێمه و بولبولان هەر شەو
سەد فرسەخ دوور بیم ، جه مەنزڵگای ئەو[هـ]

٧ ـ ئەوان بهناڵین ، من به سۆزی زار
کەردێمان جەستەی سیا سەنگ بێدار

٨ ـ تا ئاخر چۆن بۆ سەرئەنجاممان
مەردەن ، یا وەصڵی دڵبەر ، کاممان ؟

یاواوه = هاتەوه . وێش = خۆی . جەلادا جەمین = ناوچاوی ڕۆشن کردەوه . صاحیب جەماڵ = خاوەنی جوانیی . زەڕئەفشان = شتێ زەڕی پیاکرابێ . مەهوەش = ئەوەی وەک مانگ جوان بێ . چەنبەر = ئەڵقە . فەصڵێوەن = وەرزێکه . کەردێمان = کردمان .

- ٧ -

١ ـ وەیسی سایە فەڕ........
وەیسی قەرەنی ، سایەداری فەڕ

٢ ـ صاحێب کەرامات ، شاهی نیلوفەڕ
داروی گشت دەردان ئەشیای بەحروبەڕ

- ٦ -

واتە : بەهار هاتەوە و چیمەن بوویەوە بە فەرشی سەوز. (با) خۆی هەڵپێچا لە باڵای خونچەی تازە پشکوتوو، خونچەش پەلی خۆی کردەوە. خەت و خاڵی نەورۆز ناو چاوی ڕۆشن کردەوە، چونکە شای جوانیی لە ناو خێڵەکاندا نیە. وەکو لەعلێکی سپی کە تکەی ئاڵتوونی پیا پرژابێ وایەو ئینجا بردیەوە ناو پێچی زوڵفی مانگ ڕووەکان. قەرسیلەکان لە پێش زوڵفە چەماوەکاندا دەوری خاڵە عەنبەرینەکانیان داوە. ئەم بەهارە وەرزێکە کە من و بولبولەکان هەموو شەوێ ئەگەر سەد فرسەخ لە شوێنی ئەوەوە دوور بین، ئەوا بولبولەکان بەهاوارو ناڵە و منیش بە سۆزی گریانەوە بەردی ڕەش (واتە دڵمان) هێنایەوە هۆش. تا لە کۆتاییدا بزانین ئەنجاممان چۆن ئەبێ، ئایا سەرمان لە مردنەوە دەرئەچێ یا خود بە دیداری یار شاد ئەبین.

(أ) لای ئێمە نوسراوە : حاڵی.

(ب) لای ئێمە نوسراوە : زەڕوەشان.

(ج) لای ئێمە نوسراوە : جە بێخ.

(د) لای ئێمە نوسراوە : نەورۆز.

(هـ) لای ئێمە نوسراوە : خەو.

ئەم وشانەمان لە بەر دەستنوسەکەی (سها) ڕاست کردەوە.

٣ـ نوورت جه عالەم، حەق کەردەن، سابق
ئاشکارا بیەن، چوون صوبحی صادق

٤ـ خەیاتە خاوان، فریشتە ڕەنگان
ئەشەد ...... خاتر بە تەنگان

٥ـ وەنەوشە بۆوان، عەنبەرین خاڵان
گشت جە ئاستانەت بە سەری واڵان

٦ـ پەی وایەی موراد هەر بە تۆ شان لاف
جەو بۆنە مەیان، یەک یەک بە طەواف

٧ـ وایە شان تۆنی، تۆشان هیمەتەن
دایم زوڵفشان، جاڕوی کۆمەتەن

٨ـ شەو بە موناجات بە میر دوعاکە
موورادی گردین، بە خێر ڕەهاکە

٩ـ بەفیدای مشکۆی بڵند پایەت بام
خاکی ئاستانەی گران مایەت بام*

کەرامات = کاری تایبەتی چاکان (ئەولیا) کانە، وەک موعجیزە بۆ پێغمبەران چۆنە ئەمیش بۆ ئەوان ئاوایە. نیلوفەر = گیایەکە بە شتی دەوروبەریدا هەڵئەپێچێ. ئەشیای بەحرو بەڕ = شتی ناو ئاوو وشکایی. سابق = لە پێش. صوبحی صادق = کازیوەی ڕاستی، بەرامبەر بە صوبحی کاذب = کازیوەی درۆزنە.

- ٨ -

١ ـ وەی من دەردەدار........
وەی من سا بیای کەسێو دەردەدار

٢ ـ بدیای بە شێوەی نەقش نەو وەهار
هۆر گرتای مایەی دەردو خەم هەزار

- ٧ -

ئاستانە =بەردەرگا. والا= بەرز. موراد = مەبەست . مەیان = دێن .طەواف =لەدەورگەرانی گۆڕی پیاوە دینیەکان .تۆنی = تۆیە . دایم = هەمیشە. جارو =گسک. کۆمە = ماڵۆچکە. مـوناجات = پاڕانەوە . میر = مەبەست خوایە . گردین = هەموو . مشکۆ =کۆشک .

واتە : ئەی وەیسی سایەو سێبەر بە بەرەکەت . خاوەنی کەرامات و شای نیلوفەر . [لێرەدا وشەی نیلوفەری بەو مەبەستە هێناوە کە حەزرەتی وەیس سۆزو لوطفی یا بیرو باوەڕی بە دڵی خەڵکیەوە ئەگیرسێتەوە] ، ئەی دەرمانی دەردی هەموو گیاندارێکی ئاوی و وشکایی . خوا پێیداوی کە نورت لە دنیادا لەوەو پێش وەکو کازیوەی ڕاستیی ئاشکرا بووە. [ئەو وشەی کە خاڵمان لە جێگەی داناوە لە دەست نوسەکەدا پەڕیبوو ، لە بەر ئەوە مانای بەیتەکەمان لێک نەدایەوە] . وەنەوشە بۆن خۆشەکان و خاڵە عەنبەرینەکان ، هەموو لە بەر دەرگانەکەتدا بە سەر بەرزی ڕاوەستاون . بۆ هێنانە دی ئامانجیان ، مەبەستیان هەر بە تۆیەو لاف بە تۆوە لێ ئەدەن ، هەر بەو بۆنەشەوەیە کە یەکە یەکە دێنە طەوافت . ئامانجیان هەر تۆیە و هەر تۆ مایەی مەبەستیانی ، بۆیە هەمیشە زوڵفیان کردۆتە گسکی ماڵۆچکەکەت . شەو لە خوا بپاڕێرەوەو نزا بکەو مەبەستی هەموویان بە خێر بگێڕە . بە قوربانی کۆشکی پایە بەرزت بم و ببم بە خاکی بەر دەرگا بە نرخەکەت .

(*) ئەم شیعرە لە دەست نوسەکەی لای (میم) وەرگیراوە .

٣ـ جه زەردەی گوڵ ڕەنگ ، جه نەورۆزان ، داخ
جه شەونم ، ئەسرین ، جه دودی شەم ، ئاخ[أ]

٤ـ جه وەنەوشە ، خەم ، جه نەرگس ، خومار
جه گوڵاڵان ، هوون دیدەی شەو بێدار

٥ـ جه خونچه ، پەیکان ، جه سۆسەن ، خاریٚ
خاریٚ نە دڵ بۆ ، جه زەخم ، یاریٚ

٦ـ جه باڵای نەمام ، تیری خاری جەرگ
جه گوڵ گەز ، هووناو ، گوڵ گوڵ کەردەن بەرگ

٧ـ جه دەردەداران ، هەر منەنان وەس
مەدیو مەوینوو ، هەنی نیەن کەس

بدیای = ببینی . هۆرگرتای = هەڵگرتووی . دودی شەم = دووکەڵی مۆم. گەز = دارێکی گەڵا وردە و جورێکیان هەیە کورتە باڵایە وگوڵی سپی یا سوورئەگرێت. هەرمنەنان = هەر منم . مەدیو = سەیر ئەکەم . مەوینوو = ئەبینم . هەنی = ئیتر .

واتە : وەی لە حاڵی من کە بۆ یەکێک دەردەدار بووم . ببینی کە بە شێوەی نەخش و نیگاری نەوبەهار ، هەزاران دەرد و خەمم هەڵگرتووە . ڕەنگ و داخ و فرمێسک و ئاخم ، لە ڕوو زەردەی گوڵ وگوڵە نەورۆز و شەونم و دوکەڵی مۆم وەرگرتووە . خەم و مەستیی و خوێنی چاوی شەو نەنوستووم ، لە وەنەوشەو نێرگس و گوڵاڵە وەرگرتووە . لە خونچە تیر و لە گوڵە سۆسەن دڕکم وەرگرتووە ، دڕکیٚ چەقیوە بە دڵدا و داوای کۆمەکی و یارمەتی لە برین ئەکەم . لە باڵای نەمامی تازە هەڵچوو تیری دڕکی جەرگبڕ و لە گوڵی گەز خوێناوم وەرگرتووە، ئەو گەزەی کە بەرگی خۆی گوڵ گوڵین کردووە . لە ناو دەردەدارەکاندا هەر من

هەم و بەس، سەیر ئەکەم ئەبینم کەسی‌تر نیە.

(أ) لای ئێمە ئەم بەیتە بەم شێوە نوسراوە :

جــــە زەدەی گـــــوڵان ڕەنگ چ شـــەو ڕاخ
جـــە شـەونم ئـەسرین جـە دودی شـەم داخ

ئێمەیش لە بەر دەستنوسەکەی (سها) ڕاستمان کردەوە.

پیرەمێرد ئەم شیعرەی کاتی خۆی هەر بە ناوی بێسارانی‌یەوە لە ژێر سەردێڕی (وەک من دەردەدار)دا بڵاو کردوەتەو ئەگەرچی زۆر دەست کاری کردووە، بەڵام لە سوژەو هەندی‌نیوە بەیتدا نەیتوانیوە لە ژێر سێبەری بێسارانی دوور کەوێتەوە. ئەڵێ :-

وەک مـــــن دەردەدار ، وەک مـــن دەردەدار
گـــــوڵان بــــبینن ڕەنگ بــە قــەتار
ســــەیری بـــەهارکەین دیـــارە و دیـــار
ئـــای بـــۆ یـــاریکی وەک مـــن دەردەدار
لە هــــەر ڕەنگــێکیان غـــەمێک وەرگـــرین
بـــە هـــەر غـــەمێکی تــێرو پــڕ بگــرین
لە وەنــــەوشە شــــین ، لە نــێرگز خـــومار
گـــوڵاڵە خـــوێنی دیــدەی شــەو بــێدار
لە خـــونچە پـەیکان، لە گـوڵ سۆسەن خـار
لە نــــەورۆز بـــۆ دڵ زامــــی پــڕ ئـــازار
چـــــنور وەک پـــیوەند ، چـــنار ســێدارە
هــــــــەمیشە بـــــــەهار وەک وەرەم دارە
ڕێـــحانە پـــەلکی شــــینی مـــاتەم بــێ
مــینامینای غـــەم بــا نــەشئەی کــەم بــێ
بــــەڵام هـــەر تــەنها خــۆم دەردەدار بــم
هـــــەر غـــەمبەباری غـــەمان غـــەمبار بــم

١ـ ویاران جه بەی ....
ڕوخسارم زەردییش ، ویاران جه بەی

٢ ـ پییاڵەی دیدەم پەڕ کەردەن جه مەی
ناڵەی ئینتیظار ، مەکێشو چوون نەی

٣ ـ ڕێزەی جەرگی وێم ، کەردەن وه کەباب
یه کەباب ، یه سێخ ، (أ) یه بەی ، یه شەراب

٤ ـ گەرمەن مەجلیسم ، سەوڵی خەرامان
قەدەم ڕەنجه کەر ، مروەتەن ئامان (ب)

٥ ـ سا باوەر تەشریف ، بوریٚ وه یانەم (ج)
ئاوا کەر یانەی سەد ساڵ وێرانەم

٦ ـ ئەرناری تەشریف ، سزام سەختەن سەخت
ئەویچ دوور نیەن ، جه بەدبەختی‌ی بەخت

ویاران = تێپەڕیوه . ئینتیظار = چاوەڕوان. مەکێشو = ئەکێشم . قەدەم = هەنگاو .
مروەت = پیاوەتی . باوەر = بێنه . بوریٚ = وەره . ناری = ناهێنی .
واته : ڕەنگی زەردی‌ی دەم و چاوم له بەی زیاتره . پیاڵەی چاوم پڕکرد له شەرابی فرمێسک و وەکو نەی هاوارو ناڵەی چاوەڕوانی‌ی لێوی یار ئەکەم . کوتەکوتەی جەرگم کرد

بە کەباب ، ئەمە کەباب ، ئەمە سێخ و ئەمە بەی و ئەمە شەراب . یاری بە لەنجەو لارە سەیری کۆڕم کە چەند گەرمە ، هەنگاوێ هەڵگرەو وەرە بۆ لام پیاوەتیت بێ و کۆڕە کەم گەرمتر کە . تەشریف بێنەو وەرە ماڵە کەمەوە ، ئەو ماڵەم کە سەد ساڵە وێران بووە ئاوەدانی کەرەوە . ئەگەر تەشریف ناهێنی ، ئەوا سزاو دەرد و ئازارم سەختە و ئەوەش لە بێبەختی ی منەوە دوور نیە .

(أ) لای (ئە) نوسراوە : نەی .

(ب) لای (ئە) نوسراوە : ئامان سەد ئامان .

(ج) لای (ئە) نوسراوە : تەشریف خێرت باوەر وەیانەم .

پیتی - هیٚ -

- ١ -

١ ـ ها ، بیەن پەیدا ....
نیشانەی وەهار ، ها ، بیەن پەیدا

٢ ـ بولبول مەوانۆ باوازی شەیدا
دڵەی عاشقان مەدۆ بە وەیدا

٣ ـ هەر مورغی سەحەر نەغمە سازێوەن
پەی دەردەداران ، دڵنەوازێوەن

٤ ـ جە سازی مینقار ، صەدای دەروون جۆش
خەفتەی بیٚ دەردان ماوەرۆ بە هۆش[أ]

٥ ـ ژەرەژ مەوانۆ نەوای[ب] بیٚ خەمی‌ی
ئارەزوش یارەن ، پەریٚ هامدەمی

٦ ـ گوڵان بە سەد رەنگ ، بەر ئامان جە خاک
عەتر عەنبەرین خونچەی دەهەن چاک

٧ ـ هەر یەک مایەی عەتر عەتاریٚ دارۆ
نیشانەی گۆنای تەتاریٚ دارۆ

٨ ـ عەجەب فەصڵێوەن ، فەصڵی وەهاران
پەی ڕەونەقی سەیر ، تەماشای یاران

- ٢ -

١ ـ هامسەران سەندەن ....
یەک شەخص یەکجار دڵم لێم سەندەن

- ١ -

مەوانۆ = ئەخوێنیٚ. باواز = بە ئاواز. مەدۆ = ئەدا. مورغی سەحەر = باڵندەی بەیانیان. نەغمە = دەنگی خۆش. مینقار = دەنوک. خەفتە = خەوتوو. ماوەرۆ = دێنێتەوە. ژەرەژمەوانۆ = کەو ئەخوێنیٚ. دەهەن چاک = دەم کراوە. عەتار = عەتر فـرۆش. فەصڵێوەن= وەرزێکە .

واتە : ئەوا نیشانەیٚ بەهار پەیدا بوو ، بولبول بە ئاوازی شەیدایانە ئەخوێنیٚ و دڵی دڵداران ئەدا بە ڕووی بەڵادا. هەر باڵندەیەک لە بەیانیان بۆ خۆی گۆرانی‌یەک ئەڵیٚ و دڵی دەردەداران ئەداتەوە. لە سازی دەنوکەوە دەنگیٚ دەر ئەکا ، دەروون دێنێتە جۆش و خرۆش ، ئەوەی بیٚ خەم خەوتوە خەبەری ئەکاتەوە. کەو گۆرانی و ئاوازی بیٚ خەمی ئەخوێنیٚ و ئارەزووی یارەکەیەتی بۆ هاودەمی‌ی. گوڵەکان بە سەد ڕەنگەوە لە خاک سەریان دەرهێناوە و بۆنی خۆشی عەنبەر لە دەمی پشکوتووی خونچەوە دەرئەچێت ، هەر یەکەو سەرمایەی عەتری عەتر فرۆشێکیان هەیە و نیشانەی جوانی‌ی ڕوومەتی جوانەکانی تەتاریان پێوەیە.

وەرزی بەهار وەرزێکی سەیرە بۆ ڕازاندنەوەی دەرو دەشت و سەیر و سەفای یاران.

(أ) لای ئێمە نوسراوە : بە جۆش.

(ب) لای ئێمە نوسراوە : مژنەوو تەپڵ.

لە بەر دەست نوسەکەی (سها) ڕاستمان کردەوە.

٢ ـ شابازەن ، تەڕلان ، ظەریفەن ، ڕەندەن
پەی خەمزە و ناڒش فامم نەمەندەن

٣ ـ گوڵەن ، گوڵ خونچەن ، تەمام
هێمای ، نە یاوان بەکام

٤ ـ سۆسەنەن سۆسەن ، تەمام نەشکوفتەن
هەزار دڵ پەرێش یانەی دڵ سوفتەن

٥ ـ سەوڵەن ، بەر ئامان نە دلێو چەمەن
خەزێنەی شاهان ، بەهای ئەو کەمەن

٦ ـ زوڵفان لول وەردەن ، وستەن بەوەردا
من کەردەن بە قەیس ، مدەو بە سەردا

٧ ـ وێڵ وێڵ مەگێڵو هەر ڕۆ جە هەردان
ساکن نمەبو ساتێ جە دەردان

٨ ـ پەرێ ئاهوی وەحش ، جە دەست کەردەن ڕەم
ئەرواح لێم سەندەن ، نەمەندەن پەنەم

٩ ـ جەیرانەن جەیران ، جە ماچین ئامان
نەصیب بەند کەردەن جەی موڵک دامان

١٠ ـ یالڵا بەند ببۆ جەی ئاوەدانی
با یەعقوب نەبۆ یەک جار هیجرانی

- ٣ -

١ ـ هووناو وەشتانەن ....

پەی تۆ ، جە دیدەم هووناو وەشتانەن

- ٢ -

شەخص = کەس . تەرلان = بیٚ ئۆقرە ، شاباز . ظەریف = جوان . رەند = شۆخ و شەنگ . فامم نەمەندەن . هۆشم نەماوە . هیٚمای = هیٚشتا . نەیاوان بەکام = بە ئارەزو نەگەییوە . پەریٚش = بۆی . یانە = ماڵ . بەر ئامان = دەرهاتووە. چەمەن = چیمەن . وستەن بەوەردا = خستویە بە پیٚش‌دا . قەیس = مەجنونی دڵداری‌لەیلا . مەدەو = ئەدەم. مەگیٚڵو = ئەگەڕێم . ساکن نمەبوو = ئارام نابم . رەم = ڕاکردن . ئەرواح = گـیان . نەمەندەن پەنەم = پیٚم نەماوە . جەیران = ئاسک . ماچین = سوک کراوەی (مەهاچین)ە واتە چینی مەزن . یەعقوب = یەکیٚک لە پیٚغمبەران و باوکی حەزرەتی یوسف .

واتە : هاوڕیٚیان کەسیٚک دڵی لیٚ سەندووم . شاباز و جوان و شۆخ و شەنگە و هۆشم نەماوە . گوڵ و گوڵ خونچەیەکی تەواو ناسکە و هیٚشتا بە ئارەزووی خۆیان نەگەشتوون . گوڵە سۆسەنیٚکە هیٚشتا تەواو دەمی نەکردوەتەوە ، دڵی هەزار کەس بۆی سوتاوە . سەوڵیٚکە لە ناو چیمەندا سەوز بووە ، نرخی لە خەزیٚنەی پاشاکان بەرزترە . زوڵفەکانی لولیان خواردووە و خستونیە پیٚشەوە ، منی کردووە بە مەجنون و ئەدەم بە سەردا . هەموو ڕۆژیٚ ویٚڵ و ئاوارە بەو کەژانەوە دیٚم و ئەچم و ساتیٚ لە دەست دەردو ئازار ناسرەوم . بۆ ئەو ئاسکە کیٚویەی کە لە دەستم هەڵهاتوەو بەوەش گیانی لە دەست سەندووم . ئاسکیٚکە لە ماچینەوە هاتووە و چارەنوس لەم ناوەدا بەندی کردوە . یا خوا لەم ئاوەدانیەدا بەند بیٚ ، یا یەعقوب نەمریٚ و کۆچی یەکجارەکی نەکات . لەم دوا بەیتەدا ئیشارەتیٚکی تیایە بۆ ڕووداوی بەندکردنەکەی حەزرەتی یوسف لە لایەن براکانیەوە و ئەو تالاَوەی کە حەزرەتی یەعقوبی باوکی لە دووری ئەودا نۆشی . ئەم چیرۆکە بە ڕوونی لە قورئاندا هەیە ، لە سورەتی (١٢)دا بە ناوی (یوسف).

۲ـ باڵام وه کاڵای خەمان پەشتانەن
نەئینه وادەی سەرگوزەشتانەن

۳ـ ئەوەند نەمەردام، حەسرەتا جاریٚ
گەردەنای گەردوون بکەرداش کاریٚ

۴ـ ئێمه و تۆ هەمراز، شەویٚ تا بە ڕۆ
جه شەودا نەدیام، خاویٚ غەیر جه تۆ

۵ـ گاهیٚ سەرگوزەشت، گاهیٚ شیرین ڕاز
گاگا جه تۆ ناز، گا جه من نییاز

۶ـ ئەوسا ئەر مەرگم باما جەو دەمدا
بوڵم مەشانا، بە یانەی خەمدا.

هووناو = خوێناو. وەشتانەن = ئەباریٚ. پەشتان = ڕاکشان لەگەڵ کەسێکدا. ئینه = ئەمە. بکەرداش = بیکردایە. نەدیام = نەمدیایە. غەیر = جگە. باما = بهاتایە. جەو دەمدا = لەوکاتەدا. بوڵم مەشانا = خوڵەمێشی بوەشاندمایە.

واته : بۆ تۆ خوێناو لە چاوم ئەباریٚ. باڵام لەگەڵ کاڵای خەمدا ڕاکشاوە، لە سەر ئەمەکاتی ئەوەیە باسێکی ڕابوردوو بکەین. خۆزگە ئەوەندە ئەمام کە خوا کارێکی بکردایە، شەویٚ تا بەیانی ببووینایەتە هاورازی یەکتر و لە شەودا بێجگە لە تۆ خەوم بە هیچی ترەوە نەدیایە. لەو خەوەدا تاویٚ باسی ڕابوردوومان بکردایە و تاوێکیش بە قسەو ڕازی شیرین وەختمان ببردایەتە سەر، جارجاریش لە تۆوە نازو لە منیشەوە نییازمان بۆ یەک بکردایە. ئەوسا ئیتر بەلامەوە گرنگ نەبوو مەرگم بهاتایەو خوڵەمێشی بوەشاندمایە بە ماڵی خەمدا.

١ ـ هەوری نەو ئامان ....
باجەتی ، ڕەسول ، ئامان سەد ئامان

٢ ـ وەس دەرە ڕێزەی سەیلات وەدامان
ها جە گەشتەدا ، سەوڵی خەرامان[أ]

٣ ـ لادێ جە سەیلات با بۆت مودارا
تاکە بەیەوە قیبلەم جە سارا

٤ ـ باجەتی پیران ، شای (سەرەواڵا)
بە سەیل تەڕ نەکەی ئەو بەژن و باڵا

باجەت = کورت کراوەی (بە حاجەت)ە = بە نیازی . وەس دەرە = بەس بدە . سەیلات = لافاو . ها جە گەشتەدا = لە گەراندایە ، گەشت ئەکا .
لادێ = تاوێ . بابۆت مودارا = ئارامت بیێ . بەیەوە = بێتەوە . شای سەرەواڵا = مەبەست مەحمودی سەرەواڵەیە کە پیرێکی خواناس بووە و خەڵک ئەچنە زیارەتی گۆڕەکەی.
واتە : هەورێکی تازە هات و لێمان لادە بۆ نیبازی گەورەی پێغمبەر (د.خ). بەس لافاو بدە بە داوێنی کەژو کێوەکاندا ، چونکە خۆشەویستەکەم چووە بۆ گەڕان . تاوێ لافاو هەڵسان ڕاگرە با خۆشەویستەکەم لە دەشت و دەربێتەوە . بۆ خاتری پیران و پیری سەرەواڵە، بەژن و باڵای بە لافاو تەڕ نەکەیت .
(أ) لای (سها) نوسراوە : شای نەو نەمامان .
ڕەنجوری لە بارەی مەحمودی سەرواڵەوە ئەڵێ :

پـــەی خـــاتر شـــادی شـــای شـــیرین خـــاڵان
(ڕەنـــجوری) غـــولام (مـــەحمود ســـەرواڵان) .

- ٥ -

١ـهەوری نەو ئامان ، خەم پۆش و خەمین
من دوورین وڵات ، دەروون(أ) ماتەمین

٢ـهەوری نەوپایز ، خەم هیجرانی بەخت
مەکەران بەگەرد جەستەی سەنگی سەخت

٣ـتاجەو هەور مەیۆ یەک قەترە ڕێزان
من جە دیدەم سەیل هووناو هۆرێزران

- ٦ -

١ ـ هیجران بارەوێم ....
دایم تەن زوخاڵ ، هیجران بارەوێم

- ٥ -

ئامان = هات . هیجران = لێک بڕان . مەکەران بەگەرد = ئەیکا بە تۆز . مەیۆ = دێت . قەترە = تکە . دیدە = چاو . سەیل = لافاو . هووناو = خوێناو . هۆرێزان = هەڵئەسێ .

واتە : هەورێکی تازەی دێز و خەمین هات و منی دوور کەوتەش دەروونم تەنگە . هەوری پایزی تازەو خەمی دووری لە یار بەردی ڕەق ئەکەن بە گەردو تۆز . تا لەو هەورەوە تکەیە باران دائەکات ، من لە چاوەوە لافاوی خوێن هەڵئەسێنم .

(أ) لای ئێمە نوسراوە : دەرد . لە بەر (سهوا) ڕاستمان کردەوە .

٢ ـ ڕەنگ زەرد و زەبوون ، دڵ ئازارە وێم
چوون زامەت داران ، زەدەی مارە وێم

٣ ـ بە نێشی نەشتەر ، دەروون ڕێشە وێم
تا بە ڕۆی مەردەن جەفا کێشە وێم

٤ ـ بە زوخی زامان ، دەروون کەیلە وێم
سۆزان چوون مەجنون پەریٚ لەیلە وێم

٥ ـ وێڵی ئەربەت گێڵ ، مەنزڵ بەڕە وێم
با سەر خەم ، دایم دیدە تەڕە وێم

ـ ٧ ـ

١ ـ هیجران زام کەردەن ....
هیجران وە گیانم ، هەزار زام کەردەن

ـ ٦ ـ

ڕێش = بریندار . سۆزان = سوتاو . ئەربەت = دەشتی قاقڕو بیٚ ئاو . بەر = وشکایی .
باسەر خەم = بە ئەسرینی خەم (کورت کراوەیە = مخفف) .

واتە : منی هەمیشە بەدەن وەکو خەڵوز ، لە یار بڕاو خۆم . کز و ڕەنگ زەرد و دڵ بە ئازار خۆم ، وەکو زامداران گەستەی مار خۆم . بە نوکی تیژی نەشتەر دەروون بریندار و تا ڕۆژی مردن جەورو جەفا کێش خۆم . دەروون پڕ لەکیم و زوخی برین و وەکو مەجنون بو لەیل سوتاو خۆم . ئاوارەی دەشتی قاقڕو شوێنی وشک خۆم ، بە فرمێسکی خەم هەمیشە چاو بە گریان خۆم .

٢ـ ڕەنگم چوون خەزان ، ضایف و زەردەن
هەر دەم جە نۆوە ، ڕۆم ڕۆی نەبەردەن[أ]

٣ـ جە دودی ئاهم ، عالەم تەمینەن
با سەر خەم دایم ، دیدەم نەمینەن

٤ـ چوون هیجرانیان ، خەمیدە بەژنم
شادیم هەر شینەن ، بەتاڵەن جەژنم[ب]

٥ـ چونکە بەی تەورەن جەفا کێشانم
یا مەرگ ، یا مەرهەم پەریٚ ئێشانم

ضایف = لاواز . ڕۆم = ڕۆژم . تەمینەن = تەماوی‌یە . خەمیدە = چەماوە . بەی تەورەن = بەم جۆرەیە .

واتە : دەردی دوور کەوتنەوەو لە یار بڕان هەزار زامی کردۆتە گیانم . ڕەنگم وەکو گەڵاڕێزان زەرد و لاوازە ، هەمیشە ڕۆژی داواو کێشەم تازە ئەبێتەوە . لە دوکەڵی ئاهم دنیا تەماوی بووەو بە فرمێسکی خەم چاوەکانیشم هەمیشە پڕ لە فرمێسکی . وەکو ئاوارەکان باڵام چەماوەتەوەو خۆشیم هەر گریانەو جەژنم نەماوە . چونکە دەردی جەفاکێشانم بەم جۆرەیە ، خوایە یا مەرگ ، یا مەڵهەمیٚ بۆ چارەسەری برینەکانم بنێرە .

(أ) ئەم بەیتە لای ئێمە لە جێگەی بەیتی چوارەم نوسراوەو ئەویش لە جێگەی ئەم . بەڵام بەم شێوەی کە ڕاستمان کردەوە تەواوە ، چونکە قافیەی شیعرەکە جووت ئەبیٚ .

(ب) لای ئێمە نوسراوە : سیاوەن بەرگم .

ئەم دوو ڕاست کردنەوەیەمان لە بەر دەست نوسەکەی (سها) کردووە .

١ـ هیجران نێشش دا ....
هیجران وەگیانم، هەزار نێشش دا[أ]

٢ـ نێشی زامەتش ئەوەند ئێشش دا
ئێش وەختی مەرگ[ب] جەفا کێششدا

٣ـ هیجرانش بەی تەور، نە تەن جا گرتەن
وەختەن کە گیانم بەربشۆ جە تەن

٤ـ من هەم پەی ڕازیم گیانم شۆ وەباد
گیانی هیجرانکێش کێ پێش مەبۆ شاد؟

نێش = ئازار. بەی تەور = بەم جۆرە. بەربشۆ = دەربچێ. شۆ = بچێ.

واتە : دوورکەوتنەوەو لە یار بڕان هەزار ئێشی بە گیانم گەیاند. زامەکەی هێندە ئازاراوی بوو مەرگی بە جەفای نیشان دام. دوورکەوتنەوە لە یار بە جۆرێکاری لە لەشم کردووە، خەریکە گیانم دەربچێ. من ڕازیم کە گیانم بە با بچێ، چونکە گیانێک کە دەردی دووری ئازاری بدا، کێ پێی شاد ئەبێ؟.

(أ) لای ئێمە لە هەر دوو میصرەعەکەدا دوای نێشش نوسراوە (شەند).

(ب) لای ئێمە وشەی (مەرگ) پەڕیبوو.

ئەمەمان لە بەر دەست نوسەکەی (سها) ڕاست کردەوە.

پیتی - ی -

-١-

١- یاران بەختمەن ، ئەر سەنگم بار بۆ
شەرطەن ئەو جە مەیل وەفام بێزار بۆ

٢-واچمیٚ هەزار ساڵ ، ناز پەروەرم بۆ
چەنی گیان دایم وەیاوەرم بۆ

٣-مەکانی تەختش بانی دیدەم بۆ
جە گیان ئازیزتەر بەرگوزیدەم بۆ

٤-ئاخر هەر ئێدەن جەفا مەنمانۆ
فێشتەر سەردیم نە دڵ مەشانۆ

واچمیٚ = بلێین. **یاوەر** = هاوڕیٚ. **بەرگوزیدە** = هەڵبژاردە. **ئێدەن** = ئەمەیە.
مەنمانۆ = ئەنوێنیٚ. **فێشتەر** = زیاتر. **مەشانۆ** = ئەپرژێنیٚ.

واتە : یاران ئەگەر بارم پەرد بیٚ ، هێشتا هەر بەختم هەیە ، بەمەرجیٚ ئەو لە وەفاو ئارەزووی من بێزار بێت. بلێین هەزار ساڵ نازم بکێشیٚ و ببێتە هاوڕیٚی هەمیشەیی گیانم. جێگای تەختی لە سەر چاوم بیٚ و لە گیان خۆشەویست‌تر و هەڵبژاردەم بیٚ. لە ئەنجامدا هەر ئەمە کە جەفا ئەنوێنیٚ و زیاتر دڵم سارد ئەکاتەوە.

- ٢ -

١ - یاران پەی رووی من ، بویندیۆ ڕەزان
ڕەنگو من زەردەن ، یا ڕەنگو خەزان ؟

٢ - خەزان کەی چوون من ، زەعفەرانیشەن ؟
کەی چوون من خەریک زیندەگانیشەن ؟

٣ - ئەرسەد کەلێش باد ، خەزان مەخێزۆ
وەس نیەن نە پای نەمام مەرێزۆ

٤ - نەک بە وێنەی من ، بە ئاهـ ئاهیرناک
دوور جە باڵای تۆ ، سەر مەنیو نە خاک

- ٣ -

١ - یاران دڵ بە کام ....
کێ بۆ بیاوۆ ، ئەمساڵ دڵ بە کام ؟

- ٢ -

بویندیۆ = ببینن. زەعفەران = گیایەکە وەکو زەمبەق ، گوڵێکی زەرد یا سوور ئەگرێ. تاڵە زەردەکانی ئەکەن بە سەر خواردندا زەردی ئەکات ، لە ئەدەبیاتی کلاسیکیدا سەمبولی ڕەنگ زەردی‌یە. مەخێزۆ = هەڵئەسێ. مەرێزۆ = ئەوەرێ. مەنیو = ئەنێم.

واتە : یاران بۆ ڕووی من سەیری ڕەزەکان بکەن و بزانن ڕەنگی من زەردە یا هی خەزان ؟. خەزان کەی وەکو من ڕەنگی زەردە ؟ و کەی وەکو من ژیان ئەباتە سەر ؟. گەڵا ئەگەر سەد جار (با)ش لێی بدا و لە جێی خۆی بترازێ، بەس نیە ئەوەرێتە بنی دارێک. ئەو وایە ، نەک وەکو من بە ئاهی ئاگراوی‌یەوە دوور لە باڵای تۆ سەر ئەنێمە خاکەوە.

٢ـ کەفتەنم وەسەر هەوای موڵکی شام
تەکیەگای ڕەسول (علیەالسلام)

٣ـ دریٚغ پەی باڵیٚ بشیام بە ئەوجا
بکەفتام نە زیٚد زامەنی بەطحا

٤ـ مەککەی موبارەک، بدییام وەچەم
تیٚدا بنیشتام، بیٚ پەرواو بیٚ خەم

٥ـ (مسجد الحرام) طەواف بکەردام
حەسرەت نەمەندا ئەوسا بمەردام

٦ـ یا موشکیڵ گوشای کوللی موشکیڵان
مراد حاصڵ کەر، پەی زەوقی دڵان

بیاوۆ = بگات. کەفتەنم وەسەر = کەوتە سەرم. شام = ڕۆژاوا، مەبەست وڵاتی تەکیەگا = شوێنی پاڵ دانەوە. بشیام = بچۆمایە. زێد = شوێنی لە دایکبوون. بەطحا = شوێنێکە نزیک بە شاری مەککە. مسجدالحرام = کەعبە. حەسرەت نەمەندا=داخم نەئەما. موشکیڵ گوشا = زەحمەت ڕەوێن، مەبەست خوایە. کولل = هەموو.

واتە : یاران کێ بێ ئەمساڵ بە ئاواتی دڵ بگات ؟. ئارەزووی سەردانی شامم کەوتە سەر، شوێنی ژیانی پێغمبەر (سڵاوی لێ بێ). ئاخ بۆ باڵێک پێی بفڕیمایە بۆ ئەو شوێنە و بە زیارەتی بەطحا شاد ببومایە. مەککەی پیرۆزم بە چاو بدیایە و بێ ترس و بێ خەم تێیدا دانیشتمایە. لە دەوری کەعبە بگەڕامایە، ئیتر ئەوسا ئەگەر بشمردمایە داخم نەئەما. یا خوای ڕەوێنەری هەموو گیروگرفتێک، ئەم ئاواتە بێنە دی و دڵم شاد کە.

- ٣ -

١ ـ یاران دیم ماهیٚ ....
ئارۆ دیم بە چەم، موبارەک ماهیٚ

٢ ـ دیا بە لاوە بە وێنەی شاهیٚ
دین جە دەستم سەند بە نیم‌نیگاهیٚ

٣ ـ من صۆفی مەذهەب ، تەرکی دڵ کەردە
صۆفی تۆبەکار جە گشت ویەردە

٤ ـ مەشغوڵ بە تەسبیح حەیی تەوانا
ناگا ئەو جەمین پەنەم نمانا

٥ ـ تەسبیح لێم سەندش ، تۆبەم دا شکەست
دەرلاد کافر بیم ، ڕووم کەرد نە کەنەشت

٦ ـ قیبلەم چوون تۆبەو تەسبیحت بەردا
سا نیم نیگاییٚ ، ئەگەر نەمەردا*

موبارەک ماهیٚ = مانگێکی پیرۆز . دیا = ڕووانی . ویەردە = رابوردوو.
مەشغوڵ = خەریک . حەیی تەوانا = زیندوی بە دەستەڵات ، خوا .
پەنەم‌نمانا = پێی نواندم . دەرلاد = خێرا . کەنەشت = کلیسا .

واتە : یاران ، ئەمڕۆ مانگێکی پیرۆزم بەر چاو کەوت . وەکو شایەک لە لاوە ڕوانی و بە سەیر کردنی گۆشەی چاو دینی لە دەست سەندم . من صۆفیەک بووم و وازم لە هەوای دڵ

-٤-

١-یاران دێوانه ....

من خۆ ئاهیرناک ، وێڵ و دێوانه

٢-کەردەنم بە زێد ، چۆڵ و وێرانە

سازانم چەنی بایەقوش لانە

٣-ئەو بە ناڵەی وێش ، من جە تاوی دەرد

بێداریش هەر شەو تاوەشەوەق زەرد(أ)

٤-بەڵێ من هەر دەم ، هەر سات جەنۆوە

جە دودی ئاهم ، ئاهیر مەبۆوە(ب)

٥-مەتەرسون ناکا بایەقوش باڵش

سوچیۆ بە ئاهم ، پەشێو بۆ حاڵش

-٣-

هێنابوو ، لە هەموو کردارو ڕەفتارێکی ڕابوردووم پەشیمان بووبوومەوە ، خۆم بە تەزبیحاتەوە خەریک کردبوو ، لە ناکایەکدا ڕوخسارێک ئەم ڕەوتەی لێ تێک دام و کارێکی پێ نواندم . تەزبیحەکەی لێ سەندم و تۆبەکەم شکاند ، خێرا لە دین وەرگەڕام و ڕووم کردە کلیسا . خۆشەویستەکەم هەر وەکو تۆبەو تەزبیحەکەت برد ، بە نیو نیگایی تێر بۆم بڕوانە ، ئەگەر بەو ڕوانینە نەمرم .

(*) ئەم شیعرە لە (سها) وەرگیراوە .

٦ـواچدیٚ بایەقوش ، ئەرفامیٚ هەن پێش
ئەو جە هامسایەی ،گڕ بە دەستش چێش ؟

٧ـبشۆ وێش بدۆ بە ئاوای یانە
من بە ئەو چەنی ، چۆڵ و وێرانە

-٥-

١ـ یاران رای طەواف ....
ڕۆیێ دڵ کەردش ، عەزمی ڕای طەواف

٢ـ نۆشا(أ) جامی عەیش ، گێلاٚ(ب) قاف تا قاف
پەی کەعبەی مەقصود ، ڕەوضەی نوری صاف

-٤-

ئاهیرناک = ئاگراوی . سازانم = دروستم کرد . شەوەق زەردِ = گزنگ . دود = دوکەڵ . مەترسون = ئەترسم . سوچیۆ = بسوتیٚ . واچدێ = بڵێن . بشۆ = بڕوا . بدۆ = بدا . بازۆ = واز بێنیٚ .

واتە : یاران ، منی گڕ گرتوو وێڵ و ئاوارە و شێت بووم ، چۆڵ و وێرانم کردەووە بە شوێنی ژیان و لەگەڵ بایەقوش‌دا هێلانەم دروست کردووە . ئەو بە ناڵەی خۆی و هەموو کاتیٚ سەر لە نویٚ دوکەڵی ئاهم گڕی لیٚ ئەبێتەوە . ئەترسم لە ناکاودا بایەقوش باڵی بەگڕی ئاهم بسوتیٚ و حاڵی بشێویٚ . بە بایەقوش بڵێن ئەگەر هەست و هۆشی ماوە ، لە هاوسیٚکەی بپرسیٚ : ئەو گڕە چی‌یە بە دەستیەوە ؟ . بڕواو ڕوو لە شوێنێکی ئاوەدان بکات و لەم چۆڵ و وێرانەدا واز لە من بێنیٚ .

(أ) و (ب) ئەم دوو بەیتە لای ئێمە نەبوو ، لە دەست نوسەکەی (سها) وەرگیراوە .

٣ـ چەند گێڵا(ج) وەکۆ، هەر شەو بێ یاوەر
بارکێشی مەینەت، پڕ جە سەودا، سەر

٤ـ چەند جە کلیسا، چەند جە خانەقاه
چەند جە مەیخانەی مەستانی مەی خواه

٥ـ وێش(د) موجەڕەد کەرد، پەی مەقصودی خەیر
تا هەفت تەبەقەی زەمین کەردش(هـ) سەیر

٦ـ چەند بە فیکر وێنەی هەیئەتی پەروەر
گێڵا(و) هەفت گەردوون، گەردان سەراسەر

٧ـ هەرچی مەوجوود بێ نەکانی عەدەم
دڵەی مرادجۆ، لێش نیا قەدەم

٨ـ ئاخر یەند گێڵا، نەدیش جە جایێ
پەیدا بۆ پەی دین، مەقصودش ڕایێ

٩ـ هانا بە جەستەی خەستەی کەفتەی وێش
شەوتارۆ جە عیشق، تەن نەسرەفتەی وێش

١٠ـ بە سینەی پڕ دەرد، بە دڵەی پڕ هوون
بە فکری تەمام، سەر بەرد نە دەروون

١١ ـ ساکە دڵ زاناش ، مایەش[ز] جە چێشەن
جۆیای جانفیدای قیبلەگای وێشەن

عـەزم = نیاز. نـۆشا = خواردیەوە. گێلا = گەڕا. قاف تا قاف = سەراسەری دنیا. مەقصود = مەبەست. ڕەوضە = باخ. مەی خواه = شەراب خۆر. موجەڕەد = تەنیا. هەیئەت = زانستی ئاسمان ناسین. هەفت گەردوون = حەوت ئاسمان. عەدەم = نەبوون. مـرادجـۆ = ئاواتە خواز. کەفتە = کەوتوو. نەسرەفتە = نەسرەوتە. زاناش = زانی. جۆیا = شوێن کەوتە.

واتە : یاران ڕۆژێ دڵ نیازی تەوافی کرد. کاسەیە شەرابی خۆشەویستی ی خواردەوە و هەموو دنیا گەڕا، بۆ گەشتن بە باخی ڕوناک و بێ گەردی کەعبەی مەبەست هەموو شەوێ بێ هاورێ چەند کەژو کێو گەڕا. بە کۆڵی مەینەت و سەری پڕ لە سەوداوە. چەند کلیساو خانەقاو مەیخانە ڕۆشت. خۆی لە پێناوی مەبەستدا تاک و تەنیا کرد و هەر حـەوت کیشوەرەکەی زەوی گەڕا (جوگرافی زانەکانی کۆن جیهانیان بەم شێوە دابەش کردبوو، کە هەر یەکێ لە کیشوەرەکان بەرامبەر بە یەکێ لە حەوت ئـەستێرە گـەڕۆکـەکـە دانـراون . ١ـ هینـدوستـان = زوحـەل . ٢ ـ چیـن = موشتەری . ٣ ـ تـورکـستـان = مـەریخ . ٤ ـ عیـراق و خۆراسان = خۆر. ٥ ـ ماوراءالنهر= زوهـرە. ٦ـ ڕۆم = عەتارید. ٧ ـ باکوری دوور = مانگ.)

بە بیری زانستی ئاسمان ناسی یەوە هەر حەوت چینەکەی ئاسمان گەڕا. هـەرچـی دروست کرابوو لە کانگای (نەبوون)دا، دڵەی ئاواتە خواز پێ ی تێنا. ئەوەندە گەڕاو لە هیچ شوێنێ ڕێگای گەشتن بە مەبەستی خۆی بەر چاو نەکەوت. بە دەست لەشی شەکەت و ماندووی خۆیەوە هاواری لێ هەڵسا، کە شەو تا بەیانی بە دەست ئەڤینەوە ئارام و سرەوتی لێ بڕابوو. بە سنگی پڕ لە دەردوچاوی خوێنینەوە بیری لە ناخ و دەروونی خۆی کردەوە. ئینجا دڵ تێگەیی لەو هـەموو گـەڕان و ئـەم سـەرونەو سـەرەدا بـە شـوێن خۆشەویستەکەیا ئەگەڕێ.

- ٦ -

١ - یاران سەر سامم ....
سەودایی ، کۆگەرد ، وێڵ و سەرسامم

٢ - بیابان مەنزڵ ، وێڵ و کەم فامم
قەیس ئاسا سەرسام ، شای گوڵ ئەندامم

٣ - مەجنون کەی چوون من ، باری دەرد تاوان ؟
کەی دوی هەناسەش بە گەردوون یاوان ؟

٤ - شیشەی بەدنامیش مەپێکا وە سەنگ
وێش ڕیسوا نەکەرد ، بە لەیل مەدا نەنگ

٥ - شاباش جەی تاقەت ، بەی گشت دەردەوە
وەی سۆزی دەروون ، سیرِ جە پەردەوە

٦ - غەیر جە صوبحدەم ، شنۆی بادی سەرد
کەس جێم نەشنەفتەن ، ناڵەی داخ و دەرد

- ٥ -

(أ) ، (ب) ، (ج) ، (د) ، (هـ) ، (و) ، (ز) ، ئەم وشانە لای ئێمە بە (میم) کۆتاییان دێت . وەکو گێڵا ، گێڵام . لای (سها) پیتی (میم) لە سەر هەموویان لاچوو بوو ، دیارە ئەمە ڕاستە، چونکە شیعرەکە لە سەرەتاوە باس لە سەر دڵە . کە واتە (گێڵا) یانی (دڵ گەڕا) بەڵام (گێڵام) واتە (من گەڕام) . ناوەڕۆکی شیعرەکە وەها هەڵدەگرێ کە ڕاستمان کردەوە .

-٧-

١ـ یاران شکاف کەرد ....
نێشی چەم ، پەردەی دەروون شکاف کەرد

٢ـ دەروونم سەر رێژ هووناوان صاف کەرد
دوو دیدەم جە هوون ، چوون چەمەی تاف کەرد

٣ـ درەختی شادیم جە بێخدا پەی کەرد
وەجاش دەستنیشان نەمامی وەی کەرد

-٦-

کۆگەرد =کێوگەر. قەیس = مەجنون. شای گوڵ ئەندام = مەبەست لەیلە. تاوان =توانەوە. دو = دود = دوکەڵ. یاوان = گەیی . مەدا = نەیدا. شاباش = سوک کراوی شاد باشە ، بۆ چاکە پیاگوتن بەکار دێ، بەو پارەو شیرینیەش ئەگوترێ کە بە سەر بوکدا هەڵئەدەن. شنۆ = شنە . جێم = لێم . نەشنەفتەن = نەبیستوە .

واتە : یاران بە عەشقەوە کەژوکێوەکان ئەگەڕێم و ئاوارەو سەرسامم . دەشت و بیابانم کردوەتە جێگەی ژیان و وێڵ وکەم هۆشم ، هەر وەکو قەیسی عامری سەرسامی لەیلی خۆشەویستم . مەجنون کەی وەکو من باری ئێش و ئازاری تواندەوە ؟ کەی وەکو من دوکەڵی هەناسەی گەشتە ئاسمان ؟ . شوشەی بەوناوی خۆی نەدا بە بەرداو ئابروی خۆی بەوە نەبرد کە عەیبێک بخاتە پاڵ لەیلەوە . ئافەرین بۆ تاقەت و حەوسەڵەت کە بەم هەموو دەردو سۆزی دەروونەوە ، هێشتا نهێنیەکەی پشتی پەردەت نەدرکاندوە. بێجگە لە بەرەبەیان و شنە با کەس هاوارو ناڵەی داخ و دەردی لێ نەبیستووم .

۴ـ وەسەنگی بەڵا ، لێم ستێزە بی
مینای ئەرواحم ، ڕێزە ڕێزە بی

۵ـ هەر یەند بەڵای خەم ، وەنەم بیەن بار
گشت نە پێوارەن ، یەکێ نادیار

۶ـ ئەر زەرەی خەمم ئاشکارا بی
سا ئاڵەم تەمام ، ڕووش نەسارا بی

ـ ۸ ـ

۱ـ یاران کێ دیەن ....
سەر ڕشتەی خەمان ، چوون من کێ دیەن ؟

ـ ۷ ـ

شکاف کەرد = کونی کرد. سەرڕێژ = پڕ ، ئەوەندە پڕ بێ لە سەری بڕژێ. تاف = تاڤگە. پەی کەرد = هەڵکەند. وەجاش = لە جێیدا. ستێزە = جەنگ و دوژمنایەتی. مینای ئەرواحم = شوشەی گیانم. وەنەم = لێم. پێوار = نادیاریی ، شەو.

واتە : یاران ، ئێش و ئازاری چاو پەردەی دەروونی کون کرد. دەروونی پڕ کردم لە خویناوو هەر دوو چاومی لە خوێندا وەک تاڤگەی سەرەوخواری لێ کردوون. داری شادیی لە ڕیشە دەرهێنام و نەمامی بەڵای لە جێیدا ڕواند. بە بەردی بەڵا شەڕم لەگەڵدا ئەکاو شوشەی گیانمی وردو خاش کردووە. ئەوەندە بەڵای خەمم لە سەر کۆ بۆتەوە ، هیچ کەسێکم لە بەر چاو نەماوە وکەسێک نابینم. ئەگەر تۆسقاڵێ لە خەمم دەرکەوێ ، هیچ کەسێ لەم دەورەدا نامێنێ و ڕوو لە دەشت و دەر ئەکەن.

٢ ـ قامەتم وە خەم ، ڕێزەی خەم بیەن
ڕوحم وە خەمناک ، نە قاڵب شیەن

٣ـ ئوستادم[أ] خەمەن جە مەدرەسەی خەم
دەرسی خەم وانان ، جە لام بیەن جەم[ب]

٤ ـ دەرسم هەر خەمەن ، هەر خەم مەوانوو
غەیر جە خەم فێشتەر ، هیچ نمەزانوو

٥ـ ئەصڵی من خەمەن ، جە خەم بیەنان
بابۆی من خەمەن ، خەمان دیەنان

٦ـ هەر کەس خەمبارەن بەیۆ جە لای من
خەم چەنی خەمان زوو مبۆ ساکن

دیەن = دیویە . شیەن = دەرچووە . وانان = خوێندوە . مەوانوو = ئەخوێنم .
فێشتەر= زیاتر . بیەنان = بووم . بابۆ = باوک . دیەنان = دیوە. بەیۆ = بێت .

واتە : یاران ، کێ کەسێکی‌تری دیوە کە وەکو من سەرەتاڵی خەمەکان بێت . باڵام چەماوەتەوەو بووە بە ورتکەی خەم ، گیانم بە خەمەوە لاشەی جێ هێشتووم . لە قوتابخانەی خەمدا مامۆستام خەمەو دەرزی خەمم خوێندوەو خەم لە لام کۆ بۆتەوە . دەرزم هەر خەمەو هەر ئەویش ئەخوێنم ، لە خەم بەولاوە هیچی‌تر نازانم . رەگەزم لە خەمەو لەویش پەیدا بووم ، باوکیشم خەمەو خەمانی دیوە . کێ خەمی لە دڵدایە بێت بۆ لای من ، خەم لەگەڵ خەماندا زوو دائەمرێتەوە .

(أ) لای (سها) نوسراوە : سەرتاپام .

- ٩ -

١ ـ یاران من نەفەس ....
پەی دیەن شەخصیٚ، پێم مەندەن نەفەس

٢ ـ ئەر رۆیٚ سەدجار بوینوو ئەو کەس
نە چەم مەبۆ تێر، نە دڵ ماچۆ وەس

٣ ـ ئەوسا کە ملۆ، مەشۆ گییانم
مەیەوە بە تەن، مەدۆ ژیانم

٤ ـ سابا دوور نەبۆ، جە دیدەم ساتیٚ
نەبا بە ئاهم، سۆچۆ وڵاتیٚ.

- ٨ -

(ب)ئەم بەیتە لای ئێمە نەبوو، لای (سها) و (میم)دا هەیە. ئێمە پێمان وابوو (ئوستادم)گونجاوترە تا (سەرتاپام) هەر چەندە ئەمیش لە مانادا هەر ئەبیٚ، بەڵام (ئوستادم) لەگەڵبەیتەکەدا باشتر ئەگونجیٚ.

- ٩ -

بوینوو = ببینم. ماچۆوەس = ئەڵیٚ بەس. ملۆ = ئەڕوات. مەشۆ = ئەڕوا. مەیەوە = دێتەوە. مەدۆ = ئەدا. سۆچۆ = بسوتیٚ.

واتە : یاران، هەناسەیەکەم پیٚ ماوە بۆ بینینی کەسیٚ. ئەو کەسەش ئەگەر ڕۆژیٚ سەد جار ببینم، نە چاوم تێر ئەبیٚ لیٚی وە نە دڵیشم ئەڵیٚ بەس. ئەو ساتەی کە ئەڕوا گیانم لە گەڵیا دەرئەچیٚ، کە دێتەوە ناو لەشم ژیانم پیٚ ئەداتەوە. مەیەڵن با ساتیٚ لە بەر چاوم نەبڕیٚ، نەکا وڵاتیٚ بە ئاهی ئاگراویم بسوتیٚ.

- ١٠ -

١ ـ یاران وه دیدەم ئەمساڵ نەو وەهار
چوون دەرونمەن ، سیا سفتەی تار

٢ ـ ئەو کەسێ واچۆ ، ئینا خونچەی گوڵ
من دودی ئاهم ، بەرمشۆ نە دڵ(أ)

٣ ـ یانێ های جه خەم ، تەمام دارانان
نێشی خار بە جەور جەرگش خارانان

٤ ـ وەی من سا ئەجەل ، بەردەنش گیانم
سا نەبیا بەی تەور ، چەندێ ژیانم

- ١١ -

١ ـ یا شای صەبوری‌ی ....
مەر تۆ بدەری صەبری ، صەبوری‌ی

- ١٠ -

سفتە = سوتاو . تار = تاریک . واچۆ = بڵێ .ئینا = ئەمەیە . بەرمشۆ = دەرئەچێ

واتە : یاران ، ئەمساڵ نەوبەهار لە بەرچاوم وەکو دەروونم ڕەش و تاریک و سووتاوە. ئەو کەسەی بڵێ ئەمە خونچە گوڵە من دوکەڵی ئاهم لە دڵ دەرئەچێ. یانی های لە خەمی دارەکاندا ، نوکی درک بە زۆر جەرگی درک ئاژەن کردووە . وەی من ئەجەل گیانی بردم ، شەڵا ئەو تۆزە ژیانەشم بەم جۆرە هەر نەبوایە .

(أ) ئەم بەیتە لە (سها) وەرگیراوە .

٢ ـ تۆ کەری عیلاج دەردی مەهجوری
وەرنە کیٚ دارۆ تاقەتی دووری

٣ ـ عەزاب کیٚشی دەرد، زامنی دووریم
پەشیٚو حاڵ پەی دین، ئەو جەمین نووریم

٤ ـ دوور کەفتەی وەتەن، دوور وڵاتەنان
خەم کیٚش و خەمناک، خەم خەڵاتەنان*

- ١٢ -

١ ـ یەک ڕەنگ زەنگی ....
موژان هەزار زام، یەک ڕەنگ زەنگی

٢ ـ هەر یەک هەزار زام، بە داواو جەنگی
مەکیٚشۆ، مارۆ، نەڕووم دوو ڕەنگی

- ١١ -

صەبر = ئارام. **مەهجوری** = کەسێک کەسێکی لیٚ دوور کەوتبێتەوە. **دارۆ** = هەیەتی.

واتە : خوایە مەگەر تۆ ئاراممان بکەیت و دڵخۆشیمان بدەیتەوە. مەگەر دەردی دوورکەوتنەوە چارەسەر بکەیت، ئەگینا کیٚ تاقەتی دوور کەوتنەوە و لە یار برانی هەیە. بە دەست دەردەوە سزا ئەکیٚشم و داوێنگیری دووریم، بۆ بینینی ئەو شۆخی ناو چاوڕوونە حاڵم پەشێوە. لە نیشتمان و وڵات دوورکەوتومەتەوە، خەم خوارو خەمگین و خەم بۆتە دیاری و خەڵاتم.

(أ) ئەم شیعرە لە (میم) وەرگیراوە.

٣ـ میحرابی ئەبرۆی دووتاش تاق بەستەن
پشتی چەند میحراب مزگی شکەستەن

٤ـ هەرکۆ میحرابیٚ جە سەرزەمینەن
گشت پشت نە قیبلە، ڕوو نە جەمینەن

٥ـ بە دیدەی بیمار، شەفا پەیمانە
تاقی ئەبرۆ کەرد وە بیمارخانە

٦ـ زوڵفانش بەیداخ، هەر یەند مەنەخشان
عومری مەستانان، جە نەو مەبەخشان*

- ١٣ -

١ـ یەک گوڵ دەستەیە..........
ئامان جە بەهەشت، یەک گوڵ دەستەیە

٢ـ بە کڵافی سەوز نەمناک، بەستەیە
بیەن وە جەمین، ئاوات وەستەیە

- ١٢ -

زەنگی = ڕەش. مزگی = مزگەوت. یەند = ئەوەندە. مەنەخشان = ئەنەخشێنیٚ.
مەستانان = ئەسێنن.

(*) ئەم شیعرە لە (میم) وەرگیراوە. دڵنیا نیم کە ڕاست نوسرابێتەوە بۆیە هەر وەکو چۆن نوسرابوو نوسیمانەوەو ئیتر دەستم بۆ لێکدانەوەی نەبرد.

۳ـ ئاڵەم ڕۆشەن کەرد، شەوقی ڕووی گوڵش
مەدا بە هەوا، دەستەی سونبوڵش

۴ـ جە عەکسی شەوقش، جە هەوای نەمین
دوو قەوس و قەزاش، کەفتەن نە جەمین

۵ـ گوڵ دەستە، دووتەڵ نەرگس ها تێدا
قەوس و قەزاشان گرتەن بە وێدا

۶ـ یاشا، گوڵ دەستەی بەهەشتی وایە
سابا هامڕازیش بۆ بە سەرمایە

- ۱۴ -

۱ـ یوسف تۆ داریی.........
جە خەزانەی خەم، تەمام تۆ داریی

- ۱۳ -

ئامان = هات. وەستە = خواستوو. مەدا = ئەیدا. قەوس وقەزا = قەوس و قەزەح، هەسونە زێڕینە، پەلکە زێڕینە. کەفتەن نە جەمین = کەوتۆتە سەر ڕوو. وایە =ئامانج

واتە: چەپکێ گوڵ لە بەهەشتەوە هات، بەکڵافەیەکی سەوزی تەڕ بەسرابوو، گیر بوە لە تەوێڵی کەسێک کە هەمیشە ئاواتە خوازە. تیشکی ڕوخساری وەک گوڵێ دنیای ڕوناک کردەوەو هەر دوو زوڵفی سونبوڵی ئەشەکانەوە بە دەم بادا. کە تیشکی ڕوخساری دای لە هەوای شێدار، لە تەوێڵیدا دوو پەلکە زێڕینە دروست بوو. لە ناو چەپکە گوڵەکەدا دوو تەڵ نێرگسی تیایە و پەلکە زێڕینەکانیان گرتۆتە خۆ. خوایە بمکەی بە هاوڕازی ئەم دەسکە گوڵەی کە بەهەشت ئامانجیەتی.

٢ ـ پەردەی دڵ بە گاز ستەمی خاریی
پەی چێش ؟ پەی دیدە خەمینی ساریی

٣ ـ سارایی سەرسام ، سارایت کەردەن
داخی دەرد مەرگ ، نەپێوار بەردەن ؟؟

٤ ـ نەگوفتەن بە کەس بە هیچ زمانێ
حاڵ زان مزانۆ بە حاڵ زانێ

٥ ـ بێ دەرد چێش زانۆ ، چێش پەییت ئامان ؟
چوون بەردەن جە لات ، سارایی ، سامان

- ١٥ -

١ ـ یوسف کەم نیەن ....
جە بارگەی بابا[أ] ، هیمەت کەم نیەن

٢ ـ نە زەدەی[ب] دێوەن ، نە سای پەری‌یەن
لەیلێ جە جامدا زوڵفی وێش دیەن

- ١٤ -

(*) ئەم شیعرە بۆمان روون نەبوویەوە کە هی بێسارانی بێت ، لەوە ئەچێ شیعری شاعیرێ بێ بە ناوی (سارایی) ، بەڵام بە پێی نوسخەی (میم) کە درابویە پاڵ بێسارانی وا ئێمەش بە ئەمانەت لێرەدا ئەینوسینەوە .

۳ـزوڵفی وێش بیەن، شنیان وە رووی خاڵ
جە سای زوڵفی وێش ، پێش یاوان مەلاڵ

۴ـجار دام بە دێوان تەمام سەرزەمین
یە سای گیانەن ، یاوان بەو جەمین ؟

۵ـدێوان گشت حاشا ئێمە بێ تاوان
جێمە ضەرەرێ ، بەوخاڵ نەیاوان

۶ـلەیلێ ساداریش جە زوڵف وێشەن
گونای (باباشێخ) بێساران چێشەن ؟

۷ـهیمەتت بەو کەس بینا کارانەن
سەرمایەی سەودای دەردەکارانەن*

زەدە = پێکراو. سا = جۆرە نەخۆشیەکە، بورانەوە . مەلاڵ = نارەحەتی . یاوان = هاتووە.
جێمە = لە ئێمەوە . نەیاوان = نەگەشتوە . باباشێخ = پیاوێکی خوا پەرست بووە ،
گۆڕی لە بێسارانە و لە لایەن خەڵکەوە ڕێزی لێ ئەگیرێ.

واتە : یوسف لە بارەگای بابە شێخدا هیمەت و پیاوەتیی کەم نیە ، (لەیلێ) نەدێو دەستی لێ وەشاندووەو نە پەرییش پەنجەیان لێ داوە ، بەڵکو لەوەوە توشی (سا) بووە کە لە ئاوێنەدا خاڵی خۆی بینیوە . زوڵفی خۆی شەکاوەتەوە بە سەر خاڵدا و بە هۆی ئەوە توشی زەحمەت و دڵتەنگی بووە . من ئەوا جارمدا بە ناو هەموو دێوەکانی سەر زەویدا ، پێم ووتن ئەمە سای گیانە داویە لەو ناو چاوە ؟ . دێوەکان هەموو حاشایان کرد و خۆیان بە بێ تاوان حیساب کرد ، ووتیان لە ئێمەوە هیچ زیانێ بەو خاڵدارە نەگەشتوە . ڕاستە و لەیلا لە زوڵفی خۆیەوە توشی سا بووە ئیتر گوناحی باباشێخی بێساران چیە ؟.

(أ) له کەشکۆڵدا نوسراوە : بیللا جە بارگەم .

(ب) له کەشکۆڵدا نوسراوە : نە دەست .

(*) کاک محەممەد عەلی قەرەداغی ئەم شیعرەی لە لاپەرە (۱۵۹ ـ ۱۶)ی کەشکۆڵی کەلەپوری کوردی ـ بەرگی دووەم ـ دا بڵاو کردوەتەوە ،

ئەوەی جێگای سەرنجە ئەوەیە کە بە شیعری (بابا شێخ)ی داناوە ، گوایە لە وەڵامی شیعری یوسف ناوێکدا نوسراوە . بەڵام خاوەنی کەشکۆڵ ئەبوو گومانی لەوەدا نەبوایە ، کە ئەم شیعرە هی باباشێخ نیە چونکە شیعرەکەی یوسفیشی بەر لەم چاپ کردووە ، ئەویش لە بەیتێکی شیعرەکەیدا ئەڵێ :

ئـــەسرینان مـــەیان وەجـــایی تـــێخدا
مـــــەتکیان وە قـــەبر ، (بـــاباشێخ)دا

کە واتە بابەشێخ مردووە و شیعرەکە بۆ کەسێکی تر نوسراوە . ئێمەیش لە ئەنجامی تاقیب کردندا بۆمان روون بوویەوە کە ئەو شیعرە هی بێسارانی‌یەو وا بەو شێوەی کە لە دەفتەرەکەی (میم)دا نوسراوە ، ئەینوسینەوەو دیارە لەگەڵ چاپەکەی کەشکۆڵی کەلەپوردا لاپەرە (١٥٦) هەندێ جیاوازیمان لە وشەدا هەیە و خوێنەر ئەتوانێ بەراوردیان بکات .

جـــــە بـــــێساران مـــــاڵ ....
یـــا پـیر بـــاباشێخ ، جـــە بـــێساران مـــاڵ
ئـــاما وەســــتانەت ، لەیـــلێ وە مـــەلاڵ
نـــەگـــێرتت قـــیمەت قـــەدر دانـــەی لاڵ
جـــە بـــارگەی بـــابا نـــەگـــێرتش وایـــە
ســـورمەو ســـەندەلش گشت شـــی بـــەزایـــە

- ١٦ -

١ ـ یاران لاڵیٚ دیم ....
ئارۆ جه لاڵان عەجەب لاڵیٚ دیم

٢ ـ وەلاڵان لاڵان هۆرێزام وشیم
جه پەی ئەو لاڵە چون لاڵان لاڵ بیم

- ١٥ -

لەیــــلی بــــه نــاخون مکـــەندش خـــاڵان
ســــەیلی ئـــەسرینش لای ســـەمەند بـــاڵان
ئـــــەسرینان مـــــەیان وه جـــــایی تــێخدا
مـــــــــەتکیان وه قــــــەبر (بـــــاباشێخ)دا
(مـــــــصطەفا) وادەی هـــــەزار و ئـــــەندەن
جـــــه پــیر بــاباشێخ هــیمەت نــەمەندەن

(وەستانەت = وه ئەستانەت = بۆ بەر دەرگات . هەزار و ئەند = مەبەست ئەوەیەکه پێغمبەر فەرموویه : دوای هەزار و ئەند دنیا دوایی دیٚ) .

شەوێک لای کاک کەماڵ کوڕی مەلا صادقی نگاڵی (شاعیر) بووم له دەفتەرێکی دەست نوسی خوالێخۆشبوی باوکیدا نوسرابوو : پەریزاد خانمی ژنی خان ئەحمەدخان مەست ئەبیٚ ، که ئەکەوێته ورێنەو ڕشانەوه خەڵک ئەڵێن توشی (سا) بووه. بیر ئەکەنەوەو بڕیار ئەدەن که بینێرن بۆ سەرگۆڕی (باباشێخ) . یوسف یاسکه شاعیری دەرباری خان ئەحمەد خان لەگەڵ ئەوانەداکه پەریزاد ئەبەن بۆ بێساران ، شیعری (جه بێساران ماڵ) ئەنێری بۆ بێسارانی و پاشان ئەویش به شیعری (یوسف کەم نیەن) وەڵامی ئەداتەوه . هەر دوو یوسفی ئەم دوو شیعره هەر (یوسف یاسکه)ن .

٣ ـ کەندەبی ئەو لاڵ حەکاکان جە سەنگ
لاڵ جە ناوی لاڵ لەعل لالە ڕەنگ

٤ ـ هەر چەند کەنیشتم بە مەلاڵەوە
چون لاڵان لاڵ بیم وە لای لاڵەوە

٥ ـ وەلاڵان لاڵان لاڵیام لاڵام
ڕوخسارم وەگەرد خاکپاش ماڵام *

عەجەب = سەیر . هۆرێزام = هەڵسام . شیم = چووم . حەکاکان = حەکاک = هەڵکۆڵەر .

واتە : یاران ئەمڕۆ لە ناو لاڵەکاندا (لەعل) لاڵێکی سەیرو سەرسوڕهێنەرم بینی . بە لاڵەو هاوارەوە هەڵسام و چوم بۆ ئەو لاڵە وەکو لاڵەکان زمانم لاڵ بوو . ئەو لاڵە هەڵکۆڵەرەکان لە بەرد هەڵیان کەندبوو ، لاڵ لە ناو لاڵدا بە شێوەی ڕەنگی گوڵاڵە دەرهاتبوو . هەرچەندە کە بە بێ تاقەتی‌یەوە دانیشتم ، وەکو زمان لاڵەکان بە دیار ئەو لاڵەوە زمانم لاڵ بوو . بە لاڵەلاڵ و کڕوزانەوەوە لاڵامەوە و سیمام بە گەردو تۆزی خاکی پێ‌ی ماڵی .

(*) **ئەم شیعرە لە دەفتەرەکەی (سبا) وەرگیراوە .**

بسم الله الرحمن الرحیم

دیوانی اشعاری مرحوم
ملا مصطفی بیسارانی
بە زبانی کوردی هورامی

حرف الف

ئەرو وینەی دیم دیم خزانی زار | بندبە بە زامت جور و جفای یار
وجە دردو لیش بە مدارایی | خاچرچنگ زامت لیش و یارایی
بە زار زاروە پەرویش مەشانا | جە زامت خار دوریش مەمانا
خارشرمش نکرد بە رنگ زاردش | تا بە جفا و جور صد پارە کردش

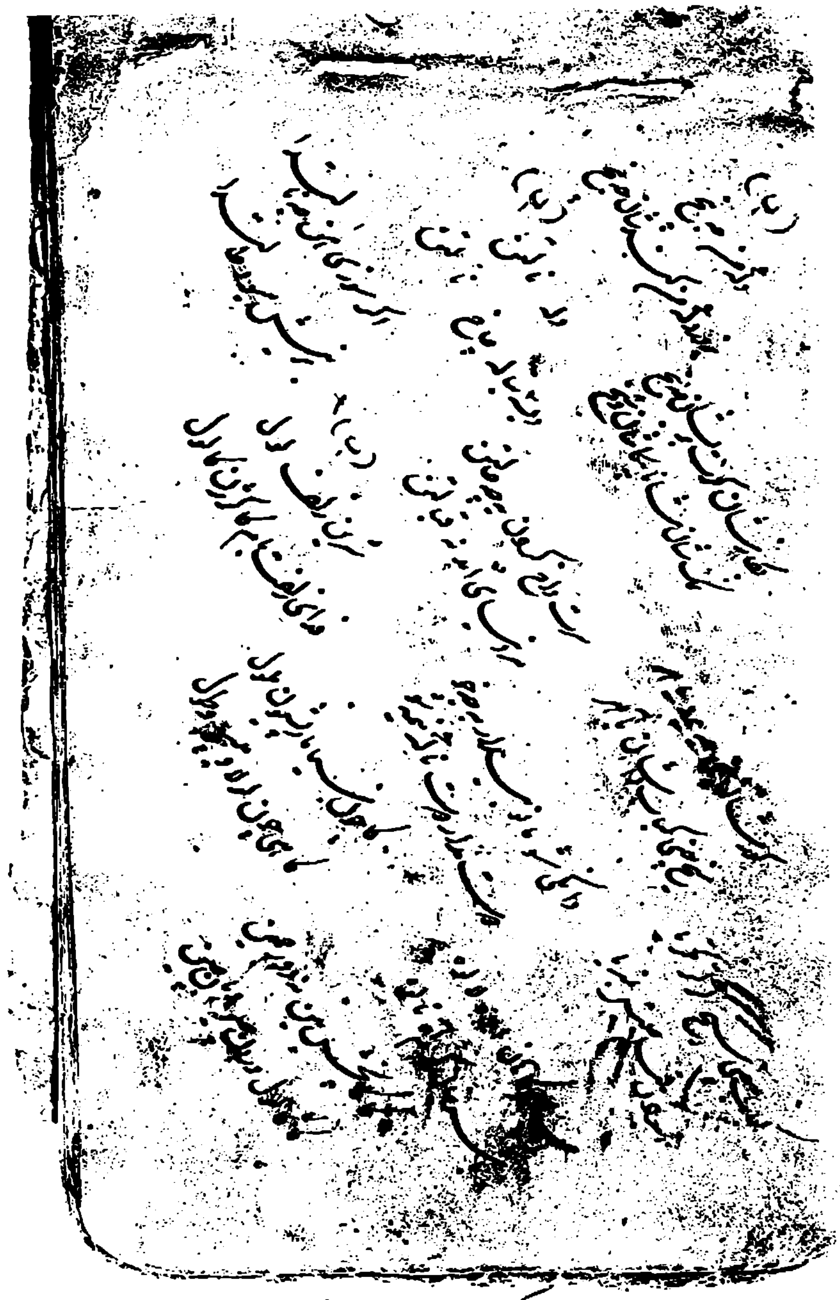
نوسینی میرزا محمد محمد زره سعیدی مه‌عروفی

دیده‌م جنگ ویرم چیسنیم ملاکان　　　هرسلام بیرمدم برتاکه ساکن

رسمی ز سبو پری ویز بی گو　　　چاره زلف سیاهی اولیب به
به بیتک باده مینا نو　　　لب عنبر بزفی زبان ست
هرکه باغی بن آن آتشه دل　　　لب عنبر ملام میو پیشه
چون غنچه خندان قیطان وناسالی　　　دسته بسته چین زلف یا
سنبل اورکان بوکلا نه و　　　بوکه برف سوز مشک

یزگین کهرنا　　　نوذنا رزمین زرگیر که
سونا دارکیش سرچه کهرنا　　　شو نشونه خندیده شر
خیزا بزخانه یار صبا بگی　　　کهرنا بی زنه گش
چمن بجلس گلبن و شبو　　　تنه کو طنونان برصا
دلتهی مجلسیان سرتوم مرگ　　　ونبسلبیر نواسر
کسا رنجانا رنگ رز گون　　　شقایق میگیریه جام
بزنلی یمن بز و تا ویلیبی　　　تاریان چمن نارزلدر

در سطوری سنه طاهر محی

لو دسخه گری ماموستا ئه هوه ن .